

**ISASZEGI
HÉTSZÍNVRÁG
ÓVODA
PEDAGÓGIAI
PROGRAMJA**

HATÁLYBA LÉPÉS IDEJE:

TARTALOM

Bevezetés	5.-7. oldal
I. Programunk elméleti alapjai ▪ Képesség ▪ Tehetség és az óvoda ▪ Kompetencia ▪ Tevékenység ▪ Nevelés ▪ Differenciálás ▪ Mire neveljünk? ▪ Mivel neveljünk? ▪ Hogyan neveljünk? ▪ Gyermekkép ▪ Óvodakép ▪ Jövőképünk ▪ Nevelési alapelveink ▪ Nevelési koncepciónk, céljaink, feladataink	7.-18. oldal
II. A nevelési cél elérésének feltételei ▪ A szükségletek szerepe a nevelési cél elérésében ▪ A tevékenységek szerepe a nevelési cél elérésében ▪ Képességek szerepe a nevelési cél elérésében	18.-24. oldal
III. Alapító okirat szerinti feladatellátás ▪ Humánerőforrás (személyi feltételrendszer) ▪ Tárgyi infrastrukturális feltételrendszer	24.-26. oldal
IV. Szervezeti feltételek ▪ Intézményi innováció ▪ Továbbképzések ▪ Intézményi hagyományok, ünnepek, egyéb rendezvények	26.-32. oldal
V. Az óvoda és környezetének együttműködése, kapcsolatai ▪ Az intézmény partnerei ▪ Belső kapcsolatok, együttműködés ▪ Intézmény részvétele a közéletben	32.-35. oldal
VI. Személyiség és közösségfejlesztés ▪ A fejlődés-fejlesztés feltételei, lehetőségei a nevelésben ▪ A tudatos fejlesztés objektív feltételei ▪ A tudatos fejlesztés szubjektív feltételei	36.-44. oldal

VII. A fejlesztés tartalma ▪ Játék és tanulási tevékenység ▪ A társas közösségi tevékenység feltételeinek megteremtése és tartalma ▪ Értékteremtő munkatevékenység ▪ Szabadidős tevékenység ▪ A négy tevékenységterület összefoglalása ▪ Az érzelmi, az erkölcsi és az értékorientált közösségi nevelés ▪ Az intézmény közösségépítő tevékenysége, programok ▪ Hitoktatás megszervezése	44.-75. oldal
VIII. Fejlesztés keretei ▪ Komplexitás a pedagógiai folyamatban ▪ A komplex foglalkozások értelmezése ▪ Komplex foglalkozások rendszere: ▪ Anyanyelv ▪ Külső világ tevékeny megismerése Matematika tartalmú tapasztalatok ▪ Külső világ tevékeny megismerése természet-társadalom-ember tartalmú tapasztalatok ▪ Művészeti tevékenységek - Verselés, mesélés - Ének, zene, énekes játék, gyermektánc - Rajzolás, festés, mintázás, kézi munka - vizuális tevékenységek: ▪ Mindennapi mozgás	76.-97. oldal
IX. Az egyes gyermekek személyes és szociális képességeinek fejlesztése (különös tekintettel a kiemelt figyelmet igénylő gyermekekre) kulcskompetenciák fejlesztése ▪ Kiemelt figyelmet igénylő gyermekek ▪ Az integráció ▪ Prevenációs lehetőségek az óvodai nevelésben ▪ Az intézményünk által felvállalt kiemelt figyelmet igénylő gyermekek típusa ▪ Intézményünkben felvállalható sajátos nevelési igényű gyermekek ▪ A sajátos nevelési igényű gyermekek integrációjának feltételei	98.-108. oldal

▪ Az együttnevelést támogató kapcsolati háló elemei ▪ A sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztésének megszervezése ▪ A beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek nevelése ▪ A gyermekek szociális hátrányainak csökkentése ▪ A kiemelten tehetséges gyermekek nevelése ▪ Az óvodás gyermekek fejlődésének figyelemmel kísérése ▪ Migráns gyermekek interkulturális nevelése	
X. Egészséges életmódra nevelés ▪ Teljeskörű egészségfejlesztési program 1. Egészséges táplálkozás 2. Mindennapos testmozgás 3. Testi és lelki egészség fejlesztése 4. Balesetmegelőzés és elsősegélynyújtás 5. Személyi és környezeti higiénia fejlesztése ▪ Az egészséges életmódra nevelés feltételei és feladatai ▪ A gyermekek gondozásával kapcsolatos feladatok ▪ A csoportok szokásrendszerének kialakítása ▪ Környezettudatos életmódra nevelés, a fenntartható fejlődés biztosítása ▪ A fenntarthatóságra nevelés pedagógiai lehetősége	108.-116. oldal
XI. Pedagógiai folyamatok ▪ A nevelés-tanulás tervezése és időkeretei ▪ Napirend ▪ Hetirend ▪ A nevelőmunka tervezésének, szervezésének, értékelésének a nevelőtestület által elfogadott dokumentumai, munkaformái 1. Az éves munkaterv 2. Csoportnapló 3. A gyermekek fejlődésének nyomonkövetésének dokumentuma ▪ Gyermekvédelmi feladatok ellátása	116.-126. oldal

▪ A gyermekek esélyegyenlőségét szolgáló intézkedések	
XII. Pedagógiai Program nyilvánossága	128. oldal
Zárórendelkezők	128. oldal

„Ahogyan meg kell tanulnunk a gyerek szemével látni és fülével hallani - ezt sugallják a példák -, éppen úgy meg kell tanulnunk a gyerek élményvilágának a szintjén beszélni. Meg kell tanulnunk mindenekelőtt azt, hogy ráálljunk a gyerek érzelmi hullámhosszára, megéljük emocionális történéseit, elfogadjuk vágyait, tiszteljük fantáziáját, s mindezzel elősegítsük a szabad kommunikációt, a nyitott személyiség bontakozását.

Ennek feltétele pedig nem kevesebb, mint a gyerekekbe vetett bizalom, az iránta érzett felelősség, amelyből nyílt és derűs légkörben, ésszerű szabályok között a gyerek felelőssége is kicsírázik.”

(Mérei Ferenc)

Az Isaszegi Hétszínvirág Óvoda és az Isaszegi Bóbita Óvoda vezetője és nevelőtestülete teljes körű szakmai egyetértésben adaptálták és egészítették ki **Chrappán Magdolna - Fábián Katalin (2. javított, bővített kiadás 2007) Tevékenységközpontú óvodai nevelési programját, így közösen állították össze, alkották meg ezt a pedagógiai programot.**

A két intézmény szakmai együttműködésének célja: Isaszeg Város Önkormányzat fenntartásában működő óvodáiba járó gyermekek számára egyenlő esély biztosítása az azonos minőségű, színvonalas óvodai nevelésre.

BEVEZETÉS

Az Óvodai nevelés országos alapprogramja (a továbbiakban: Alapprogram) a hazai óvodai neveléstörténet hagyományaira, értékeire, nemzeti sajátosságaira, a pedagógiai és pszichológiai kutatások eredményeire, a nevelésügy nemzetközileg elismert gyakorlatára építve, Magyarország Alaptörvényének értékeit és Magyarország által aláírt nemzetközi szerződésekben vállalt kötelezettségeket figyelembe véve – meghatározza a magyarországi óvodákban folyó pedagógiai munka alapelveit.

Az óvodai nevelés pedagógiai alapelveinek meghatározásánál abból kell kiindulni, hogy

- a gyermeket – mint fejlődő személyiséget – szeretetteljes gondoskodás és különleges védelem illeti meg;
- a gyermek nevelése elsősorban a család joga és kötelessége, s ebben az óvodák kiegészítő, esetenként hátránycsökkentő szerepet töltenek be;
- az óvodai nevelésnek a gyermeki személyiség teljes kibontakozásának elősegítésére kell irányulnia, az emberi jogok és a gyermeket megillető jogok tiszteletben tartásával; oly módon, hogy minden gyermek egyenlő eséllyel részesülhessen színvonalas nevelésben.

Az Alapprogram szerint az óvodai nevelésben megjelenhetnek a különböző – köztük az innovatív – pedagógiai törekvések, mivel az Alapprogram biztosítja az óvodapedagógusok pedagógiai nézeteinek, értékrendjének és módszertani szabadságának érvényesülését, megkötéseket csak a gyermek érdekének védelmében tartalmaz.

Az óvoda nevelőtestülete elkészíti pedagógiai programját: vagy átvész és adaptál egy kész pedagógiai programot, vagy saját pedagógiai programot készít, amelynek meg kell felelnie az Alapprogramban foglaltaknak. Az Alapprogram és az azzal összhangban lévő óvodai pedagógiai programok egymásra épülő, szakmailag összehangolt rendszere a biztosíték arra, hogy az egyes intézmények szakmai önállósága, az óvodai nevelés sokszínűsége mellett érvényesüljenek azok az általános szakmai igények, amelyeket az óvodai neveléssel szemben a társadalom a gyermek harmonikus fejlődése érdekében megfogalmaz.

A tevékenységközpontú óvodai nevelési program, mint elnevezéséből is kitűnik, középpontba állítja a gyermeki tevékenységre épülő nevelést és ezt az elvet a teljes nevelési folyamaton keresztül kiemelten kezeli. A pedagógiai program gerincét *Gáspár László* pedagógiai rendszerének óvodai körülmények közötti alkalmazása alkotja. Ez a pedagógiai rendszer nevelés és gyermekközpontú, amely a tevékenységeken keresztül és a tevékenységek által történő nevelést tekinti alapvető feladatának. A tevékenységközpontú óvodai nevelési program a közoktatás valamennyi elemét (óvoda, általános iskola, középiskola) magában foglaló rendszer első láncszeme. A program korábbi változatának kidolgozásában *Dr. Gáspár László* is részt vett, jelen változatban pedig felhasználtuk meglévő kéziratait, írásbeli útmutatásait.

Arra törekedtünk, hogy az intézmény olyan pedagógiai programmal rendelkezzen, amely tartalmazza az óvoda nevelési koncepcióját, jövőképét, nevelési alapelveit, értékeit, célkitűzéseit; azokat a nevelési feladatokat, tevékenységeket, amelyek biztosítják a gyermek személyiségének fejlődését, közösségi életre történő felkészítést; a gyermekvédelemmel összefüggő pedagógiai tevékenységet; a szülő- gyermek- pedagógus együttműködésének formáit; kiemelt figyelmet igénylő gyermekek egyéni fejlesztését, fejlődésének segítését; szociális hátrányok enyhítését segítőtevékenységet; egészségnevelési és környezeti nevelési elveket; a gyermekek esélyegyenlőségét szolgáló intézkedéseket. Ezen túlmenően tartalmazza: a sajátos nevelési igényből eredő hátrányok csökkentését szolgáló speciális fejlesztő tevékenységet is.

Az óvodai nevelés jogi és tartalmi keretét az alábbi dokumentumok határozzák meg:

- az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról,
- a 363/2012 (XII.17.) Korm. rendelet az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjának kiadásáról,
- a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény
- 229/2012. (VIII.28.) Korm. rend. a **nemzeti köznevelésről** szóló törvény végrehajtásáról
- az emberi erőforrások miniszterének 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelete a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról
- A 227/1997. /XII.22./ sz. r. A pedagógus továbbképzésről és szakvizsgáról.
- 2003 évi CXXV sz. tv. az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról
- Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve – www.oktatas.hu

A felsorolt dokumentumokban kiemelt alapelv a gyermeki jog deklarálása az óvodai nevelésben és minden élethelyzetben. Megfogalmazzák az óvoda szerepét a személyiségfejlesztés folyamatában.

I. PROGRAMUNK ELMÉLETI ALAPJAI

A nevelés személyiségformálás, személyiségfejlesztés. A személyiség fejlesztésében a képességek kibontakoztatásának van központi szerepe. A képességek fejlesztésére tevékenységek által, komplex tevékenységek, cselekvések segítségével valósítható meg. Az emberformáló folyamatok között a biológiai életképesség, a meglévő adottságok, a szociális életképesség, az életvezetési képességek vezet el az önfejlesztő, önművelő, önképző tevékenységekre képes érett személyiség kialakulásához. 3-7- éves korban a képességek fejlesztésének általános törvénye, hogy cselekedhessen a gyermek saját szükségleteinek megfelelően, ugyanis „a cselekvéseinek (tevékenységében) tartósan korlátozott gyermek nemcsak gyakorlati képességeit tekintve, hanem gondolkodását és kommunikációs képességeit tekintve is retardálttá válik.”¹

Mit tehet tehát az óvodapedagógus annak érdekében, hogy az óvoda mindennapi élete a tevékenységre épüljön? Mindezek előtt azt, hogy átgondolja az alábbi kérdéseket:

Mire neveljük a gyermekeket?

Mivel neveljük a gyermekeket?

Hogyan neveljük a gyermekeket?

Ezeket a kérdéseket azon gáspári alapelvek figyelembevételével válaszoljuk meg, melyek a tevékenységközpontú programot áthatják:

Programunkban: gyermekközpontú, nevelésközpontú, tevékenység, vagy cselekvésközpontú óvodai nevelést tűztünk ki megvalósítandó célként. A fenti három kérdés megválaszolása előtt azonban elengedhetetlen, hogy néhány olyan fogalmat egyértelműen értelmezzünk, amelyek a tevékenységközpontú óvodai program sarokpontjait jelentik. Ezek a fogalmak e programban gyakran és különböző összefüggésekben, különböző nézőpontból vizsgálva fordulnak elő.

Képesség

A képesség az egyén pszichikus sajátossága, ami valamilyen adottságon alapul, konkrét tevékenység gyakorlása közben fejlődik, és fejlettségi szintje a tevékenység végzésében nyilvánul meg.

Tulajdonképpen minden tevékenységünk valamilyen képességen alapul és fordítva: minden képességünk valamilyen tevékenység eredményes elvégzését teszi lehetővé. Ez az összes képességünkre és tevékenységünkre igaz. Sajnos ezt az alapösszefüggést az óvodában, olykor elfelejtjük, és azt várjuk a gyermekektől, hogy elegendő gyakorlás nélkül, pusztán értelmi műveletek révén kialakuljanak bennük a kíváncsok képességek.

A képességeket többféleképpen lehet csoportosítani, a két leggyakoribb felosztás a következő:

Általános és speciális képességek

a) *Általános képességek* többféle tevékenység alapján képezik, és sokféle tevékenységben nyilvánulnak meg, mint például a kommunikációs, kooperációs képesség, a tanulási képesség, a kreativitás,

b) *Speciális képességek*, csak egy vagy néhány jellegzetes tevékenységhez kapcsolhatók, például: nyelvi, matematikai képesség, vagy a ritmusérzék, a speciális testi ügyesség, a kézügyesség stb. A *speciális* nem kiemelkedő tehetséget jelent! Mindkét képességegyüttes megtalálható minden emberben az elkülönítés szempontja, hogy hányféle konkrét tevékenységhez szükséges az adott képesség. A *kommunikáció* és a *kooperáció* jelenti az alapját tulajdonképpen minden tevékenységnek, akár társakkal, akár egyedül végezzük.

Pl. a tanulási képességek nem fejleszthetők ha a gyermek kommunikációs képességei a szóbeli, írásbeli, grafikus kommunikáció gyengék.

Értelmi (kognitív), érzelmi-akarat, és testi (motoros) képességek

Ez a felosztás a végzett tevékenység jellege alapján sorolja egyik vagy másik csoportba a képességeket, amelyek így a személyiség más és más szféráját érintik. A teljesség igénye nélkül röviden a következőket tartalmazzák ezek a képességcsoportok.

a) *Kognitív képességek.* Értelmi, gondolkodási műveletek, mint a felismerés elvonatkoztatás, általánosítás viszonyítás, osztályozás, fogalomalkotás, értékelés, összehasonlítás, megkülönböztetés, sor és halmazképzés, elemi kombinálás, tapasztalati következtetés, probléma megoldás stb. Kognitív kommunikáció: ábrázolás, ábrák értelmezése, nyelvtudás, beszéd produkció, beszédértés, szövegalkotás stb.

b) *Affektív és akarat, és testi (motoros) képességek.* Az érzelmi megnyilvánulásokkal, akarat, és testi (motoros) képességekkel, mint pl. a türelem, frusztrációs tolerancia, szabadságvágy, siker feletti öröm, kudarc feletti bánat elviselésének képessége stb. önfegyelem, önbizalom, önkifejezés *szociális kötődés képessége*: - bizalom, ragaszkodás, szeretet, csoportokhoz tartozás igénye, birtoklás érzése, tárgyakhoz, személyekhez, párképzéssel, szexualitással, családi élettel kapcsolatos képességek. Érzelm, és kommunikációs képességek: verbális és nonverbális jelek, jelrendszerek, felismerése, alkalmazása, értelmezése. *Szociális érdekérvényesítési képességek*: segítőképesség, együttműködés, vezetésképesség, versengési képesség, győzelem, vereség elviselésének képessége stb.

c) *Pszichomotoros képességek.* Testi, fizikai képességek, mint a terhelhetőség, állóképesség, ügyesség, gyorsaság, fittség. Különböző tevékenységek motorikus elemeinek elsajátítási képessége – kézügyesség, pontosság, fegyelmezett mozgás stb.

A felsorolás önkényesnek is tekinthető, hiszen sok egyéb szempont és kategorizálás létezhet, a kiragadott példák arra azonban rávilágítanak, hogy az óvodának rendkívül fontos és pótolhatatlan szerepe van a képességek megalapozásában és fejlesztésében.

Tehetség és az óvoda

A tehetség azonban azonosítható ezekkel a képességekkel, annál összetettebb dolog: a kiemelkedő teljesítményt jelenti, amiben pedig benne rejlenek a motiváció, a kitartás, a fejlesztés, a lehetőségek kihasználása is. A tehetségről szólva ide kívánczok annak megállapítása, hogy óvodáskorban nem lehetséges a tehetség egyértelmű diagnosztizálása. A szakemberek egyöntetűen vallják, hogy ebben az életkorban még csak úgynevezett tehetségígéretről lehet beszélni. Néhány kivételes példa akad, amikor a tehetség már néhány éves korban jelentkezhet: a zenei hallás, matematikai képességek, sakk területén. A többi esetben valóban csak *ígéretről*, a későbbi tehetség gyanújáról lehet szó. Éppen ezért az óvodai tehetséggondozó programok gyakran a jó szándék ellenére sem elégitik ki a várakozásokat, hiszen a pontos tehetségdiagnózis híján hiú reményeket ébreszthetnek (főleg a szülőkben), esetleg fölösleges terhelésnek téve ki a gyermeket.

A jól átgondolt, teljes személyiségre kiterjedő, minden tevékenységlehetőséget biztosító óvodai program tökéletesen biztosítja a tehetséges gyermekek személyre szabott fejlődését is. A pedagógusokat még iskolában is gyakran félrevezeti egy-egy gyermek adott időszakban történő gyorsabb fejlődési tempója. Fontos visszatérően tudatosítanunk, hogy a teljesítmény nemcsak a képességek kiemelkedő voltán múlik, hanem azon is, hogy a gyermek érési folyamatai, fejlődési tempója milyen. Tudjuk, hogy a gyermekek egymáshoz képest is nagyon eltérő ritmusban fejlődnek, mi több egy adott gyermek fejlődése sem egyenletes, vannak hirtelen meglódulások, stagnálások, visszaesések a fejlődés során. Ha nem tudunk különbséget tenni fejlődési-érési folyamatok és a tényleges tehetség között, jövátéhetetlen károkat okozunk a gyermeknek, szülőnek egyaránt. A tehetség rendszerszerű fejlesztése nem az óvoda feladata. Természetesen sok kisgyermeknél már óvodáskorban észrevehetőek a kiemelkedő képességek és teljesítmények jelei, nagyon óvatosan kell azonban bánni a „tehetséggé” nyilvánítással. A legtöbb, amit tehetünk, hogy biztosítjuk a gyermekek számára a lehető leggazdagabb, legsokszínűbb tevékenységrendszert, a feltételeket, eszközöket, időt, pedagógiai segítségnyújtást a differenciált tevékenységvégzéshez, a gyermekek szabad tevékenységválasztásához. Ezt azonban ne nevezzük tehetségfejlesztésnek.

Kompetencia

Az Európai Unió a 21. század nevelésével-oktatásával foglalkozva a képesség kifejezés helyett inkább a kompetencia fogalmát használja. Éppen ezért elkerülhetetlen annak tisztázása, hogy a két fogalom, és ebből következően a képességfejlesztés és a kompetenciafejlesztés hogyan viszonyul egymáshoz.

Ha a kompetencia és a képesség fogalmát összehasonlítjuk, tulajdonképpen egy olyan elem van, ami különbséget jelent. A kompetencia ugyanis feltételezi, hogy az egyén egy adott szituációban nemcsak cselekszik, hanem megfelelően, azaz sikeresen teszi azt. Vagyis a kompetencia nemcsak a lehetőséget jeleníti, mint a képesség, hanem a tényleges tevékenységvégzést is, ami ráadásul a megfelelő hozzáállást, azaz bizonyos attitűdöt, a tevékenységgel kapcsolatos motivációt is magába foglalja. Lényegében tehát minden egyes kompetencia képességek csokrát foglalja magába (kognitív, pszichomotoros és affektív aspektus egyidejűleg feltétele a kompetencia meglétének).

Akkor járunk el helyesen, ha abból a felvetésből indulunk ki, hogy a személyiségfejlesztés, és ezzel együtt értelemszerűen a kompetenciafejlesztés is a köznevelési intézményrendszer teljes vertikumában folyik, nem egyik vagy másik szakaszban. Egyszerűbben szólva a *gyermeknek a köznevelési rendszer végére*, onnan kikerülve kell a megfelelő kompetenciákkal rendelkeznie. Ez azonban csak akkor lehetséges, ha az eddigi megszokottnál szorosabb együttműködés alakul ki a köznevelés különböző intézménytípusai között mind központi, mind pedig helyi szinten. Azt valljuk, hogy akik a képességfejlesztést sokoldalúan és hatékonyan valósítják meg, azok valójában kompetenciát fejlesztenek. Az óvodai értékrend és az abból kialakított cél- feladat- és tevékenységrendszer nem is lehet más, mint kompetenciaalapú, hiszen az egyéni képességfejlesztés óvodai változata a sikert abban méri, hogy a gyermekek legkülönbözőbb képességei sikeres tevékenységvégzésben manifesztálódnak-e. *A tevékenység által történő fejlesztés nem más, mint kompetenciafejlesztés.*

Tevékenység

A tevékenység sokrétűen értelmezhető:

1. A tevékenység jellege szerint

- a) *A megismerő (kognitív) tevékenység*, amelynek lényege, hogy új ismeretek felfedezésével, már tudott, de az egyén számára ismeretlen tények, információk stb. „belsővé tételével”, azaz interiorizációjával a külső (esetleg saját belső) világot a tudatunkban reprezentáljuk, modellezzük. Ebben az esetben alapvetően *a környezet hat az egyénre*: a környezetből érkező információk megszerzése, rögzítése, rendszerbe állítása a legfőbb cél.
- b) *Az operatív tevékenység* (gyakran cselekvésnek is nevezik), amelynek során már nemcsak tudatilag képezzük le, hanem meg is változtatjuk a környezetünket vagy a hozzá fűződő kapcsolatunkat. Ennek során *az ember hat a környezetre* azzal, hogy igyekszik azt megváltoztatni.

A két tevékenységforma a gyakorlatban nem elválasztható, nem állítható fontossági vagy hasznossági sorrendbe, a kettő egymást kölcsönösen feltételezi, és minden emberi tevékenységben mindkettő egyaránt jelen van. Komoly veszélyt rejt magában az a pedagógia, amely a világgal való ismerkedés során valamelyiket kizárja.

2. A tevékenységet végző alany szerint

- a) Az egyénre jellemző alapvető tevékenységformák: a játék, a tanulás és a munka,
- b) A társadalom egészére jellemző tevékenységformák: a gazdasági, politikai, kulturális tevékenység

A pedagógiai fejlesztő tevékenységrendszer kialakítása éppen ennek alapján történik, az egyéni tevékenységformák jelentik a mindennapi tevékenységvégzést, a nevelés során pedig a játékot, a tanulást, a munkát olyan tartalmakkal kell megtölteni (természetesen az életkori és egyéni fejlettségi állapotnak megfelelően), amelyek a társadalmi tevékenységekben való hatékony és sikeres részvételi lehetőségét biztosítják a gyermekeknek.

Nevelés

Nevelésen legáltalánosabban *képességfejlesztést* értünk, mégpedig azoknak az egyéni képességeknek az intenzív (azaz tervezett, tudatos, mélyreható) fejlesztését, amelyek az éppen aktuális és a későbbi társadalmi tevékenység szempontjából *hasznosak mind az egyén, mind a társadalom* számára. Ebbe a körbe tartoznak mindazok a képességek, amelyek lehetővé teszik az egyén számára azt, hogy sikeres legyen.

A Pedagógiai Programunk számára azért *a tevékenység a középpont, mert* azt valljuk, hogy *a nevelés a legtágabban értelmezett képességfejlesztés*. A képességek pedig csak az adekvát tevékenységek gyakorlása közben fejlődhetnek. Ha tehát *képességeket kívánunk fejleszteni, azt csak tevékenységvégzéssel érhetjük el*.

A társadalmi gyakorlatokra való általános előkészítés pedagógiailag a következőket jelenti:

- a) a gyermek azon képességeit fejlesztjük, amelyek az adott időszakban vagy a későbbiek során az egyéni és a társadalmi érvényesülést egyaránt hatékonyan elősegítik (egyik sem fontosabb a másikinál, jóllehet, különböző életszakaszokban előtérbe kerülhet egyik vagy másik);
- b) a képességfejlesztéshez a leghatékonyabb eszköz azoknak a tevékenységeknek a végzése, amelyek tudatosan és harmonikusan az egyéni tevékenységformákra (játék, tanulás, munka) épülnek (óvodában természetesen a többi fölé helyezve a játékot);
- c) segítenek a társadalmi tevékenységformákra való felkészülésben: (gazdasági, politikai, kulturális tevékenység): céljaiban, tartalmában, formájában leképezi azokat a gyermek aktuális fejlettségének megfelelő szinten.

A társadalmi gyakorlatra való felkészítést óvodások esetében persze *nehéz konkrét tartalommal megtölteni*, hiszen laikusoknak megmosolyogtató lehet az önkiszolgálási képességet, vagy például a környező világ megismerésének kisgyermekkorai formáit, a helyes beszéd kialakítását, az óvoda verseket, dalokat, mondókákat a társadalmi érvényesüléshez vezető út építőköveiként értelmezni. Mégis erről van szó, és ezt nem lehet eléggé hangsúlyozni: *az óvodáskorban végzett, pszichológiailag és pedagógiailag jól átgondolt képességfejlesztés jelenti a közvetlen alapokat a családban, az iskolában és a társas közegben fejlődő, egyre absztraktabb és komplexebb képességek számára*.

Ha óvodáskorban ez az alapozás elmarad vagy hiányos, abból a későbbiek során a gyermeknek komoly hátránya származhat. Tudjuk, hogy vannak olyan képességek, „tudások”, amelyek fejlesztésére a legmegfelelőbb időszak az óvodáskor (pl. irányok tudatosítása, egyensúlyérzék, szem-kéz- koordináció, az alapvető számfogalom konkrét dolgokra vonatkoztatva, frusztráció tolerancia, memóriakapacitás, féltekei dominancia, laterális, a tartós fókuszált figyelem képessége stb.) Ezek a képességek iskolás és felnőtt korban teljesen természetesek, ezért nem gondolunk arra, hogy az érési folyamatok mellett a tudatos, tervszerű fejlesztésre is szükség van. Ennek a fejlesztésnek a terepe az *óvoda*, eszköze, közege pedig az adott képességekhez tartozó *tevékenységek* végzése (mind operatív, mind kognitív értelemben).

Differenciálás

A *differenciálás lényege* az, hogy a gyermekek egyéni sajátosságaihoz igazodó fejlesztést, és/vagy a gyermekek egyéni sajátosságainak megfelelő önvezérelt fejlődés körülményeit biztosítjuk a nevelés gyakorlatban. *Maga a differenciálás* (különbségtevés) tervezett

pedagógiai folyamat, amely a különböző sajátosságokkal rendelkező gyermekek fejlődése számára biztosítja a legoptimálisabb lehetőségeket és feltételeket. Minden gyermek a neki megfelelő módon, tempóban és mértékben gyarapodik/gyarapodhat. Ezért jelent egyfajta pedagógiai érzékenységet a gyermekek különbözősége iránt, és jelent egyfajta bánásmódot is, amellyel odafordulunk, viszonyulunk a gyermekek különbözőségéhez, másságához, így fejlődésük elősegítése érdekében a legmegfelelőbb pedagógiai eljárásokat választhatjuk ki.

A differenciálás azt jelenti, hogy:

- a) A különböző gyermekeknek az azonos szinthez való sikeres eljutása csak különböző úton lehetséges;
- b) A különböző szintek elérése csakis az egyes gyermekek különbözőségéből, másságából fakadhat, s az akkor lehet sikeres, ha a sajátos egyedi igényekhez való igazodás teljesül;
- c) A gyermek egyéni fejlődése csak akkor biztosított, - akár felzárkózás akár tehetséggondozás esetén, ha a pedagógus a meglévő helyzetből indul ki, és arra tekintettel van;
- d) Minden gyermek egyedi, személyiségében rejlő lehetőségeinek kibontakozása csak úgy lehetséges, ha a differenciált bánásmód az egyéni sajátosságai, igényei figyelembevételén alapul.

Minden egyes gyermeknek, mint egyedi mindenki mástól különböző individumnak, joga van ahhoz, hogy egyediségéből adódóan és másoktól való különbözőségétől fogva, a neki megfelelő, nevelésben, valamint személyes bánásmódban részesüljön. A személyes bánásmód a különbözőségeket figyelembe véve igyekszik lehetőségeket teremteni, hogy a gyermek aktuális és jogos szükségletei kielégülhessenek, s ezáltal újabb igények és szükségletek kialakulását segítse elő, amellyel biztosítja a fejlődés útját.

A személyes bánásmód alapelvei:

- a) a gyermeki személyiséget középpontba helyezi,
- b) a gyermek érdekeit mindenek felett előtérbe helyezi,
- c) a gyermek testi- lelki szükségleteit elfogadja és igyekszik kielégíteni,
- d) a gyermek önkibontakozását elfogadja, elősegíti és szorgalmazza.

A differenciált, személyes bánásmód sikeréhez szükséges feltételek:

- a) *A gyermekek ismerete*, amely mind előéletének, fejlődési sajátosságainak, mind a családi környezetének, mind a család nevelési elveinek, a gyermek családban elfoglalt helyének, a reá irányuló környezeti hatásoknak ismeretét jelenti. Minél sokoldalúbb, átfogóbb az innen szerzett információk köre, annál árnyaltabbá válik a gyermek megismerése.
- b) *Humanisztikus gyermekszemlélet* érvényesüljön, amely feltételezi a bizalmat a gyermek iránt, a tiszteletet, az elfogadást, a szabad választást (az eszközök, a hely, az időtényezők, a kivitelezés, a kipróbálás, a szervezés, a társ stb. megválasztása tekintetében).

A differenciált bánásmód gyakorlatának legfontosabb szempontjai:

- a) A pedagógiai hatás a *gyermeki személyiség, egészét érintse*, vagyis a testi, a lelki (értelmi, érzelmi, akarati), a szociális személyiségszférára. Ne emelkedjen ki egy-egy szféra sem a másik terhére.
- b) Minden *napirendi tevékenység* során biztosítva legyen a differenciált, személyes bánásmód a gyermeki igények figyelembevételével:
  - akár a spontán, akár a szervezett tevékenységekben,
  - akár az udvari, a csoportszobai tevékenységekben, (séta, kirándulás),
  - akár a szabad játékban is, de a gyermekek által kezdeményezett, valamint az irányított játék során is,
  - és a tevékenységek teljes folyamatában (előkészületek, szervezés, lebonyolítás, utómunkálatok).

c) A tevékenység a gyermek számára az *önmegvalósítás lehetőségét kínálja*, ami feltételezi a választás lehetőségét, az önállóság, az önmaga kipróbálása lehetőségét, a gyermeki igényekhez való odafordulást is.

A *differenciálás egyben* lehetőség is az óvodapedagógus számára, *hogy a nevelés-fejlesztés-tanulás megszervezését tartva fontosnak, olyan változatos tevékenységrendszert biztosítson a gyermekek számára, amelyek játékosak, élményszerűek és ezekkel a gyermeki aktivitás kiváltását éri el.* Például: mesébe ágyazottan, érdekes eszközökkel, olyan helyszínen, ami élményszerű, olyan körülményeket teremtve, a kisebbeknek való példaadásra hivatkozva, versenyezve stb.) Ez a lehetőség azért is sikerre tarthat számot, mert a gyermek eredendő kíváncsisága és tevékenységi vágya olyan önfejlődési hajtóerő ebben az életszakaszban, amely a legtöbb gyermeket odavonzza, kipróbálásra serkenti. Eközben arra is alkalmas, hogy benne megmutassa az egyes gyermekek egyedi sajátosságait, különbözőségeit, de megfigyelhetőek benne olyan jellemzők is, amelyek az óvodapedagógus számára a személyes bánásmód alkalmazását elősegítik.

Mire neveljük?

A nevelés személyiségfejlesztés és ebben központi szerepe van a képességek kifejlesztésének. A nevelés folyamatában azoknak a képességeknek és tulajdonságoknak a kifejlesztésén dolgozunk, amelyek alkalmassá teszik az egyént arra, hogy – másokkal egyetértésben és együttműködésben - cselekvő és alkotó módon hozzájáruljon a társadalom és önmaga fenntartásához és fejlődéséhez. A társadalmilag szükséges egyéni képességek felsorolása, azok sokrétűsége miatt lehetetlen, különösen akkor, ha 3-7 éves korú gyermekekről van szó. Fontos meghatározni bizonyos kívánatos komplex képességegyüttesek megnevezését és célként való megfogalmazását. A legátfogóbb komplex képződmény az egyén társadalmi cselekvőképessége, amely a.) *az egyezsége törekvő kommunikáció* és b.) *a felismert együttműködési lehetőségeket biztosító kooperáció* fejlesztése révén lehet a nevelés két alapvető fontosságú komponense.

A *kommunikáció és az együttműködési képesség* fejlesztése nemcsak a ma, hanem a jövő szempontjából is rendkívül fontos feladat, hiszen mindennapi felnőtt életünkben érzékeljük ezen képességek alacsony színvonalából eredő problémákat. A kommunikáció és kooperáció folyamatos állandó csiszolást, fejlesztést igénylő képesség, melynek kialakítását óvodáskorban nemcsak megkezdhetjük, de rendkívül magas színvonalra emelhetjük. Ha az óvodás gyermek képessé válik együtt cselekedni, együttműködni társaival és ezt az együtt cselekvést kommunikációval kíséri vagy tölti ki, az életre való felkészüléshez igen jelentős segítséget kapott neveltetése során.

Mivel neveljük?

Gáspár László nyomán valljuk, hogy mi a tevékenységeken keresztül a tevékenységek által, a komplex mindennapi tevékenységek segítségével kívánjuk az óvodás gyermekeket nevelni. A nevelési folyamat csak akkor lehet sikeres, ha megtaláljuk azokat a tevékenységeket, amelyek garanciát jelentenek arra, hogy a gyermek képességeit a lehető legszélesebb körben fejlesztik (kognitív, affektív és pszichomotoros téren egyaránt), és egyben hasznos tudással vértetik fel őt a társadalmi tevékenységekben való részvételre. Ez azt jelenti, hogy olyan pedagógiai

közeget kell kialakítanunk, amely egyesíti magában az egyén jellemző tevékenységformáit (a játékot, a munkát és a tanulást) és a társadalmi tevékenységeket (a gazdasági, a politikai és kulturális elemeket). Meg kell tehát keresnünk annak a lehetőségét, hogy *mindkét tevékenységcsoport elemei jelen legyenek a pedagógiai gyakorlatokban*, és így a gyermekekben a lehető legszélesebb képességstruktúra fejlődhessen ki, amelyből későbbi életük során természetesen kiválaszthatják azt a területet, amelyen érvényesülni akarnak. Ez azonban csak akkor lehetséges, ha az óvodában is *jelen vannak a különböző jellegű tevékenységek „gyermekléptékű” formái*, és a gyermek találkozhat velük, kipróbálhatja magát ezekben. Az egyéni és társadalmi tevékenységformák pedagógiai leképezésével, azaz nevelési célokra kialakított pedagógiai modelljével alakul ki az óvodai-iskolai reáltevékenységek általunk jól ismert négyes felosztása:

Társadalmi tevékenységformák	Nevelő- fejlesztő tevékenységek rendszere	Egyéni tevékenységformák
Gazdaság Politika Kultúra	Tanítás-tanulás Társas-közösségi tevékenységek Értékteremtő munka Szabadidős tevékenység	Játék Tanulás Munka

A nevelő-fejlesztő reáltevékenységek rendszere / Gáspár László: Neveléstudomány – Okker 30. o. /

A táblázatban láthatók azok a tevékenységek, amelyek egyesítik magukban mind az egyéni, mind a társadalmi tevékenységformák elemeit. Fontos, hogy mindegyik tevékenységnek van elméleti és gyakorlati oldala is, azaz mindegyik rendelkezik kognitív és operatív elemekkel is. Ez lényeges jellemző, hiszen elvileg elképzelhető lenne például a demokráciára, az erkölcsös viselkedésre, a szociális érzékenységre vagy éppen a gazdasági vállalkozásra az iskolában egy-egy elméleti tantárgy keretében is felkészülni. A megfelelő gyakorlási terep biztosítása nélkül azonban semmilyen képesség sem fejlődhet tartósan.

Az egyes tevékenységek létjogosultságát az dönti el, hogy vannak-e olyan képességek, amelyek azzal a konkrét tevékenységgel fejleszthetők, vagy azzal hatékonyabban fejleszthetők, mint bármilyen más tevékenységgel. Ez azt is jelenti, hogy nem kell szigorúan ragaszkodnunk jól ismert sémákhoz, szokásokhoz sem a tartalmak, sem a megvalósítási formák tekintetében: minden tevékenység hasznosnak tekinthető, ha az eredetileg kitűzött pedagógiai célokkal összhangban van, segít azok elérésében. A nevelő-

fejlesztő tevékenységek rendszerét az óvoda számára is az alábbi pedagógiaiailag szervezett tevékenységekből építettük fel:

Játék és tanulás tevékenység

Társas és tanulási tevékenység

Értékteremtő munkatevékenység

Szabadidős tevékenység

Ezek a tevékenységek a nevelés tulajdonképpeni eszközei, melyekről persze egyértelműen megállapítható, hogy az óvodás gyermek cselekvésében nemhogy elkülönülnek, hanem nagyon is komplexen át meg átszövik egymást. Ezek a cselekvések a gyermeki öntevékenységen alapulnak és végső soron örömforrást jelentenek a gyermekek számára.

Hogyan neveljük?

Azaz mi a nevelés általános módja?

A kérdés megoldása igen egyszerű: tevékenység által, a cselekvés pedig magát a gyakorlatot, a gyakorlást jelenti. A rendszeres tevékenység segítségével egyidőben érhető el a már kifejlesztette képességek alkalmazása és a még hiányzó képességek kifejlesztése. A hogyan neveljük kérdésre adott válasz esetén nem kerülhető meg az a kérdés, hogy van-e fejlesztés az óvodában. A mi felfogásunk szerint a gyermekek a tevékenységek végzése során természetes módon spontán fejlődnek. Ez a spontán fejlődés teljes mértékben biztosított azáltal is, hogy időt hagyunk a gyermeknek a saját maga által indukált, gerjesztett, megvalósuló fejlődéshez. Nem siettetjük a fejlődést, fontosnak tartjuk, hogy a gyermek megérjen bizonyos feladatok, cselekvések, tevékenységek elvégzésére. Ugyanakkor határozottan állítjuk, hogy az óvodában nem csupán erről van szó. A 3-7 éves gyermekek az óvodapedagógus *által tudatosan irányított fejlesztése* a mindennapi óvodai gyakorlat szerves része. Ennek indirekt és direkt formái egyértelműen jelen vannak az óvodai nevelésben. Programunk esetében a kitűzött nevelési céloknak megfelelően nagyon is tudatosan befolyásoljuk a gyermeki tevékenységek irányát, helyét, tartalmát például azzal, milyen eszközöket, milyen nevelési tanulási tartalmakat, milyen komplex nevelési szituációkat teremtünk a gyermekek számára.

A tudatos fejlesztést erősíti az a tény is, hogy az óvodapedagógusnak kiemelt helyet biztosítunk a nevelés során, aki módszereinek szabad megválasztásával, ízlésével, beszédstílusával, egész megjelenésével hat a gyermekekre. Minél jobb, szeretetteljesebb kapcsolatot képes kialakítani a gyermekkel, annál erősebb a hatás, amit kivált a gyermekből.

Gyermekekép

Az Alapprogram az emberi személyiségből indul ki, abból a tényből, hogy az ember mással nem helyettesíthető, szellemi, erkölcsi és biológiai értelemben is egyedi személyiség és szociális lény egyszerre.

A gyermek, fejlődő személyiség, fejlődését genetikai adottságok, az érés sajátos törvényszerűségei, a spontán és tervszerűen alkalmazott környezeti hatások együttesen határozzák meg. E tényezők együttes hatásának következtében a gyermeknek sajátos, életkoronként (életkori szakaszonként) és egyénenként változó testi és lelki szükségletei vannak. A személyiség szabad kibontakozásában a gyermeket körülvevő személyi és tárgyi környezet szerepe meghatározó. Az óvodai nevelés gyermekközpontú, befogadó, ennek megfelelően a gyermeki személyiség

kibontakozásának elősegítésére törekszik, biztosítva minden gyermek számára, hogy egyformán magas színvonalú és szeretetteljes nevelésben részesüljön, s meglévő hátrányai csökkenjenek. Nem ad helyet semmiféle előítélet kibontakozásának.

Óvodakép

Az óvodáskorú gyermek nevelésének elsődleges színtere a család.

Az óvoda a köznevelési rendszer szakmailag önálló nevelési intézménye, a családi nevelés kiegészítője, a gyermek harmadik életévétől az iskolába lépésig. Az óvoda pedagógiai

tevékenységrendszere és tárgyi környezete biztosítja az óvodáskorú gyermek fejlődésének és nevelésének legmegfelelőbb feltételeit. Az óvodában, miközben az teljesíti a funkcióit (óvó-védő, szociális, nevelő-személyiségfejlesztő), a gyermekekben megteremtődnek a következő életszakaszba (a kisiskolás korba) való átlépés belső pszichikus feltételei.

Az óvodai nevelésben alapelv, hogy:

- a) a gyermeki személyiséget elfogadás, tisztelet, szeretet, megbecsülés és bizalom övezi;
- b) a nevelés lehetővé teszi és segíti a gyermek személyiségfejlődését, a gyermek egyéni készségeinek és képességeinek kibontakoztatását;
- c) az óvodai nevelésben alkalmazott pedagógiai hatásoknak a gyermek személyiségéhez kell igazodniuk.

Az óvodai nevelés az alapelvek megvalósítása érdekében gondoskodik: a gyermeki szükségletek kielégítéséről, az érzelmi biztonságot nyújtó derűs, szeretetteljes óvodai légkör megteremtéséről; a testi, a szociális és az értelmi képességek egyéni és életkor-specifikus alakításáról; a gyermeki közösségben végezhető sokszínű – az életkornak és fejlettségnek megfelelő – tevékenységekről, különös tekintettel a mással nem helyettesíthető játékról; e tevékenységeken keresztül az életkorhoz és a gyermek egyéni képességeihez igazodó műveltségtartalmakról, emberi értékek közvetítéséről; a gyermek egészséges fejlődéséhez és fejlesztéséhez szükséges személyi, tárgyi környezetről.

A nemzetiséghez tartozó gyermekek óvodai nevelésében biztosítani kell az önazonosság megőrzését, ápolását erősítését, átörökítését, nyelvi nevelését, és a multikulturális nevelésen alapuló integráció lehetőségét.

A hazájukat elhagyni kényszerülő családok (a továbbiakban: migráns) gyermekeinek óvodai nevelésében biztosítani kell az önazonosság megőrzését, ápolását, erősítését, társadalmi integrálását.

Jövőképünk

Olyan intézményként kívánunk működni, ahol minden gyermek esélyt kap személyiségének kibontakoztatására. Nevelőtestületünk ezért magas szintű együttműködéssel, problémamegoldó készséggel folyamatosan figyel partnerei jogos igényeire, annak érdekében, hogy közös erőfeszítéssel pedagógiai programunk koncepciói megvalósuljanak.

Arra törekszünk, hogy minél elfogadóbb, szeretetteljesebb, barátságosabb, élményekben gazdagabb óvodai légkört alakítsunk ki, ahova a szülők szívesen hozzák gyermekeiket, és ahol ők jól érzik magukat.

Mindezek megvalósítására a garanciát abban látjuk, ha a szakembereink nyitott, kreatív, elhivatott személyek és folyamatosan fejlesztik pedagógiai tudásukat.

Nevelési alapelveink

- a) Gyermekközpontúság: elviekben és a gyakorlatban
- b) Nevelés elsődlegességének hangsúlyozása
- c) Nyugodt, meleg szeretetteljes nevelési légkör biztosítása
- d) Esztétikus környezet megteremtése
- e) A gyermekek alapvető szükségleteinek kielégítése

- f) Esélyegyenlőség megteremtésére törekvés
- g) Elegendő idő, hely és eszköz biztosítása különböző tevékenységek gyakorlásához
- h) A gyermekek differenciált egyéni fejlesztése a csoport, a közösség keretein belül
- i) A gyermek fejlődéséhez sürgetésmentes egyéni utak keresése
- j) Kiemelt figyelmet igénylő gyermekek egyéni fejlesztése, fejlődésének segítése
- k) A gyermekek számára a lehető legnagyobb szabadságfokú mozgástér biztosítása.
- l) A gyermeki önállóság határainak fokozatos szélesítése
- m) A gyermek tisztelete, a gyermek jogainak érvényesítése
- n) Szociális hátrányok enyhítésének segítése
- o) A gyermek mozgásigényének kielégítéséhez feltételek biztosítása
- p) A környezet felé nyitott nevelés légkör megteremtése
- q) A fenntartható fejlődés biztosítása, a környezettudatos magatartás megalapozása
- r) Az óvodapedagógus szakmai önállóságának érvényesülése
- s) Az óvodapedagógusoknak lehetőség biztosítása a folyamatos szakmai továbbképzésre, önfejlesztésre
- t) Az egészséges életvitel igényének alakítása.

Nevelési koncepciónk, céljaink, feladataink

A családdal szorosan együttműködve, szeretetteljes, barátságos légkörben a gyermekek életkori és egyéni sajátosságait szem előtt tartva, a gyermeki személyiség kibontakoztatásának elősegítése, illetve a gyermekek sikeres iskolakezdésére, az életre való testi, lelki felkészítése. A Kiemelt figyelmet igénylő gyermekek fejlesztése, közösségbe való beilleszkedésének segítése.

Ennek érdekében óvodánkban színvonalas, sokrétű, színes programokkal tarkított nevelést, gyermekközpontú, nevelésközpontú, tevékenységközpontú, differenciált fejlesztő munkát igyekszünk megvalósítani.

Pedagógiai programunk hármas követelménynek tesz eleget:

- a) egyrészt megfelel az *Óvodai nevelés országos alapprogramja* által megfogalmazott, minden óvodára kötelező elvárásoknak (célok, tartalmak, tevékenységek, fejlődési jellemzők, feltételrendszere stb), és ezzel együtt természetesen a vonatkozó egyéb jogszabályoknak;
- b) másrészt kialakít egy *sajátos pedagógiai rendszert*, amelynek a háttérében a gyermekről, a nevelésről, a legfontosabb nevelési célokról, tartalmakról, eszközökről vallott pedagógiai meggyőződések, értékek állnak, amelyeknek összessége jelenti a tevékenységközpontú óvodai program teljes elméleti és gyakorlati háttérét;
- c) harmadrészt pedig megfelel és alkalmazkodik az egyes *konkrét intézmények* eltérő feltételrendszeréhez azáltal, hogy rugalmasan szabályozza pedagógiai folyamatokat (ami azt jelenti, hogy jelentős eltérések lehetnek a gyakorlatban két tevékenységközpontú óvoda között is).

A nevelési céloknak megfelelően programunk is az életfeladatokra való orientálást tekinti fő feladatának, nem tagadva azt, hogy az életfeladatok felé orientálás természetesen magában foglalja az iskolai életre való alkalmasságot is. Összefoglalva tehát az óvodában a nevelési és szociális funkció megjelölés magában foglalja mindazt, amit korábban a klasszikus, nevelési, szociális, iskolára felkészítő funkció alatt értettünk.

A tevékenységközpontú óvodai nevelés a gyermek középpontba helyezését és az óvodai nevelési funkciójának kiteljesítését tekinti alapvető feladatának. A gyermeki

személyiséget úgy definiáljuk, mint az egyedi, megismételhetetlen, mással nem helyettesíthető individuum és szociális lény aktivitását. A gyermek fejlődő személyiség, fejlődését genetikai adottságok, a belső fejlődés – az érés – sajátos törvényszerűségei, a spontán és tervszerűen alkalmazott környezeti hatások együttesen határozzák meg. Az óvoda *nevelő* intézmény, s mint ilyen a gyermeki személyiség kibontakoztatására, nevelésére, fejlesztésére törekszik. Tehát nem csupán „megengedi”, hogy a gyermek fejlődjön, nem passzívan szemléli ezt a fejlődést, hanem lehetővé teszi, elősegíti azt, tudatosan tervezett, szervezett nevelési helyzetek megteremtésével. A tevékenységközpontú óvodai nevelés a 3-7 éves korú gyermekek szociális életképességét (életre nevelését) minden későbbi fejlődés alapjaként kezeli, a pedagógiai célok és feladatok centrumába tudatosan az együttműködési és érintkezési képességek fejlesztését állítja, azaz *kooperációra* és *kommunikációra* kívánja képessé tenni óvodáskorban a gyermekeket.

A kooperáció és a kommunikáció az adott nevelés intézmény lehetőségei között valamennyi nevelési helyzetre vonatkozóan a következő konkrét tartalmat foglalja magába:

A kooperáció konkrét tartalma:

a társas, közösségi és egyéni élet feltételeinek közös, összehangolt erőfeszítésén alapuló folyamatos megvalósulása

A kommunikáció konkrét tartalma:

a közmegegyezésre (a konszenzusra) való törekvés mindazokban a kérdésekben, amelyek az együttélés és együttműködés előkészítését, lebonyolítását, ellenőrzését és értékelését szolgálják.

A társadalom és az egyén kölcsönviszonyának valamiképpen a nevelés fogalmában is tükröződnie kell.

Felfogásuk szerint a nevelés a társadalom számára szükséges egyéni képességek intenzív fejlesztése, a mi esetünkben a tevékenységközpontú óvodai nevelés célja:

A 3-7 éves korú gyermekek társadalmi gyakorlatra való általános felkészítése, amely magában foglalja:

a) a teljes gyermeki személyiség fejlesztését a tevékenységek által és a tevékenységeken keresztül.

b) az életre való felkészítést a tevékenységek által és a tevékenységeken keresztül.

A nevelés, mint „tudatos értékválasztás” a nevelési helyzetekbe beépített tevékenységek által valósíthatók meg, hiszen a gyermek állandó tevékenykedés közben fejlődik. A gyermeki megismerés alapja 3-7 éves korban a folyamatos érzékelés, tapasztalás és cselekvés, ezért a nevelési alaphelyzetbe szervesen illeszkedő rendszeres tevékenységeket úgy kell értelmeznünk, mint a pedagógiaiilag meghatározott szocializáció igazi alapjait. A tevékenységközpontú óvodai program nem egyoldalú gyermekközpontúságot hirdet, nem abszolutizálja a gyermeki szükségleteket és az óvodáskori adottságokat. Ezeket alapnak tekinti a nevelés alapformáinak megvalósításához.

II. A NEVELÉSI CÉL ELÉRÉSÉNEK FELTÉTELEI

Programunk kitűzött nevelési célját a gyermek szükségleteinek, tevékenységeinek és képességeinek figyelembevételével, a gyermek egyéni adottságaiból kiindulva lehetséges megvalósítani, ezért ezekkel a továbbiakban részletesen foglalkozunk.

A szükségletek szerepe a nevelési cél elérésében

A gyermek *fejlődő* személyiség, ezért a gyermeknek sajátos, *életkoronként, életkori szakaszonként és egyénenként* változó testi, lelki szükségletei vannak. A szükségletek kielégítésében, a gyermeki személyiség alakulásában a gyermeket körülvevő személyi és tárgyi környezetnek meghatározó szerepe van. A környezeti hatások közül a *család* szerepe igen jelentős, hiszen a család az első szocializációs szintér, amely a kisgyermeket formálja. a családi hatások a legtöbb esetben nem tudatosan tervezettek, sokkal inkább jellemző rájuk, hogy spontán módon valósítják meg a „társadalomba való bevezetés” feladatait. Természetesen a különböző kultúrájú családok másként viszonyulnak a gyermekhez, a gyermeknek a családban elfoglalt helyéhez és más-más szerepet szánnak neki a családi életben belül. A családi nevelés mellett az óvodának igen nagy szerepe van az elsődleges szocializáció során. Az óvoda nagy előnye lehet, hogy a családnál tágabb, tagoltabb szocializációs erőteret hozhat létre. Tudatosan alakítja, építi, kombinálja azokat a nevelő hatásokat, amelyekben az együttműködés és a társas érintkezés elemi formái integráns egységet, szerves kölcsönös kapcsolatot alkotnak. Minden óvodapedagógus tapasztalta már, hogy addig amíg a gyermek testi-lelki szükségletei nincsenek megfelelően kielégítve, azaz amíg éhes, fázik, esetleg kialvatlan a gyermek, vagy szeretetvágya nincs csillapítva, addig nem képes semmiféle programot, foglalkozást, fejlesztést befogadni. Fontos alapelv, hogy a gyermekek alapvető testi szükségleteiket a nap folyamán bármikor kielégíthetik minden különösebb kérés és szabály nélkül. A testi szükségletek kielégítése a gyermek színvonalas gondozását is feltételezi. A gondozásról bővebben a későbbi fejezetekben szólnunk, most csupán azt jegyezzük meg, hogy a gyermekek alapvető szükségleteinek kielégítése megalapozza mindazt, amit a nevelési célban és feladatokban megfogalmaztunk és amit a gyakorlatban szeretnénk megvalósítani. A lelki szükségletek közül a szeretet, a gondoskodás igényét emelnénk ki. A szeretetteljes óvodai környezet, a családias légkör, a gyermekek egyéni szükségleteinek megismerése és kielégítése, a gyermekekre való odafigyelés, a differenciált bánásmód mind-mind arra szolgál, hogy biztonságot, megértést, nyugalmat sugározzon a kisgyermek felé. Ilyen körülmények között bátrabbakká válnak a gyermekek, önbizalmuk megnő és szívesen fognak részt venni az óvodai csoport életében, képesség válnak arra, hogy a felnőttekkel és a csoporttársakkal együttműködjenek. A magasabb rendű szükségletek megélését ezek az alapok teszik elérhetővé a kisgyermekek számára.

Az óvodapedagógus feladatai a gyermeki szükségletek kielégítésében:

- *A gyermekre való fokozott odafigyelés, egyéni szükségleteinek folyamatos feltérképezése*
- *A gyermek alapvető fizikai szükségleteinek megismerése és kielégítése*
- *A gyermek alapvető lelki szükségleteinek megismerése és kielégítése*
- *Az egészséges óvodai környezet megteremtése*
- *A gyermek megfelelő gondozottságának biztosítása*
- *A nyugodt, kiegyensúlyozott, szeretetteljes óvodai légkör kialakítása*
- *Megértő, elfogadó pedagógusi magatartás*

A tevékenységek szerepe a nevelési cél elérésében

A gyermek személyisége és a tevékenysége kölcsönösen egymásra hatva fejlődnek. A gyermek tevékenykedő lény. Személyisége komplex tevékenységek által fejleszthető a

leghatékonyabban. A képességfejlesztés érdekében végzett tevékenység (akár spontán, akár pedagógiailag megtervezett) csak akkor igazán fejlesztő hatású, ha eleget tesz az alábbi feltételeknek:

Tárgyi és alanyi eredménye van: a *tárgyi* eredmény a nyilvánvalóan látható produktum, például egy elkészült rajz, felépült vár, terített asztal vagy a szeméttől megtisztított udvar, bekötött cipőfűző, egy ügyesen elkapott labda; az *alanyi* eredmény az a hatás, amit mindez az egyénben kivált: a sikerélmény, a megnyugvás vagy a fejlődő képességek.

Képességfejlesztés és képességfelhasználás is egyben. A tevékenységek végzése és az alkotóképessé vált, kifejlődött képesség felhasználása valamire folyamatos és állandó, szétválaszthatatlan egységet alkot. Amikor új tevékenységet próbálunk (vagy próbáltatunk a kisgyermekkel), és segítünk, hogy a *gyakorlás* révén egyre jobban tudja azt végezni, az a képességfejlesztés időszaka. Ekkor a pedagógiailag hangsúlyosabb elem a képesség fejlesztése. Amikor pedig az újonnan „megszerzett” képességével, tudásával a gyermek *alkotni* kíván: fest, rajzol, épít vagy éppen új frizurát készít a babának, mert *már meg tudja csinálni* (megvan hozzá a képessége), az a képességfelhasználás. A sikerélmény, a további tevékenysége készítő lelkes állapot igazából erre a szakaszra alapozhat. A két folyamat elválaszthatatlan (nemcsak gyermekeknél), mindig jelen van, de fontos, hogy tudatosítsuk magunkban: a gyermek nem elégszik meg azzal, hogy valamit elsajátított. Számára az csak azért érdekes, mert ismét meg tud valamit tenni, aminek konkrét eredménye van, ami számára fontos, sikert hoz, ami még önállóbbá teszi és fontos, hogy ezeket az élményeket folyamatosan megélje, hogy lehetősége legyen az új képességét minden nap alkalmazni, adassék meg neki a tevékenységvégzés öröme.

Pedagógiai tervezett és irányított tevékenység. Az óvodában rendszeresen visszatérő kérdés a spontán tanulás (illetve tevékenységvégzés), a játékban tanulás, a játékba integrált, a játékos tanulás problémája. Mindegyik lehet jó megoldás, nemcsak a tanulásra, hanem más tevékenységre vonatkoztatva is, ha képesek vagyunk szélesebb összefüggésbe és távolabbi perspektívába helyezni az adott szituációt: szervesen, szinte észrevétlenül építjük be a folyamatba a távlati célokhoz vezető út építőköveként az előre tervezett, vagy éppen spontán kínálkozó lehetőségeket. Ennek azonban nagyon szigorú feltétele, hogy ismerjük *a gyermeket, tudjuk, mik a céljaink*, nem csak egyik napról a másikra próbáljuk „túlélni” saját pedagógiai tevékenységünket.

Kizárólag a gyermekek által ténylegesen elvégzett, elkezdett és befejezett tevékenység lehet pedagógiailag hatásos. A csak elkezdett, de mások által befejezett, vagy a soha be nem fejezett tevékenységeknek nincs tényleges fejlesztő hatásuk, hiszen vagy a tárgyi, vagy az alanyi eredmény hiányos. Gondoljunk az óvodáskorban tipikus „gyűjtőszennvedélyre”. Összeszedjük a kirándulás során a levelet, termést, kavicsokat, csigákat, megígérjük a gyermekeknek, hogy majd a csoportszobában megvizsgáljuk, osztályozzuk, beszélgetünk róla. Aztán bekerülnek a kosárákba az élősarokba mint eredmény, majd elővesszük a különböző előregyártott fejlesztő eszközöket (műanyag kacsát és logikai készleteket) és fejlesztünk. Ahány ki nem aknázott, a gyermekek számára fontos lehetőség, ahány meg nem válaszolt, elhessegetett, megnyugtatóan ki nem beszélt téma, annyi félbehagyott, azaz pedagógiailag elpuskázott fejlesztési lehetőség. A be nem fejezett tevékenység furcsa hatását a pszichológia Zeigarnik- effektusként ismeri. Bluma Zeigarnik kutatási eredményei szerint *a be nem fejezett feladatok más emlékezeti teljesítményt* eredményeznek, vagy folyamatosan fenntartják az aktivitást, nincs feszültségcsökkenés, jóleső katarzis, mint a befejezett tevékenységek esetében. Ezt a hatást persze tudatosan működtethetjük inspiráló erőként is, azonban tudnunk kell, hogy a tartósan ki nem elégitett kíváncsiság a visszájára fordul, és a tevékenységtől, a pedagógustól való elfordulást eredményezheti. A félbehagyott tevékenységek, a ki nem

használt lehetősége arra szocializálják a gyermeket (előbb vagy utóbb), hogy kár a lelkesedésért, következmények nélkül abbahagyhatunk dolgokat.

Strukturális teljesség jellemzi a tevékenységet, ami azt jelenti, hogy a komplex tevékenység minden eleme megjelenik: a *műveletek*, amelyeket fejleszteni kívánunk (pl. az ecsetfogás és – kezelés), a *cselekvések*, amelyekké a műveletek sorozata összeáll (pl. a kész festmény elkészítése), és a *tevékenységnek* valódi, a gyermek számára is átélhető, motiváló hatású célja, értelme van. A példát folytatva: ha a festmény egy Anyák napjára készülő ajándék, sokkal könnyebben mozgósíthatók a gyermek érzelmi és értelmi erői is, mintha „csak úgy” gyakorolnánk a festést (nem tagadva persze az ilyen didaktikus fejlesztések hasznát sem), anélkül, hogy „valamit” létre akarnánk hozni;

Fontos jellemzője a tényleges fejlesztő hatásnak, hogy a gyermekek öntevékenysége és a pedagógus *szervező-irányító* tevékenysége megfelelő arányú. Ne mindent az óvodapedagógus szervezzon, ne mindent ő irányítson (ez nem jelenti azt, hogy a folyamatokat ne ő tartsa kézben), a gyermekeket fejlettségüknek megfelelő mértékben, de feltétlenül be kell vonni a teljes folyamatba, nemcsak a végrehajtásba.

A *feladatok* és az elvégzésükre szánt *időkeretek* adekvátak legyenek. A pedagógiai folyamat kétségtelenül legkritikusabb pontja az időtartam. Önmagában azonban nem állapítható meg egy bizonyos feladatra szánt időkeretről, hogy sok-e vagy kevés, mert csak a valóban elvégzendő tevékenységek konkrét tartalma és a ráfordítható időmennyiség *aránya* ítéltető meg. Ha a rendelkezésre álló *idő túl sok* a tevékenység tényleges időszükségletéhez képest, akkor parttalanná, üresjáratúvá, érdektelenné válik a dolog. Fordított helyzetben, amikor *kevesebb a rendelkezésre álló idő* a szükségesnél, kialakul a pedagógust és a gyermeket egyaránt frusztráló, állandó időnyomásos állapot, ami zaklatott légkörhöz, folyamatos konfliktusokhoz vezet. Az időhiány garantálja a sikertelenséget, a túl gyors fáradást és a teljes motivációvesztést.

Lassan elkerülhetetlenné válik annak megértése és a következtetések levonása, hogy a pedagógiai folyamatokban, így a tanulásban, *nem lehet büntetlenül gyorsítani, nem lehet fejlődési fokokat átugrani, instabil képességekre további képességeket alapozni*. Mindig visszaüt (csak sajnos nem abban az intézményfokozatban, nem annál a pedagógusnál), ha a gyermek által végzett fejlesztő tevékenységeket meg akarjuk spórolni: kiiktatjuk a gyakorlatokat, az önálló feladatvégzést, a csoportos, az egyéni munkát, a gyakorlást, az időigényes vitákat, elemzéseket, beszélgetéseket: ezek helyett elmondjuk, vagy feladjuk otthoni feladatként a tudnivalókat.

A gyermeki tevékenység fogalma összefoglalható az alábbiakban:

- a) valamilyen belső szükséglet kielégítésének vagy külső követelmény teljesítésének eszköze.
- b) képesség felhasználás, képességfejlesztés eszköze is egyben.

A nevelőhatás belső – a tevékenység tartalmából eredő feltételei:

- a) az egyén számára érdekes, a csoport számára fontos, hasznos tevékenység legyen (aminek hasznosságát egyre szélesebb közösség ítélteti meg)
- b) a célkitűző és a célmegvalósító tevékenység egysége érvényesüljön
- c) a tevékenység és az eredmény kölcsönös feltételezettsége biztosítva legyen (csak a végig vitt, befejezett tevékenységnek van élményereje)
- d) a tevékenységrendszer teljessége zavartalan legyen kettős szempontból: - elégítse ki a gyermekek akciószükségletét, - oldja meg az adott gyermekközösség valamennyi feladatát (az

önkiszolgálástól a csoportélet kialakításig – a csoportélet kialakításától a környezet formálásáig)

A nevelőhatás pedagógiai feltételei:

- a) a tevékenység pedagógiai előkészítése (ráhangolás, tudatosítás stb.) közös feladata az óvodapedagógusnak, a dajkának és az egész óvodai környezetnek
- b) a tevékenység pedagógiai megszervezése az óvoda dolgozói részéről nagy tapintatot igényel (semmit se végezzünk el a gyermekek helyett, de minden segítsünk amikor arra szükségünk van a gyermekeknek).
- c) a tevékenység pedagógiai értékelése ugyancsak alapvető feladata az óvodapedagógusnak. A siker, sikertelenség okai, a jól vagy rosszul megválasztott tevékenységi mód, az együttműködés megléte vagy hiánya stb. lehet az értékelés kiinduló alapja.

A személyiség felfogható az egyénre jellemző tevékenység-hierarchiaként:

A gyermekek számára meg kell adni a lehetőséget az önállóan megválasztott belsőből fakadó tevékenységekre. A gyermeki tevékenység szervezésekor szükséges figyelembe venni a 3-7 éves korú gyermekek tevékenységének jellemzőit. A 3-7 éves korú gyermeket tevékenységi vágy jellemzi, bármilyen mozgás, cselekvés változás felkelti a figyelmét és utánzásra ösztönzi. A megismerési vágy, a kíváncsiság, a gyereki aktivitás életkori sajátossága az óvodáskorú gyermeknek. Éppen ezt a megismerési vágyat kihasználva szükséges minél több élményt nyújtani a gyermekeknek, minél több lehetőséget kínálni az őket körül vevő világ megismerésére. A gyermek tevékenysége gyakran változik; minél kisebb a gyermek, annál gyakrabban változtatja tevékenységi formáit. Ennek következtében egy adott tevékenység általában rövid ideig tart és nincs mindig összhangban a kitűzött céllal. Az óvodapedagógusnak tudnia kell, hogy az életkor és az egyéni adottság nagymértékben meghatározzák a gyermeki tevékenység minőségét és mennyiségét, tehát ezt figyelembe véve segítheti elő a tevékenységek minél szélesebb kibontakoztatását a csoportban. A 3-7 éves korú gyermek életmegnyilvánulásaiban nem különülnek el élesen a különböző tevékenységek. A gyermek számára a játék lehet munka is és fordítva. A közösségért végzett feladat lehet játék, esetleg a szabadidő kellemes eltöltése. Az életben is és a tevékenységekre épülő nevelésben is egyaránt főszerepet kap a komplexitás. Az egyes tevékenységi formák egyszerre, együttesen egymást átszöve jelennek meg a mindennapokban és az azt leképező gyermeki világban.

Az óvodapedagógus feladatai a tevékenységek megszervezésében:

- Biztosítsa minél változatosabb többfajta tevékenység egyidőben történő gyakorlásához a megfelelő feltételeket (idő, hely, eszközök, ötletek)
- A tevékenységek megszervezésében támaszkodjon a gyermekek tapasztalataira, a gyermekek aktuális élményvilágára
- Élmények nyújtásával segítse elő a minél sokrétűbb és minél komplexebb tevékenységformák kialakulását az óvodai csoportban

Képességek szerepe a nevelési cél elérésében

A tevékenységközpontú nevelés olyan képességek kifejlesztését jelenti, amelyek a társadalomban létező, elképzelhető pozitív tevékenységek gyakorlásához szükségesek. Végső soron minden alkotó, termelőképes társadalmilag szükségesnek tekinthető. Az egyéni képesség részben öncél, az önmegvalósítás mértéke, részben a társadalmi létezés eszköze, a

társadalmi haladás feltétele, forrása. Ezt a kettős meghatározottságot a pedagógiának nem áll módjában megkerülni, a belső arányokon, a tendenciákon azonban lehet módosítani, az önmegvalósítás és a társadalom érdekeit szolgáló tevékenység teljes vagy részleges egybeesését elő lehet segíteni. *A tevékenységszervezés és a képességfejlesztés kölcsönös kapcsolatban áll egymással.* A korábbiakkal elmondottak szerint a nevelés a társadalmilag szükséges egyéni képességek intenzív fejlesztése. Ebben a minőségében egyszerre több részfunkciót teljesít; a nevelés a) orientáló tevékenység is. b) tevékenységszervezés is. c) képességfejlesztés is.

Az első két funkcióval korábban már foglalkoztunk. Most a harmadik részfunkció sajátosságait és teljesítésének feltételeit vizsgáljuk közelebbről.

A lehetséges emberi képességek és tulajdonságok száma szinte végtelen; ezeket képtelenség lenne áttekinteni és külön-külön formálni. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne lennének a nevelés szempontjából kitüntetett képességosztályok. A társadalmi és egyéni szempontokból lényeges képességek két nagy csoportba sorolhatók:

- a) Az első csoportba tartoznak a *kooperációs* képességek,
- b) A második csoportba tartoznak a *kommunikációs* képességek.

Az együttműködési és érintkezési képességek jellegét, tartalmát, színvonalát, hatékonyságát stb. mindenekelőtt az alapul szolgáló tevékenység társadalmisága (közhasznú volta, kulturális színvonala, relációgazdasága stb.) határozza meg. Más szóval: korántsem mindegy, hogy miben kooperálunk, hogy miről kommunikálunk.

A tevékenység több szempontból is bázisa a képességfejlesztésnek:

- a) a tevékenység a kifejlesztett képesség forrása (mivel a képességek tevékenység közben fejlődnek)
- b) a tevékenység a képességfejlesztés eszköze (az adekvát képességek csak konkrét tevékenységek által formálhatók)
- c) A tevékenység a kifejlesztett képességek felhasználásának, kifejtésének színhelye (a képességek csak meghatározott tevékenységekben nyilvánulnak meg).

A képesség és a tevékenység annyira mély és genetikus kapcsolatban áll egymással, hogy csak a reáltevékenységre alapozott nevelésnek lehet igazi esélye a sikeres képességfejlesztésre, hiszen minden képesség valamilyen tevékenységre való alkalmasság, és a képességek csak tevékenységekben fejlődhetnek ki és nyilvánulhatnak meg. Ez az általános képességekre is érvényes. Nincs olyan általános képesség, amelynek ne valamilyen konkrét tevékenység lett volna az eredeti forrása. A kommunikáció és a kooperáció egymással összefüggő folyamatában a kommunikáció és a kooperáció gyakorlás közben és által szerezheti meg. Ezek, mint említettük, kitüntetett képességosztályok; bár nem tartalmazzák az emberi képességek összességét, magukban foglalják azokat a lényegi képességeket, amelyek a tudatos emberi élet folytatásához elsőrendűen szükségesek. Az emberi képességek összessége több emberformáló folyamat, pl. szocializáció, a művelődés eredményeként jelenik meg. Az előbbiek azonban itt is aktív szerepet töltenek be: szervezik, rendezik, hatékonyabbá teszik stb. az egyén képességstruktúráját.

Az óvodapedagógus feladatai a képességek fejlesztésében:

- *Folyamatosan biztosítsa a gyermekek számára, a képességeik kibontakoztatásához szükséges tevékenységek gyakorlásának lehetőségeit (hely, idő, ötletek, eszközök, élmények)*
- *A folyamatos megfigyelés útján alkosson tiszta képet a gyermek meglévő képességeiről. Ennek ismeretében törekedjen a képességek fejlesztésére.*
- *A kiemelkedő képességű és részképességek fejlődésében elmaradott gyermekekre egyénre szabott fejlesztési terv alapján gyakoroljon hatást*

- Minden gyermek képességét önmagához – a saját lehetőségeihez viszonyítva – igyekezzon fejleszteni.

III. ALAPÍTÓ OKIRAT SZERINTI FELADATELLÁTÁS

- Hároméves kortól az iskolába járáshoz szükséges fejlettség eléréséig a gyermekek gondozása, napközbeni ellátása, nevelése, ezen keresztül a gyermekek felkészítése az iskolai tanulmányaik megkezdéséhez
- Az intézmény ellátja a különleges bánásmódot igénylő gyermekeket, akik a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján enyhefokú értelmi vagy beszéd fogyatékos, vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos figyelem vagy magatartásszabályozási zavarral) küzdenek.
- A többi gyermekkel integráltan együtt nevelhető sajátos nevelési igényű gyermekeket, idesorolva a kiemelt figyelmet igénylő, a kiemelten tehetséges és a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermekeket,
- a migráns gyermekeket,
- a halmozottan hátrányos helyzetű, valamint hátrányos helyzetű gyermekek integrált nevelését
- Az óvoda a gyermekek napközbeni ellátása keretében étkezést biztosít.
- Logopédiai és fejlesztőpedagógiai ellátást biztosít.

Gazdálkodással összefüggő jogköre:

- Pénzügyi-gazdasági feladatait az irányító költségvetési szerv- Isaszegi Polgármesteri Hivatal 2117 Isaszeg, Rákóczi u. 45. – látja el azzal, hogy az önállóan működő költségvetési szerv előirányzat keretei terhére kötelezettséget vállalhat és annak szakmai teljesítését igazolja. Polgármesteri Hivatal negyedévente információt ad az intézménynek a gazdálkodásról.

Humán erőforrás (személyi feltételrendszer)

7.adattábla	Terület	Adat
1.	Az intézmény vezetője, képviselője	Skultétné Pál Judit
2.	Intézményvezető helyettes (fő)	1
3.	Az intézmény telefonszáma	06/70-386 2786
4.	E-mail elérhetősége	hetszinvirag@isaszeg.hu

5.	Óvodapedagógus álláshelyek száma 2015.09.01-től (fenntartói határozat szám)	16
6.	Nevelőmunkát közvetlenül segítő álláshelyek száma összesen	11,5
6.1	Dajkai álláshely száma	8
6.2	Pedagógiai asszisztens álláshely száma	2,5
6.3	Óvodatitkár álláshely száma	1

Tárgyi, infrastrukturális feltételrendszer a 2. melléklet a 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelethez Jegyzék a nevelési-oktatási intézmények kötelező (minimális) helyiségeiről és eszközeiről előírásai alapján

Isaszegi Hétszínvirág Óvoda 2117 Isaszeg, Madách Imre utca 11.	Helyiségek megjelölése, eszközök, felszerelések	Mennyiségi mutató
	csoportszoba	8
	gyermek öltöző	Folyosón kialakítva
	gyermek mosdó, WC helyiségek	4
	tornaszoba	-
	logopédiai foglalkoztató	Szertárban kialakítva
	játszóudvar	Összefüggő
	intézményvezetői iroda	1
	óvodatitkári iroda	-
	nevelőtestületi és könyvtárszoba	-
	általános szertár, raktár	2 db. helyiség, mely az épülettől különálló
	többcélú helyiség szülői fogadóóra megtartására	-
	orvosi szoba, elkülönítő szoba	-
	felöltöző	-
	felöltöző mosdó zuhanyzóval	1
	felöltöző WC helyiség	1 + 1 a gyermek WC helyiségben elkülönítve
	mosó, vasaló helyiség	-
	szárító helyiség	-
	felöltöző étkező	-
	melegítő konyha tálalóval	1
	mosogató	1
	szárazárú raktár	1
	ételhulladék tároló	-
	gyermekágy fektető	240 db

	műfüves tornapálya és felszerelése	1

IV. SZERVEZETI FELTÉTELEK

Intézményi innováció

Dátum	Megnevezés	Tartalom
Október 1.	Idősek köszöntése	Óvodások /10 – 20 gyermek/ műsora az ESE Idősek Otthona lakói számára Idős emberek megbecsülésére, tiszteletére, szeretetére nevelés.
Október	„Tök jó napok” Egészségnapok az Isaszegi Hétszínvirág Óvodában	Egészséges életmód szokásainak megalapozása céljából óvodai szintű tervezett, szervezett tevékenységek együttes megvalósítása.
December	Karácsonyi műsor megtekintése az iskolások szervezésében	Damjanich János Általános Iskola és Klapka György Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola első gyermekeinek előadása.
Január	Mese hét	Mesék dramatizálása, színházi előadása.
Április	Ovi csalogató	Kézműves foglalkozás, közös tánc az udvaron a beiratkozó gyermekek és szülei, valamint az óvoda gyermekeink számára.
Április	Aszfaltrajz	Az Óvoda előtt aszfalt rajz készítése a Föld napja alkalmából az iskolák első osztályos tanulóival.
Május	Mesterségek napja	Szülők segítségével és részvételével különböző mesterségek bemutatása. A

		foglalkozások és a munka megbecsülésére nevelés.
Június	Családi nap	Játékos, interaktív foglalkozások, versenyjátékok, tánc az Óvoda udvarán a szülők és pedagógusok szervezésében.

Továbbképzések

Pedagógiai programunk céljának és feladatainak színvonalas, minőségi megvalósítása érdekében, az önértékelések eredményeinek tükrében és az óvodapedagógusok egyéni életpálya céljait támogató továbbképzéseket tervezünk nevelési évenként.

Intézményi hagyományaink, ünnepeink, egyéb rendezvényeink

Szakmai felfogásunk, hogy az óvodai ünnepek kulcsfontosságúak nevelőmunkában.

Az ünneplés lényege sokszor nem is maga az ünnep, hanem az a sok-sok előkészület, ami rengeteg tevékenységre, ötletek kidolgozására, önálló elképzelések megvalósítására ad lehetőséget. Az aktív és önálló gyermekek nevelésének egyik igen sajátos eszköze a jól előkészített és szépen megformált ünneplés. Az előkészület a csoporton belüli közösségi érzések alakítására igen kitűnő alkalmakat teremt és természetesen tág teret nyújt a gyermekek közötti együttműködésnek: a kooperációnak és a kommunikációnak a gyakorlásához. Ilyen szempontból még előnyösebb, ha az egymás mellett lévő csoportok együttműködnek az ünnepi előkészületek során. Az esztétikus és alkalomhoz illő teremdíszítés ugyancsak lehetőség arra, hogy együtt örüljünk annak, amit létrehoztunk. Nem másról van itt szó, mint az értékteremtés folyamatáról és a gyermekcsoport által létrehozott érték, alkotás, ötletmegvalósulás közös öröme. Ennél komolyabb közösségalkotó tevékenységet, keresve sem tudnánk találni. Az ünnepek tehát nemcsak nevelési céljaink megvalósítása szempontból fontosak alapvetően, hanem azért is, mert a legszélesebb tevékenységi formákra adnak lehetőséget. Az ünnepi készülődésekbe a szülőket is bevonhatjuk. Ez lehetőség lehet a szülők számára, hogy megismerjék óvodánk munkáját.

Ünneplést befolyásoló tényezők:

Az idő

Legyen elegendő időnk az ünnephez kapcsolódó tevékenységek elvégzésére. Időben kezdjünk hozzá az előkészületekhez. Tervezzük meg előre az óvodai ünnepek és a hozzájuk vezető előkészületek, a nevelési-tanulási tervünkben. Hagyjunk időt az ünnephez szükséges eszközök, díszítőelemek, kellékek közös elkészítésére. Már ebbe a munkába is bevonhatjuk a szülőket. Azt is kérhetjük, hogy ők maguk járuljanak hozzá ötleteikkel az egyes ünnepek színvonalas megvalósításához.

Mennyi ideig tartson az ünnep? 10-30 perc, körülbelül elegendő. Ügyeljünk arra, hogy ne legyen megterhelő és fárasztó tevékenység az ünneplés a gyermekek számára. Figyeljünk arra is, hogy lehetőleg kerüljük a felesleges holtidőket és várakozási időket, mert ezek az időszakok rendkívül fárasztóak és erősen rontják az ünnepi hatást.

A hely

Az ünnep helyszínét gondosan jelöljük ki. Nagyon fontos, hogy lehetőleg mindenki kényelmesen elférjen és az eseményekbe be tudjon kapcsolódni. Jó, ha a csoportok összehangolják az ünnep időpontját. A szabadban tartott ünneplés legyen rövid és laza, mert a külső zajok és ingerek elterelik a gyermekek figyelmét. Egyébként is úgy célszerű az ünnep időtartamát meghatározni, hogy az ne jelentsen megterhelést a gyermekeknek, mert akkor a lényeg, azaz a felszabadult örömteli ünneplés helyett unalmas és fárasztó élmények maradnak csupán. Az egész ünneplés addig folytatódhat ameddig a gyermekek és a szülők igénylik és jól érzik magukat.

A körülmények

Az ünnepi készülődés és maga az ünnep is meghatározott külsőségek között zajlik. Nagyon fontos megtanulni a kisgyermeknek azt, mennyi szép esztétikai élmény, mennyi öröm, mennyi újdonság kapcsolódik az ünnep fogalmába. A közös ajándékkészítés során nagyon sok nevelési feladatot megvalósíthatunk és közben folyamatosan, sokszínűen tevékenykedhetünk. Határozzuk el közösen (a gyermekek véleményét figyelembevéve), milyen ajándékot fogunk készíteni. Fontos része az ünnepnek, hogy szép ruhába öltözzünk. Ez az egyik legizgalmasabb pillanat a gyermekek számára. Ebből és az egyéb külső kellékekből kiindulva élük át, érzékelik, észlelik a gyermekek az ünnepnapok másságát. Ne feledjük a 3-6 éves korú gyermek számára az olyan külső kísérő jelenségek: mint a szépen terített asztal, feldíszített terem, felvett szép ruha fontosabbak mint az ünnep tényleges tartalma, hiszen érzelmeik határa lényegesen erősebb a racionális, értelmi hatásoknál.

Az eszközök

Az ünneplés során használt eszközeink esztétikusak legyenek. Ha eszközt használunk, akkor az lehetőleg minden gyermek számára elérhető, használható legyen. Vigyázzunk arra, hogy ne használjunk túl sok és bonyolult eszközöket az ünnepeken. Rövid, pergő, sok gyermeket egyszerre megmozgató, a csoport kedvenc dalaiból, mondókáiból és verseiből összeállított játékok, játékos interaktív tevékenységek kellemes élményt jelentenek a résztvevő gyermekeknek és a szülőknek egyaránt.

A szereplés

Az óvodapedagógus szerepe meghatározó ennek eldöntésében. A célunk ugyanis olyan gyermekek nevelése, akik bátran, önállóan képesek tevékenykedni, akiknek ötleteik vannak, akik az ötleteiket igyekeznek megvalósítani. Ugyanakkor kommunikálni képes, kooperatív gyermekek nevelését tűztük ki célul. Ilyen tulajdonságok kifejlődésének igazán nagyszerű terepe lehet az ünneplés és azon belül is a gyermekek önként vállalt, önálló szereplése. Engedjük tehát a gyermekeket ezen a téren is kibontakozni. Vegyük figyelembe életkori, egyéni és kulturális sajátosságait. Valószínűleg az önként vállalt szereplést a gyermekek kisebbik hányada fogja igényelni, hiszen életkorukból következően nem az egyéni szereplés minden áron való vágya vezeti a gyermekeket. Önbizalom és bátorság szükséges az egyéni szerepléshez különösen akkor, ha külső szemlélők sokasága figyel bennünket. Az életre való nevelés azonban megköveteli a bátorság és a belső önbizalom valamilyen formában való előhívását a gyermekekből. Tehát ne féljünk ettől, a mai gyakorlatban szokatlan ötlettől. Ha jól szervezzük az ünnepeket, akkor családi, közvetlen hangulatot teremtünk és ez ad bátorságot a

gyermeknek, akár egyénileg is a szerepléshez. A szereplés kapcsán beszélgetünk az ünnep és a hozzá kapcsolódó tevékenységek értékeléséről. Fontosnak tartjuk a biztatást, az újabb feladatokra serkentést, ami igazából a pozitívumok kiemelésével lehetséges.

A felnőtt és a gyermek aktív együttműködése az ünnepek alkalmával

Az ünnepek nevelési céljaink megvalósítása szempontjából rendkívül jól hasznosíthatók, de csak abban az esetben, ha engedjük a gyermekeket önállósodni. Az teljesen nyilvánvaló, hogy a kreativitás, az egyéni elképzelések, a merész ötletek megvalósításának az ünnep adhat keretet. Az óvodapedagógusnak arra kell figyelnie, hogy ne korlátozza a gyermekeket. Amit lehet együtt döntsenek el és együtt valósítanak meg. Ez vonatkozik a terem díszítésére, a terem átrendezésére, az ajándékkészítésre és az ünnepi program összeállítására. Minél nagyobb aktivitást vált ki az ünnepi készülődés, annál inkább teljesülnek a tevékenységközpontú óvodai nevelési program célkitűzései. Az óvodapedagógus irányító szerepét próbálja kicsit háttérbe szorítani, adjon lehetőséget a gyermeki önállóság megvalósulásának.

Fontosnak tartjuk, hogy a rendezvények, a megemlékezések és az ünnepek egyaránt a gyermekek érzelmeire hassanak. Nem beszélni kell róla, hanem megéreztetni a nap másságát. Sokkal többet jelent kilátogatni az ünnepi helyszínekre és megtapasztalni azt, hogy hogyan ünnepelnek az emberek. A 3-7 éves korú gyermekek életkori sajátosságai nem teszik lehetővé, hogy tömegben vagy hosszú ideig állva, figyelve, vegyenek részt ünnepeken. Az ilyen irányú kérések teljesítésétől az óvodának és az óvodapedagógusnak el kell zárkóznia. A külsőség, ami minden ünnep és megemlékezés lényege, itt is nagyon fontos, az ünneplőbe öltözés, ünnepi megterítés (az is jelzés, ha más színű asztalterítőket teszünk ki) és az ünnepi ebéd. Az megemlékezések közé sorolhatók a gyermekek születés és névnapjainak ünnepi, melynek minden csoportban más hagyományai vannak. Vigyázzunk arra, hogy az ünneplés ne váljék rutinná, különösen a név és születésnap ünnepének gyakorisága miatt változtassunk a kialakult formákon (Pl. ne csak körbe ülve ünnepeljünk, ne ugyanazokat a köszöntő verseket dalokat alkalmazzuk minden esetben, ne ugyanazt az ajándékot kapja mindenki stb.)

Az ünnepek közül az óvodai élet hagyományos ünnepei, mint például az *Anyák napja*, minden esetben nyilvános. Nemcsak zárt térben lehet ünnepelni. Májusban, júniusban már a szabadban történő ünneplés is megoldható, nagyobb térhez jutunk. Akár szabadban, akár zárt térben ünnepelünk, gondosan ügyeljünk arra, hogy biztosítsuk a megfelelő közlekedést és elkerüljük a zsúfoltságot. Az ugyanis rontja az ünnep hangulatát, ha nincs elegendő szék, ha nem látják jól a résztvevőket és nagy tömeg látványa is szorongást ébreszthet a gyermekekben. A hagyományos, kissé színpadias szereplések időtartamát mindenképpen csökkentjük. A klasszikus formák mellett adjunk több teret a szabad, laza együtt éneklésnek, verselésnek, együttes játéknak. Amennyiben körülményeink engedik, vonjuk be szülőket az ünneplésbe. Az természetes, hogy a szülők aktívan együttműködnek az óvodapedagógussal az ünnepi előkészület során. Legyen az ugyanilyen természetes, hogy a szülők részt vesznek a körjátékban, vagy ölbe veszik gyermeküket és eljátszanak egy-egy játékot, vagy elmondanak együtt egy mondókát stb. Az is nagyon kedves befejezése lehet egy ilyen ünnepnek, ha a gyermekek egyénileg csak a saját mamájuknak mondják el az anyák napi versikét egy szál virág kíséretében. Tehát legyen egyéni, legyen közvetlen és legyen nagyon természetes az ünneplés. A merev, túlfegyelmezett, színpadi előadás nem illik a 3-7 éves gyermekekhez. Az ünnep lényege, hogy megmutassuk mit tudnak, mit tanulnak a gyermekek. Ezzel egy állandó szülői igényt, elégitünk ki. Ne feledkezzünk meg arról, hogy az óvoda szolgálati funkciójába igenis beletartozik az *ilyen jellegű szülői igényekre való reagálás*. A *Mikulás* ünnep tulajdonképpen egyházi eredetű, ám olyan gyermeki örömnappal és olyan komoly hagyományai vannak az óvodában, amely a gyermeknappal egyenértékű.

Az ünnepek és a néphagyományőrzés az óvodában igen szorosan összekapcsolódik. A népszokások általában az egyházi ünnepekhez és az évszakok változásaihoz kapcsolódnak. A magyar népszokásokban jeles napként tartjuk számon azokat az ünnepeket, melyeket az óvodában is megünnepelünk. A jeles napok az őszi, téli, tavaszi és nyári évforduló köré csoportosulnak.

A néphagyományőrzés az óvodapedagógus számára azt jelenti, hogy szemléletben azonosulnia kell a néphagyomány-ápolás feladataival és megfelelő néprajzi ismeretek birtokában kezdheti el a gyakorlati megvalósítását. Az óvodapedagógus önállóan választhatja meg, melyek azok a néphagyományőrző tevékenységek, amelyeket a csoportjával megismertet. A hagyományőrzés természetesen nem csak az ünnepekben jelenik meg, hiszen ennél szélesebb értelemben olyan élménynyújtást jelent a gyermek számára, ami a szülőföldhöz, a közvetlen környezethez való kötődést segíti elő. Az érzelmi kötődés fontosságát nem lehet elégszer hangsúlyozni a néphagyományőrzés tevékenységeinek megvalósítása során. Az ünneplés lényege az ünnepet megelőző készülődés, melyet csupán kiteljesít maga az ünneplés.

A nemzeti ünnepek óvodában a megemlékezés kategóriába tartoznak, ami azt jelzi, hogy a 3-7 éves korosztály még nem képes felfogni az ünnep társadalmi tartalmát. Nem is ez a célunk. A külsőségek az ünnepi hangulat megéreztetése már elegendő lehet ahhoz, hogy később idősebb korban konkrét jelentését és üzenetét is megértsék ezeknek az ünnepeknek a gyermekek. A közös séta, a kis zászlók lengetése során a színek, formák és hangulatok által közvetített mélyebb tartalom is megérintheti a gyermekeket. Ne magyarázzuk meg ezen ünnepek jelentőségét, mert ezzel ártunk az ünnepi hangulatnak. Érezzék és ne mindenáron értsék a gyermekek, miről van szó. Legyenek kellemes benyomásaik, ünnepi asztalnál egyenek, ha megoldható akkor maga az étel is utaljon arra, hogy az ünnepnap más, mint a többi nap.

A helyi szokásokhoz kapcsolódó ünnepek, a helyi hagyományok ápolása a helyi közösség alakítása szempontjából igen jelentősek és jó alkalmat teremtenek arra is, hogy az óvoda kialakítsa magáról a megfelelő képet. A külső környezet bevonásával az óvoda elfogadottságát erősíthetjük meg. A sokszínűség minden bizonnyal tovább növeli majd ezeknek az ünnepeknek a jelentőségét. Ezek az alkalmak az óvoda közösségének ügyei.

Bármilyen formában és bármilyen tartalommal ünnepelünk, mindig a gyermeket helyezzük középpontba. Értsük és róluk szóljon az ünnep, ne legyenek merev, betanult szereplések, törekedjünk minden esetben a természetességre. Ha műsort állítunk össze az a csoport napi életét tükrözze, a gyermekek kedvenc dalait, mondókáit tartalmazza. A szereplést közös játéknak fogjuk fel és ha lehet valamilyen szinten aktivizáljuk a szülőket is. Mindig ügyeljünk az előzményekre, gondosan tervezzük meg az ünnephez vezető utat, azokat a tevékenységeket, melyek az ünnepi előkészületeket jelentik. Figyeljünk arra, hogy a tevékenységek során a lehető legtermészetesebb értelemben együtt döntsünk a gyermekekkel arról, mit fogunk csinálni és a döntést követően együtt hajtsuk végre a közösen elhatározott feladatokat. Az ünnep szépsége, mássága, külsőségei csak akkor érvényesülnek, ha nem esünk abba a hibába, hogy túlságosan gyakoriak az ünnepek. *Az ünnep ritka, kiemelkedő alkalom maradjon.*

Hagyományos ünnepeink:

Megnevezés	Tartalom
Gyermekek születésnapja	A csoport szokásrendjének megfelelően, megünnepeljük a csoporthoz tartozó kisgyermek születésnapját. Az óvodapedagógus által készített, vagy a Szülői Munkaközösség által biztosított kis ajándékkal kedveskedünk az ünnepelt számára.
Mikulás / december 6. /	Az óvoda udvarán, rossz idő esetén a csoportszobában a gyerekek együtt várják a Mikulást. Közös verseléssel, dalokkal ünneplünk.
Farsang	Csoportonként mulatságot, ügyességi játékos tevékenységeket szervezünk. A gyermekek jelmezbe öltözve, vidám hangulatban búcsúztatják el a telet.
Anyák napja	Csoportonként, ünnepség keretében az édesanyákat, nagymamákat versekkel, dalokkal köszöntjük.
Gyermeknap, családi nap	Az óvoda udvarán, közös játék, tevékenykedés a szülőkkel, testvérekkel.

Néphagyományhoz kapcsolódó ünnepre történő ráhangolódás

Megnevezés	Tartalom
Karácsonyi készülődés	Gyermekek által készített karácsonyi hangulatot alátámasztó díszek, tárgyak készítése. Versek, dalok elsajátítása. Az ünnepre történő ráhangolódás.
Télűzés	Mondókával, versekkel, gyermekdalokkal, népi játékokkal a tél elűzésének eljátszása.
Húsvéti készülődés	Gyermekek által készített tavaszi, ünnepi hangulatot alátámasztó díszek, tárgyak készítése. Versek, dalok elsajátítása. Az ünnepre történő ráhangolódás.

Nemzeti ünnepeink:

Megnevezés	Tartalom
Október 6. Aradi vértanúk emléknapja	Nemzeti érzelem, ünnepi hangulat megéreztetése. Hősök sírjánál, az óvodások fájánál az óvodások csoportjának rövid műsora.

Október 23.	Nemzeti érzelem, ünnepi hangulat megéreztetése.
Március 15. Nemzeti ünnep	Nemzeti érzelem, ünnepi hangulat megéreztetése.
Április 6. 1848-49-es szabadságharc győztes isaszegi csatáról való megemlékezés	Nemzeti érzelem, ünnepi hangulat megéreztetése.
Június 4. Nemzeti összetartozásról megemlékezés	Közös játék.

Időszakos ünnepeink:

Megnevezés	Tartalom
március 22. Víz világnapja	A téma feldolgozása csoportonként.
április 22. Föld napja	A téma feldolgozása csoportonként, az óvoda kertjének virágosítása.
május 10. Madarak és fák napja	A téma feldolgozása csoportonként.

V. AZ ÓVODA ÉS KÖRNYEZETÉNEK EGYÜTTMŰKÖDÉSE, KAPCSOLATAI

Az óvoda környezetét tekintve külön kell szólni a gyermek szűkebb és tágabb környezetéről. Ahhoz, hogy a gyermek biztonságban érezze magát, ismernie kell az őt körülvevő közvetlen környezetet. A 3 évesek eleinte a csoportszobával és a kiszolgáló helyiségekkel ismerkednek meg és fokozatosan tágitjuk azt a teret, ahol mozoghatnak. A csoportok átjárhatósága, az udvar teljes nyitottsága a nagyobb gyermekek számára nyújt biztonságos mozgásteret. Ahogy bővül a gyermekek által megismert és megértett közvetlen környezet, lehetőségük nyílik megfigyelni az ott élő és dolgozó felnőttek munkáját. Fontos, hogy az óvodában minél több alkalmuk legyen a gyermekeknek a különböző munkafolyamatok megfigyelésére és a környezetükben zajló események átélésére. Ha látják egy egyszerű dolog előállítását, könnyebben értik meg a bonyolultabbakat is. A környezettel való közvetlen kapcsolat fejlesztése magában foglalja valamennyi óvodai tevékenységet. A szűkebb környezetben való biztonságos eligazodást fokozatosan követi a táguló világ megismerése. Egyre nagyobb térben adunk lehetőséget a mozgásra, a megismerő tevékenység határai bővülnek. Az óvoda közelében zajló sétától elindulva a környék kirándulóhelyeit felkeresve, az adott település létesítményeit látogatva egyre bővülnek a gyermek környezetével kapcsolatos ismeretei.

Az óvoda nevelőmunkáját a helyi környezet egyre intenzívebb formában befolyásolja. Éppen ezért szükséges szólni az óvoda külső kapcsolatairól.

Az intézmény partnerei

- Az óvodai és a család
- Az óvoda és a fenntartó
- Az óvoda és a bölcsőde
- Az óvoda és a Fenntartónk alatt lévő másik óvoda

- Az óvoda és az iskola
- Az óvoda és a Pedagógiai Szakszolgálat
- Az óvoda és egyéb partnerek: Közművelődési Intézmények, Egyházak, Humán Szolgáltató Központ, Isaszegi Városüzemeltetési Szervezet, Egészségügyi Intézmények,

Valamennyi esetben a folyamatos és rendszeres kapcsolattartáson van a hangsúly. Az óvodának kezdeményezőként kell fellépnie, hiszen a kapcsolattartást a gyermek harmonikus fejlődése érdekében szükséges megvalósítani.

Az óvoda munkája a családi nevelésre épül. A család és az óvoda összhangja a nevelésben a gyermek személyiségfejlődésének szempontjából rendkívül fontos. Az óvoda és a család egyenrangú félként élje meg ezt az együttműködést. Éppen ezért megengedhetetlen az óvodapedagógusok részéről a kioktató hangvétel még akkor is, ha valóban úgy tűnik, a szülőt is befolyásolni szükséges. Az óvodapedagógusnak el kell nyernie a szülők bizalmát, ez pedig pedagógiai, pszichológiai felkészültségének, megfelelő stílusának, együttműködés során mindkét félnek meg kell ismernie a másik nevelési elképzeléseit és alkalmazkodni azokhoz, illetve összhangba kell hozni az elképzeléseket. A kölcsönös bizalom és a gyermekért érzett felelősség teheti harmonikussá az együttnevelést. Az óvodapedagógusnak információkra van szüksége, melyre az alábbi lehetőségek biztosítottak: családlátogatás, ismerkedési délelőttök, nyílt napok, szülői értekezletek, fogadóórák.

A kapcsolattartás során a szülők kéréseit, véleményeit, meglévő tapasztalatait figyelembe vesszük. A családdal való együttműködésben az óvodapedagógusnak vállalnia kell a megértő, tapintatos, de a problémákat nem elmosó, tehát őszinte, nyílt kommunikációt. Előfordulhat, hogy a szülők nem veszik jó néven az óvoda családlátogatási igényét. Ez esetben nem célszerű erőltetni a kérdést. Inkább várjuk meg a szülők bizalmának erősödését és később próbálkozzunk a családlátogatás igényével.

Az egyenrangú kapcsolat feltételezi, hogy kölcsönösen alkalmazkodjunk egymáshoz. Ez előítélet mentes legyen az óvodapedagógus részéről a gyermeket, a szülőt és a családot illetően. Minden család, minden szülő más, tehát az egyéni, egyedi megközelítés éppen olyan fontos, mint a diszkréció. Az óvodapedagógus tudomására jutott tények, a családról kialakított véleménye nem tartozik másra, csakis azokra, akikre mindez vonatkozik. Éljen bátran a pedagógus a napi beszélgetések, közös rendezvények, szülő-nevelő találkozók, fogadóórák számtalan formájával és lehetőségével. A folyamatos napi kapcsolat feltételezi az óvoda nyitottságát. A szülőknek legyen lehetősége a napi óvodai életbe való betekintésre, sőt a bekapcsolódásra is. Ez a nyílt légkör egyrészt megnyugtatja a szülőket, hiszen látják, hogy jó kezében van a gyermekük, másrészt pozitívabb lesz az óvodapedagógussal lévő kapcsolat.

A fenntartóval való együttműködés elsősorban az óvodavezető feladata, de az óvodapedagógusok közreműködésére ezen a területen is szükség van.

Együttműködés formái:

- Az óvodai nevelés feltételeinek biztosítása.
- Költségvetési egyeztetések, gazdasági ügyek.
- Munkaterv, Beszámoló, adatok, jelentések, kimutatások elkészítése.

Az óvoda és bölcsőde együttműködése klasszikus hagyományokra épül. A bölcsődéből azonos csoportból egyszerre érkező gyermekek igen jól kialakított szokásokat hoznak magukkal és az önkiszolgálás, önmaguk ellátása terén is általában magas szintet érnek el. A bölcsődéből érkező gyermekeknél kevesebb gondot okoz az új környezet megszokása, a bölcsődéből óvodába való átmenet. Mindkét intézmény gyermekközpontú nevelést folytat, így ez is megkönnyíti az egyik intézményből a másikba való átmenetet. Ugyancsak fontos a bölcsődéből hozott szokásrendszer megismerése, hogy ne kerüljön minden téren új feladat elé a gyermek. Meghívásos alapon megvalósuló kölcsönös látogatások során szakmai tapasztalatokat szerezhetünk egymás intézményeinek munkájáról.

Az óvoda és a Fenntartónk alatt lévő másik óvoda együttműködésének célja, a településünkön lévő intézményeinkbe járó gyermekek azonos színvonalon történő óvodai nevelésének biztosítása. Szakmai sikereink biztosítója a párhuzamos, folyamatos szakmai együttműködés.

Az együttműködést az alábbi formákban valósítjuk meg: látogatások, konzultációk, szakmai beszélgetések az óvodavezetők részéről; szakmai nyílt napokon való részvétel; tudásmegosztás az intézmények között; intézményi dokumentumok összehangolása.

Az óvoda – iskola kapcsolatára egymás munkájának a kölcsönös tisztelete és elfogadása legyen jellemző. Az óvodának arra kell figyelnie, hogy saját szakmaiságát hangsúlyozva segítse elő az átmenetet a gyermek számára és ne adja fel elképzeléseit, módszereit, azaz ne próbáljon kisiskolát játszani, hanem minden eszközzel ragaszkodnia kell saját értékeihez. Az együttműködésnek tehát a kölcsönös megértésen és az intézmények sajátos, különálló cél és feladatmegvalósításán kell nyugodnia. Az iskolának és óvodának azonos az érdeke, mindketten az átmeneti időszak problémáinak csökkentésében érdekeltek. Az óvoda nevelőtestületének tehát az a feladata, hogy gyermekközpontú és nevelésközpontú szemléletét megtartva saját eredményeivel hasson az átmenet problémáinak leküzdésére. Az óvodás gyermekek megérnek az iskolai életre. Az óvoda, ha jól végzi a dolgát, akkor fokozatosan alkalmassá teszi a gyermeket az iskolában reá váró feladatok megoldására. Az iskolába lépés örömteli izgalmát minden érett kisgyermek átéli, ehhez a pozitív megerősítés, a várakozás fokozása jelentősen hozzásegíti. Az óvodapedagógus és a tanító együttműködésben a kölcsönös tiszteletnyújtás, a közös érdeklődés, a gyermek iránt érzett felelős gondolkodás legyen a meghatározó. A problémák nyílt megbeszélése ne jelentsen egyik gyermekről sem előre kialakított sémát vagy skatulyát és különösen tartózkodjunk az előítéletek megfogalmazásától. Az óvodapedagógusnak legyen feladata, hogy figyelemmel kíséri az óvodásainak iskolai beilleszkedését és szükség esetén nyújtson segítséget a maga eszközeivel, saját nevelési tapasztalataival az iskolai nevelőnek. Az óvoda – iskola kapcsolatba is beépül a családdal való folyamatos konzultáció. Különösen akkor fontos ez, ha valamelyik gyermek várhatóan nem válik alkalmassá az iskola megkezdéséhez.

Oktatási tér kialakítása: A Kárpát- medence magyar nyelvű intézményei közötti az oktatási tér kialakítása érdekében óvodánk a külhoni magyar óvodákkal kapcsolatépítésre törekszik és – lehetőségei szerint – szakmai kapcsolatot tart fenn.

Az óvoda és a Pedagógiai szakszolgálattal való kapcsolat során közös érdekünk a gyermekek differenciált fejlesztésének maximális megvalósítása.

Kapcsolattartás formái: írásbeli jelzések, kérelmek, szakmai konzultációk, közös fejlesztő munka.

Az óvoda és a közművelődési intézmények /Művelődési Otthon, Könyvtár, Múzeum / kapcsolatának lehetőségeit célszerű hasznosítani az óvoda sajátos nevelési feladatainak megvalósításában. Mindezt úgy kell beépíteni az óvoda életébe, hogy a nevelés és

természetesen a gyermekek szempontjai legyenek az elsődlegesek. Ne kiszolgálója legyen az óvoda ezeknek az intézményeknek, hanem szükség szerinti felhasználója. Kerülni kell a gyermekek túlterhelését okozó fárasztó, hosszan tartó vagy a gyermek életkorának nem megfelelő programokat. Az igényesség, az odafigyelés a művészeti élmények későbbi befogadását nagy mértékben elő tudja segíteni. Törekszünk arra, hogy gyermekeink sokoldalú fejlesztése és a sokszínű élmények biztosítása érdekében részt vegyünk - a közművelődési intézmények szervezésében - színházlátogatásokon, interaktív programokon, zenés rendezvényeken.

Egyéb partnereinkkel való együttműködésekre a kölcsönös tisztelet, egymás munkájának támogatása legyen jellemző.

Együttműködési formák:

- Egyházak: Szülői igények függvényében óvodai hitoktatás.
- Humán Szolgáltató Központ: Jelzőrendszer működtetése, szükség szerint esetmegbeszélés és konzultáció.
- Isaszegi Városüzemeltetési Szervezet: Óvodai működés érdekében írásbeli és szóbeli jelzések, konzultációk.
- Egészségügyi Intézmények: Szóbeli jelzések, védőnői látogatások, sürgős esetben orvosi ellátás.

Belső kapcsolatok, együttműködés

A Szakmai Munkaközösség az intézményi célok és az intézményi feladatrendszer figyelembevételével az óvodavezetői munkatervben meghatározottak szerint szervezett formában támogatja a pedagógiai folyamatok megvalósítását.

Intézmény részvétele a közéletben

Az intézmény képviselőjében, az óvodavezetői munkatervben tervezettek alapján részt veszünk a Városban megrendezett ünnepeken:

- Aradi vértanúk Nemzeti Emléknapja
- Október 23. Nemzeti Ünnepe, az 1956-os forradalom és szabadságharc emléknapja
- Március 15. Nemzeti Ünnepe, 1848-49 évi forradalom és szabadságharc emlékére
- Április 6. Isaszegi Csata Emléknapja
- Június 4. Nemzeti Összetartozás Emléknapja

VI. SZEMÉLYISÉG ÉS KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉS

A fejlődés – fejlesztés feltételei, lehetőségei a nevelésben

A fejlődés-fejlesztésről vallott nézeteink tisztázása rendkívül fontos, mert ezek a fogalmak és legfőképpen a hozzá kapcsolódó pedagógiai stratégiák, cselekvések alapvetően befolyásolják a nevelőmunkát és ezzel együtt természetesen a gyermeki személyiség alakulását.

Az *adottságok*, melyeket a gyermek örököl, megadják a genetikai kódot, a gyermeki személyiség „tervrajzát” azon lehetőségeket, melyeket a környezete valóra válthat, kifejleszthet, tulajdonságokká, készségekké, képességekké alakíthat. Az általános emberi adottságok – az a lehetőség, hogy a gyermek egy adott életkorban, megfelelő feltételek mellett meg tud tanulni járni, beszélni, kezével munkát végezni – minden egészséges emberi egyed lehetősége. Ebben minden kisgyermek hasonlít a másakra. Örököl a gyermek olyan adottságokat is, melyek csak a közvetlen elődeire jellemzők. Ilyen például az idegrendszeri alkat, az analízátoros sajátos vonásai, biológiai jellemzők, testalkat, haj, bőr, szemszín, arcvonások, bizonyos betegségekre érzékenység, hajlam stb. S végül hoz magával olyan genetikai örökséget a gyermek, amely csak őreá jellemző személyiségjegyek kialakulásának alapját képezi. Az öröklött genetikai kód adott, az egyedi élet során nem változik, a fejlődés alapját képezi, hisz csak olyan képesség fejlődik, fejleszthető ki minden emberben, amelynek az alapját születéskor „örökségként” magával hozza. Ezért a nevelői tevékenység csak akkor lehet eredményes, ha számolunk az öröklött és a gyermekkel vele született adottságokkal, mert az adottság lehetőség, amelyet a nevelés alakíthat valósággá.

A *személyiségfejlődésének* másik tényezője, amelynek ismerete nélkül nem lehet eredményes a környezet nevelői hatása, az egyén érettségi szintje, az egyén érési üteme. A belső feltétel, amelyen keresztül a külső hatások érvényre jutnak, juthatnak. Az érés biológiai eredetű, genetikailag programozott, szorosan összefügg a tanulással, amely az egyénnek a környezettel való kölcsönhatásában alakul ki. Az érés az adott szintre való eljutás folyamata. A gyermek életének minden pillanatában alkalmas, érett valaminek a megtanulására, elsajátítására. A nevelésben mindig tudnunk kell, hogy mikor mire érett a gyermek. Annyit és olyan szinten követelhetünk tőle eredményesen, amennyit megért, aminek a teljesítésére a szervezete megérett. A fejlődés folyamatában vannak különleges időszakok, úgynevezett szenzitív periódusok, melyek a különböző pszichikus funkciók kifejlődésének legoptimálisabb szakaszai, amikor a szervezet reakció képessége, érzékenysége felfokozódik és szelektívebbé válik.

A *fejlődés-fejlesztés* harmadik tényezője azok a hatások alkotják, amelyek a gyermeket a *környezetében* érik. Az emberi tanulás legfőbb forrása a társadalmi környezet. a gyermek a környezeti hatásokat aktívan fogadja be és dolgozza fel. A fejlődő gyermek életének gazdagsága a környezettel való kapcsolatának sokrétűségétől és intenzitásától függ. Az ember társadalom nélkül nem válhat személyiséggé, nem fejlődhet. A lelki fejlődés irányát a társadalom szabja meg. A gyermek specifikus emberi tulajdonságainak fejlődésében a környezet a fejlődés forrása, amelynek milyensége meghatározza a személyiség fejlettségének szintjét.

A személyi és tárgyi környezet determinálja a szocializáció folyamatát az értékek megismerését, a státusok megszerzését, a szerepek elsajátítását, az értékorientáció alakulását. A gyermek fejlődését a környezeti hatások közvetlenül befolyásolják, építve a belső feltételekre: az adottságokra, és az érés sajátos ütemére. A gyermek pszichikus fejlődésének

alapvetően fontos tényezője a környezetben és az öröklésben rejlő lehetőségeket, fejleszteni a pszichikus tulajdonságokat és képességeket.

A pszichikus fejlődésnek van spontán jellege, önmozgása, de ez a fejlődésnek csupán egyik feltétele. A pszichikum fejlődése igen bonyolult, összetett, sok tényező együttes hatásától függő folyamat. A különböző funkciók és sajátosságok kialakulása és fejlődése nem egy időben és nem egyenes vonalúan megy végbe. Óriási az egyedi variációk száma, az egyének közötti különbség, az egyéni sajátosság. Ezért elengedhetetlen a differenciált, egyéni fejlesztés, egyéni bánásmód. Minden gyermek más! Minden életkorban találunk azonban közös jellemzőket is – ezek az életkori sajátosságok. Legtöbb gyermeknél azonos években jelennek meg olyan lényegbeli változások, melyeknek megjelenési sorrendje megfordíthatatlan, átugorhatatlan. Megjelenésük vagy hiányuk fejlettségi, érettségi szintet is kifejez. Egy-egy fejlődési szakaszhoz hasonló testi, idegrendszeri, megismerési érzelmi, viselkedési és teljesítményi szintek – érési fokozatok – tartanak. Az életkori sajátosságok egész rendszerében bekövetkező változás új fejlődési szakasz elérését jelenti. A pszichikus fejlődésben különleges eltérések is előfordulhatnak, mint az akceleráció, retardáció, rögződés, visszaesés, az idegi károsodás következtében történő fokozatos visszafordíthatatlan leépülés, magasabb fejlettségi fokról egy alacsonyabbra.

Az elmondottak alapján tehát hisszük, hogy a kisgyermek egyrészt spontán módon, önmaga és a környezet ingerei által befolyásolva fejlődik, és tisztában vagyunk azzal is, hogy a spontán fejlődés, érés fontossága következtében az óvodai nevelés során káros lehet a kisgyermek túlzott fejlesztése, siettetése. Az egyéni igényekkel összhangban differenciált fejlesztésről beszélünk. Ugyanakkor egyértelműen felvállaljuk a fejlesztésről vallott korábbi nézeteinket. Ezek szerint a fejlődés-fejlesztés egymást kiegészítő egymással párhuzamosan nagyon jól megférő fogalmak. A tevékenységközpontú programban az óvodapedagógus által irányított, tudatos fejlesztésről beszélünk. Célszerűnek látszik, ha mindjárt tisztázzuk: a tudatos fejlesztést korántsem oktatással és tanítással kívánjuk megvalósítani. Annak színtere elsősorban a nevelés, hiszen ezért tekintjük elsődlegesnek az óvoda nevelési funkcióját. A 3-7 éves korú gyermek fejlesztése a nevelési céloknak megfelelően a nevelési folyamatban valósul meg. A nevelés folyamat a környezettel, a családdal, az óvodával való állandó és szoros kapcsolatban zajlik. A nevelés folyamatban a gyermek spontán fejlődése, érése és a nevelés céloknak megfelelő tudatos fejlesztése egymást kiegészítve érvényesülnek. A tudatos fejlesztés az óvodapedagógus által irányított, befolyásolt, de nem kizárólagosan tőle függő folyamat. A társadalmi, gazdasági környezet, a helyi lehetőségek, a gyermekcsoport életkora, összetétele, a szülők igényei mind befolyással vannak a fejlesztés tartalmára.

A tudatos fejlesztés a gyermek életkori sajátosságaihoz, meglévő képességeihez igazított. A fejlesztéshez elengedhetetlenül hozzátartozik a kisgyermek előzetes és folyamatos megismerése, képességeinek feltérképezése. A nevelési célnak megfelelően orientálni, vezetni, irányítani a gyermeket akkor lehet, ha alaposan ismerjük a környezetét, családját és természetesen elsősorban őt magát. A folyamatos megfigyelés, a gyermek fejlődésének figyelemmel kísérése ad támpontot arra vonatkozóan, hogy a képességfejlesztés irányait meghatározhassuk. Ebben a folyamatban, ahol a neveltek és a nevelő kölcsönösen egymásra hatnak a legfőbb hajtóerő az óvodapedagógus. Nem véletlenül állja meg a helyét ma is a klasszikus igazság, hogy az óvodapedagógus saját személyiségével hat és szolgál mintaként, példaként a gyermek számára. A fejlesztés tudatossága tehát a pedagógusra vonatkozó kíváncsiság. A tudatosság értelmezésébe beletartozik az is, hogy a gyermek spontán fejlődésének eredményeit, felismerjük, elismerjük és felhasználjuk a mindennapi gyakorlatban. A tudatosságot szélesen értelmezzük. Nemcsak azt értjük alatta, milyen éves, havi vagy heti nevelési-tanulási tervet készít a gyermekek fejlődésének elősegítésére az óvodapedagógus. A tudatosság része az, hogy hogyan alakítom ki a gyermek óvodai környezetét, milyen szokások

érvényesülnek az óvodai csoportban, milyen kapcsolatok alakítását segítem elő a gyermekek között, hogy milyen tárgyi eszközökkel, milyen pedagógiai módszerekkel segítem elő a nevelési célban megfogalmazottak megvalósítását. A tudatosság legmarkánsabb a fejlesztés tartalmában jut kifejezésre. A tudatosság legmarkánsabban a fejlesztés tartalmában jut kifejezésre. A tudatos fejlesztést az objektív és szubjektív feltételek ugyancsak jelentősen befolyásolják, ezért ezekkel külön is foglalkozunk:

A tudatos fejlesztés objektív feltételei

A tevékenységközpontú óvodai nevelés egymásra épülő, egymással összefüggő komplex tevékenységek rendszerében fejt ki hatását. Ahhoz azonban, hogy a tevékenységek lehetőségét biztosítani tudjuk, a nevelés során át kell gondolnunk a nevelés feltételrendszerét.

Az óvodai nevelés objektív feltételei:

- Az óvoda épülete, udvara, környezete
- Az óvoda belső berendezése
- Az óvoda tárgyi feltételei, eszközei, szakmai felszereltsége
- Esztétikus környezet kialakítása

A felsorolásból is kitűnik, hogy az óvoda objektív feltételeinek biztosítása során nem támaszthatunk különleges és egyedi feltételeket. Különösen nem akkor, ha magáról egy adott épületről és annak környezetéről van szó. Kevés lehetőségünk van ilyen esetben feltételek szabására. Azt persze nyilvánvalóan ki kell mondanunk, hogy minden óvoda épületének és udvarának meg kell felelnie a Magyarországon érvényes építésügyi szabványoknak és a gyermekcsoport törvényben előírt átlaglétszámának. A hazai óvodák egyébként általában meg is felelnek ezeknek a szabályoknak. Ilyen szempontból tehát programunk adottnak tekint minden óvodai épületet és a feltételek tekintetében csupán arra biztatja az óvodapedagógusokat, hogy a nevelési célnak megfelelően próbálják a legcélszerűbben hasznosítani azt. Mindenek előtt arra törekedjünk, hogy minél nagyobb és tágasabb terek álljanak a gyermekek rendelkezésére. Ne legyen zárt, szeparált a csoportszoba. Tegyük nyitottá a szülők és más csoportok számára az óvoda helyiségeit. Ha megoldható, használhassák az egész nap folyamán a gyermekek az előtereket vagy a mosdókat vagy olyan folyosórészeket, mellyel a csoportszobán túli játékterek megnövelhetők. Mindezt azzal a céllal tesszük, hogy lehetőséget kínáljunk a gyermekek együttműködésére és a természetes körülmények közötti találkozásokra. Összenyitható csoportok esetén legyen lehetőség meghatározott időintervallumban reggel és délután az átjárhatóságra. Különösen akkor megfontolásra érdemes ez a dolog, ha nem vegyes csoportban nevelődnek a gyermekek. Az átjárhatóság lehetővé teszi a *kommunikáció és kooperáció* gyakorlását újszerű szituációkban és idegen gyermekek társaságában. Lényegében erről van szó akkor is, ha két vagy több csoport valamilyen oknál fogva időlegesen összevontan működik. Ilyen szituációk az életben gyakran adódnak, ilyenkor azt kell látnunk, mi hasznosítható mindebből a csoport és a gyermek számára. A tér minél jobb kihasználása érdekében a babaszobát például nem csak a csoportszobán belül, de az előtérben és az udvaron is nagyon jól ki lehet alakítani. Az épület belső tereinek célszerű használatakor gondoljunk a gyermekek elkülönülési igényeire, tehát sok kis kuckó, sarok leválasztható, esetleg függönnyel részben elszeparálható részek álljanak a gyermekek rendelkezésére mindazon túl, hogy tekintettel kell lennünk legalább egy nagy egybefüggő közös tér kialakítására. A belső terek átláthatósága az óvodapedagógus számára megnyugtató, hiszen figyelemmel tudja kísérni valamennyi gyermek mozgását. A nevelés során azonban el kell jutni oda, hogy olyan

önállóságot élvezhet a gyermek amikor már nem biztos, hogy szükséges őt minden esetben tekintetünkkel követni. Létre kell jönnie annak a bizalomnak, amikor feladatot adok a gyermeknek. Kimehet a mosdóba, átmehet a folyosón a másik csoportba, bemehet a konyhába, az irodába stb. Ide már nem követhető a gyermek az óvodapedagógus által. Megbízunk a gyermekben és ő érett a bizalomra. A jól kialakított és folyamatosan megszilárdított szokásrendszernek éppen az a lényege, hogy biztonságot nyújt, kiszámíthatóvá teszi a gyermek cselekvését. Az óvoda belső tereinek kialakítását célszerű ebben az irányban is átgondolni, hogy a folyamatos és állandóan bővülő tevékenységek számára elegendő helyet biztosítsunk. Nagyon jó megoldás, ha a játszóhelyek, tevékenységi terek a bútorok mozgatásával megnövelhetőek, vagy a célnak megfelelően átalakíthatók.

Az óvoda udvarát az épület szerves részének tekintjük. Nagyon sok óvodában találhatók kisebb-nagyobb teraszok, melyek akár fedett vagy fedetlen formában is átmenetet képeznek a csoportszoba és az udvar között. Tapasztalataink szerint igen kevésbé kihasználtak ezek az épülethez kapcsolódó teraszok. Kora tavasztól késő őszig a csoportsobával egybenytva igen jól hasznosítható játszóhelyek, étkező és pihenőhelyek alakíthatók ki a teraszokon. Az óvoda udvarát egyébként nagyon fontos egybefüggő játszó és mozgástérként használni. A tevékenységek szempontjából így sokkal többfajta lehetőség kipróbálására adunk lehetőséget a gyermekeknek és az sem mellékes szempont, hogy a lehető legnagyobb mozgásteret így tudjuk biztosítani. Ne feledjük ugyanakkor, hogy az ilyen módon alakított óvodai udvar használata a legoptimálisabb lehetőséget biztosítja a különböző korú gyermekek közötti kommunikáció és az együttműködési formák kialakulásának. Az udvar használatánál fontosnak tartjuk felhívni a figyelmet arra, hogy a megfelelően kialakított konyhakert tovább növeli a tevékenykedési lehetőségeket. Szükségesnek tartjuk még megjegyezni, hogy a fűvel borított udvarrészek arányának dominanciáját nem baj, ha megtöri egy-egy kisebb kavicsos vagy betonnal borított felület. Mindegyiknek megvan az a sajátossága, hogy bizonyos tevékenységek végzésére a leginkább alkalmas. Pl.: A betonozott részen rajzolni, festeni, ugróiskolázni stb. nagyon jól lehet. A kavicsal építeni, játszani, rajta mezítláb mászkálni szintén kellemes és hasznos tevékenységek, arról nem is beszélve, hogy a gyermek közben ismerkedik a környezetében előforduló különböző anyagok tulajdonságaival. Nagyon jónak tartjuk, hogy az utóbbi időben arra is odafigyelnek néhány óvodában, hogy a talaj szintkülönbségeinek hasznosításával változatosabbá, érdekesebbé és jobban használhatóvá tegyék udvarukat. Például sok helyen mesterséges dombot alakítanak ki az óvoda udvarán. Ahol ezt meg tudják valósítani, ott tovább növelik a tevékenységre alkalmas helyek számát. Minden óvoda saját lehetőségei és saját környezetének adottságai alapján kell, hogy kialakítsa a rá jellemző képet, tehát nincsenek mindenkire érvényes szabályok. Ugyanez vonatkozik az óvoda belső berendezésére és az óvoda játszóeszköz, valamint szakmai eszközfelszereltségére. Az alap ebben a tekintetben minden óvoda számára az érvényes és jogszabályban rögzített eszköznorma jegyzék, az ebben felsorolt berendezési tárgyak és eszközök elegendőnek bizonyulnak a program célkitűzéseinek megvalósítására, amennyiben ezekkel valóban rendelkezik az óvoda.

Az nem vitás, hogy egy óvodában a gyermeki jog kérdéskörébe tartozik, van-e elegendő gyermekméretű, könnyű, tisztítható, kellemes színű és formájú bútorzat, textília, edényzet, játék stb. A tevékenységközpontú program megvalósítására természetesen akkor van lehetőségünk, ha van mivel cselekednie a gyermekeknek. Az eszköz, legyen az játékszer vagy munkatevékenységhez használt eszköz, művészeti tevékenység alapfelszerelése vagy éppen a testi fejlesztéshez szükséges tornaszor stb. elegendő számban álljon a gyermekek rendelkezésére. Nagyon fontos, hogy a gyermekek egyidejű cselekvését képesek legyünk biztosítani. Amikor a tevékenységi vágy erősen motiválja a gyermekeket a cselekvésre, ne törjük meg ezt a vágyat, azzal, hogy várjon és majd megkapja nemsokára azt az eszközt, amivel cselekedni szeretne. Természetesen van nevelőértéke annak is, amikor a gyermeknek igenis várnia kell, amíg az áhított játékhoz hozzájut (jó példa erre a hinta, amiért sorakozni is képesek

a gyermekek), de mi most a tevékenység nevelőhatását szeretnénk kiaknázni, ahhoz pedig elegendő eszköz meglétére lesz szükségünk. Minél változatosabb és sokszínűbb tevékenységrendszer alakítunk ki az óvodai csoportban, annál nagyobb lesz az eszközigényünk is. Az óvodapedagógusok kreatív, alkotó emberek, akik folyamatosan szépítik, fejlesztik az óvodai környezetet. Az egyéni elképzelések alapján kialakított óvodai környezetnek fontos nevelőhatása van. Nagyon jó dolog, ha a gyermekeket is be tudjuk vonni a környezet kialakításába, szépítésébe, esztétikussá tételébe. Tevékeny környezetkialakításnak lehet azt nevezni, amelyben folyamatosan formálódik a gyermek esztétikai érzéke, ízlése. A nevelés szubjektív feltételeinél még szó lesz az esztétikus környezet kialakításának legfontosabb tényezőjéről, magáról az óvodapedagógusról. Annyit azonban előljáróban megjegyeznék, hogy az ő ízlése, esztétikai megjelenése rendkívüli hatással van a kisgyermekre. Az utánzás következtében az esztétikai hatás maga válik nevelőerővé.

A tudatos fejlesztés szubjektív feltételei:

1. Nyugodt, meleg, derűs, nyílt, szeretetteljes óvodai légkör megteremtése
2. Az óvodapedagógus modell szerepe
3. Az óvodapedagógus és a gyermek aktív együttműködése a nevelőmunka során
4. Az óvodapedagógus és a dajka együttműködésének formái
5. Az óvoda környezetében élők hatásai a nevelőmunkára

Nyugodt, meleg, derűs, nyílt, szeretetteljes óvodai légkör megteremtése

Az óvodai nevelés során a helyi programtól függetlenül a legfontosabb alapelv, ami a nevelés lehetőségét biztosítani tudja, az oldott, derűs, nyugodt, meleg, nyílt és szeretetteljes óvodai környezet megteremtése. Nem véletlenül soroltunk ennyi jelzőt a kívánatos óvodai légkör meghatározására. Azért tesszük mindezt, mert hangsúlyosan igaz, hogy az óvodába kerülő gyermek számára első perctől kezdődően meghatározó, milyen légkörben élheti napi életét. A gyermek idegrendszere fokozottan ingerlékeny, érzékeny és a külső világ, ahonnan a gyermek érkezik, ugyancsak tele van sokszor nem kívánatos ingerekkel. Egy felgyorsult tempójú világban az óvodának a szeretet, a béke, a nyugalom szigeteként kell megjelenie, ahol minden gyermek számára adott az esély a nyugodt játékokra, az életkorának megfelelő tevékenységekre. Hogyan teremthető meg ez a környezet? Ehhez számba kell vennünk, milyen *zavaró vagy bántó körülményeket kell elkerülnie az óvodának*. A teljesség igénye nélküli felsorolás csupán a legfontosabbakra kíván utalni:

- A rohanó, kapkodó életmód
- A rendszertelenség a gyermek mindennapjaiban
- A magas állandó zajszint
- A gyermek fizikai és szellemi túlterheltsége
- A túlságosan sok feldolgozhatatlan információ gyermek felé áradása
- A testi érintés, ölelés, szeretgetés hiánya
- A komor, túlfegyelmező, hideg nevelési alaphelyzet
- A gyermeki félelmek feldolgozatlan sokasága
- A zsúfoltság miatt a térbeli mozgás korlátozottsága
- Az ötlettelen, unalmas, tevékenység nélküli óvodai élet káros hatásai
- Az idővel való gazdálkodási hiánya
- A gyermek siettetése, túl korai fejlesztése

A nyugodt légkör megteremtésének alapvető feltétele a megfelelő napirend biztosítása. A napirendben periodikusan ismétlődő tevékenységeknek a csoport szokásrendszere ad keretet. A napirend a gyermek számára egy kiszámítható, megszokott életritmust biztosít.

Természetesen a napirend rugalmas és ezért alkalmanként szükség szerint változtatható, alakítható, módosítható. A lényeg, hogy a napirend egy olyan keretet biztosítson a gyermekcsoport számára, ami nyugalmat és kiszámíthatóságot eredményez. A napirend összeállításánál az egyes tevékenységekre fordítható időt úgy kell meghatározni, hogy az lehetővé tegye az elmélyült, nyugodt és hosszan tartó játékot. A napirendben a játékra fordítható idő legyen a leghosszabb. Az étkezések időbeosztását még folyamatos játék esetén is kössük meghatározott intervallumhoz. Az étkezésre fordított idő tegye lehetővé a nyugodt, kapkodás mentes, kényelmes étkezést. Az étkezéshez kapcsolódóan a gyermekcsoport összetétele, a nevelési célkitűzés és a helyi lehetőségek együttes mérlegelése után dönthető el, hogy önkiszolgáló vagy naposi rendszerben, esetleg a kettőt kombinálva oldjuk meg az ezzel kapcsolatos feladatainkat. A napirend rugalmassága a változtathatóság és az alkalmazkodás mellett azt is jelenti, hogy az egyes napirendi tevékenységek végzésénél ki kell küszöbölni a torlódást, a sorakoztatást. A gyermekek alapvető szükségleteiket a nap folyamán bármikor kielégíthetik a napirendnek lehetőséget kell adnia arra, hogy minden gyermeknek elegendő és kényelmes helye, mozgási lehetősége és a tevékenykedéshez szükséges elegendő eszköze legyen. Érdekes, színes, változatos tevékenységek esetén a csoport nyugalmat és kellemes alaphangulatot áraszt, ahol minden gyermeknek megvan a maga helye és az elfoglaltsága. A nyugodt légkör kialakításához az is hozzátartozik, hogy az óvodai csoport zajszintje ne legyen túlságosan magas. Ezt is elsősorban az óvodapedagógus példamutatásával lehet megvalósítani. A halk beszédet a gyermekek átveszik, így a csoport alapzaja, munkazaja kellemes zsongásként hat. A meleg, derűs légkör azt jelenti, hogy van időnk a gyermekre, nyugodtan végig hallgatjuk, amit mondani szeretne. Nem intjük le, amikor hozzánk szól, nem vesszük el a beszédkedvét javítgatással vagy figyelmeztetéssel. Ölebe vesszük a gyermeket, simogatjuk. Minden gyermeknek szükséges van a szeretetünkre. Az óvodapedagógusnak képesnek kell lennie a szeretet megmutatására. A gyermek számára a testi kontaktus, a felnőttől áradó szeretet nyugalmat, biztonságot kölcsönöz. A gyermek jó közérzetéhez szükség van a testközelségre, a testi érintés gyakoriságára. Egy simogatás, egy mosoly, egy ölbevétel, egy kis dédelgetés minden gyermeket képes megnyugtatni. Bánjunk bőkezűen a szeretet minden fajta megnyilvánulásával. Az utóbbi években éppen ebben érezhető, hogy sok gyermek hiányt szenved. A túlhajszolt életmódú szülők esetében gyakori probléma, de sajnos a munkanélküli szülők esetében is egyre gyakrabban tapasztalható a szeretethiányos nevelés. Ez utóbbi esetben nem az időhiány, hanem egyéb tényezők okozzák ezt a helyzetet. Az óvodapedagógusnak tehát tudnia kell, milyen az a családi háttér, ahonnan a gyermekek érkeznek és segítenie kell a szülőket a gyermekkel való minél szorosabb kapcsolat megszilárdításában. Nagyon sok szülő nincs tisztában azzal, hogy az első hat életévben mennyi minden eldől, ami a gyermek későbbi életében már alig változtatható. Az óvodapedagógusnak azonban erről tudnia kell és felvilágosítania, segítenie kell a szülőket abban, hogy megértsék a korai évek fontosságát. Az óvodai légkör meleg szeretetteljessége ugyancsak példa lehet sok szülő számára. Az óvoda légkörének kialakításakor a nyitottságra kell még hangsúlyt fektetni. Ez az alapja a szülőkkel való egyenrangú, egymást segítő, támogató együttműködésnek. A nyitottság révén a szülők bátran és szabadon, bármikor bemehetnek az óvodába, ott figyelemmel kísérhetik gyermekük fejlődését. Általában nem szoktak élni a szülők a rendszeres és állandó óvodában tartózkodással, csupán a beszoktatás ideje alatt. A beszoktatás ideje arra is nagyon alkalmas, hogy jó kapcsolat alakuljon ki a szülő és az óvodapedagógus között. Ezt a kapcsolatot tovább építhetjük a különböző ünnepek, óvodai rendezvények, közös kirándulások, szülői értekezletek, szülők - nevelők munkadélutánjain vagy a felnőtteknek szánt óvodai rendezvények alkalmain. A gyermekért érzett közös felelősség minden óvodában a nyitottság, a közvetlenül a gyermekcsoportra vonatkozik. A nyíltság azt jelenti, hogy minden gyermek elmondhatja örömét, bánatát, hogy hazugságmentes légkört kell a csoportban kialakítani, ahol a gyermekek kisebb csínytevéseikért vállalják a felelősséget. Az igazmondás is a nevelés során alakul ki,

ehhez olyan közeg szükséges, ami félelemmentes és ahol biztonságban érzik magukat a gyermekek.

Az óvodapedagógus modell szerepe

Az óvodapedagógus modell szerepéről már eddigieken is szoltunk, amikor az esztétikus környezet kialakításáról vagy a nyugodt, derűs, nyílt óvodai mindennapokról beszéltünk. A nevelés szubjektív feltételei között kiemelkedően fontos, hogy ki milyen elképzelésekkel, módszerekkel, ízléssel, beszédképességgel, esztétikai, erkölcsi tapasztalatokkal és tartással neveli a gyermeket. A kulcsszereplő tehát az óvodapedagógus. A gyermekek mintakövetése különösen a szeretett személy irányában óriási felelősséget ró a nevelőre. Nem mindegy tehát, hogyan jelenünk meg a gyermek előtt, mit mondunk és azt hogyan mondjuk, mit tartunk szépnek, jónak és követhetőnek. A gyermek mindazt átveszi a közvetlen környezetéből, amit lát és hall, hiszen utánzás útján tanul, egyúttal azonosul azokkal a személyekkel, akik körül veszik. Az óvodapedagógus pedig a legfőbb minta, aki kiemelt azonosulást indukál a gyermekben. Különösen 3-4 éves korban meghatározó a pedagógus személyisége, hiszen kezdetben a gyermek teljesen kritikátlanul, válogatás nélkül utánoz, kizárólag a szeretett és érzelmileg hozzá legközelebb álló felnőtt kedvéért. Sok múlik tehát azon, milyen értékeket preferál az óvodapedagógus, a gyermek környezet és azon belül elsősorban a család. Gyakran előfordulhatnak értékkonfliktusok a család és óvoda között. Ilyenkor az óvodapedagógusnak rendkívül tapintatosan és kizárólag a gyermek érdekeit figyelembe véve kell közelítenie a megoldás felé. A gyermek már megtanul és magával hoz bizonyos értékeket a családból, melyeket az óvodában is tiszteletben kell tartani. Az óvónő mintegy átveszi, átvállalja a gyermek óvodai életében az anya szerepét. Az ő biztonságot és harmóniát sugárzó egyénisége feltétlenül hatni fog a gyermeki személyiség fejlődésére. Ezért gondoljuk azt, hogy a gyermek harmonikus fejlesztésének alapkövetelménye abból indul ki, hogy a gyermek-felnőtt kapcsolat alapján és mintájára egész gyermekkoron át a gyermek-szülő viszony. Ebben a kapcsolatban kell az óvónőnek napközben mintegy helyettesítenie az anyát. A biztonságérzet egyik biztosítója a testi kapcsolat, az ölelés szorossága. Az óvodában még 6-7 éves korban is igénylik a gyermekek a gyakori simogatást, szeretgetést, ölelést. A gyermek és az óvodapedagógus aktív együttműködése a felnőttől is másfajta beállítódást, viselkedést igényel. El kell fogadnia, hogy nemcsak ő irányíthatja a gyermeket, hanem a gyermek is hat rá. Kapcsolatuk aktív és kölcsönös. Ez a pedagógusi magatartás feltételezi az önállóságot, rugalmasságot, döntési képességet, helyzetfelismerő képesség meglétét. Tudomásul kell vennünk, hogy olyan nevelő képes a gyermeket az életre, az önálló gondolkodásra serkenteni, aki maga is rendelkezik ezekkel a képességekkel.

A tevékenységközpontú programmal dolgozó óvodapedagógus merészen elengedhetik a fantáziájukat, mert minden, a csoportot érintő kérdésben, legyen az napirend, vagy tartalmi kérdés, szervezési probléma vagy az életadta szituáció nemcsak lehet, de kell is a lehetőségekhez mérten a döntésbe a gyermeke bevonni. Programunk célkitűzésének megfelelően önálló, környezetében bátran nyilatkozó, kezdeményező, másokkal jól együttműködő gyermeket szeretnénk nevelni. Ehhez pedig nagy szabadsággal, önállósággal, egyéni ötletekkel rendelkező, kreatív óvodapedagógusok kellenek. Ebből következően elmondhatjuk, hogy az óvodapedagógus személyisége minden egyéb külső feltételnél meghatározóbb nevelőmunkánk sikeressége szempontjából.

Az óvodapedagógus és a gyermek aktív együttműködése

a nevelőmunka során

A szubjektív feltételek sorában szólni kell az óvodapedagógus és a gyermek aktív együttműködéséről és egymásra hatásáról. A kisgyermeket ugyanis saját környezete, saját

tapasztalatai élményei aktivizálják, amit a nevelés során nem lehet figyelmen kívül hagyni. Éppen ellenkezőleg már a tervezés során is építeni kell ezekre az élményekre és tapasztalatokra. Ezeket figyelembe véve szükséges tervezni a különböző gyermeki tevékenységeket, biztosítani a tevékenységhez szükséges eszközöket és segíteni a gyermekeket, hogy ezeket a lehetőségeket használják ki. A pedagógiai tartalom tervezésénél is be kell kalkulálni, hogy a gyermekek érdeklődése kíváncsisága az őt körülvevő világból származik. Az óvodapedagógusnak tudnia kell, hogy mi érdekli, mi foglalkoztatja a gyermekeket és azt hogyan tudná a nevelőmunkája során hasznosítani, ugyanis ezzel lehet leginkább aktivizálni a gyermekeket. A kreatív pedagógus nem ijed meg a gyermeki ötletek érdekes és széles skálájától, hanem nyitott szívvel és füllel igyekszik azt befogadni, alkalmazni, hasznosítani. A nevelés mindig kétpólusú tevékenység, hiszen nevelő és nevelt egymáshoz viszonyított, egymástól függő, egymásra épülő közös cselekvéseiről van szó. Ebben a kapcsolatban azonban a nevelő a meghatározó szerep. A tevékenységközpontú óvodai nevelés során azt szeretnénk, ha a nevelő kizárólagos irányítását felváltaná egy olyan attitűd, amiben lényegesen több önállóságot, szabadságot, beleszólási jogot kapna a gyermek saját környezetének alakításába. Önállóságra nevelni egy gyermeket akkor lehet, ha van tényleges önállósága, érvényesülhet akarata, megvalósulhatnak az elképzelései. Tapasztalnia kell a gyermeknek, hogy saját akaratát érvényesítheti, elképzeléseit kivitelezheti. Hosszú távon kreatív, alkotó emberek nevelése csakis úgy képzelhető el, hogy nagy szabadságot adunk az öntevékenységnek, az egyéni utak keresésének. A differenciált fejlesztésnek is tulajdonképpen ez a szabad önálló persze nem parttalan dolog. Addig szélesíthető, amíg a csoport, a közösség kialakított normáim, keretei ezt lehetővé teszik.

Az óvodapedagógus és a dajka együttműködésének formái

A tevékenységre épülő napi óvodai élet mozgalmas, gyakran változó helyszínű, sok eszköz használatát feltételező képződmény. Ilyen napi szituációkban valóban a gyermek áll a nevelés középpontjában. Az óvodapedagógus feladata nem könnyű, ezért neki is szükséges van a segítőtársakra. Közülük a *dajkát* emelném ki, akit a hagyományosan takarítói szerepkörből ki kell emelni és munkáját a céloknak, a nevelési feladatok és az óvodai élet napi szervezése szempontjából alaposan át kell értékelni. Mindenekelőtt arra van szükség, hogy a dajka, mint a gyermekkel együtt élő felnőtt részt vegyen az óvodai csoport életében. Ne csak külső szemlélője, hanem belső, tevékeny résztvevője legyen a csoportban zajló eseményeknek. Segítője legyen az óvodapedagógusoknak. A dajka egyike a gyermeket nevelő felnőttnek, aki éppúgy, mint az óvodapedagógus, magatartásával, teljes lényével, beszédstílusával, öltözködésével hatást gyakorol a gyermekekre. Ahhoz, hogy a nevelési folyamatban a dajka közvetlenül és tevékenyen részt vehessen elsősorban arra van szükség, hogy megfelelő szinten tájékoztatva legyen az óvoda és az adott óvodapedagógusok nevelési elképzeléseit, módszereit illetően. Tudnia kell, milyen célok érdekében, hogyan kívánják az óvónők a gyermekcsoport fejlesztését megvalósítani. Ez a tudás, különösen a szakképzett dajkák esetében megsokszorozhatja a felnőttektől kiinduló nevelőhatásokat. A csoportban az udvaron felkínált sok tevékenység figyelemmel kísérése, a csoportszobán kívüli terek megnövelése és hasznos játéktérre alakítása szintén szükségessé teszi a dajka jelenlétét.

Az óvoda környezetében élők hatásai a nevelőmunkára

Az óvoda mindig adott környezetben működik, ezért valamennyi óvoda esetében lehetnek eltérő és azonos vonások a környezet feltételeit, lehetőségeit illetően. Nagyon fontos hatást gyakorolhat az óvoda nevelőmunkájára az, hogy milyenek az óvoda környezetében élő emberek. A helyi nevelési rendszer kialakításának elengedhetetlen feltétele az óvoda környezetében élők véleményének, javaslatainak, kifogásainak vagy dicséretének ismerete. Az óvodai nevelés sohasem lehet tartósan ellentétes az adott környezet elvárásaival. Különösen igaz ez akkor, amikor a szülők egyre inkább tudatában vannak, hogy az óvoda tulajdonképpen

szolgáltató intézmény, melynek célkitűzéseit a szolgáltatást igénybe vevők érdekeinek, elképzeléseinek és szükségleteinek megfelelően kell kialakítani. Az óvoda és környezetének együttműködéséről később még részletesebben szólnunk, most csupán annyit jegyeznénk meg, hogy a fenntartó, az óvoda közelében működő iskola elvárásai éppen úgy hatnak az intézmény működésére, mint ahogy az emberek véleményt formálnak, igényeket támasztanak az óvodával szemben és ezáltal indirekt vagy direkt formában befolyásolják az ott folyó nevelőmunkát. Az óvodának feltétlenül figyelnie és reagálnia kell ezekre a külső elvárásokra, véleményekre és javaslatokra. A legnagyobb hatóerő természetesen az óvodába járó gyermekek szülőinek véleménye. Manapság már törvények, rögzítik a szülők beleszólási, véleményezési, egyetértési jogkörét. Az óvodának azonban elemi érdeke olyan együttműködés kiépítése, amit nem a törvényi szabályozás, hanem a kisgyermek érdeke, minél harmonikusabb és színvonalasabb nevelése határoz meg.

Az óvodapedagógus feladatai a fejlődés-fejlesztés optimális feltételeinek megteremtése érdekében

- *Egyenrangúságon és együttműködésen alapuló, kommunikáció alakítása a szülőkkel, és az óvoda környezetével*
- *Az óvoda nevelési elveinek közvetítése, a szülők felé, a nevelési alapelvek egyeztetése a szülői elvárásokkal*
- Az óvodapedagógus modell szerepéből adódó nevelési lehetőségek kihasználása, tudatos törekvés a megfelelő modell biztosítására
- A nevelés tárgyi feltételeinek megteremtése elsősorban az intézmény vezetésének a feladata, a csoportszoba felszereltségének bővítése saját készítésű eszközökkel az óvodapedagógusok folyamatos munkáját igényli
- A gyermeki fejlődéshez ingergazdag, izléses környezet kialakítása az óvodapedagógus feladata
- Az óvodapedagógus felelősségi körébe tartozik, hogy odafigyeléssel tervezze meg a gyermek adottságainak, képességeinek, életkorának megfelelő fejlesztést, odafigyelve arra, hogy ne kerüljön sor a gyermek sürgetésére, fejlődésének siettetésére, túlzott elvárások megfogalmazására.

VII. A FEJLESZTÉS TARTALMA

Meggyőződésünk, hogy a tevékenységek által nevelődő gyermek felnőve aktív részese lesz saját természeti és társadalmi környezete alakításának. Éppen ezért a tevékenységközpontú óvodai nevelés tartalma a tevékenységeken keresztül jut érvényre és a nevelési folyamat négyes feladatrendszerén keresztül valósul meg. A négyes feladatrendszer elemeit a nevelés foglalja keretbe. A feladatrendszer elemei a gyakorlatban nem különülnek el egymástól. A feladatrendszer elemei egymást átszöve érvényesülnek és valamennyien együtt jelentik az óvodáskorú gyermek nevelésének tartalmát. Ezt azért is szükséges hangsúlyozni, mert a gyermek életmegnyilvánulásaiban sohasem különülnek el a különböző tevékenységek, azok komplex módon, egymást kiegészítve jelennek meg. Természetesen tehát, hogy a feladatrendszer elemei mereven nem választhatók el egymástól, mint ahogy a tevékenységek is összefüggenek egymással. A gyermek számára egy adott tevékenység éppúgy lehet játék és munka is, mint ahogy beletartozhat a közösségi tevékenységek körébe, hiszen másokért, másokkal együttműködve végezheti. Pontosan ez az oka annak, hogy a nevelés tervezésekor nem szedhetjük szét a feladatrendszer elemeit, hanem egységben gondolkodva a tervezett tevékenységekből kiindulva kell a tervezést átgondolnunk. Miután a tanulást a nevelés részének

tekintjük, ezért a nevelés és a tanulás tevékenységében is a komplex gondolkodásmód, az egymáshoz való kapcsolódás és nem a nevelési területek szétdarabolása szándéka az irányadó.

A feladatrendszer elemei:

- Játék és tanulás tevékenység
- Társas és közösségi tevékenység
- Értékteremtő munkatevékenység
- Szabadidős tevékenység

A feladatrendszer elemeit külön is értelmezzük, mivel az óvodai gyakorlat felépítésében, tudatos szervezésében rendkívül fontossága van. Ez azonban csupán elméleti megközelítés. Nem győzzük elégszer hangsúlyozni, hogy a gyakorlatban a feladatrendszer elemei nem különülnek el egymástól. Azok komplexen, egymást áthatva érvényesülnek.

Játék és tanulási tevékenység

Játéktevékenység

A játék a 3-7 éves korú gyermek alapvető, mindennapjait átszövő tevékenysége. A játék nemcsak azért kitűnő talaja a fejlesztésnek, mert általa szinte észrevétlenül tanul a gyermek, hanem azért is, mert a játékban kiélheti, kipróbálhatja, feldolgozhatja és gyakorolhatja az életben előforduló szituációkat, az őt érő élményeket. Ugyanakkor megoldási módokat kaphat bizonyos élethelyzetekben való viselkedésre, megnyugodhat, kiélheti szorongásait, problémáit és újra élheti kellemes élményeit. A környező világról, sőt a világegyetem egészéről is a játékon keresztül közvetíthetjük a legtöbb ismeretet a kisgyermek felé. A játék tehát olyan komplex tevékenységforrás, melyet az óvodapedagógusnak tudatosan kell felhasználnia a nevelés folyamatában céljai eléréséhez. Az óvodapedagógus tudatossága természetesen sohasem irányulhat a gyermekre, hiszen kitalált és erőltetett úgynevezett „játékos módszerekkel” nem helyettesíthető a gyermeki tevékenység. A gyermeki tevékenységet – különösen a játékban – nem szabad szűken értelmeznünk. A játéktevékenység tág értelmezése lehetővé teszi, hogy nemcsak a tárgyi, manuális, vagy mozgáshoz kapcsolt tevékenységeket ismerjük el, hanem a „szellemi alkotást” is tevékenységként fogjuk fel a játék során. A gyermek gondolatban megalkotja, kitalálja a játék szereplőit és bármilyen eszközökkel vagy tárggyal helyettesíti azokat. Minden gyermeki tevékenység – beleértve a játékot is – felosztható spontán és az óvodapedagógus által irányított tevékenységre. Nagyon fontosnak tartjuk olyan hangulatok, ingerek tárgyi lehetőségek megteremtését, melyeknek hatására a gyermekek spontán játéka, tevékenysége önmagától beindul. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy nincs szükség a pedagógus által kezdeményezett vagy irányított játéktevékenységre, hiszen köztudott, hogy hároméves kor táján még kifejezetten igényli a gyermek a felnőttel való együtt játszást. Csupán a helyes arányok megtalálására kívánjuk a figyelmet felhívni. Jót és jól játszani – ez a gyermek dolga az óvodában. Az óvodapedagógus feladata megfigyelni a gyermek játékát, felhasználni a saját nevelési céljai elérése érdekében és szükség esetén indirekt módon befolyásolni. A játék kicsiben maga az élet; az, amit a kisgyermek felfog és rekonstruálni képes az őt körülvevő világból. Éppen ezért az életre nevelés is a játékból indul ki és a játék segítségével teljesezhet ki. A tevékenységközpontú program alapelve, hogy minél több időt, alkalmat és lehetőséget biztosítsunk a gyermekeknek az elmélyült játékra. A játéktevékenységhez szükséges feltételek, ötletek és eszközöket azonban az óvodapedagógusnak kell biztosítania. Külön szót érdemel az élmények szerepe a gyermek játékában. Az élmény, legyen az a gyermek egyéni élménye,

melyet a családból a környezetéből hoz az óvodás, vagy legyen az az óvodai társakkal átélt élmény, rendkívüli jelentőséggel bír az életre való felkészítés folyamatában. A különböző szituációk megteremtése, az élménynyújtás, az óvónő tudatos, átgondolt munkáját feltételezi. Indirekt módon így lehet a gyermeki világot befolyásolni. A lényeg, hogy a gyermekek az élményeiket tevékenységekben éljék meg. Általában a gyermek spontán szerzett élményei és tapasztalatai nem kapnak kellő figyelmet. A legjobb esetben meghallgatják a felnőttek ezeket az élményeket, de nem számolnak a továbbiakban vele. A tevékenységközpontú óvodai nevelés nemcsak feltételezi, hanem el is várja az óvodapedagógus ilyen irányú figyelmét, érzékeny reagálókészségét. Ilyen pedagógiai alaphelyzetben már valóban nem lesz mesterkélt és erőltetett a gyermekek képességeire építve, azt alapul véve fejleszteni az egyént éppúgy, mint a csoportot. A játék tehát, mint az óvodáskorú gyermek alaptevékenysége olyan lehetőséget jelent az óvodapedagógus számára, amit tudatosan felhasználhat a gyermekek fejlesztése érdekében. Legfőbb célkitűzéseinket szem előtt tartva olyan tulajdonságok fejlődhetnek ki a gyermekben a játék folyamatában, ami később a társadalomba való beilleszkedését nagymértékben elősegítheti. Gondolkodjunk például a társakkal való együtt játszás kialakulására, vagy a játékon belüli önállóságra, a másik gyermek játékának tiszteletben tartására, a kezdeményezőkézség kibontakoztatásának lehetőségeire, vagy olyan tulajdonságok szükségességére, mint a mások mozgósításának képessége vagy az aláfölérendeltségi viszonyok önkéntes kialakítására egy-egy játékszituációban. Beszélhetünk azokról a nagyon is demokratikusan, a gyermekközösség elfogadott belső törvényszerűségei szerint kialakított játékon belüli szerepleosztásokról is, melyek a szerepjátékot a társadalmi gyakorlatban tapasztalható szituációk előzményeivé avatják. A gyermekjáték, olyan sajátos öntevékenység, amely a gyermek szabad akaratára épül, benne és általa érvényesül legtipikusabban és legsokoldalúbban önkifejezése.

A gyermek játéka: a kisgyermek elemi pszichikus szükséglete, ezért fontos, hogy

- a) spontán, szabadon választott, minden külső kényszertől mentes tevékenység, szabad képzettársításokat követő szabad játékfolyamat legyen;
- b) következmény nélküli legyen,
- c) a gyermek személyiségének a környezethez való viszonya sajátos formában tükröződhessen,
- d) a legfontosabb tevékenysége lehessen, s így az óvodai nevelés leghatékonyabb eszközeként tartsuk számon.
- e) a gyermek számára fontos az általa megválasztható játék, hiszen ebben és így mutatkozik meg a hajlama, valamint az életre való felkészülése is, ezért az e fajta gyermeki tevékenységvágnak lehetőséget kell biztosítani, és sohasem szabad korlátozni.

A gyermeki játék jellemzői közül alapvetően fontosnak tartjuk figyelembe venni a játék szabadságát; ez azt jelenti, hogy a gyermek szabadon választja, és minden külső kényszertől mentesnek éli meg. A játék a gyermek számára azt jelenti, hogy maga választhatja meg, mit, mivel, hogyan, hol, meddig, és kivel játszik. Ezért, ha akár játékeszközt, akár játéktevékenységet kínálunk, a gyermek szabad akaratából dönthet amellett, vagy ellene. A játék öröme fakadhat: a funkciógyakorlás öröméből, az ismétlések biztonságából, szabályos ismétlődéséből, az alkotás, a létrehozás öröméből, a vágyak teljesüléséből, a kellemetlen konfliktusos érzésekből való megszabadulásból, a veszély legyőzéséből, a kellemes élmények újra éléséből, a társakkal való együttlétből, az elaboráció öröméből. Az óvodapedagógus tapintatos magatartásával biztosítsa ezen örömszerzési lehetőség érvényesülését a gyermek számára. A gyermek olyan mélyen éli át a játékot, hogy szinte azonosul az abban előforduló szerepekkel, tevékenységekkel, szabályokkal. Komolyan veszi azokat. A tárgyak ilyenkor abban a minőségükben élnek, amelyet a játékban betöltenek. Ezt a magatartást a gyermek a

kívülállóktól is elvárja. A játék csak addig játék, amíg a felvett szerepekkel, a vállalt szabályokkal mindenki azonosul. Az óvodapedagógus az együtt játszás során ennek tudatában válassza meg pedagógiai magatartását. A valóság és a képzeleti kép keveredik a gyermek játékában, mégis a gyermek tudatában a kettő külön él.

A játék sajátosan céltudatos tevékenység, célja mindig a gyermek belső feszültségéből, közvetlen indíttatásából ered, nem pedig valamiféle külső cél vezérli. Ezt a belső indíttatást tiszteletben tartva kell hozzásegíteni a gyermeket, hogy elképzelései megvalósulást nyerjenek. A gyermeki játék elősegíti az óvodás gyermek fejlődését azzal, hogy újabb és újabb igények keletkezésének ad teret a gyermekben, azok újabb és újabb szükségletek kielégítésére ösztönzik. Az óvodapedagógus feladata ezért, megismerni az egyes gyermekek egyedi, sajátos igényeit, késztetéseit, szükségleteit, mivel mindegyiküknek más és más, rájuk jellemző igények keletkeznek, amelyek fejlődésül mozgatórugói. Az óvodás játéka eleinte a szűkebb környezet jelenségeire, történéseire korlátozódik, majd ahogy kitágul számára a világ, úgy választja egyre táguló környezetéből a játék témáját. A kicsiknél a *cselekvés* (anya: babát ringat), a nagyobbaknál a *tárgy* (orvos: injekciós tű, orvosi táska), a legnagyobbaknál a *szerep* hordozza a játék témáját. A valóság táplálja, az a valóság, amelyet a gyermek átélt, és amely élményeit képezi. *A játék tartalmát* a játék témájának azon valóságmozzanatai alkotják, amelyeket a gyermek kiemel, amelyek számára fontosak, amelyek legnagyobb hatással voltak rá. Ez a valóság szubjektív módon való visszatükröződése szintén biztonságot nyújt számára, s ezért annak megformálását elő kell segítenie az óvodapedagógusnak. Mindemellett a gyermek sajátosan egyedi mivolta is jobban megismerhető.

A szociális szükségletek kielégülése a játékban a „valahová tartozás” iránti igényből táplálkozik. A játék folyamán a gyermek társigénye kielégül, társas kapcsolatai alakulnak, gazdagodnak, amelyekhez *pozitív szociális érzelmek* társulnak. Érinti ez a felnőttel vagy akár a gyermekekkel való kapcsolatokat, amelyet az óvodapedagógus tapintatos támogatása kísérjen.

Az önmegvalósítás szükségletének kielégülése a játékban azt jelenti, hogy a gyermek azt végezi, azzal foglalkozik, azzá válik, amire hajlamai alkalmassá teszik, amire képes, amit tud, ami iránt vonzódik. Gyakran együtt jár ez az alkotásvágygal, a valaminek a létrehozásával, valamint az előidézés, működtetés igényével, a szerepek megformálásával. Kielégülését örömezés kíséri, magasabb rendű érzelmek társulnak hozzá, mint az intellektuális, az esztétikai, az erkölcsi érzelmek. A játék a kisgyermek számára az önmegvalósítás egyik kiemelt formája. Az óvodapedagógus ezt a játék feltételeinek biztosításával, a játéktevékenységek kínálatának szabad választásával, a próbálkozás lehetőségének megtámogatásával, a kíváncsiság, a tudásvágy felkeltésével, az érdeklődés kielégítésével, alkotó tevékenység lehetőségének biztosításával, a kompetencia átélésének örömeivel, az alkotó, nyugodt, ösztönző, elismerő, elfogadó légkör biztosításával segíti. A játék színvonalassága, nevelő erejének kiaknázása függ a játék feltételeinek körülményeinek gondos megválasztásától, ezért ezzel részletesen is foglalkozunk.

A játék objektív feltételei

A játék objektív feltételei jelentik a játék alapfeltételeit: Ezek az elegendő idő, a hely és játékeszközök biztosítása. Az objektív feltételeken is változtathat az óvónő személye, a gyermekek tapasztalatai, átélt élményei, valamint a játék légköre is.

– *A játékidő*: az óvoda napirendjében, időbeosztásában a játék kiemelt jelentőségének meg kell mutatkoznia, lehetővé kell tennie a gyermek számára az elmélyült játéktevékenységet, és a gyermek igényeinek megfelelő időt. Időbe kerül a játék megválasztása, az előkészületek, a társválasztás, az elmélyülés, a játék kijátszása, valamint a feszültségek oldása is. Az elegendő játékidő akkor biztosított:

- ha minél hosszabb, összefüggő játékidő áll rendelkezésre, • ha elsőbbséget biztosítunk a gyermek önálló, szabad kezdeményezésén alapuló játéknak; • ha az összes előforduló játékfajtaához elegendő játékidőt biztosítunk, így az udvari játékokra is, • ha az óvodapedagógus az általa kezdeményezett játékokra fordított idő mértékét is a gyermekek játékigényéhez igazítja; • ha a játékidő indokolatlan megszakítását elkerüli, és a játék befejezését kellő időben tudatja. Ilyenkor a játéktevékenység sajátosságainak megfelelően, kellő empátiával szól. („Lassan lejár a sofőr munkaideje. Ilyenkor az autók a garázsba mennek.”)

– *A megfelelő hely* biztosítása nem könnyű feladat, hiszen az óvoda sajátosságaitól, adottságaitól függ, az a terület, az a tér, amelyben a játéktevékenység lebonyolódik. A hely biztosításakor vegyük figyelembe a gyermeki igényeket; (a kicsiknek védettség érzést biztosítsuk, a nagyoknak a függetlenség érzését); a játéktevékenységben résztvevők számát, a játék fajtáját; (mozgásos játékhoz nagy tér, családjátékhoz babaszoba, babakonyha, intim kuckó a beszélgetésekhez, képeskönyv nézegetéséhez), a felhasznált eszközök fajtáját, minőségét. A játék helye módosíthatja a játék időtartamát. Tágas, elegendő hely elősegíti az elmélyülést, és stabilabbá teszi a résztvevők számát is. Az elegendő játékhely hiánya számtalan konfliktus forrása lehet. Az óvodai játék helye, színtere elsősorban a csoportszoba és az óvoda udvara, és minden olyan előtér, folyosó, öltöző, stb. amelynek segítségével tágítható, megnövelhető a biztonságos játszóhely. Alkalmanként lehetőség van a természetes (szabad) terekben, játszótéren, játékbirodalmakban való játékokra is. A csoportszoba némileg igazítható a napi játékigényhez, hiszen átrendezhető. A gyermek önállóság kialakításához szükség is van arra, hogy gyakorolják a gyermekek a tér önálló és célszerű átrendezésének módjait. Az egyes játéktevékenységek helyének kijelölését olyan ésszerű, gyakorlati, rugalmas megfontolások, szokások szabályozzák, amelyeket a gyermekek is elfogadhatnak, amelyek a gyermekek előtt is világosak.

A játékeszközök lehetnek: *tematikus játékszerek* (villamos, baba, dominó, ugráló kötél), *polifunkciós játékszerek* (konstrukciós játékszerek), a természetben található *anyagok*, *használati tárgyak*, *népi játékszerek* (csutkababa, csúzli), gyermekek által *készített eszközök*. A jó játékszer megválasztásánál arra törekedjen az óvodapedagógus, hogy sokféleképpen lehetséges alakítani, többféle funkcióra legyen alkalmas, képzeletet mozgósítsa, életkori és nembeli sajátosságokhoz alkalmazkodjon, élmények kijátszására legyen alkalmas tárolása elérhető, önmagát kínáló helyen történjen, keltse fel a gyermekek érdeklődését, legyen kincses láda és szerszámok a barkácsoláshoz, kellékes láda a dramatizáláshoz stb.) A játékszerek a gyermekek életkorának és csoportbeli létszámának megfelelő mennyiségben, formákban, színekben különböző anyagokban álljanak rendelkezésre.

A játék szubjektív feltételei

A pozitív légkör meghatározó szubjektív feltétele a jó játéknak. Természetesen nem csupán a játéktevékenység ideje alatti légkör befolyásolja a gyermekek játékát, hanem széles értelemezve általában a nyugodt, kiegyensúlyozott, szeretetteljes, biztonságot nyújtó, derűs óvodai légkör határozza meg a játékidőben is a gyermekek közérzetét. Az így kialakított pedagógiai környezet biztosítja a felszabadult, örömteli, elmélyült játék kibontakozását.

Az élmény, és a gyermek meglévő tapasztalata egyben a játék egyik feltétele. Lehet ez az óvodás gyermek számára az óvó néni meséje, az udvaron talált sün, a virágoskert ültetése, szánkózás a dombon, kirándulás a vadas parkba, almakompót készítése. Itt az óvodás gyermek élménye a játék tartalmát alapvetően befolyásolja. *A játék élményforrás* a gyermek által közvetlenül átélt események, benyomások, amelyek az őt körülvevő természeti és társadalmi környezetből érkeznek. Így válik élményforrássá a gyermek számára a család, az óvoda vagy a tágabb

környezet egyszer vagy rendszeresen előforduló, pozitív vagy negatív cselekménye, személyközi kapcsolata, helyzete, amelyet egyedül vagy közösen élt át. Az élmények nagy részét a gyermek saját környezetében éli át, onnan hozza magával. Másrészt ezeket az élményeket az óvodapedagógus tudatosan szervezi, tervezi és az óvodai csoport együttesen éli át. Az élményszerző séták, kirándulások, intézménylátogatások (pl. bábszínház, könyvtár, piac, állatkert, játszótér, játszóház, közművelődési intézmények stb.) rendkívül fontos támaszai az óvodai csoport érdekes, élménydús elmélyült, sokrétű játéknak. Nevelési szempontból tehát kitüntetett szerepe van a rendszeres élménynyújtásnak. A megszerzett élmények feldolgozását az óvodapedagógus, a játéktevékenység, a játéktéma és játék eszközkinálat fejlesztésével, bővítésével, valamint a játékban való közvetlen és személyes jelenléttel segítheti elő.

Az óvodapedagógus szerepe, magatartása, hatása akkor helyes, ha a játék rangját és a játék fontosságát, a játék szabadságát helyesen értelmezi. Fontos, hogy rendelkezék azokkal az *óvodapedagógusi képességekkel*, amelyek alapvetően befolyásolják az óvodai játékot: gyermekszeretet, játékszeretet, empátia, őszinte érdeklődés, őszinte öröm, kommunikálni tudás a játék nyelvén, gazdag metakommunikáció, hitelesség, törődés, önismeret, tolerancia, kombinatív és improvizatív képesség, kreativitás, problémaérzékenység, kezűgyesség, szervezőképesség. A felsorolásból is kitűnik, milyen komoly képességeket kíván meg az óvodai játék az óvodapedagógusoktól. A játék feltételeinek biztosítása, a játék tervezése, szervezése, kezdeményezése szükség esetén irányítása megfontolást és nagy tapintatot igényel az óvodapedagógus részéről. Lehetőleg kerülni kell a direkt formákat és keresni a játékra ható közvetett, vagy indirekt hatásokat melyek nem zavarják a játék spontán jellegét, sajátos folyamatát. Közvetlen vagy direkt hatások bevezetésére nagyon ritkán kerül sor, mindig meghatározott céllal: ilyenek például a beavatkozás (amit az óvodapedagógus akkor használ, ha a játék menete nem kívánatos tartalmat vesz fel), közbelépés (olyankor, ha a gyermekek a játék során kialakult konfliktust nem tudják megoldani, vagy balesetveszélybe kerülnek), a szabályozás (az óvodapedagógus a játék menetét, vagy menetének egy részét, tartalmát saját elképzelései szerint valósítja meg, nem veszi figyelembe a gyermekek elképzeléseit) Az áterelés a gyermeki magatartásra, viselkedésre hat úgy, hogy megakadályozza a nem kívánt viselkedést. A bekapcsolódás alkalmával az óvodapedagógus a gyermek által folytatott tevékenységbe lép be. A bekapcsolódás történhet indirekt és direkt módon is attól függően, hogy beleéli-e magát a játék hangulatába, megtöri-e a gyermekek által sugallt tevékenység menetét, intimitását. Az óvodapedagógus feladata a játéktémákat, ötleteket, játéktevékenységeket, felkínálni a csoport vagy egyes gyermekek számára. Ezek a gyermekek szabad választásával társuljanak, mind a részvételben, mind az eszközök, a hely a partnerek, a játék menetének megválasztásában. Az együtt játszás a gyermekekkel való közös játéktevékenység minden óvodapedagógus számára kiemelt feladat. Minél kisebbek a gyermekek annál inkább igénylik ezt a felnőttekkel és növekszik a társakkal való együtt játszás igénye. A gyermekek ezirányú jelzéseire nagy tapintattal és empátiával szükséges az óvodapedagógusnak reagálni.

Az óvodapedagógus feladatai a játékkal kapcsolatban:

- *Nyugodt légkör biztosítása, az elmélyült játék feltételeinek megteremtése*
- *A napirenden belül elegendő idő és hely biztosítása a játék számára*
- *A játékhoz szükséges eszközök folyamatos biztosítása, bővítése*
- *Ötletek, lehetőségek, helyzetek teremtése a sokszínű játék kialakulásához, folyamatos törekvés a játék sokszínűségének biztosítására*
- *Az egyéni élményeken túl, közös élményszerzési lehetőségek kihasználása a játék fejlesztése érdekében*

- *A gyermeki játék önállóságának tiszteletben tartása*
- *Szükség esetén bekapcsolódás a játékba, együtt játszás a gyermekekkel*

Fejlődés jellemzői óvodáskor végére

Képesek legyenek:

- nyugodt, elmélyült játéktevékenységet folytatni
- játékszabályokhoz, a játékban kialakított szokásokhoz alkalmazkodni,
- együttműködni társaikkal, elfogadni egymás ötleteit, véleményét
- lemondani egy-egy kedves játékszerről
- önállóan játéktevékenységet kezdeményezni, megszervezni
- tiszteletben tartani egymás játékát
- saját készítésű játékeszközöket felhasználni.

Tanulási tevékenység

A tanulás fogalma

A tanulás hétköznapi értelemben olyasminek a tudását, teljesítését jelenti, amit korábban nem tudtunk. Gyakran azonosítják a tanulást annak iskolai formájával: a tanórákon zajló tudatos, célirányos, elsősorban a tudományok által hasznosnak ítélt ismeretekre koncentrálódó elsajátítással, az információk felvételével és gyakori (olykor mechanikus) ismétlések általi rögzítésével. A legáltalánosabb, pszichológusok, neurológusok, pedagógusok által egyaránt elfogadott és alkalmazott megfogalmazás szerint a tanulás külső tapasztalatok hatására megy végbe, az ember magatartását befolyásolja (ez persze közvetlenül nem mindig érzékelhető), és alapvető funkciója, hogy segítse az egyénnek a környezetben való sikeres létezését. Tanulásról csak akkor beszélhetünk, ha az említett viselkedésváltozás tartósnak bizonyul, az egyszeri, véletlenül bekövetkező cselekvések nem tekinthetők tanulási eredményeknek.

A tanulás tehát nem szűkíthetjük le csupán az előre tervezett foglalkozásokon való ismeretszerzésre, hiszen minden tartós változás, ami a gyermekekben a mindennapi tapasztalatok hatására végbemegy, tanulás. A tanulási folyamatot tehát a lehető legtágabban kell értelmeznünk az óvodában, hiszen itt nem kielégítő a tanulás szűk, évszázados iskolai gyakorlatra épülő definíciója. Az óvodai és az iskolai tanulás szembeállítása lehetséges (és időnként szükséges is), ám semmiképpen sem úgy, mintha a tanulás mentális folyamatai alapvetően eltérnének óvodás és iskolás korban. A tanulási folyamat lényege egyetemleges, noha más és más arcát mutatja különböző életkorú és mentális fejlettségű gyermekeknél, hiszen eltérő a kódolás módja, a memória, a figyelem, a gondolkodás működése, ám ez a lényegen nem változtat.

A pszichológiai tanuláselméletből következően *különböző típusai léteznek a tanulásnak* aszerint, hogy az információk kódolása, rögzítése, tárolása majd előhívása milyen jellegű idegrendszeri mechanizmusok révén megy végbe.

Ennek megfelelően elkülöníthetjük

- a perceptuális (vagy szenzoros) tanulást,
- a motoros tanulást,
- a verbális tanulást,

- a szociális tanulást.

Perceptuális tanulás

Szenzomotoros tanuláshoz is nevezik, és a *külvilágból az érzékszervek által felfogott és továbbított információk kódolása, rögzítése és későbbi alkalmazása* történik ilyen módon. Megkülönböztetésül a verbális tanulástól úgy definiálja, hogy a perceptuális tanulásban túlnyomórészt az *első jelzőrendszerre* támaszkodunk. Így tanuljuk meg a látáshoz, halláshoz, ízleléshez, szagláshoz, tapintáshoz kapcsolódó dolgokat: formákat, színeket, térbeli viszonyokat, zenei elemeket, bizonyos relációkat, a különböző anyagok tulajdonságait stb. Óvodáskorban különösen fontos szerepet játszik a perceptuális tanulás, hiszen a gyermek így szerez a világgal való ismerkedésünk során az elemi információkat, amelyek a tájékozódáshoz nélkülözhetetlenek. Természetesen egész életünk folyamán megmarad, és működik ez a tanulási forma (különösen a vizuális csatorna), jelentősége azonban csökken, szerepét nagymértékben átveszi a verbális tanulás.

Motoros tanulás

A motoros tanulás *mozgások, mozgássorok* elsajátítását jelenti. Nemcsak a nagymozgásoknak és a finommotorikának a kialakulásában döntő tanulásforma ez, hanem sok olyan tevékenységnek is az alapját jelenti, amelyeket inkább a gondolkodáshoz, a kognitív műveletekhez kapcsolunk: például a beszédartikuláció, az olvasás, a látásban (és így a perceptuális tanulásban) nélkülözhetetlen szemmozgások. A motoros tanulás a szenzoros tanúláshoz hasonlóan alapvető a kisgyermek tevékenységei között, annál is inkább, mert éppen az óvodás- és a kisiskoláskorra esik az idegrendszer motorikus fejlődésének legfontosabb fázisa, mielinizáció, amely a finommotorika és a mozgáskoordináció élettani feltétele. Óvodáskorban a *teljes mozgástanulás* (a testséma, a téri orientáció, a nagy- és kismozgások, valamint a mozgáskoordináció) jórészt erre a tanulásformára épül, kisiskoláskorban pedig az írás, olvasás és a számolás, vagyis éppen a *kulturális eszköztudás* (szakmódszertanos kifejezéssel: az alapkészségek) elsajátítása miatt létfontosságú a motoros tanulás.

Verbális tanulás

A verbális tanulás *szövegeknek* (ábráknak, grafikonoknak, jelzéseknek, szimbólumoknak) az elsajátítását jelenti. Természetesen ez a tanulásforma a beszédtanulással párhuzamosan halad, a beszédtanulás befejeztével azonban egyre nagyobb jelentőségre tesz szert. Ez azt jelenti, hogy az óvodáskortól folyamatosan növekszik a verbális tanulás jelentősége, és iskoláskorban pedig egyértelmű erre alapozódik az oktatás. Az óvodáskori *anyanyelvi fejlesztésnek* tehát nemcsak önmagában a nyelvfejlődés, hanem a fogalmi gondolkodás kialakítása szempontból is vitathatatlan jelentősége van, mert a megfelelő nyelvi színvonal hiánya a gyermek egész iskolai pályafutását megakaszthatja: képtelenné válik így a hatékony verbális tanulásra. Az anyanyelvi fejlesztésnek a teljes óvodai tevékenységrendszerre ki kell terjednie, hiszen mind a matematikai, mind a környezeti, mind a vizuális tevékenységeknek megvan a sajátos nyelvi közege, amelyre később az iskola épít. A legátfogóbb és legnagyobb jelentőségű iskolaelőkészítő tevékenység tehát éppen a verbális tanulás túlsúlya miatt az anyanyelvi fejlesztés.

Szociális tanulás

Gyakorlatilag ez a tanulásforma az intézményekben, így az óvodában végbemenő szocializációs folyamatokkal azonos. Az óvodás- és kisiskoláskori magatartásrepertoár kialakulásában a szociális tanuláshoz döntő szerepe van, és ezt mind a pedagógusnak, mind pedig a szülőnek tudatosítania kell. A nevelés során minél több a tudatos, következetesen

alkalmazott elem, annál stabilabb értékek kialakulására számíthatunk a gyermek személyiségfejlődésében.

A játék és a tanulás teljes mértékben összekapcsolódik óvodáskorban. A gyermek esetében a tevékenységi vágy ösztönöz a tapasztalatszerzésre, a cselekvésre és közben minden pillanatban újabb és újabb felfedezéseket tesz, azaz tanul a kisgyermek. Játék közben, játékosan szinte észrevétlenül tanul, tehát a játék az óvodai tanulás egyik legfontosabb színtere, de nem kizárólagosan az. A játékon belül a perceptuális, a motoros, a szociális és a verbális tanulás összefonódik, komplex formában jelenik meg. Az óvodai tanulás azonban szélesebb értelmű annál, hogy csupán a játékkal való összefüggésein keresztül értelmezzük. A nevelési folyamat egésze, azaz valamennyi pillanata alkalmas arra, hogy erőltetés nélkül spontán vagy irányított módon tanuljon a kisgyermek. A tanulás természetesen csupán része a nevelési folyamat egészének. Legfőbb célkitűzésünk, hogy egyszerre, egyidőben kevesebbet, de minőségében és használhatóságában mégis több ismeretet kapjanak a gyermekek. A több érzékszervet igénybe vevő tapasztalás és a sokoldalú cselekedtetés mindennél fontosabb a 3-7 éves korú gyermek fejlődésének szempontjából. Ezt nem lehet kiváltani, vagy helyettesíteni az egyoldalú intellektuális fejlesztéssel, aminek jelentőségét elismerjük, ám mértéke és hatása alatta marad a tevékenységek általi fejlesztésnek. A közvetlen környezet folyamatos megismerése, az érzékelés és a többoldalú tapasztalatszerzés azért központi kérdése a tanulási folyamatnak, mert szerintünk kevesebbet, de azt jobban, alaposabban, több oldalról megközelítve kell a gyermekek számára közvetítenünk és velük együtt átélnünk. Miután a gyermek a világot komplex módon érzékeli, észleli és éli meg, ezért a tanulás során is ebből kívánunk kiindulni. Ez az oka annak, hogy komplex foglalkozások rendszerén keresztül jut el a gyermekhez az, ami számára a világból megismerhető, befogadható ismeretet, tapasztalatot jelent. Egyáltalán nem mellékes az a szempont sem, hogy azok a tanulási tapasztalatok, melyeket óvodáskorban szereznek a gyermekek hatással lehetnek az iskolai tanuláshoz való viszonyukra is. Nem mindegy milyen érdekeltség fejlődik ki a gyermekben a tanulással kapcsolatban, hiszen már kialakulnak annak csírái, hogy később örömmel tanul-e a gyermek. Képes lesz-e saját motiváltságból kiinduló erőfeszítésre a tanulás során. Ennek a belső motiváltságnak a kialakítását kezdjük meg az óvodában. A tanulási tevékenység esetén is azt szeretnénk elérni, hogy *örömmel és önként* vegyen részt ebben a folyamatban a gyermek, ne csupán külső motiváció (jutalom) készítse erre. A cél az, hogy megfelelő színvonalú feladatok elé állítsuk a gyermeket. Természetesen minden gyermek esetében képességeinek megfelelő feladatokról van szó. A következményeket az egyéni teljesítőképességhez szükséges mérni. A sikerélmények erősítik a gyermek önbizalmát és bátorságot adnak neki az újabb, nehezebb problémák megoldásához. A sorozatos kudarcok ellentétes hatást váltanak ki. A gyermek bátortalanná, félőssé, visszahúzódóvá válik, alulértékeli önmagát és alatta marad saját teljesítőképességének. Az óvodapedagógus szerepe tehát itt is kiemelkedő abban, hogy milyen feladat elé állítja az egyes gyermekeket, mennyire képes megismerni és fejleszteni a gyermeket egyéni adottságainak figyelembevételével. A program keretjellege biztosítja az óvodapedagógusok számára a gyermek igényeihez, egyéniségéhez, teherbíró képességéhez igazodó tanulási kereteket és formákat. A nevelés egészen belül megvalósuló tanulás kötött és kötetlen kezdeményezések, foglalkozások, beszélgetések, tapasztalatszerző séták stb. formájában egyaránt megoldható a napi élet bármely mozzanatában. Ez teljes egészében az óvodapedagógus kompetenciájába tartozó kérdés. Bár úgy gondoljuk, hogy a feladatrendszer elemeinek gyakorlati megvalósulását a vegyes életkorú csoportokban lehet a legnagyobb hatékonysággal elvárni, mégis azt valljuk, hogy az óvoda vezetője és az óvodapedagógusok hatásköre annak eldöntése, hogy vegyes, részben osztott vagy osztott életkorú csoportban nevelik a gyermeket. Nem teszünk különbséget a csoportszervezési formák között, hiszen mindegyik alkalmas arra, hogy a program célkitűzéseit megvalósítsunk.

Az óvodai tanulás jellemzői: Az óvodában attól függően, hogy milyen tevékenységben okoz változást, értelmezzük a *mozgástanulást*, az *érzéki* (szenzoros vagy perceptuális) tanulást is, és a szóbeli (*verbális*) tanulást is. Kiemelkedő jelentőséget tulajdonítunk a *szociális tanulásnak*, amely tapasztalatokat a gyermek a társas környezetben, felnőtt és gyermektárs (vegyes csoport gazdagon inspiráló társas közege) hatására, az általunk mutatott minta és modellkövetés nyomán, interakciókban sajátít el. A *gyermek szándéka szerint* az óvodai tanulást általában és főként *nem szándékos, belső késztetések*, igények, vágyak inspirálják, aktuális szükségleteik erősen befolyásolják. A *belső késztetés és a külső hatás* (kíváncsiság felkeltés, inspiráció) egymásra találásának eredményeként *kínálhat* az óvodapedagógus a gyermekeknek olyan tevékenységet, amely a tanulás előmozdítója lehet. A megismerés-, és majd a tudásvágyat is, az aktuális késztetések kielégülésével és újak felébresztésével alapozhatjuk meg. Az egyes gyermekek sajátos és aktuális érdeklődésére, kíváncsiságára, életkori sajátosságaira építve, biztosítunk a gyermeknek változatos tevékenységeket. Az egyéni érdekelttség, a cselekvő aktivitás lehetősége segítségével egyrészt a gyermek spontán szerzett tapasztalatai rendeződhetnek, ismeretei bővíthetnek, és ennek mentén az értelmi képességei (érzékelés, észlelés, emlékezés, figyelem, képzelet, gondolkodás) és a kreativitása is fejlődhet.

A *spontán játékban* a gyermek játékelménnel éli meg a *tanulás-* tevékenységet. Önmaga tevékenykedése hozzásegíti különféle tanulási műveltség tartalmak tapasztalatainak megszerzéséhez, miközben képességei is fejlődnek. Ilyenkor az óvodapedagógus a gyermek spontán játékába nem avatkozik be, nem irányítja, de megfigyeli, tudatos pedagógiai jelenlétével megismeri az egyes gyermekek ebbéli szükségleteit, amit felhasznál majd a nevelő fejlesztő tevékenységben. *Játékba integrált tanulás* során már az óvodapedagógus tudatosan tervezi a játéktevékenység lehetőségét, olyan feltételeket teremt, amelynek következtében nagy biztonsággal megjelenik a kívánt tanulási helyzet. Főként élményekre épít, feltételeket biztosít, ezek következtében csak várnia kell az általa megtervezett tapasztalatszerzési lehetőség megjelenésére, majd ennek hasznosítására.

A *játékra épülő szervezett tanulás* olyan tanulási folyamat, amely a gyermek választásán alapul, és megvalósítása számára szándékos tanulást idéz elő. A gyermek késztetései is megváltoznak (belső késztetésein alapuló önkéntes, szabad játéktevékenysége átalakul *külső késztetésre* reagáló tevékenységgé). A megoldás módjához problémamegoldás csatlakozhat, kipróbálások és tévedések tehetik színesség és egyben erőt próbálóvá a tanulási folyamatot.

Van olyan gyermek, akit a téma érdekel; van, akit egyfajta tevékenység, vagy csak a maga által választott játéktevékenysége; van, aki bizonyos területen még csak a játékban kínálható meg némi irányított tapasztalatszerzéssel, és egy más területen viszont elemi erővel jelentkezik a tudás vágya; van aki számára elsődlegesek a mozgásos tevékenységek; van aki számára a társakkal való együttműködés inspiráló, de olyan is, aki elhúzódva tevékenykedik, vagy szemléli tevékenykedő társait. Mindegyiküket más és más késztetések vezérlik. Ezért az óvodapedagógusnak jól kell ismernie a gyermek sajátos szükségleteit, érdeklődését és fejlettségi szintjének mutatóit. Tudnia kell, hogy minden gyermek más és más fejlettségi szinten van, és ezért eltérő késztetések vezérlik. Ezért oly fontos feladata az óvodapedagógusnak az eltérő szükségletekhez való igazodás, mert ez teszi eredményessé a tanulási folyamatot. Ezért kell differenciáltan megválasztania a tanulás célját is, és ehhez igazítania a tartalmi kérdések megfogalmazását is.

A *tanulási tevékenység folyamatának irányítása, motivációs háttérének biztosítás az óvodapedagógus feladata*. A tanulási tevékenység tehát tervezhető, de az, az egyéni szükségletek az eltérő fejlettség és az eltérő előzetes tapasztalatok függvényeként egyedi

vonásokat mutat, vagyis a tanulási tevékenységre jellemző, hogy életkori és egyedi sajátosságokon keresztül jut érvényre. Ezért fontos a *differenciált módon történő tevékenységkínálás*, amely a tanulási folyamatra való, ráhangolódást hivatott segíteni. Ha az óvodapedagógus találkozni tud a gyermekek belső igényeivel, akkor ők késztetést éreznek a játékban való részvételre. Így a gyermek önkéntes, szabad választása, létrejön, belefelelkezik a *tapasztalatok megszervezésébe*. Ez a tapasztalatszerzési folyamat egyedi tempóban, különböző segítség-igénnyel, az egyes gyermekek egyedi igényeihez igazodó módszerekkel történjen, s addig tartson minden gyermek számára, ameddig belső késztetései segítségével együtt tud működni a kínált tevékenységgel. Az óvodában nem elsősorban az ismeretek, hanem a sokoldalú tapasztalatok megszervezése lehet a cél, mivel ezen tapasztalatok közvetlen módon való megszerzése tények, összefüggések létrejöttét eredményezi, amelyek majdan alapul szolgálnak az ismeretek számára. *A komplexitás a tanulás keretének, formáinak megválasztására*, is érvényes szempont, mivel a többoldalú, akár egyidőben többfajta módszerrel megvalósuló tapasztalat és ismeretszerzés lehet óvodáskorban a leghatékonyabb fejlesztő erő. A tanulás keretének konkrét formájának megválasztását a tanulási tartalom befolyásolja leginkább. A tanulás legfőbb kerete a teljes nevelési folyamat, amelyben a spontán és irányított tanulás bármikor megvalósulhat, de természetesen vannak formák (mint például a komplex foglalkozások, melyek legtöbbször a délelőtti napirendben kapnak helyet) Ez azonban rugalmasan változtatható, alakítható.

Óvodáskorban a tanulás spontán módon és tervezetten vagy irányítottan megy végbe. Mindkét lehetőséggel élni lehet és kell is az óvodai nevelés során. Nagyon fontos, hogy figyelembe vegyük a gyermek meglévő, spontán módon megszerzett tapasztalatait és arra építve tervezzük az óvodai tanulás tartalmát és formáit.

Mindegyik formának megfelelő és jelentős szerepe van az óvodai élet mindennapjaiban. Indokoltságukat egyéni érési tempó, a fejlettségi szint, az aktuális késztetések és a tevékenységek adott szituáció mutatják meg, ami egyben a tanulási formák megválasztása iránti változatosságot és színességet is biztosítja az óvodapedagógus számára mind a csoport egészére, mind az egyénhez való igazodás esetében.

Az óvodapedagógus feladatai a tanulással kapcsolatban:

- *Értelmi képességek fejlesztése (érzékelés, észlelés, figyelem, emlékezet, képzelet, gondolkodás)*
- *A gyermek megismerési vágyának, kíváncsiságának sokoldalú érdeklődésének kielégítése*
- *Lehetőséget kínálni a gyermek számára olyan szituációk átélésére, ahol megismerhetik a felfedezés, a kutatás örömeit*
- *A gyermekek egyéni érdeklődésének megfelelő tevékenységek biztosítása*
- *A gyermekek önállóságának, figyelmének, kitartásának, pontosságának, feladattudatának fejlesztése*
- *Olyan tapasztalatok szerzéséhez nyújtson segítséget a gyermeknek, amelyben saját teljesítőképességét is megismerheti*
- *Komplexitásra törekvés a tanulási tartalmak tervezésénél, feldolgozásánál*
- *Differenciálás a tapasztalatszerzés sokoldalúságára törekvés*

Fejlődés várható jellemzői óvodáskor végére

Képesek legyenek:

- Látás érzékelés területén: rész- egész, alak- háttér, vizuális ritmus, hasonlóság- különbözőség stb felismerésére
- Hallás észlelés területén: hangok felismerésére, megkülönböztetésére, szavak, mondatok visszaadására
- Tapintásos észlelés területén: tárgyak felismerésére, megkülönböztetésére, csoportosítására
- Térben és időben észlelni és érzékelni
- Önálló tapasztalatszerzésre
- Kitartásra, önkéntes tartós figyelemre
- Problémamegoldó gondolkodásra
- Szándékos felidézésre
- Egyéni, kreatív képzeletre

A társas közösségi tevékenység feltételeinek

megteremtése, és tartalma

Az ember társas lény. Ebből a kétségbevonhatatlan biológiai és pszichológiai tényből következik, hogy minden nevelési intézménynek, az óvodának legfőképpen, kötelessége az egyén társas lény mivoltának fejlesztése. A tevékenységközpontú program két koncepcionális oszlopa a kommunikáció és a kooperáció fejlesztése. Mindkét képességnek a lényege a társak, a társaság jelenléte, egyik sem végezhető egyedül. Következésképpen minden olyan tevékenység, amely e két képességet fejleszti, nem lehet más, csak társas tevékenység, és fordítva is igaz: minden társakkal végzett tevékenység kommunikáció-és kooperációfejlesztő is egyben.

Komoly problémát jelent, hogy a 3-7 éves gyermekek társas szükséglete és viselkedése nagyon eltérő. Az egyedüli játszástól az igazi közös tevékenységig hosszú, fáradságos út vezet, amely különösen a pedagógustól igényel alapos pszichológiai, metodikai felkészültséget. Az óvodai csoport társas tevékenységét, klímáját döntően *határozza* meg a pedagógus személyisége, példaadása. A társas kapcsolatok ebben az életkorban állandóan változnak, a gyermekek közötti szimpátia-antipátia viszonyok folyamatosan átrendeződnek. Ez egyrészt a gyermek számára kiváló gyakorlási lehetőséget biztosít (hiszen a legkülönbözőbb helyzetekbe és társakhoz sodorja őt az óvodai élet), másrészt a pedagógustól rendkívüli tapintatot és türelmet igényel a folyamatok figyelemmel kísérése, pedagógiai szempontú hasznosítása.

A gyermekkel szemben támasztott két fő elvárás: próbáljon meg másokkal érintkezni és együttműködni. A kooperációs és kommunikációs képességek pedagógiai szempontból sikeres formálásnak legfontosabb feltétele, hogy a tevékenység- társadalmi és egyéni - értéktartalma és hasznossága nyilvánvaló, felismerhető, tudatosítható, átélhető legyen. Az együttműködési és érintkezési képességek jellegét, tartalmát, színvonalát, hatékonyságát stb. mindennek előtt az alapul szolgáló tevékenységek társadalmisága (közhasznú volta, kulturális színvonalát, relációgazdasága stb.) *határozza* meg. Pedagógiai programunk négyes feladatrendszere megfelelő bázist nyújt a kooperációs és kommunikációs képességek kifejlesztéséhez. A társas és közösségi tevékenységek állandó gyakorlás által történő kifejlesztése rendkívüli fontossággal bír a társadalmi gyakorlatra való általános felkészítés, azaz az életre nevelés szempontjából. Pedagógiai programunk a gyakorlat szükségleteiből kiindulva vezeti le a társadalmi követelmények rendszerét. A tulajdonságok, a képességek, a készségek, a szükségletek olyan rendszerét kívánja formálni, amelynek segítségével a gyermekek részvétele a napi életben (társadalmi gyakorlatban) egyszerűbbé, könnyebbé, gyorsabbá válik. Nagyön

fontos feladat tehát már az óvodában tudatosan törekedni a közösségben zajló folyamatok, a társas kapcsolatok és a közös tevékenység kibontakoztatására. Mindez természetesen nem jelenti az egyéni fejlesztésének mellőzését. A jó közösséget mindig egyéniségek alkotják, mégpedig olyanok, akik egyéni akaratukat, ambícióikat, vágyaikat képes a közösség keretein belül is megvalósítani. Az élet is ilyen. Bizonyos korlátok között kiélhetjük magunkat, azaz nekünk éppen úgy szükséges alkalmazkodnunk másokhoz, mint ahogyan mások is alkalmazkodnak hozzánk. A cél az, hogy az adott lehetőségek között a legtöbbet legyünk képesek egyéniségünkben kihozni, ezzel is gazdagítva a közösséget. Minden gyermek egyéniség, akinek lehetőséget kell biztosítani személyisége pozitív és széleskörű kifejlődéséhez. A társas és közösségi kapcsolatok kialakítása a tevékenység bázisára támaszkodva a teljes nevelési folyamatot átfogja. Az óvodai csoport, az óvodai közösség sikeres formálása esetén a társadalom számára igen hasznos közösségi érzés, közösségi tudat és magatartás mellett mások megbecsülése, a közös szokások kialakulása, a hagyományok tiszteletben tartása, sőt a csoport közvéleménye is kialakul. A csoportban elfogadott normák befolyásolják a gyermekek cselekedeteit. Ha mindehez még nyitott légkör, demokratikus és szeretetteljes irányítás társul, akkor tág teret nyitunk a gyermekek önállósága, tenni akarása és döntési képességének kibontakoztatása irányában. A nevelőközösség szerepe ebben a folyamatban meghatározó. A nevelőközösség belső tartása, gyermekszeretete, kivívott tekintélye és világos, pontos, tudatos, célirányos nevelő tevékenysége nélkül az elképzelt gyermekközösség kialakítása nem sikerülhet. Az óvodai gyermekközösség kialakítása a tevékenységek rendszerén keresztül valósítható meg. Az óvodában minden tevékenységnek a gyermek egyéni örömein túl a közös élményt is kell erősítenie. A társas kapcsolatok, a közös munka, az együtt játszás és a komplex foglalkozások rendszere is az együvé tartozás érzését erősíthetik, ha tudatosan igyekszünk ezt létrehozni. A lényeg, hogy a tevékenykedtetés sokszínű, változatos legyen, és a *tevékenykedtetésen* legyen a hangsúly. Mindent kipróbálhasson a gyermek, kivételt csak a testi és szellemi épségét veszélyeztető tevékenységek képeznek.

Nem fegyelmezni, hanem tevékenységgel és az ehhez szükséges hellyel, eszközzel kell segíteni a gyermekeket abban, hogy minél nagyon önállóságra tegyenek szert óvodai életük során. A helyes szociális viselkedés megtanulásának színtere az óvodai csoportközösség. A felnőtt és gyermek között nem a feltétel nélküli szófogadás, hanem a demokratikus partnervizony kialakítása a cél. Az óvodapedagógus ugyanúgy vegye figyelembe a gyermek jogos kívánságait és igényeit, mint ahogy a gyermektől is elvárja a szokásos, szabályok betartását. A gyermekek egymás közötti és a felnőttel való kapcsolatában egyaránt a szabadságra, a nyíltságra és az őszinteségre kell építeni. A közösség lehetőséget teremt az önálló kapcsolatok kezelésére és megoldására. Ezek a folyamatok pedig a másokkal szembeni tolerancia kialakulásához vezetnek.

A társas közösségi tevékenység gyakorlati megvalósítása tulajdonképpen a csoport zökkenőmentes életfeltételeinek, életterének kialakításával kezdődik. Az alapozás, a megfelelő feltételek kialakítása a három éven keresztül keretet ad a csoport életének és elősegíti a gyermekek folyamatos szocializálódását. Természetesen a jól kialakított szokások az óvodapedagógus munkáját is megkönnyítik.

A továbbiakban a társas-közösségi tevékenységhez kapcsolódó feladatok közül emeljük ki a legfontosabbakat:

- A csoport szokásrendszerének kialakítása
- A beszoktatás
- A gyermekek gondozásával kapcsolatos feladatok
- Az egészséges életmódra nevelés feladatai és feltételei

A csoport szokásrendszerének kialakítása

Az óvoda mindennapi életének zökkenőmentességét, harmonikusságát és nyugalma biztosítja, ha megfelelő szokásrendszert sikerül kialakítani. A szokásalakítás hosszú, fáradságos munka, ami olykor talán unalmasnak is tűnik, hiszen a jó szokásrendszer a mindennap gyakorolt cselekvések sorozatának állandó ismétlése. Azt azonban nyugodtan állíthatjuk, hogy a fáradtság később nagyon is megtérül a három évig tartó óvodai nevelés során. A szokásalakításban is elsődleges maga a cselekvés, a tevékenység, ami az egész személyiséget fejleszti. A feladatmegoldás ez esetben is öntevékenységre és a gyermek aktív együttműködésre épül. A szokásrendszer kialakítása az utánzason és az ezzel összefüggő azonosuláson nyugszik. A szoktatás esetében tehát a példamutatásnak van kiemelt szerepe. Ez igazán egyszerűen belátható, hiszen köszönni megtanítani a gyermeket úgy lehet, ha az óvodapedagógus is köszön minden nap minden egyes gyermeknek. A szoktatásnak azért is van jelentősége a személyiségfejlesztés szempontjából, mert egy általános tudatmentesítő szerepe van. A jól kialakított szokások, melyek rendszert alkotnak, nem kívánnak akaratkifejtést a gyermektől, és nem kell koncentrálni sem, hiszen automatikusan cselekszik a gyermek, amikor köszön a csoportszobába lépéskor, megtörli a cipőjét a lábtörőbe, kopog, ha belép az ajtón, igényévé válik az étkezés előtti kézmosás stb. A szokásrendszer segítségével a mindennapi cselekvések egy része gazdaságosabbá válik, kiküszöbölődnek a felesleges mozdulatok, mindenki számára egyértelmű keretet kap a napi óvodai élet. *A szokásalakítás módja tehát: utánzás-ismétlés-tudatossá váló cselekvés.*

Milyen területen alkalmazhatók leginkább az óvodában kialakított szokásrendszerek?

a) a napirend szokásai, b) a társas, közösségi együttélés szokásai, c) az egészséges életmód szokásai, d) a tevékenységek megvalósítását elősegítő szokások esetében

Azért foglalkozunk ilyen bőven a szokások és szokásrendszerek kérdésével, mert a csoport nyugalma, derűs légkörét alapvetően befolyásolja a kialakított szokásrendszer minősége. Erre építhető fel a harmonikus, kiegyensúlyozott, tevékenységgel teli napi óvodai élet. A szoktatás szabályait *Kelemen László* nyomán az alábbiakban foglalhatjuk össze:

- a) A szokásokhoz teljes határozottság szükséges az óvodapedagógus részéről.
- b) A szoktatás tökéletes beidegződést, begyakorlást jelent.
- c) A szoktatás ideje alatt nem tehetünk kivételt, nem lehet kihagyás a szokás automatikussá válása érdekében.
- d) A szoktatás nehéz és fárasztó munka az óvodapedagógus számára, hiszen mi magunk unhatjuk meg az állandó figyelmeztetést és követelést. A kitartó munkának azonban hosszú ideig élvezhetjük a gyümölcseit.
- e) A rendszeres odafigyelés a szokás kialakításának folyamatában ne csupán figyelmeztetést és főleg ne prédikálást, szidást jelentsen.
- f) A pozitív példa, a pozitív motiválás és a tényleges cselekvés vezet a leggyorsabb eredményre. Az öntevékenység, az örömmel végrehajtott cselekvés itt is gyorsabbá és biztosabbá teszi a végeredményt.
- g) A szokások kialakítását mindjárt az első óvodai napon kezdjük el.
- h) A megvalósítás sikere a rendszeres napi gyakorláson múlik.
- i) A szoktatás során célokat tűzünk ki, feladatok elé állítjuk a gyermeket. A végrehajtást ellenőrizni, értékelni szükséges. A követelésnél mindig vegyünk figyelembe a gyermek adott lehetőségeit, konkrét helyzetét és életkori sajátosságait. Ne legyen túlzott az elvárásunk, de alultervezett sem.

- j) A szokásalakítás gyors sikere a csoportban dolgozó óvodapedagógusok elképzeléseinek teljes összhangjával érthető el.
- k) Győzzük meg a szülőket a szokásalakítás fontosságáról, igyekezzünk elérni, hogy a családi környezetben is ugyanazok a szabályok legyenek érvényesek, mint az óvodában.

A közösségi szokások kialakítása lehetővé teszi, hogy a gyermekek minél több tevékenységben részt vehessenek úgy, hogy képesség válnak a csoportkeretek, csoportnormák és legfőképpen a másokra való odafigyelés, az egymás mellett élés elemi szabályainak betartására. A jó szokásrendszer teszi lehetővé, hogy az egyik gyermek ne zavarja a másikat a tevékenységek végzése közben és kialakuljon a gyermekek között egy jó együttműködés.

A beszoktatás

A társas és közösségi tevékenységek a nevelőmunka egészét átszövik. Ebben a folyamatban talán a legfontosabb időpont az, amikor a gyermek először ismerkedik az óvodával, az óvodai csoporttal. A megszokottól eltérő környezet, a szülőktől való elszakadás, az új helyzet sokszor nehéz feladat elé állítja a szülőket és az óvodapedagógust egyaránt. Az óvodapedagógus feladata, hogy végtelen türelemmel és szeretettel forduljon az újonnan óvodába kerülő gyermek felé. Adjon elegendő időt a beszoktatásra. Biztosítson fokozatos átmenetet és tegye lehetővé a szülővel együtt történő beszoktatást. Az óvoda nyitottsága nemcsak a beszoktatás ideje alatt, hanem az óvodáskor végéig biztosítsa a szülőknek a nevelőmunkába történő közvetlen betekintést. Ez mindkét fél számára (szülő-óvodapedagógus) megnyugtató és biztonságot jelentő lehetőség, amit a gyermek érdekében kétoldalúan lehet hasznosítani. Az óvodapedagógusnak éppúgy szüksége van a nevelőmunkában a szülőktől érkező információkra, javaslatokra, mint fordítva. Az óvoda nyitottsága, hagyományok teremtésével, nyilvános, közös programok ünnepek segítségével tovább növelhető.

A gyermek egész későbbi óvodai életére kihat a beszoktatás minősége, ezért foglalkozunk vele külön is. Nagyon sok türelmet, gyöngédséget és időt igényel a gyermekek beszoktatása. Nem célszerű az új gyermekeket egyszerre fogadni. Mindenki számára megnyugtatóbb a fokozatos és folyamatos beszoktatás. Így 2-3 új gyermek kell fokozott figyelmet fordítani és jut időnk a többi gyermekkel való foglalkozásra is. Ilyenkor a gyermek és a szülő egyéni igényei szerint először 1-2 órát, majd egyre hosszabb időtartamot tölt el a gyermek az óvodában eleinte az édesanyjával együtt. Nincs szabály arra vonatkozóan, meddig tartson a beszoktatás. (1-2 hétig vagy tovább?) Minden gyermek esetében egyénileg, a szülővel közösen kell ebben a kérdésben dönteni. Kivételt képezhet, ha a bölcsődéből kerülnek át egymást ismerő gyermekek. A gyermekek többsége ma otthonról kerül az óvodába, aminek az a következménye, hogy megnövekszik a beszoktatás időtartama. Erre gondolva augusztus közepétől kezdve folyamatosan lehet az új gyermekek fogadása és az akár októberig is elhúzódhat. Miután naponta csak néhány új gyermek érkezik és ők nem töltenek el csak néhány órát az óvodában, egy kis létszámú csoport fokozatos beszoktatásával az óvodapedagógusok terhelése is csökkenthető. Azokon a napokon, amikor több gyermeket is fogadunk célszerű mindkét óvodapedagógusnak hosszabb ideig az intézményben tartózkodni. A beszoktatás alatt és azután is tegyük lehetővé, hogy a gyermek kedvenc játékszereiket behozhassák az óvodába. A csoport szokásrendszerét úgy kell kialakítani, hogy minden tekintetben biztosítva legyen a szeretetteljes légkör és a jó hangulat az ismerkedés időszakában. A beszoktatás ideje alatt ne kívánjuk meg egyetlen gyermektől sem, hogy bekapcsolódjon a csoportban folyó tevékenységbe. Az önkéntesség az egész óvodai élet folyamán rendkívül fontos, a beszoktatás alatt pedig egyenesen hangsúlyos szabálya a gyermekekkel való foglalkozásoknak. Az utánzási hajlamra építve előbb-utóbb úgyis minden gyermeknél elérhetjük, hogy beilleszkedik a csoportba és

bekapcsolódik a tevékenységekbe, tehát ne legyünk türelmetlenek. A beszoktatás során kiépül a gyermekben az a bizalom, ami később az óvodapedagógus és a gyermek aktív együttműködését megalapozza. A bizalom kiépítése a szülők irányában is rendkívül fontos. Éppen ezért jó, ha a beszoktatás alatt a szülők bent tartózkodnak az óvodában, mert saját tapasztalataik győzik meg őket arról, hogy jó helyre került a gyermekük. A tevékenységközpontú program a harmonikus szülő-nevelő kapcsolatot a nyitott óvoda elve alapján látja megvalósíthatónak. A szülők a beszoktatás után is bármikor bent tartózkodnak az óvodában, ha ezt igénylik és maguk az óvodapedagógusok is kérik, várják a szülők a folyamatos együttműködését. Közös programok, ünnepek, kirándulások a szülők egyetértésével és konkrét segítségnyújtásával valósulnak meg.

A gyermekek gondozásával kapcsolatos feladatok

A gondozás az óvodai nevelőmunkát megalapozó tevékenység, melynek feladatai részben átalakultak, részben pedig felerősödtek a társadalmi folyamatok hatására. Ma olyan jelenségekkel is gyakran találkozunk az óvodában, ami nem volt jellemző néhány évvel ezelőtt. Sajnos nagyon sok a gondozatlan, nem megfelelően öltöztetett vagy étkeztetett gyermek. A zavartalan fejlődéshez, az egészség fenntartásához a gyermekek fokozott gondozása elengedhetetlen követelmény. A gondozási feladatok végzése az óvodában dolgozó valamennyi felnőtt feladata, ami az óvodapedagógust nem mentesíti a tényleges teendőktől, csupán arról van szó, hogy neki kell koordinálnia, megterveznie, átgondolnia a többiek munkáját is. Az óvodai környezet esztétikus, harmonikus és célszerű kialakítása, a veszélyforrások minimálisra csökkentése, az óvodai napirend helyes kialakítása a gondozási feladatok végzését könnyíti meg. Az óvodába kerülő gyermek számára a környezetváltozás, az idegen emberek, új életfeltételek, a megszokott környezettől való elszakadás nagyon komoly nehézséget jelent. Ezek a bekövetkező változások az első időszakban a gyermek pszichés és testi állapotában átmeneti zavarokat okozhatnak. A gondozás, a gyermekkel való törődés az első kapocs, ami közel viszi a felnőttet a kicsihez, ami lehetővé teszi az átmeneti problémák kezelését. Az óvodának a gondozás olyan klasszikus feladata, amit nem adhat fel, amit nem hanyagolhat el, amit nem helyettesíthet mással. Manapság vannak olyan elképzelések, melyek az óvoda feladatai között fontosabbnak tartják a különböző foglalkoztatási formák megtartását, tehát a direkt szellemi fejlesztést, mint a gyermek alapvető szükségleteinek kielégítését. Ezt az álláspontot a tevékenységközpontú program elveti. Szerintünk addig egyáltalán nem fejleszthető a gyermek, amíg nincs biztonságérzete, komfortérzete, amíg valamennyi testi szükséglete ki nincs elégítve. Ebből következően az óvodai csoportban leginkább azt kell biztosítani, hogy a gyermekek kellemes, jó légkörben, várakozás és sorakoztatás nélkül, szükségleteinek megfelelően végezhesék a tisztálkodással, a wc használatával, az öltözködéssel, az étkezéssel kapcsolatos teendőiket. A napirendnek pontosan ezt a folyamatosságot, rugalmasságot kell tükröznie. Ha nagyon korán érkeznek a gyermekek, akkor természetes, hogy ehhez alkalmazkodni fog az étkezések időpontja, tehát nem feltétlenül 10 órakor lesz minden csoportban a tízórai, az álmós, fáradt, kialvatlan kisgyermeket korán reggel lefektetjük stb... A hátrányos helyzetű gyermekek esetében a gondozási teendők növekedésével számolhatunk. Nem az a cél, hogy a gyermek helyett, a gyermeket kiszolgálva mindent a felnőttek végezhetnek el, hanem az, hogy megtanulja önállóan ellátni magát. Ehhez nyújtanak segítséget a felnőttek, vegyes csoportban a nagyobb gyermekek és az együttműködést célszerű kialakítani az azonos korú gyermekek csoportjaiban is. A mosdóban, az udvaron, a reggeli gyülekezési időben, ünnepek, kirándulások alkalmával nagyon sok remek lehetőség adódik a különböző korú gyermekek együttműködésére, kommunikációjára a gondozási teendők közös ellátása közben. Fontos ezen a területen is a családdal való szoros együttműködés, egymás tájékoztatása és a rendszeresség mindkét fél részéről a gondozáshoz kapcsolódó szokások

kialakítása érdekében. Az egyéni bánásmód, az egyes gyermekek sajátos igényeinek figyelembevétele a gondozás esetében is érvényesül.

Az egészséges életmódra nevelés feltételei és feladatai

Az egészséges életmódra nevelés mai életünkben felértékelődött, fontossága hosszú távon meghatározza a felnövő gyermekek önmaguk által kialakított életstílusát. Az egészséges életmód magában foglalja a környezettel való harmonikus együttélést, a természet szeretetét és védelmét. Az egészséges környezet kialakításáról már volt szó, amikor az óvodai nevelés objektív feltételeinek számbavételekor az óvoda épületéről, udvaráról és belső berendezéseiről szóltunk. Csupán annyit erősítenénk meg újra, hogy természetes körülmények között minél nagyon mozgástér biztosítása a célunk. Tágas, levegős, világos csoportszoba és fákkal, növényekkel, füves területekkel beültetett udvar szükséges a nevelési feladatok megoldásához. A szűk lakáskörülmények, a hiányzó zöldterületek és játszóhelyek gátolják a gyermekek mozgásigényének kielégítését. Ez a gátlás testi és szellemi passzivitás kialakulása felé vezethet. Ismert tény, hogy a mozgásöröm és a szellemi fejlődés egymással szoros kapcsolatban áll. A gyermekek mozgásának fejlesztése örömforrás és alkalmas lehetőség az esetleges mozgáshibák korrigálására is. Az optimális mozgásfejlődéshez biztosítani szükséges a spontán mozgáslehetőségeket mégpedig az egyéni sajátosságok figyelembevételével. Ajánlatos tehát minden adódó lehetőséget kihasználni a nap folyamán a mozgásra. A gyermekek napirendjét úgy kell összeállítani, hogy elkerüljük az egyoldalú terhelést, azaz lehetőleg felváltva biztosítsuk a mozgást és az üléssel együtt járó tevékenységeket. A mozgás és pihenés egyensúlyának biztosításával sikerülhet a gyermekek egyoldalú igénybevételét elkerülni. Fontosnak tartjuk, hogy a gyermekek minél több időt töltsenek el a szabad levegőn. A napfény, a levegő, a víz, az eső is edzi, erősíti őket. Természetesen az időjárásnak megfelelő ruházatra van szükség kint az udvaron és bent az épületben. Az udvaron nemcsak játszani, étkezni, de nagyon sokféleképpen tevékenykedni lehet. Legyenek olyan udvari játékeszközök, tornaeszközök, építmények, amelyek lehetővé teszik a gyermekek sokoldalú mozgásigényének kielégítését. Ha pancsoló vagy netán úszómedencéje van az óvodának, akkor az egész nyáron biztosítja a kellemes kikapcsolódást és jóízű elfáradást a gyermekeknek. Télen a szánkózás, csúszkálás, a hóval való játék ugyanazt az örömet jelenti, mint a nyári fürdőzés. Az egészséges életmódra nevelés nem csak az óvoda épületének és udvarának célszerű hasznosítását jelenti, hanem gyakori sétákat, kirándulásokat a szabad természetben, a közeli játszótereken, nagyobb füves réteken, dombokon, erdőkben. A természet szépségeinek élvezete, a szabad természetben való játék öröme, a mozgás szabadsága, a mozgás szabadsága, a mozgást követő pihenés és nyugalom – ami nem biztos, hogy minden gyermek esetében az alvást is jelenti - a legbiztosabban vezeti el a gyermeket a természet szeretetéhez. Az óvodapedagógus tudatossága abban nyilvánul meg, hogy gondosan válassza meg a helyszíneket és hívja fel a figyelmet a környezet megóvásának fontosságára. A séták alkalmával a párosával haladást csak addig követeljük meg, amíg a gyermekek biztonsága, testi épségének megóvása ezt igényli. Mindig legyen alkalom szabad, önálló mozgásra, futkározásra. A játék, a kirándulások célját és ezzel együtt időtartamát a gyermekcsoport életkori sajátosságaihoz igazítsuk. A túlterhelő, fárasztó menetelés, a gyermek fizikai képességeit meghaladó kirándulások nem érik el a kívánt hatást, nem lesznek örömforrások a gyermek számára. Az óvoda udvarán lévő konyhakert vagy virágoskert ugyancsak alkalmas a mindennapi, komoly mozgást igénylő tevékenységekre. A szokásrendszer alakításával azt kell elérni, hogy a tevékenységhez szükséges eszközök bármikor a gyermekek rendelkezésére álljanak és a tevékenységet magát ne korlátozzuk vagy szabályozzuk be.

Az egészséges életmód szokásainak kialakításában fontos szerepet kap a helyes táplálkozás szokásainak kialakítása és az étkezés körülményeinek, esztétikumának biztosítása. A helyes táplálkozási szokások kialakításánál a rendszeresség az első szempont. Sajnos sok

család életvitele éppen ezt a rendszeres, időbeni étkezést nem biztosítja, ezért fokozottan figyelniünk kell arra a napirendben, hogy meghatározott időintervallumon belül történjenek az étkezések. Sok óvoda igyekszik gyümölcsökkel és különféle magokkal kiegészíteni a napi óvodai ellátást. Az óvodai konyhák jó része csupán melegítő konyhaként üzemel. Az ételeket szállítják, így azok minősége gyakran nem felel meg a kívánalmaknak. Az óvoda vezetőjének és az óvodapedagógusoknak fokozottan figyelemmel kell kísérni ilyen helyeken a gyermekétkeztetést és kifogásaikat közvetítenie az illetékesek felé. Az egészséges életmód szokásainak kialakításához hozzátartozik az étkezések körülményeinek, nyugalmanak, kellemes hangulatának és esztétikumának biztosítása. Ez mindig is erőssége volt az óvodai gyakorlatnak. A mindig tiszta, vasalt, finom színekben pompázó asztalterítők, a minőségi, esztétikus étkezőedények, a szalvéták, az asztaldíszek stb. mind tovább fokozzák az étkezés pozitív hatását és nevelő értékét. Az étkezés közbeni halk beszélgetés, zsongás a kulturált étkezési szokások elsajátítása pedig tovább fokozza az egész tevékenységhez kapcsolódó pozitív hatásokat. A gyermek nem megérti, hanem megérzi ennek az egész miliőnek a jótékony hatását és megőrzi magában a későbbi életében is. Mindez újabb adalék ahhoz, hogy a környezet hatásával nevelni tudunk, hogy a *példaadás a legerősebb nevelő erő*.

Az óvodapedagógus feladatai a társas, közösségi tevékenységgel kapcsolatban:

- *Biztonságos, nyugodt, félelemmentes óvodai mindennapok biztosítása, amiben lehetőség kínálkozik a gyermekek közötti, valamint a gyermekek és felnőttek közötti minél gyakoribb kontaktusfelvételre*
- *A felnőttekkel és a társakkal kapcsolatos viselkedési szokások kialakítása és gyakorlása természetes szituációkban*
- *A társakkal, a felnőttel való kommunikáció sokoldalú megtapasztalásának, gyakorlásának elmozdítása.*
- *A gyermekcsoporton belül az együttműködés, az együtt játszás, együtt dolgozás képességének kialakítása és gyakorlása*
- *A konfliktusok kezelése, demokratikus, nyílt légkör kialakítása*
- *A társakért, a csoportért érzett felelősségérzet alakítása*
- *A demokratikus szabályok betartásának gyakorlása*
- *Arra neveli a gyermekeket, hogy megértést és toleranciát tanúsítanak a társaik irányában*
- *A csoport együttéléshez szükséges szabályok, szokások, normák kialakításának elősegítése*
- *Az egyéni törekvések tiszteletben tartásával biztosítani a csoport egészének zökkenőmentes napi életét.*

Fejlődés várható jellemzői óvodáskor végére

Képesek legyenek:

- Képesek legyenek kontaktus felvételre gyermekekkel és felnőttekkel egyaránt.
- Társas kapcsolataik során a kialakított viselkedési szokások és normák önálló alkalmazása, valamint egymás és a felnőttek iránti tiszteletre.
- A gyermekcsoporton belül az együttműködni, együtt játszani, összedolgozni.
- Egyre több szabályhoz alkalmazkodni, társaik irányában megértést és toleranciát tanúsítani.

Az intézmény közösség építő tevékenysége, programok:

Megnevezés	Tartalom
Egészségnapok	Egészséges életmód helyes szokásainak alakítását, Földünk védelmére nevelést támogató interaktív tevékenységek közösségi szinten történő megvalósítása.
Mikulás	Mikulás várása, köszöntése, közös műsor az udvaron
Mese hét	Mesék, elbeszélések, verses mesék feldolgozása, drámajátékok.
Föld napja	Közös virágosítás, kertészkedés. Közös aszfalt rajz a Damjanich János Általános Iskola és a Klapka György Általános Iskola első osztályos tanulóival.
Madarak és fák napja	Kert rendezés, virágok ültetése, ápolása.
Mesterségek napja	Mesterségek megismertetése meghívott vendégeink, mestereink interaktív előadásában.
Gyermek nap, családi nap	Óvodai közösségünk óvoda udvarán berendezett helyszíneken történő /gyermek, szülő, óvoda dolgozó/ interaktív tevékenysége, koncert, versenyjátékok.
Játszóházi kirándulás	Kirándulás a budapesti Kalandpark Játszóházba. Egy alkalommal két csoport megy, mely összekovácsolja a csoportokat.
Értékteremtő közös munkatevékenységek	Minden gyermek számára biztosítjuk önmaga és mások számára, érdekében végzett munkatevékenységet, mely örömet jelent a gyermek számára. Így érzékelheti a közösségért végzett munka fontosságát, az elismerés, a siker mámorító érzését.

Értékteremtő munkatevékenység

A munka az egyén, a csoport, a társadalom létfeltételeinek, anyagi, szellemi alapjainak a megteremtését jelenti. Fogalmához hozzátartozik, hogy *tudatos, célirányos* tevékenység (ebben lényegében nem különbözik a játék és a tanulás legtöbb formájától); egyéni és közösségi *haszna* van. Az értékteremtő munka pedagógiai értelmezésekor mindig az a kérdés, *mi szükség van* az óvodában a munkavégzésre, mi a haszna? Jól tudjuk, vannak olyan szülők, akik egyenesen kikérik maguknak a gyermekük „dolgoztatását”, hiszen otthon is kímélik, mert boldog gyermekkort szeretnének biztosítani neki, de valójában többnyire azért, mert könnyebb, gyorsabb, kényelmesebb, ha a gyermek nem lábatlankodik a szülő körül. Később aztán ezek a

szülők értik a legkevésbé, hogy miért nem lehet a kamaszodó gyermeket a legelemibb segítségre sem rávenni. A munkatevékenységgel kapcsolatban van talán a pedagógusoknak a legnehezebb feladatuk: nemcsak *meg kell győzni a szülőket* arról, hogy az óvodában végzett munkától semmiféle károsodást nem szenved a gyermek, hanem rá kellene arra is venni őket, hogy *a családban is legyen* a kisgyermeknek saját „munkája”. Milyen céljaink lehetnek az értékteremtő munkával? A válasz legáltalánosabban: vannak olyan *képességek*, amelyek a munkatevékenységgel fejleszthetők a leghatékonyabban. A teljesség igénye nélkül: *a) a kitartás*, a fegyelmezett munkavégzés, *b) a kötelességtudat*, *c) a többiekkel való együttműködés* képessége, *d) nagyobb gyermekeknél a szervezőképesség*, a folyamatok hatékony megtervezése, *e) részvétel* a közös munkában, a döntési képességek és a felelősségvállalás a közös tevékenységben, *f) a versengés és a segítségnyújtás* képessége, a szolidaritás, *g) speciális*, az adott tevékenység végzéséhez szükséges képességek, műveletek, biztonsági rendszabályok elsajátítása (pl. vágószerszámok, kerti eszközök, konyhai gépek stb. használata);

A rábízott, általa komoly *motiváló erő* a gyermek számára, és egyúttal az énképéhez, *önértékeléséhez* is fontos adalék annak a tudata, hogy „egyre nagyobb, egyre megbízhatóbb vagyok”. Az óvodai nevelés feladatrendszerében klasszikus terület a munkatevékenység. Egyrészt annak tartalma miatt (gondoljunk például a gyermek önállósodására, önkiszolgálással kapcsolatos feladataira, de említhetném a naposságot és a sok más nevelési terület is) másrészt azért klasszikus, mert a munkatevékenységet tulajdonképpen a legjobb játékként éli meg az önállósodó gyermek. Leggyakrabban éppen arról van szó, hogy a gyermek tevékenységi vágya olyan erős, hogy minden munkatevékenységben részt szeretne venni, a képességei azonban még nem teszik lehetővé, hogy minden tevékenységben részt vegyen. Éppen ezért a legfontosabb, hogy hagyjuk cselekedni, vegyen részt mindenben a kisgyermek, mert nem lenne helyes, ha korlátozással a cselekvési, tevékenységi vágyát csökkentenénk. Nevelési célunkban az életre készítjük fel a kisgyermeket. Az belátható, hogy életünk nagy részét munkával, munkában töltjük el. 3-7 éves korban ebből csupán annyit kellene megvalósítanunk, hogy szeressen tevékenykedni a gyermek, szívesen végezzen saját maga és a társak számára olyan cselekvéseket, melyek a munkatevékenység körébe tartoznak. Nagyon fontos, hogy a gyermek játékosan, örömmel végezze ezeket a tevékenységeket. Legtöbbször nem is választható szét egy-egy tevékenység (pl. falevelek söprögetése, az asztal megterítése stb.) játék vagy munkatevékenységgé. Különösen fontos ez a pedagógiai alapelv: semmit ne csináljunk meg, amit a gyermek is el tud végezni. A munkatevékenység fejlesztő hatása, pedagógia funkciója éppen azáltal tud a legjobban érvényesülni, ha a gyermek önfeledt játékként, figyelmét lekötő cselekvésként éli meg azt. Ami azonban mégis megkülönbözteti a játéktól az nem más, mint az erőfeszítés és az eredmény közvetlen érzékelése. A visszajelzés, hogy jól végezte el amit csinált, hogy abban mások is örömeiket lelik, belátható, átélhető a gyermek számára. Ez a folytonos visszajelzés adja a legnagyobb motiváló ösztönző, megerősítő tényezőt. Különösen egyes életkorú csoportban láthatjuk, hogy a nagyobb gyermekeket mennyire inspirálja a kisebbekért végzet munkáért járó értékelés és pozitív megerősítés.

A munkavégzés tartalma az óvodában főképpen az alábbi területekhez kapcsolódik:

- a) az *önkiszolgálással*, a *biológiai szükségletekkel* kapcsolatos tevékenységek önálló végzése: az étkezéssel, öltözködéssel, tisztálkodással kapcsolatos teendők;
- b) a *közvetlen tárgyi környezet* karbantartása: a különféle játék- és egyéb eszközök előkészítése, elrakása, a csoportszoba rendben tartása, díszítése, csinosítása;
- c) az *udvaron, kertben* a gyermekek által is végezhető kisebb fizikai munkák, amelyek egyúttal a környezeti nevelés elengedhetetlen mozzanatai is;
- d) *konyhakerti* tevékenység, zöldséges, illetve virágágyások gondozása;
- e) nagyobb gyermekek már képesek kisebb-nagyobb tárgyakat készíteni, amelyek különböző óvodai vásárokon, rendezvényeken *árusítanak*;

f) a napi tevékenységek során rendszeresen előforduló *megbízatások* végzése, nemcsak a naposi feladatok, hanem speciális, személyre szabott feladatok (virág, akvárium, kis meteorológus, ceruzafelelős stb.)

g) általában nem szokták a munkatevékenységhez sorolni, de a munkára való szocializációnak nagyon fontos eleme a különböző *foglalkozások megismerése* séták, élményszerző kirándulások alkalmával, társasjátékok, szerepjátékok során.

A munkafajták közül ki kell emelnünk az önkiszolgálást, aminek óvodáskor kezdetétől fogva igen nagy a jelentősége. A gyermekek magukkal kapcsolatban minden teendőt – testápolás, öltözködés, étkezés, környezetük rendbentartása – a lehető legkorábbi időtől kezdve próbáljanak önállóan elvégezni. Azt felesleges meghatározni, hogy melyek azok az önkiszolgálással kapcsolatos tevékenységek, amelyeket 3-5 vagy 7 éves korban végezhet el a gyermek. Hagyjuk, hogy a gyermekek saját képességeik szerint koruktól függetlenül akkor végezzék el az önkiszolgálással kapcsolatos teendőiket, amikor képesek rá, vagy kedvük van hozzá. Helyesnek tartjuk, ha az óvoda ezirányú törekvéseit a szülőkkel együttműködve, őket a pedagógiai szempontokról tájékoztatva valósítja meg. Tájékoztatni kell a szülőket arról, hogy ők is engedjék a gyermeket otthonon önállóan öltözni, gyermekszobát rendbe tenni, asztalt megteríteni stb. és ezt várják is el a gyermekektől. Természetesen a csoport dajkától is várjuk el a türelmet, ne siettesse a gyermeket a reggeli öltözködésnél és főleg ne végezze el azt a munkát a gyermek helyett.

Az önkiszolgálás mellett a munkatevékenység másik fontos területe a *másokért végzett tevékenység*. Ez a nevelési cél szempontjából is kiemelt terület, hiszen a társakkal való együttműködésre ad tényleg lehetőséget. A csoport összetétele különösen előnyös lehet, gondoljunk a vegyes csoportokra, ahol különböző életkorú gyermekek vannak együtt, ahol a nagyobbaknak bőven van alkalmunk segíteni a kicsiket. Természetesen ugyanezek a lehetőségek megteremthetők az osztott csoportokban is. Az óvodapedagógusoknak fontos feladata arra ügyelni, hogy ilyen téren a gyermekek sok-sok tapasztalatot szerezhessenek. A naposság, a naposi feladatok végzése igen kiváló terepe annak, hogy a gyermekek megtapasztalják a csoport érdekében végzett munka örömét és a nagyfokú önállóságot. Nem is igazán érthető az a vita, ami arról szól, hogy önkiszolgálás, vagy naposi rendszer kapcsolódjon az óvodai étkezéshez. Mindkettő más-más területen járul hozzá a kisgyermek fejlődéséhez és éppen ezért mindkettő megismerésére, gyakorlására szükség van az óvodában. Az óvodapedagógus önállóságától függ kizárólag, melyik formát mikor alkalmazza. Nyilvánvalóan a kisebb gyermekek esetében az önkiszolgálásnak, a nagyobbak esetében a naposi munkának van nagyobb realitása. A lényeg, hogy tisztázzuk milyen nevelési célkitűzés, milyen nevelési feladat megoldása érdekében használjuk egyik vagy másik rendszert. Szólni szükséges még az ún. folyamatos napirendi kérdéséről is. Ennek keretein belül ugyanis folyamatos étkeztetés, tehát önkiszolgálás valósul meg általában. Egyáltalán nem baj, sőt előnyös, ha a folyamatos napirend a délelőtti étkezést foglalja keretbe. Baj csupán abból adódhat, ha a folyamatos napirenden belüli étkezést semmilyen keretbe nem foglaljuk. Nem tarthat az étkezés a teljes délelőtti folyamán. A napirendben jelölni szükséges, hogy mettől - meddig biztosítunk erre lehetőséget. Ettől függetlenül délben még lehet naposi rendszert alkalmazni, azaz kombinálható a naposi rendszer és az önkiszolgáló tevékenység. Az óvodapedagógusok ebben a tekintetben is bátran dönthetnek önállóan, mert az adott csoport ismeretében ők tudják igazán eldönteni, mikor milyen módszerrel és eszközzel közelítenek a nevelési célokban megfogalmazott feladatokhoz. Az óvodapedagógus felelőssége, odafigyelése, önálló döntései azért is meghatározóak, mert nem elsősorban a munka tárgya, hanem megszervezésének módja fejt ki a már említett nevelő- fejlesztő hatást. Itt is érvényes, amit a tevékenységről általánosságban elmondtunk: alapvető követelmény az önállóság, az öntevékenység lehetőségeinek megteremtése. A különböző munkafajták: önkiszolgálás, naposság, a gyermekek saját személyiségével kapcsolatos munkák a csoport érdekében

elvégzett munkák vagy a kerti munka közös vonásaként azt kell kiemelni, hogy mindez tényleges munkavégzést, azaz tevékenykedtetést jelentsen az óvodában. Minden olyan munkát elvégezhetnek a gyermekek, amihez kedvük van és testi épségük veszélyeztetése nélkül képesek azt megvalósítani. A gyermek önkéntességét, nyitottságát, megismerési vágyát, aktivitását, érdeklődését tudatosan igyekezzünk felhasználni nevelési céljaink megvalósítása érdekében. A gyermek éppúgy élvezi a munkatevékenységeket, mint a játékot, ha tiltásokkal vagy túl nehéz feladatokkal nem szegjük kedvét. A munka az életre való felkészítést, a társadalmi gyakorlat megismerését éppúgy szolgálja, mint a személyiség fejlesztését és ha mindez pozitív élmények átélésének forrása lehet, akkor a gyermekek szívvel, lélekkel fogják végezni. Az első feladat olyan munkalehetőségek biztosítása, ami a gyermek számára elfogadható. Ezen kívül igen nagy fontosságú, hogy a munkavégzés során biztosítsuk a teljes *önállóságot*. A munkatevékenység a felkínált lehetőségek közül önállóan választható és sohasem a gyermekre kényszerített feladat legyen. Váljon a csoport számára magától érthetődde és természetes dologgá, hogy mindenki dolgozik, amikor szükséges és mindenki a kedvének, egyéniségének, képességének megfelelő munkát végezheti. Nagyon fontosnak tartjuk, hogy a munkavégzés ne időszakonkénti, hanem *rendszeres, folyamatos* tevékenység legyen, ami beépül az óvodai mindennapokba. A munka megosztása során fontos feladatnak tartjuk, hogy a gyermekek megtanuljanak *önállóan dönteni*, feladataikat egymás között megosztani. Pontosan olyan módon, mint amikor a szerepjáték megkezdése előtt elosztják egymás között a szerepeket. A nagyfokú önállóság és a döntési helyzetek, döntési képességek gyakorlásának lehetőségei együtt szolgálják a gyermekek életre való felkészítését. A munka konkrét tartalmát nem tartjuk szükségesnek körül határolni, hiszen attól függ, hol és milyen körülmények között működik az óvoda. Községben és falun nyilván több lehetőség adódik az óvoda udvarán kertet létesíteni, kisállatokat, halakat, növényeket gondozni, gesztenyét vagy más terméseket gyűjteni stb. Városban is megteremthetők ezek a feltételek, de ott egészen más körülmények és adottságok között. Arra azonban mindenütt van lehetőség, hogy a gyermekek tisztán tartsák saját környezetüket, közösen megjavítsák, megtisztítsák játékaikat, hogy maguk rendezzék be a csoportszobákat, maguk díszítsék fel a termet stb. A munkára nevelés általános értelemben magában foglalja a termelést, a gazdálkodást is, azaz a valódi értékteremtő képességek fejlesztését. Nekünk az óvodában ennél kevesebbel kell megelégednünk, azonban ez nem jelenti azt, hogy ne tudnánk megismertetni a gyermekeket a munka társadalmi értékével. Vegyük például azt, amikor a gyermekek a szülők segítségével papírt gyűjtenek és a pénzből kirándulni vagy fagylaltozni mennek az óvodások. Sok óvodában a gyermekek névnapjukon süteménnyel, szörppel vendégelik meg társaikat. Év végén az összegyűlt üvegeket visszaváltják és a csoportra költik a pénzt, játékot vagy mesekönyvet vásárolnak belőle. Egyes óvodákban gyakori a vadgesztenye összegyűjtése és értékesítése. Ezekben az esetekben ritkán tudatosan még magukban az óvodapedagógusokban is, hogy mindez pedagógiai céllal is megvalósítható. A gyermekek képesek felfogni, hogy munkájuk eredményeként (pl. papír, gesztenye gyűjtés) kirándulni mehetnek, játékot, mesekönyvet vásárolhatnak. Ez értékteremtés, ami alatt itt anyagi értéket értünk, de felfogásunkban az érték nemcsak materiális, hanem szellemi, erkölcsi, esztétikai stb. értéket egyaránt jelent. Véleményünk szerint a kerti munka az a terület, ahol ez az értékteremtő képesség még tisztábban megmutatható. Fontosnak tartjuk tehát az óvodában az élősarok kialakítását és a kerti munka megvalósítását, mert a nevelésben játszott szerepén túl a természet, a környezet és az ember kölcsönhatásának megtapasztalására igen nagy lehetőséget nyújt a gyermekcsoport valamennyi tagjának. Tavasztól-őszig lehet tevékenykedni a kertben és közben rengeteg tapasztalatot, ismeretet szeretnek a gyermekek. Óvodai kert alatt valódi, nagy kertet értünk, ahol a zöltségek és a virágok mellett gyümölcsfák is vannak. Ilyen kertből a termést akár értékesíteni is lehet, de amennyiben az óvoda maga használja fel a termést, a gyermekek megnézhetik, megérthetik annak valódi értékét. Nagyon fontos, hogy a munkavégzéshez elegendő mennyiségben és megfelelő minőségben legyen a gyermekcsoport

felszerelve a szükséges eszközökkel, szerszámokkal és azok bármikor hozzáférhető módon, szabadon a gyermekek rendelkezésére álljanak.

Az óvodapedagógus feladatai a munkatevékenységgel kapcsolatban:

- Minden gyermeknek biztosítson lehetőséget arra, hogy önkéntesen, önállóan, kedve és képessége szerinte elvégezhesse az önmagával kapcsolatos önkiszolgáló tevékenységet, illetve a társai érdekében végzett munkatevékenységet.
- Folyamatosan bővítse a munkatevékenységhez szükséges, gyermekek számára megfelelő munkaeszközöket. A munkaeszközök számára biztosítson olyan helyet, ahol a gyermekek bármikor elérhetik és használhatják a szükséges eszközöket.
- Adjon lehetőséget a gyermekeknek bármilyen őket érdeklő munkatevékenység elvégzéséhez, még akkor is, ha a gyermek tevékenységi vágya és képességei nincsenek teljesen összhangban.
- Arra törekedjen, hogy minden munkatevékenység örömet jelentsen a gyermekeknek és teljes önállósággal végezhessek azokat.
- A munkatevékenység végzése minden esetben differenciáltan, a gyermekek sajátos igényeinek figyelembevételével valósuljon meg.

Fejlődés várható jellemzői óvodáskor végére

Képesek legyenek:

- Kedve és képessége szerint, önállóan, örömmel munkatevékenységet vállalni, elvégezni.
- Önmagukkal kapcsolatos önkiszolgáló tevékenységeket elvégezni.
- Társaikért, közösség érdekeiért különböző munkatevékenységeket vállalni és elvégezni.

Szabadidős tevékenység

A szabadidős tevékenység megítélésekor azt a kérdést kell megválaszolni, hogy *vannak-e olyan pedagógiai célok*, amelyek megvalósításához szükséges ennek a tevékenységnek a rendszerszerű jelenléte a mindennapi pedagógiai gyakorlatban?

Amikor a nevelési intézmények egyre több feladatot kénytelenek átvállalni a családtól, a gyermekek az idejüknek egyre nagyobb hányadát töltik közvetlenül az óvoda, iskola falai között, illetve az iskolai feladatokkal, akkor bizony elkerülhetetlen, hogy a szabadidő kitöltésével kapcsolatos „tudnivaló” is megjelenjen az intézményekben. A szabadidős tevékenység nem tartalmában tér el a többi tevékenységtől, a lényeges különbség az, hogy a gyermek szabad választásán, *egyéni döntésén* alapul! Dönthet úgy, hogy folytatja a korábban megkezdett, egyébként kötelező tevékenységét, akár tanulás, akár játék, akár munka, akár pihenés, mert *ő azt szeretné*.

A szabadidő igazi tartalma: a termékeny időfelhasználási lehetőségek között szabad választás. Ez is öntevékenység, ez is döntés. Különösen a kisgyermek számára az, aki eleinte a felkínált sokfajta tevékenység közül igazából nem, vagy csak nagyon nehezen tud választani. Egyszerre szeretne mindenütt ott lenni, mindennel játszani, mindent megfigyelni. A szabad, autonóm egyéniség által determinált öntevékenység egyenlő a döntéssel. Ennek közelébe kell eljuttatni a gyermeket. Az ilyen döntést ugyanis már nem befolyásolják természeti szükségességek, társadalmi kötelességek. A szabadidős foglalkozásoknak azért kell a saját,

semmivel sem helyettesíthető helyüket és szerepüket kivívniuk a nevelési intézményekben, mert másképpen a gyermek sohasem tanulhatja meg, hogyan gazdálkodjon az önmaga számára felszabaduló, rendelkezésre álló idővel. Ebben a tevékenységi szférában sem képzelhető el, hogy a hosszú ideig szorosan irányított gyermek egyszer csak öntörvényei szerint cselekvő önálló egyéniséggé válik. A kívülről irányított ember, különösen, ha hozzászoktatták tartósan önállótlan helyzetéhez, nem lesz képes belülről, önmaga által irányított emberré válni.

Az alapvető társadalmi tevékenységeket és az individuális tevékenységi formákat ötvöző nevelési rendszer nem képzelhető el anélkül, hogy a társadalom tagjai elsajátítsák a társadalmi és egyéni lét fenntartásához és gyakorlásához szükséges képességeket. Ezeknek a képességeknek a sokrétűsége, elméleti és tapasztalati megalapozottsága, egymást erősítő és kiegészítő jellege az egyik azoknak a nagy horderejű feladatoknak, melyeknek megvalósítását az óvodában lehet elkezdeni. Az óvodában persze sajátosan – az iskoláétól eltérő módon – értelmezzük a szabadidős tevékenységet. Ennek oka elsősorban az, hogy az óvodások egész nap az intézményben tartózkodnak, önállóan és a délutáni időszakban egyaránt jut idő arra, hogy a gyermekek az óvónők által felkínált lehetőségek közül (pl. bábozás, festés, rajzolás, zene-tánc, játéktanulás, sakk, társasjáték, filmvetítés, mese-vers, barkácsolás stb.) közül szabadon választhassanak. A döntést nehezíti, hogy a szabad választási lehetőség az egyik csoportból a másik csoportba való átlépést is lehetővé teszi. Ezt a lehetőséget azonban nem szabad mereven értelmezni. Amennyiben a feltételek adottak, például két egymás melletti csoport közelsége, érdemes a reggeli és a délutáni időben is élni a másik csoportba való átlépés lehetőségével. Természetesen nemcsak az épületen belül, hanem azon kívül az udvaron is megvalósítható az a sokfajta választási lehetőség, ami döntésre és természetesen újabb és újabb gyakorlásra készíti a gyermeket. Az udvart eleve alkalmassá lehet tenni arra, hogy ne legyenek rajta elzárt, elszeparált részek, hanem lehetőség szerint az egész teret használhassák a gyermekek. Az így megnövelt tér több tevékenységre kínál lehetőséget és természetesen alkalmat nyújt arra is, hogy egymást megismerjék a gyermekek, egymástól tanuljanak és egy természetes életközösség tagjaként legyenek képesek egyéni szabadságuk határait szélesíteni. Amelyik óvodában az adottságok azt lehetővé teszik, hogy bent a teremben és kint a teraszon vagy az udvaron egyszerre és egyidőben tevékenykedhetnek a gyermekek, ezt a lehetőséget a szabadidős tevékenységek minél szélesebb skálájának nyújtásával feltétlenül ki kell használni. Az óvodások napi életének ilyen formában való szervezésével nemcsak változatos, minden gyermek érdeklődésére igényt tartó keretet teremtünk, hanem a csoportnál nagyobb közösség megismerésére, sőt kialakítására is lehetőséget biztosítunk. A csoportok elszigeteltségének megszüntetésével kitágítjuk a gyermek élet és mozgásterét, ami maga után vonja a gyermeki önállóság, kezdeményezőkézség és döntési képesség kifejlődését. Ugyanakkor mindezek mellett az egyéni képességek megmutatására, kibontakoztatására is igen hatásos eszköz ez a nevelési mód, hiszen még nagyobb lehetőséget nyújt az azonos érdeklődésű gyermekek kiscsoportos foglalkoztatásához.

A tevékenységközpontú programmal dolgozó óvodákban az eddig elmondottakra nagyjából kétféle megoldást alkalmaznak:

a) Az egyik változat az, amikor az óvoda infrastrukturálisan jó feltételekkel rendelkezik. Van hely, eszköz, lehetőség arra, hogy *külön időszámban*, vagy a *napirend szerves* részeként a gyermekek elvonuljanak, és szabad döntésüknek megfelelő tevékenységet végezzenek. Ilyenkor általában az óvodapedagógusok megosztják a felügyeletet a csoportszobákban maradó és a félrevonuló gyermekek között.

b) A másik variáció, amikor minderre nincs mód, és az óvodapedagógusoknak a csoport *napi életébe kell integrálnia* a szabadidős tevékenységet. Ezek az óvodapedagógusok gyakran úgy érzik, hogy nem tudják megoldani a feladatot, hiszen, hogy különül el a szabad tevékenység a többitől.

A pedagógusok általában arra vannak beállítódva, hogy ha egy tevékenységfajtának *külön neve és helye van*, akkor azt szervezeti és módszertanilag is el lehet és kell különíteni. Sok esetben ez igaz. A tevékenységközpontú programnak azonban éppen az a lényege, hogy az eredetileg kitűzött célokra koncentrál. A *cél pedig nem a tevékenység önmagáért való végzése*, hanem az *egyéni képességek* minél sokoldalúbb fejlesztése. A tevékenységvégzés az *eszköze* mindennek! A szabadidős tevékenység gyakorlati megvalósítására tehát *bármilyen megoldás* jó, amennyiben sikerül biztosítani a célok megvalósulását. A cél pedig nem más, mint a termékeny, hasznos, a gyermek önfejlesztésére szolgáló lehetőségek megmutatása, rászoktatása arra, hogy a szabadidőt hogyan lehet jól eltölteni. Hangsúlyozni kell, hogy a *szabadidő az ember fizikai, és pszichés karbantartására szolgál*. Így pedig a hasznosság nem az állandó okoskodásban, művelődésben rejlik, hanem a pihenés, a lötyögés, az ellazulás, a szórakozás, a „semmit sem csinálás” is ide tartozik! A gyermek üldögélhet nyugodtan a padon, a homokozó szélén akár 10 percig is. Ne legyünk mohók, ne érezzünk folyton kényszert a fejlesztésre, a tevékenységbe való bevonásra, ne akarjunk örökösen kezdeményezni, mégha a szakmódszertanok ezt is ajánlják! Hagyjuk időnként békén a gyermeket! A szabadidős tevékenység az *óvodában természetes módon van jelen*, ezért nem kell pedagógiailag, koncepciótalanul túldimenzionálni a kérdést.

Az *eredeti pedagógiai rendszernek* azért része, mert a személyiségfejlesztés *teljességéhez* hozzátartozik, és mert az iskolák esetében bizony külön hangsúlyozni kell, és energiát és figyelmet kell rá biztosítani, mert *a hagyományos iskolai tevékenységbe nem illeszkedik* szervesen! Az óvodában azonban más a helyzet, hiszen a kötött foglalkozások nem uralják az óvodai mindennapokat, a gyermek legtöbb tevékenysége valójában saját választásán múlik. És ez a lényeg. A szabadidős tevékenység azonban nem azt jelenti, hogy nem segítek, nem orientálok a gyermeket, ha szüksége van rá. Azt jelenti, hogy *nem választok* a számára tevékenységet, sem direkt, sem indirekt módon. A pedagógus legfontosabb feladata, hogy *biztosítsa* a feltételeket, a lehetőséget a szabadidős tevékenységre. Ha mindezt sikerül a tudatosítani magunkban, akkor nem fog gondot okozni a szabadidős tevékenység helye, hiszen erre is igaz, hogy a gyermekben *nem kell elkülönülnie* a tevékenységtípusnak, bárhol és bármilyen formában megvalósulhat az eredeti cél: a *gyermek szabad választásra, döntésre, szoktatása, nevelése*.

Az óvodapedagógus feladatai a szabadidős tevékenységek megszervezésében:

- *Törekedjünk a zárt csoportszoba tereinek kiszélesítésére. Keresse a lehetőséget arra, hogyan biztosíthatna nagyobb mozgás és tevékenységi teret a gyermekeknek*
- *A választásra felkínált tevékenységek listáját bővítse, időszakonként gondolja át a változtatások lehetőségét és szükségességét*
- *Egyszerű, saját maga és a gyermekek alkotta eszközökkel segítse elő a gyermekek fantáziájának fejlődését*
- *Pihenőidőben és a délután folyamán keressen és kínáljon lehetőséget az egyéni képességek fejlesztésére, a differenciált gyakorlásra, a gyermekek egyéni kéréseinek teljesítésére*

Fejlődés várható jellemzői óvodáskor végére

Képességek legyenek:

- Szabadon, autonóm módon dönteni a felkínált tevékenységek közül.

- Kezdeményezni különböző tevékenységeket.
- A választott tevékenységhez a megfelelő hely kialakítására, eszközök megválasztására.
- A maguk által alkotott eszközökkel fantáziájuknak megfelelően tevékenykedni.

A négy tevékenységterület összefoglalása

A tevékenységközpontú program *pedagógiai lelke a komplexitás*: az egyes tevékenységek nem feltétlenül és nem mindig különülnek el szervezetileg és tartalmilag. Az, hogy egy tevékenység tanulás, játék, munka, szabadidő, a közösségi tevékenység-e, azon múlik, milyen képességeket kívánunk és tudunk vele fejleszteni.

Hibát követünk el akkor, ha rugalmatlanul kezeljük ezeket a dolgokat, és mindenképpen be akarjuk sorolni egy kizárólagos helyre az adott tevékenységet. Mindössze azt kell végig gondolnunk, és ez bizony komoly pedagógiai felkészültséget és kreativitást feltételez, hogy egy bizonyos tevékenységben mi minden rejlik? Milyen fejlesztési lehetőségek adódnak, mikor, hogyan és mennyire kell kihasználnom, esetleg előre úgy alakítanom a körülményeket, hogy azt a képességfejlesztésben kamatoztatni tudjam.

Az alábbi táblázat ehhez nyújt segítséget. Egybefüggően, összehasonlításra alkalmas módon szerepelnek benne a négy tevékenység legfontosabb pedagógiai paraméterei. Ezeket átböngészve egészen biztosan a legtöbbünk arra a következtetésre jut, hogy bármilyen konkrét tevékenység minden lehet egyszerre: akár játék, akár szabadidős tevékenység, ha sokan játsszuk, akkor még társas tevékenység is. A csoportosítás ugyanis nem a tevékenységek tartalma szerint történik, hanem a pedagógiai funkciója szerint: hogy milyen képességek fejlesztésére használjuk.

Az óvodai és iskolai nevelő-fejlesztő tevékenységek összefoglaló táblázata

1. sz. táblázat (Gáspár László: Neveléstudomány c. műve alapján)

	TANÍTÁS TANULÁS	ÉRTÉKTERE MŰVÉSZETI MUNKÁK	TÁRSAS- KÖZÖSSÉGI ÉLET	SZABADIDŐS TEVÉKENYS ÉG
FOGALMA	– A társadalmilag érvényes tudás közvetítése/elsajátítása. – Ténylegesen: amit a gyermekek használható tudásként elsajátítottak	– Olyan értékteremtő tevékenység, amelynek társadalmi, közösségi, egyéni haszna van. – Nem ingyenes és nem feltétlenül önkéntes!	– Spontán/pedagógiaiilag tervezett együttélési formák	– Az idővel való szabad rendelkezés – A tevékenységválasztást a gyermek személyes szükségletei, döntései határozzák meg

KÖZVETLEN CÉL (rövid távú)	– Meghatározott konkrét ismeretek, jártasságok, készségek elsajátítása	– Valamilyen aktuális szükséglet kielégítése	– A társaság, közösség iránti szükséglet kielégítése	– Az egyéni szükségleteket kielégítő tevékenységek végzése
KÖZVETETT CÉL (hosszú távú)	– Az általános tanulási képességek fejlődése	– A munkával alakítható képességek fejlesztése (kooperáció, szervezés, felelősségvállalás stb)	– Együttélési, együttműködési formák megteremtése és megtanulása (kommunikáció, kooperáció)	– A termékeny időfelhasználás képességének és igényének kialakítása
TARTALMA	– Tantervek , foglalkozási programok, projektek határozzák meg (NAT-kerettantervek-helyi tanterv; ONOAP-HOP)	– Önkiszolgálás, megbízatások, környezetgondozás, rendezvények szervezése, termelő, szolgáltató tevékenységek	– „Közérzetjavító” összejövetelek, társas együttlétek, fórumok, közösségi munka, önkormányzati funkciók gyakorlása	– Minden tevékenység lehet szabadidős jellegű, ha egyéni választáson alapul! (játék, pihenés, sport, tanulás, szórakozás, művelődés)
NEVELÉSI LEHETŐSÉGEK	– A tartalom, a stílus, a módszerek, munkaformák egyaránt nevelnek, de csak a többi tevékenységgel együtt nevel igazán!	– A munkában: kitartás, verseny, szolidaritás – Önkormányzás: a közösség működési feltételeinek megteremtése, döntések és részvétel	– Egyezség és megoldás keresés képességeinek és formáinak megtanulása – Felelős részvétel a közös és saját ügyek intézésében	– Az idővel való tudatos gazdálkodás, önfejlesztés képességének alakítása – A „pedagógiai mohóság” helyrehozhatatlan kárt okoz!

Az érzelmi, az erkölcsi és az értékorientált közösségi nevelés

A nevelés hosszú története során mindig a pedagógiai központi kérdése volt, hogy az egyén fejlesztése megelőzi-e a fontossági sorrendben a közösség érdekeit, vagy az egyéni képességek alárendelődnek a csoport, a közösség a társadalom, az állam érdekeinek. A nevelés során tehát arra kell törekednünk, hogy megpróbáljunk egyensúlyt teremteni az egyén individuális fejlesztése és a csoport, a közösség érdekeinek figyelembevétele között.

A pedagógiai terminológia szerint a szocializáció a csoporttal való állandó szembenállásra, antiszociális magatartásra is lehet szocializálni! A szocializációt tehát hiba volna automatikusan a társadalmi beilleszkedés motorjaként értelmezni. Feltételezzük természetesen, hogy az intézményes nevelés, különösképpen pedig az óvoda egészséges, harmonikus szocializációt valósít meg. Ez azonban kevés ahhoz, hogy természetadta módon valósítsa meg azt a célt, hogy a gyermek képessé váljon közösségben élni, tevékenykedni a saját és a többiek javára. A közösségben való élni tudást pedagógiailag tervezetten, tudatos fejlesztő tevékenységek által és a közösségben élve, mozogva a többiekkel együttműködve lehet elsajátítani. Az individualizáció, vagyis a gyermek egyéni képességeinek személyre szabott, az adottságokat maximálisan kiteljesítő fejlesztése, és a szocializáció egymással karöltve az egész nevelési intézményrendszerben végig kíséri a gyermekeket. Kétségtelenül különbségek vannak azonban az életkoronként az intézményes nevelésben a szocializáció-individualizáció arányában. Minél kiforrottabb a személyisége, azaz minél idősebb, közelebb van a felnőttkorhoz, annál inkább előtérbe kerül az erőteljes individualizáció (a pályaválasztás, a hivatásra, a személyes életre való felkészülés jegyében). Az óvoda abban a „szerencsés helyzetben” van, hogy mindkét folyamatra különösen nagy gondot kell fordítania. Ebben az életkorban kell egyrészt stabilan megalapozni azokat az általános individuális képességeket, amelyek később az egész iskolai pályafutás alapjait jelentik, másrészt érzelmileg képlékeny, impulzív, természetszerűen énközpontú, csoporttudattal nem rendelkező gyermekeket segíteni, rávezeti, nevelni és tanítani a csoportban élés művészetére.

Szocializáció, érzelmi nevelés

A szocializáció irányát, belső szerkezetét, intenzitását tekintve rendkívül heterogén jelenség. Az elsődleges szocializáció helyszíne a család. A családok spontán módon megvalósítanak dolgokat a társadalomba való beilleszkedés feladataiból. Az óvoda azonban tudatosan beépítve, kombinálva, kiegészítve, újra rendezi, felerősíti a családi szocializációs hatásokat, hisz a családnál tágabb, tagoltabb szocializációs erőteret hozhat létre. Az óvodai szocializáció a gyermek, az egyén igényeinek, fejlődési szükségleteinek egyértelmű, következetes érvényesítését jelenti. Az óvodai szocializáció a gyermek, az egyén igényeinek, fejlődési szükségleteinek egyértelmű, következetes érvényesítését jelenti. Az óvodai szocializáció feladata a szociális életképesség megalapozása, továbbfejlesztése.

Az óvodás gyermeknek tapasztalatilag kell megismerni közvetlen környezete tárgyait, cselekvési formáit, szokásait, nyelvhasználati szabályait. Ezek a kultúraalkotó elemek és a hozzájuk kapcsolódó kulturális technikák a közvetlen környezet számára a mindennapi életben sokszor igazolják célszerűségüket, gyakorlati hasznosságukat és az egyén számára a mindennapi életben bevált, a környezet által elfogadott, biztonságos és sikeres cselekvés kereteit kínálják. Az eredményes szocializáltság az egyén cselekvőképességének legfontosabb előfeltétele. A nyelvi szocializáció a későbbi intellektuális teljesítmények elengedhetetlen biztosítója. „Az óvodai nevelés alapfeladatát abban látom, hogy egy olyan szocializációs

erőteret dolgozzon ki, amelynek az együttműködés és társas érintkezés – a kooperáció és kommunikáció – elemi formái integráns egységet, szerves kölcsönös kapcsolatot alkotnak. Ez az óvoda nyilvánvaló előnye a spontán szocializációval szemben” - írja Gáspár László. Az óvoda a pedagógiailag segített, ösztönzött szocializáció minél teljesebb megvalósítására törekszik. A kisgyermeknek ahhoz, hogy boldoguljon meg kell tanulnia beszélni, közlekedni, a környezet adta keretek között tevékenykedni, az eszközöket használni, a társakkal együttműködni, el kell lesnie a mindennapi élet adta szerepeket, magatartásmintákat. Ez, akár hogyan is nézzük, komplex életfeladat, a szociális tanulás intenzív formája. Ennek nagy részét – eltérő kulturális színvonalon - a családok teljesítene. Az óvoda azonban nem csupán kiegészítő szerepet játszik az elsődleges szocializáció folyamatában, hanem arányos fejlesztését, intenzitásának fokozását, magasabb színvonalra emelését is vállalja, azaz: kiegészíti, kiterjeszti, felerősíti a szociális tanulást. Az óvodai nevelés kitűzött céljait, csakis a családdal való szoros és egyenrangú együttműködés segítségével valósíthatjuk meg. Az óvodának nyitott, kezdeményező szerepet kell betöltenie ebben a kapcsolatban. A nyitottságot egyfelől a család szokásai, életvitele, értékrendje felől megközelítve, másfelől az óvoda toleráns, megértő, elfogadó hozzáállásaként szükséges értelmezni. Mondhatjuk úgy is, hogy az óvoda alkalmazkodik a környezetéhez, hiszen szolgáltató intézmény és ebbe beletartozik a családokhoz történő alkalmazkodás is. Természetesen nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy ez az alkalmazkodás addig elfogadható és reális, amíg az óvoda a kisgyermek érdekében szorosan együttműködik.

Az óvoda meg tudja teremteni a maga belső környezetét, amelyben bizonyos tipikus jelenségek és helyzetek koncentráltabban jelennek meg, mint a mindennapi élet heterogénebb viszonyai között, de az óvodában kiépített nevelési alaphelyzetnek azt kell modelleznie, ami a heterogén társadalmi valóságban közös, amit a társadalmilag tipikus jelenségek közül – fejlesztő hatás céljával és érdekében – az óvodáskorú gyermek számára kiválasztunk és újra rendezünk. Az óvoda tehát a pedagógiailag determinált szocializációnak a színtere. Ez elsősorban az elemi kooperációs és kommunikációs formák tudatos kibontását jelenti. A pedagógiailag determinált szocializáció kialakítása a nevelési alaphelyzet szélességén és mélységén múlnak. A nevelési alaphelyzet mindenekelőtt az adott nevelési intézményre jellemző tevékenységek, együttműködési formák, kapcsolatok, fejlesztő hatások és fejlődési lehetőségek összefüggő rendszerében és által létezik.

Az óvodások szociális életképességének növelése érdekében fejlesztő hatásokban gazdag nevelési alaphelyzetet kell választani.

Ez nem választható meg másként, mint a nevelési alaphelyzetekbe épített tevékenységek által. Ezeknek a nevelő-fejlesztő hatású tevékenységeknek a szerkezetén, belső arányán, dinamikáján múlik, hogy milyen az óvodákban a szocializációs folyamat iránya és ereje.

A tevékenységrendszer egészen múlik, az óvoda által beindított szocializációs mechanizmusok összhatása. A közvetítendő szocializációs tartalmak többé-kevésbé adottak, az óvoda legfeljebb szelektálhatja, koncentrálhatja azokat, a közvetítés módját - a modellezést, az általánosítás és az egyszerűsítés formáit – az óvónő határozhatja meg az elsajátíthatóság követelményeinek megfelelően. Természetesen az életkori sajátosságok, adottságok is szelektálnak, főleg a „hogyan” -t befolyásolják. A társadalmilag tipikus jelenségeket úgy lehet koncentrálni, hogy az óvodában fokozzuk a gyermekek és a felnőttek, a gyermekek és a gyermekek közötti kooperáció és kommunikáció, az együttműködés és az érintkezés legfontosabb eszközeként a nyelvet, tanulja meg az alapvető viselkedési módokat.

A szocializáció során a társadalom, a környezet szokásainak, normáinak, erkölcsi elvárásainak megismerésén és fokozatos elsajátításán keresztül nevelődik a gyermek, formálódik a személyiség. Az óvodáskorú gyermek jellemző sajátossága az érzelmvezéreltség, ami a szocializáció során is meghatározó módon segíti elő a környezet megismerését, az eligazodást, a mindennapi élet problémáival való megbirkózást. A gyermeki cselekvések, a

magatartás érzelemvezéreltsége következtében rendkívül nagy az óvodapedagógusok felelőssége az erkölcsi normák, elvárások közvetítésében, a gyermeke szokásainak alakításában, a nyitottság, a tolerancia az együttműködési készségek fejlesztésében. Nem lehet, elégszer hangsúlyozni, hogy az óvodapedagógus a szülők után az elsődleges példa, a minta a gyermek számára. A gyermek óvónőhöz fűződő pozitív érzelmei csak tovább erősítik azt a tendenciát, hogy kritika nélkül mindent átvesz a környezetéből a szeretett felnőttől. Nem mindegy tehát milyen ízlése, jelleme, megjelenése, erkölcsi ítéletei, beszédstílusa, mozgása, értékítélete stb. van a pedagógusoknak. Nagyon nagy önismerettel és önfegyelmel szükséges önmagunkat felvértezni ahhoz, hogy a lehető legjobb mintát nyújtsunk a kisgyermeknek. Az óvodás gyermekekben meglévő érzelmi dominanciára támaszkodva nagyon fontos, hogy szeretetteljes légkörben sok-sok pozitív érzelmi hatás érje a kisgyermeket. Átélve ezeket a pozitív érzelmi élményeket sokkal biztosabban létrejönnek a gyermekek másokhoz (felnőttekhez, gyermekekhez) fűződő kapcsolatai, sokkal könnyebben oldhatjuk meg kitűzött fő célunk a kommunikáció és a kooperáció feladatait természetes szituációk, élmények segítségével.

*Az érzelmi biztonság igénye, és szükségletének kielégítése minden gyermek lelki komfortérzetének alapja. A védettség, az állandóság érzése, sajátos, az egyes gyermekre jellemző életritmus nyugalma, a következetesség, a szokások biztonsága, tevékenység lehetőségének biztosítása, a meleg, otthonos, derűs, szeretetteljes légkör és az óvodába lépéskor, valamint a reggeli érkezéskor biztosított kedvező érzelmi hatások járulnak hozzá az egyes lelki komfortérzetéhez. Az egyedi különbség, a másság természetes, és ezek különböző, sajátosan arra a gyermekre jellemző szükségletekben nyilvánulnak meg, ami látható és megismerhető. A látható és megismerhető igények meg is mutatják az értő szem számára a sajátos kielégítés módját. Lényegesnek tartjuk az óvodapedagógus szeretetének kimutatását, a gyermek ilyen irányú mennyiségi és minőségi igényeinek adakozó kielégítését olyan változatos eljárásokkal, amilyen a gyermek igénye (testi kontaktus, tekintet, verbális kifejezés, mosoly, ajándékozás). Az a kisgyermek, aki elegendő és a neki megfelelő módon kap szeretetet, hamarabb elfogadja önmagát, és ennek következményeként lehetőséget kap, hogy *azzá* váljon, amivé fejlődni képes (Gordon). Mert az a gyermek, aki elfogadásban részesül, az el fogja fogadni és szeretni fogja önmagát, ami kulcsa lesz saját fejlődésének, a benne rejlő lehetőségek kibontakozásának. Az ilyen gyermek az óvodai *szociális közeg* számára is értékessé válik, mert a másság elfogadását társai felé is kinyilvánítja, s ezzel hosszú távon *megelőzhető az előítéletek* kialakulása is. (Montessori) A *gyermek társigénye* (eleinte a felnőtt, az óvodapedagógus felé vonzódik, majd áthelyeződik a kortársak felé) is más és más módon jelentkezik. Különböznek az igénylés erősségében, módjában, és vágyainak is más-más módon tudatják (előfordul, hogy terhes a közeledés a másik számára, vagy túl heves, esetleg nem elég elfogadó a viszonzás, stb.). Az együttesség igénye a megbízható, meleg érzelmi légkörű óvodai közegben szocializált és kulturált formát ölt.*

A gyermek lelki szükségleteinek kielégítése során gondolni kell a különböző gyermekek *megbecsülés, elismerés iránti vágyának, igényének kielégítésére is*. Ennek teljesülése hozadékaként megjelenik az önbizalom, a helyes önértékelés, a büszkeség, a sikerélmény iránti vágy, és ennek mentén a kompetencia érzése a gyermekekben. A sajátos egyedi igénylés kielégítése az óvodapedagógus módszertani kulturáltsága mentén hoz gyermeki elégedettséget, lelki komfortérzetet. Anna változatos formája, mennyisége, indirekt vagy direkt volta a gyermeki igényekből táplálkozik. Van, akinek szeretet igénye túlzó, mert hiányt szenved más közegben; van, aki viselkedésével feltűnve kicsikarja a ráfigyelést; van, aki hiányérzetét elbújtatja, és az árulkodó jeleket nehéz kiolvasni viselkedéséből. A kielégítés módja ezekben az esetekben is az óvodapedagógus megismerő –próbálkozó – elemző hatásrendszere függvényeként hozza meg a gyermek számára a megelégedettséget, ami elősegíti fejlődését.

Az óvodáskorú gyermekek érzelmi állapotát, befolyásolhatóságát nagy mértékben az a családi atmoszféra határozza meg, amelyben élnek. Az érzelmi alapigények kielégítése, pl. a biztonságérzet, védettségérzet a feltétele annak, hogy a gyermek a környezet iránt érdeklődést mutasson, kezdeményezzen, más emberekhez is kötődjön. Az óvodapedagógus nagyon eltérő érzelmi kívánságokkal találkozhat. Az óvodában a gyermek egyéni igényeit megértéssel fogadni és empátiakészséget mutatni ugyanúgy hozzátartozik az érzelmi neveléshez, mint a kiegyensúlyozott, harmonikus alaphangulat kialakítása. Az olyan óvodai atmoszféra, amelyik sokoldalú érzelmi kifejezéseket és pozitív élményeket tesz lehetővé, hozzájárulnak a gyermek boldog alaphangulatának kifejlődéséhez és ezzel együtt a másik megértéséhez. Azok a gyermekek pedig, akik viselkedési nehézségekkel és zavarokkal küzdenek (agresszivitás, gátlás), különösen sok figyelmet és megértő nevelői magatartást igényelnek. Az *érzelmi nevelés* és a *szocializáció* tehát valójában a folyamatok tervezésének, lebonyolításának legfontosabb kerete, a gyermeki tevékenység mindennapi pedagógiai kovásza, amelynek konkrét tartalma változó lehet, hiszen a nap során a legkülönbözőbb szituációk során adódik alkalom az affektív személyiségszféra fejlődésére. Az óvodapedagógusoknak azonban *tudnia* kell, hogy bármit tesz (vagy éppen nem tesz) *mindig hat* a gyermek érzelmeire, akarati és motivációs rendszerére, szükségleteire, értékrendjére, jellemére.

Az érzelmi nevelés átfogó, teljes nevelést átható szerepe a 3-7 éves gyermek érzelmi dominanciája következtében az óvodai nevelésben is rendkívül fontos a teljes nevelést átfogó szerepet tölt be. Az érzelmi nevelés szempontjából is a gyermek óvodába lépésétől kezdődően a pozitív tapasztalatok, a közös élmények és az ezekkel párhuzamosan jelen lévő közös cselekvések lesznek a meghatározók. Az óvodának az a feladata, hogy egyidőben segítse elő a gyermek szociális érzékenységének fejlődését és éntudatának kibontakoztatását. Ez nyilvánvalóan rendkívül nehéz feladat, hiszen a gyermek éntudatra ébredésének korszaka az óvodáskor, mégsem lehetséges csupán az individuális nevelésre alapozni, hiszen a kisgyermek éppen úgy benne él a társadalomban, annak legfontosabb kisközösségében a családban és meg kell tanulnia egy nagyobb közösségben az óvodában is együtt élni, együttműködni másokkal. Az érzelmi nevelés és a szocializáció tehát szoros egymásra hatással segíti elő a kisgyermek fejlődését és természetesen a programunkban kitűzött nevelési cél megvalósulását. **A gyermek nyitottságára építve az óvoda segítse elő, hogy a gyermek tudjon rácsodálkozni a természetben és az emberi környezetben megmutatkozó jóra és szépre, tisztelje és becsülje azt. Ismerje szűkebb és tágabb környezetét, amely a nemzeti identitás tudat, a keresztény kulturális értékek, a hazaszeretet, szülőföldhöz és a családhoz való kötődés alapja.**

A gyermeki magatartás alakulása szempontjából modell értékű az óvodapedagógus és az óvoda valamennyi dolgozóinak kommunikációja, bánásmódja és viselkedése.

A kiemelt figyelmet igénylő, hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű, az elhanyagolt gyermekek nevelése speciális ismereteket, sajátos törődést igényel, szükség esetén megfelelő szakemberek (pszichológus, logopédus gyógypedagógus, konduktor stb.) közreműködésével.

Az értékorientált közösségi, erkölcsi nevelés célja:

- az erkölcsi normák és követelmények megalapozása az életkori sajátosságoknak megfelelően a társas érintkezésben, viselkedésben
- a közösség iránti igény kifejlesztése, társas, közösségi gyermekek nevelése
- a gyermekek erkölcsi tulajdonságainak /együttérzés, önzetlenség, figyelmesség, segítőkészség/ és akaratának /önállóság, önfegyelem, kitartás, feladattudat, szabálytudat/kialakítása, fejlesztése.

Az értékorientált közösségi, erkölcsi nevelés feladatai:

- megalapozza a személyiség szocializációját
- segít a családoknak az értékek mentén történő nevelésben
- kapaszkodót nyújt a világban való eligazodáshoz
- a megalapozott szokásrend – amely értékrendhez vezet – olyan biztonság, amely támpontot ad a mindennapokban, s értelmes célokkal tölti meg azokat.

A gyermekeknek mindig a fejlettségi szintjüknek megfelelően magyarázzuk el a szabályokat, azok szükségszerűségét. Ha ez nem történik meg, nem belső belátás, értelem fogja vezérelni a gyermekek viselkedését.

A mindennapok alkalmait, lehetőségeit kihasználjuk arra, hogy gyakoroltassuk a gyermekekkel az alapvető, helyes viselkedési, magatartási, együttélési szabályokat. A gyermekek nyitottságára építve segítjük és támogatjuk őket, hogy megismerjék szűkebb és tágabb környezetüket, amely a nemzeti identitástudat a keresztény kulturális értékek, a hazaszeretet, a szülőföldhöz és családhöz való kötődés alapja, hogy rá tudjon csodálkozni a természetben, az emberi környezetben megmutatkozó jóra és szépre, mindazok megbecsülésére.

Az óvodapedagógus feladatai az érzelmi nevelés fejlesztésében:

- *Az szeretet és kötődés képességének fejlesztése*
- *A mások iránti tisztelet, megbecsülés érzésének fejlesztése*
- *Az élménybefogadás képességének fejlesztése*
- *Az érzelmek kifejező képességének fejlesztése*
- *Az ösztönök és az érzelmek irányítás képességének fejlesztése*
- *Az érzelmi zavarok tompítása, leépítése*

Fejlődés várható jellemzői óvodáskor végére

Képesek legyenek:

- mások érzelmeinek megértésére
- olyan közösségi és erkölcsi tulajdonságok kifejezésére, mint mások elfogadása, együtt érzés, segítőkészség, figyelmesség, önzetlenség
- egyre több szabályhoz alkalmazkodni
- késleltetni szükségleteiket, háttérbe szorítani akaratukat
- a feladatok megértésére, azok egyre eredményesebb elvégzésére
- érzelmeiket szabályozni

Hitoktatás megszervezése

Jelenleg a Katolikus egyház hitoktatására van igény, de szülői kérésre, bármely egyháznak módot adunk erre. Az adott egyház hitoktatója végezheti ezt a munkát a gyermekek körében. Hittan foglalkozáson való részvételre heti két alkalommal van lehetőség.

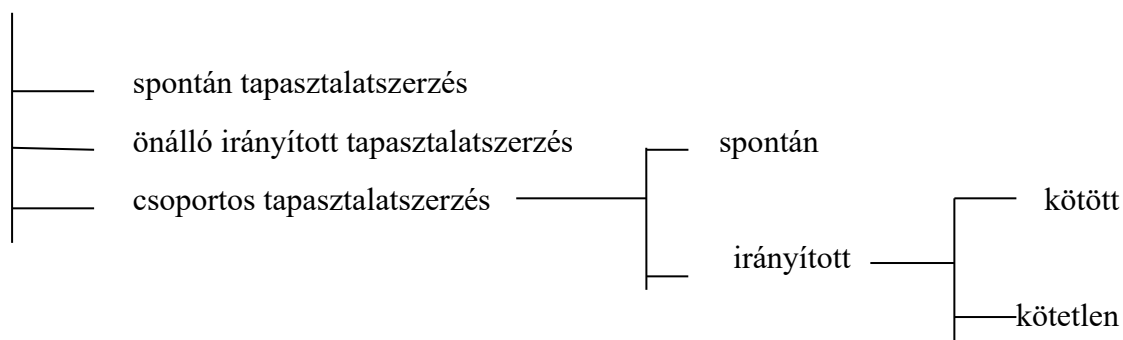
VIII. FEJLESZTÉS KERETEI

A nevelés a nevelőhatások rendszerén keresztül valósul meg a gyakorlatban. A nevelőhatások a nevelési folyamat egészében, bármikor érvényre juthatnak, hiszen azok a gyermek önmozgásán, aktivitásán keresztül épülnek be a személyiségbe. A nevelés színtere tehát a teljes napi óvodai élet, amely magában foglalja a nevelés-tanulás minden pillanatát. A nevelési-tanulási kérdéskörét a lehető legszélesebb értelemben használjuk, azaz a nevelési folyamat bármely szakaszában képes a gyermek tanulni valamit és ezáltal nevelődik, gazdagodik a személyisége. Ezen a tág kereten belül a tudatos fejlesztésnek konkrét kereteiről beszélünk.

A fejlesztés keretei

- a) *nevelési folyamat* (amely tevékenységre, széles önállóságra, sokoldalú tapasztalatszerzésre, döntési helyzetek kihasználására épül)
- b) *tanulási folyamat* (nevelési folyamaton belül, szűkebb, konkrétabb tartalommal van jelen)

A tanulási folyamat részei:

- c) *komplex foglalkozások rendszere*
- d) *vegyes – részben osztott –osztott csoportok*

Miután a kisgyermek a világot egészben (komplexen) érzékeli, szemléli, tanulja és értelmezi, számára a szociális, érzelmi, értelmi szféra nem különül el. Ezért gondoljuk úgy, hogy a komplex foglalkozások rendszerében közvetítjük azt a pedagógiai tartalmat, ami a nevelés célunkból következik. Szükséges még azt is tisztáznunk, milyen értelemben használjuk a *foglalkozás* szót. Korábban a foglalkozás szóval a *kötelező* foglalkozásformát jelöltük. Amennyiben nem vártuk el minden gyermektől a foglalkozáson való részvételt, akkor *kötetlen* foglalkozásról vagy kezdeményezésről beszéltünk.

A tevékenységközpontú program szóhasználatában foglalkozásnak nevezzük *minden csoportos tanulási formát*, legyen az kötött vagy kötetlen. Tehát foglalkozásnak hívjuk a kezdeményezéseket és a kiscsoportos foglalkoztatási formát is. Azért nem tartjuk szükségesnek ezeket a foglalkoztatási formákat egymástól megkülönböztetni, mert a pedagógiai munka szempontjából és az esetleges eredményeket tekintve is egyenrangúnak ítéljük valamennyi formát, mert úgy ítéljük meg, hogy az óvodapedagógusnak van joga és kompetenciája azt a foglalkozási szituációt alkalmazni, amit az adott pillanatban a legjobbnak ítél. Úgy gondoljuk, hogy óvodáskorban a cselekvéses tapasztalatszerzés az a fejlesztési keret, melyet

leggyakrabban használhatunk. Ez a kisgyermek életkorából éppúgy következik, mint a sokoldalú tapasztalatszerzés igényéből. A tevékenység, a cselekvés közbeni képességfejlődés spontán és irányított formában egyaránt a leghatékonyabb eszköz arra, hogy minél jobban fejlődjön a kisgyermek. Nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy nem a minél több ismeret elsajátítása, hanem a meglévő tapasztalatok mélyítésére, megértésére és annyi új tapasztalat szerzésére kell koncentrálni, amelyet a kisgyermek fel tud dolgozni az őt körülvevő világból. Miután egy eléggé felgyorsult világban élünk, ahol szinte ömlik az információ az élet minden területéről a kisgyermek felé, időt kell szánni ezen információk tisztázására, rendezésére, megértésére. Ezt a körülményt a tervezés során figyelembe kívánjuk venni.

Komplexitás a pedagógiai folyamatban

A komplexitás kifejezés első pillantásra ellentmond a didaktikai elveknek, hiszen a didaktikának éppen az a lényege, hogy az összetett, átláthatatlan valóságot „pedagógiai fogyasztásra” alkalmassá teszi, feldarabolja logikus egységekre, és szép sorjában, egymás után bemutatja, feldolgozza, rögzíti, hogy később ezekre a tudáselemekre épülhessen a többi. Ez a pedagógiai transzformáció, az oktatás lényege. A komplexitás mindössze annyival jelent többet, hogy nemcsak *szétbont*, hanem *össze is rak*, helyreállítja az eredeti összetettséget, tudatosítja az összefüggéseket, és lehetőleg nemcsak a folyamat végén, hanem közben is. Ez a mozzanat azonban seregnyi problémát okoz, mert megnehezíti a tervezést, szándékosan benn tart a folyamatban sok bizonytalansági tényezőt, a véletleneket nem tudja és nem is akarja kiküszöbölni, egymástól látszólag távol álló ismereteket, jelenségeket kell egybekapcsolni úgy, hogy a gyermek számára is átélhető, lehetőség szerint érthető legyen. A komplexitásra törekvésnek a világ, a konkrét valóság tartalmi bonyolultságából is kell következnie, emellett azonban az óvodapedagógiát még egy fontos ok is erre kényszeríti: az óvodáskorú gyermek megismerési, tanulási sajátossága, amelynek éppen az a legszembevetőbb jellemzője, hogy a világot a maga teljes valóságában kívánja és tudja érzékelni, megismerni.

A komplexitás a pedagógiai folyamatban az alábbi tényezőket foglalja magába:

a) Tények, jelenségek, *tartalmak* összetartozása

Az óvodapedagógiában ezt a követelményt legszembevetőbbben a projektek teljesítik, amelyek egy összetett probléma, élethelyzet sokszempontú vizsgálatát jelentik. A projektek leírása, szakirodalma egyre gazdagabb, hasznos módszertani segítséget találhatunk már a ebben a témakörben. A népszokásokban benne vannak a hiedelmek, a természeti jelenségek, az emberi érzések egyaránt. A környezet megismeréséhez hozzátartozik az állatok, a növények, az ember tevékenysége, a természet összes jelensége, eleme együtt létezik.

b) *A tevékenységformák* összetartozása

A tevékenységformák összetartozása itt azt jelenti, hogy mindig egyszerre van jelen az emberi tevékenység *kognitív* és *operatív* oldala. Amikor a gyermeknek nemcsak megmutatjuk, mit és hogyan tegyen, hanem el is mondjuk neki, valójában ezt valósítjuk meg. Ennél súlyosabb probléma szokott lenni, hogy operatív tevékenység nélkül, csak a kognitív aspektusra alapozunk: csak beszélünk, magyarázunk valamiről, anélkül, hogy a gyermek cselekedhetne. *A csak elméleti tudás sohasem olyan hatékony és stabil, mint a cselekvés által és közben elsajátított.* Ez a jelenség inkább az iskola sajátja, de sajnos iskolaelőkészítő foglalkozás címén már óvodákban is folynak ilyen dolgok.

c) *A személyiség* minden szférájának jelenléte

A személyiség kognitív, pszichomotoros és affektív szegmensekre „bontható”, de csak elemzés céljára. A valóságban természetesen minden egyes tettünkben teljes személyiségünkkel

veszünk részt. Ha bármilyen oldalt elhanyagoljuk, akkor egyenetlen, kiegyensúlyozatlan személyiség a vége. A kisgyermek alapvető jellemzője egyébként is az erőteljes *érzelemvezéreltség*, amiből az következik, hogy csak az „eszére” hatni és apellálni értelmetlen és káros is. Ráadásul nincs egyetlen olyan emberi tevékenység sem, amelyben ne volna mindig ott a kognitív, a pszichomotoros és az affektív mozzanat.

d) A megjelenítési, *kifejezési formák* összetartozása

A megismerés, a cselekvés legösszetettebb módja az, amit az óvodáskorú gyermek alkalmaz: mindent egyszerre és lehetőleg minden érzékszervével (ezt nevezik *multimodális* megismerésnek) szeretne megtapasztalni. Ezért kell lehetőséget biztosítani a változatos, sokszínű megjelenésre: bemutatáskor maga a tárgy, képek, eszközök, vizuális, auditív, cselekvéses ismerkedés is történjen. Különösen nagy jelentősége van a művészi kifejezési formák sokféleségének, amelyeket értelemszerűen nemcsak a vizuális nevelés, a vers, mese területén lehet és kell alkalmazni, hanem a környezet megismerése, a matematika, a mozgás a napi rítusok során is.

e) A *gyermeki* tevékenység teljessége

Amikor a gyermeki tevékenység teljességéről beszélünk, tulajdonképpen arra kell gondolnunk, amit a reáltevékenységek fejlesztő hatásáról mondtunk, hiszen csak ezek érvényesülése jelentheti a gyermek tevékenységének komplexitását:

- tárgyi és alanyi *eredmény* egyaránt van;
- *ténylegesen elvégzett*, azaz nemcsak elkezdett, de be is fejezett tevékenység;
- *strukturális teljesség* jellemzi: műveletek és komplex, teljes cselekvéssorok, amelyeknek tényleges eredménye van;
- megfelelő arányban (lehetőleg túlnyomórészt) *öntevékenységre* épül;
- megfelelő *idő áll* rendelkezésre a feladatok végrehajtásához, nincs rohanás, időkénszer, türelmetlenség.

f) A *pedagógusi* tevékenység teljessége

A pedagógus tevékenysége tartalmilag és strukturálisan akkor nevezhető teljesnek, ha az eredetileg kitűzött célok megvalósításának minden lehetséges változatát végig gondolja, és a folyamattervezés, szervezés, lebonyolítás, a folyamat értékelése egyaránt szerves részét képezi pedagógiai munkájának.

- *Előkészítése*: a pedagógiai koncepcióval való azonosulás elengedhetetlen, mert a fejlesztési *célok, tartalmak, a módszerek és az eszközök* kiválasztása, megtervezése, rendszerbe állítása csak ebben az esetben zajlik zökkenőmentesen. Az előkészítésnek nagyon fontos mozzanata a gyermek minél részletesebb előzetes megismerése, hiszen a teljes pedagógiai folyamatot hozzá kell igazítani, rá kell szabni. Ne legyünk konfekciót gyártó üzem!
- *Lebonyolítás*: a tevékenységek lebonyolításakor vannak olyan teendők, amelyeket soha nem lehet elhagyni, mert ezek nélkül a folyamat nem megy végbe. Ezek a feladatok a *motiválás, aktivizálás, a megerősítés, a differenciálás*, a megfelelő *interakciós közeg* biztosítása.
- *Lezárás*: a folyamat rendszerszerű, szabályozott működésének kulcsfontosságú eleme, hogy az értékelés mikor, hogyan történik, hiszen a pedagógiai értékelésnek nemcsak a *gyermek* értékelése képezi a részét, hanem a *folyamat egészének*, a pedagógus munkájának az önértékelése is. Annyit jelent ez, hogy nemcsak a folyamat előtt kell tudatosan végig gondolnunk a leendő történéseket, hanem utólag is lépésről lépésre elemeznünk kell, mi miért történt, hogyan viszonyultam a váratlan eseményekhez, tudtam-e rugalmasan alkalmazkodni a menet közbeni változásokhoz. Ha ezt nem tesszük meg, nem tudjuk a folyamatot a későbbiekben korrigálni, e nélkül pedig a legjobb tervezés is kútba eshet. Soha elő nem fordul a pedagógiában, hogy minden pontosan a tervek szerint halad.

A komplex foglalkozások értelmezése

A komplex foglalkozások tulajdonképpen jelentése az, amit az előbbieken a tartalmak komplexitásaként ismertettünk, nem feledve, hogy a tényleges gyakorlati megvalósítás során a teljes pedagógiai folyamat komplexitására kell törekednünk.

A tartalmi komplexitás az óvodában természetes, iskolai formája az integrált vagy komplex tantárgyaknak nevezett sajátos tantervi műfaj. Létrejöttét a környező valóság egysége, valamint az emberi megismerés természetes folyamatai inspirálták. Eredendően minden komplex foglalkozás (az iskolai tantárgyak is) rendelkezik néhány közös vonással, amelyek *az alábbiak*:

- a) Komplex rendszereket, folyamatokat értelmezésnek az óvodás gyermek szintjén
- b) A foglalkozásokat problémacentrikusság és egy-egy vezető szempont megléte jellemzi
- c) A foglalkozásokon tudatosan és tervszerűen integráljuk az adott problémához tartozó ismereteket

A komplex foglalkozásokon arra törekszünk, hogy ne leszűkítve és ne önkényesen kiemelve csupán egy-egy szeletét értelmezzük a valóságnak.

Amikor például az évszakok a téma, a tavasz jellemzőinek megfigyelése, megbeszélése a cél, akkor a tavaszhoz kapcsolódóan az adott foglalkozásokon ne csupán 1-1 elemet – tavaszi virágok, tavaszi zöltségek, öltözködés stb. emeljünk ki. Ez lehet egy vezető szempont a tavasz jellemzőinek megismerésénél, de láttassuk meg magát a rendszert, az adott évszakot, melynek csupán egyik jellemzője a tavasszal nyíló virágok sokfélesége. Több alkalom szükséges ahhoz, hogy a tavaszról, mint rendszerről bármilyen fogalmat alkothassanak a gyermekek. Az élet is úgy működik, hogy minden a tavaszra jellemző (időjárás, öltözködés, virágok, rügyező, zöldellő fák, kerti munka, gyümölcsök, zöltségek stb.) egyszerre, egyidőben érzékelhető a gyermek számára. Éppen ezért nem célszerű ezeket az elemeket szétszabdalva külön foglalkozásokon, egyenként, egymástól elkülönítve tapasztalni, megismerni, értékelni. Több (5-6) foglalkozáson szükséges a tavasz jellemzőiről beszélgetni, azzal kapcsolatos ismereteket szerezni, tapasztalatokat gyűjteni és minden foglalkozáson célszerű egy-egy vezető szempont köré csoportosítani a tapasztalást, ismeretszerzést. Mégis minden egyes foglalkozáson a nagy rendszer (esetünkben a tavasz) egészét érzékeltetve tesszük mindezt. Természetesen figyelniünk kell arra, hogy olyan rendszereket, folyamatokat próbáljunk meg érzékeltetni, megismertetni a gyermekekkel, melyek életkoruk szintjén megérthetők, sőt lehetőleg természetes módon meg is tapasztalhatók a számunkra. Erőltetésnek, belemagyarázásnak, tudományoskodásnak nincs helye az óvodai nevelésben, ám azt látjuk nap, mint nap, hogy a világ dolgairól széles tárgykörben tudomásuk, hihetetlen tapasztalatuk van a gyermekeknek, a televízió, a videó, a számítógép, a DVD és a felnőttek közötti lét meglepő ismeretanyag birtokába juttattja őket. Időt kell szánni ezen információk megismerésére és segíteni kell a gyermekeket ezek feldolgozásában, a téves ismeretek, vagy a részismeretek és információk helyes irányba terelésére. A komplex, vagy a részismeretek és információk helyes irányába terelésére. A komplex foglalkozásokon tudatosan és tervszerűen integrálhatók az adott problémához tartozó, de más foglalkozási ág keretében feldolgozandó ismereteket. A komplexitás ilyen formában való felfogása magától értetődő, természetes, természetes dolog, ezért bátran éljünk ezzel a lehetőséggel. Színesíti, érdekessé, változatossá teszi a foglalkozásokat, ha élünk ezzel a lehetőséggel. A többoldalú tapasztalást erősíti és ezzel együtt a könnyebb ismeretszerzést és feldolgozást teszi lehetővé a komplexitás ilyen formában történő felfogása. Kiválóan illeszkedik a komplex foglalkozások rendszeréhez, szelleméhez a *projektek* által történő tevékenykedés. A projektek, ha jól vannak megtervezve, tulajdonképpen a komplex foglalkozások pedagógiai megvalósítását jelentik.

A komplex foglalkozás rendszere

Anyanyelv

Korábban már tisztáztuk, hogy a foglalkozás szót a lehető legtágabb módon értelmezzük és alatta a tanulás legkülönbözőbb formáit értjük, nyugodtan sorolhatjuk az anyanyelvi nevelést a komplex foglalkozások köré, holott éppen arról van szó, hogy az anyanyelvi nevelést nem azonosíthatjuk a klasszikus értelemben vett foglalkozásokkal.

Az anyanyelv a legfontosabb eszköze a szociális kapcsolatok kiépítésének és az emberek közötti kommunikációnak. A beszéd és a gondolkodás egymással szoros kapcsolatban áll. Ha tehát az anyanyelvi nevelés feladatait fontosnak tartjuk és a gyermeket nyelvi fejlesztésben részesítjük, nemcsak tisztábban és jobban fog beszélni, hanem a gondolkodása is fejlődik. Az óvodai anyanyelvi nevelés *komplex folyamat*, ami a nevelési folyamat egészében jelen van. Az anyanyelv tehát integráló elemként a nap folyamán minden feladatot, minden tevékenységet áthatva segíti a gyermek önbizalmának kifejlődését, szociális kapcsolatainak kialakítását és fontos szerepe van a gyermek zökkenőmentes iskolai tanulásának megkezdésében is. Az anyanyelvi nevelés tehát nem korlátozódhat egy foglalkozás keretei közé, hanem olyan komplex tevékenységként kell felfogni, melynek gyakorlására a nap bármely pillanatában, más tevékenységek mellett vagy azokkal együtt van lehetőség. Az óvodai nevelés országos alapprogramja az óvodai nevelés feladatai, közelebbről az értelmi fejlesztés, nevelés megvalósítása alcímen belül foglalkozik az anyanyelvi nevelés kérdéseivel és szintén az óvodai nevelő tevékenység egészében helyezi el azt, hangsúlyozva annak kiemelt jelentőségét. Az tehát, hogy a tevékenységközpontú programban a komplex foglalkozások rendszerének elemeként foglalkozunk az anyanyelvi neveléssel nem korlátozza annak az egész nevelésbe integrálható helyét, szerepét. Az óvodapedagógus rendkívül önállóan dönthet arról, mikor, milyen formában, spontán módon, egyénileg vagy kiscsoportos formában (természetesen a helyzettől, a gyermektől) függően oldja meg az anyanyelvi nevelés feladatait. Különösen fontos az anyanyelvi nevelés tervezése során a hátrányos helyzetű gyermekekre való odafigyelés a nyelvi nevelés fejlődésének nyomon követése, a szükséges feladatok megtervezése. Azt ugyanis pedagógiai kutatások sokasága támasztja alá, hogy a nyelvi hátrány a gyermek életkorának növekedésével legtöbbször súlyosbodik. Ez óriási felelősséget ró az óvodára, amennyiben az esélyegyenlőség megteremtésének feladatait valóban komolyan veszi. A rossz kifejezőképességgel rendelkező, beszédében gátolt gyermek gondolkodási képességét nem tudja megfelelően használni. Ugyanakkor egy kevésbé intelligens gyermek jó kifejezőképesség birtokában jobb teljesítményt képes felmutatni. Ezért fordul elő gyakran, hogy a fejletlen beszédképességű gyermeket általában teljesítménye alatt értékelik. Minden gyermek beszédét meghatározza az otthoni nyelvi környezet. Ez azt jelenti, hogy a hátrányos helyzetű családokban az alacsony iskolázottságú szülők gyermekeinek beszédképességét, beszédstílusát, beszédaktivitását bizony rendkívüli mértékben - gyakran hátrányosan - befolyásolja az a családi környezet, amiben nevelkednek. Az ilyen, családi környezet gyakran ingerszegény, ami tovább nehezíti a beszédképesség fejlődését. Az óvoda fejlesztési feladatainak tehát a család, a környezet megismeréséből kell kiindulni és a gyermek egyéni képességeinek megismerésén keresztül kell hatását kifejteni. A fejlesztésnek a gyermek élményeihez kapcsolódva és tapasztalatszerzéssel egybekötve lehet értelme. Az óvodapedagógusnak arra kell lehetőséget biztosítani, hogy nyugodt légkörben életszerű helyzetekben minden gyermek beszélhessen arról, ami érdekli, ami foglalkoztatja. Semmiféle türelmetlenség vagy a gyermek korlátozása nem megengedhető az anyanyelvi nevelés során. Az óvoda tevékenységgel gazdag élete, a kellemes, nyugodt légkör alapvetően meghatározza az anyanyelvi nevelés fejlesztését. Ilyen körülmények között a gyermekek szívesen és gyakran beszélnek. A nap folyamán bármikor adódhat lehetőség a beszélgetésre, de célszerű a hétfői napokon erre külön is tekintettel lenni,

hiszen ilyenkor otthonról és a külső környezetből hozott rengeteg élményt és tapasztalatot mondják el a gyermekek. Nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy a környezeti hatások, a társadalom elszegényedése, a munkanélküliség növekedése a család, a szülők életére rendkívül kihat. Említhetném azokat a családokat is, melyek saját vállalkozást működtetnek, ezért nagyon elfoglaltak, kevés idejük jut a kisgyermekre. Mindkét esetben kialakulhat a nyelvi hátrány, melyet az óvodának legalábbis meg kell próbálni csökkenteni. Sajnos az óvoda eszközei általában nem elegendőek a teljes sikerhez, mert a nyelvi környezet hatása olyan erős, amit az óvoda nem tud a szükséges mértékben ellensúlyozni. Az óvodapedagógusnak tisztában kell lennie a tényekkel és akkor nem fogja kudarcnak érezni a kisebb és lassabban megnyilvánuló eredményeket.

Az óvodai környezet és főképp az ott dolgozó felnőttek tiszta és szép beszéde mintát nyújt, ösztönzést ad a kisgyermeknek a beszédre. Az utánzás a mintakövetés a kisgyermek számára az anyanyelvi fejlődés legfontosabb eszköze. A felnőttek modellszerepe semmi mással nem pótolható. Különösen fontos, hogy az óvodapedagógus ügyeljen beszédének stílusára, a hanglejtésre, a dinamika, a hangsúly megfelelő alkalmazására. Beszéde legyen érthető, egyszerű és világos. Figyeljen arra, hogy a gyermekek mindig választ kapjanak kérdéseikre. Ne vegye el a gyermekek kedvét állandó javítással és figyelmeztetéssel a folyamatos beszédétől. Dicsérje és biztassa a bátorlalanabb gyermekeket, serkentve őket a beszédre. A gyermekek anyanyelvi fejlettségét folyamatosan kísérelje figyelemmel. Figyeljen arra a gyermekekre, amelyek beszédhibával, beszéd gátlásossággal, beszédbeli elmaradással küzd. Szükség esetén kérje szakember segítségét.

Manapság a logopédiai hálózat széleskörűen kiépült, nemcsak városokban, hanem a kisebb településeken is. Ismerünk több olyan intézményt is, ahol saját logopédus segíti az óvodapedagógusok munkáját. A hálózat széleskörű kiépítésével érdekes egyenetlenségek alakulhatnak ki. Egyes helyeken folyamatosan felméri és javítja a gyermek beszédhibáit, segítik beszédfejlődését. Ugyanakkor továbbra is előfordul, hogy beszédhibáival kerül a kisgyermek az iskolába. Az óvodapedagógus feladata figyelni, felmérni a gyermekeket, felvilágosítani a szülőket és időben szakemberhez fordulni. Ez azt jelenti, hogy 4-5 éves korban szükség esetén kezdeményezni kell a kisgyermek logopédiai szakellátását. Természetesen a beszédhibák javításában is a gyakorlásnak van kiemelt szerepe, tehát versek, mondókák, nyelvtörő játékok bőven állnak a pedagógusok rendelkezésére, melyeket a nap bármely szakában lehet játékosan ismételni, gyakorolni. A legtöbb intézményben az évenkénti felmérést követően fejlesztő programok készülnek, természetesen az egyes gyermekekhez igazítva, a differenciálás maximális lehetőségeit figyelembe véve. Nagyon fontos, hogy időben, tehát 4 éves kor után elkezdődjön a beszédhibás gyerekek fejlesztése.

A logopédus által ajánlott beszédfejlesztő gyakorlatok a napnak különösen a kora reggeli és alvás utáni szakaszában hatásosan gyakorolhatók. Ilyenkor több idő jut a gyermekekkel való egyéni foglalkozásra és ez nem zavarja a csoport együttes tevékenységét sem. A beszédképesség fejlődése a kommunikáció és a kooperáció együttes közegében, a felnőttek és gyermekek közötti kapcsolatok építésével egyidőben lehet igazán hatékony. Nagyon fontos tehát olyan légkört biztosítani az óvodai csoportban, ahol félelemmentesen, nyíltan és bátran beszélhetnek a gyermekek. Mindenki elmondhatja gondolatait, véleményét, javaslatait, ellenvéleményét, ahol minden gyermeket végig hallgatnak, ahol jut idő a napirendben az egész nap folyamán beszélgetésre és a gyermekek beszélgetésére. Az anyanyelvi nevelést valamennyi foglalkozási ág keretén belül bőségesen lehet fejleszteni, azonban külön érdemes ebből a szempontból a bábozásra, dramatizálásra, a vers és mese kezdeményezésekre, a játék közben kommunikáció lehetőségekre hangsúlyt helyezni. Ne feledjük, a képességek (így természetesen a nyelvi képességek is) cselekedtetésre, tevékenység útján, azaz sok-sok napi, kommunikációval fejleszthetők.

***Az óvodapedagógus feladatai
az anyanyelvi nevelés fejlesztésében:***

- *Beszélgetésre alkalmas nyugodt, kiegyensúlyozott légkör megvalósítása*
- *A beszédöröm biztosítása: arra nevelni a gyermekeket, hogy bátran nyilatkozzanak meg mondják el élményeiket*
- *Lehetőséget teremteni minden gyermeknek a folyamatos beszéd gyakorlására*
- *Képessé tenni a gyermekeket arra, hogy tudjanak másokat is meghallgatni*
- *A gyermekek szókincsének folyamatos bővítése*
- *A beszédszínvonal emelése olyan formában, hogy a gyermekek képesek legyenek a nyelvi kifejezés eszközeit variálni*
- *Beszédmegértés fejlesztése*
- *Beszédtechnika fejlesztése, a helyes kiejtés gyakorlása*
- *A gyermeki kérdések inspirálása, megválaszolása*
- *A beszédhibák felmérése, megfelelő módszerekkel történő javítása, szükség esetén logopédus segítségének igénybevétele*

Fejlődés várható jellemzői óvodáskor végére

Képesek legyenek:

- Örömmel és bátran megnyilatkozni és elmesélni élményeiket.
- Gondolataikat érthetően, összefüggően képességeiknek megfelelően megfogalmazni, kifejezni.
- Másokat türelmesen meghallgatni.
- A nyelvi kifejezés eszközeit variálni, egyre bővülő szókincsükkel színvonalas beszéd megvalósítására.
- A tiszta, szép, helyes kiejtésre.
- Emlékezetükben felidézni és megérteni mások mondanivalóját.
- Kérdéseket feltenni, kérdésekre válaszolni, beszédjüket fegyelmezni.

Külső világ tevékeny megismerése matematika tartalmú tapasztalatok

Már a komplex foglalkozás megnevezése – matematika – sokakban kételyeket és ellenvetéseket ébreszt. Szeretnénk azonban azt leszögezni, hogy véleményünk szerint nem az elnevezés, hanem a mögötte lévő tartalom az, ami a nevelés alapvető integráló, az élet minden területén jelenlévő, így természetesen a tevékenységeket is átható jelenlétét. Az óvodai nevelés országos alapprogramja a külső világ tevékeny megismerése c. fejezeten belül szól a matematikai nevelés fontosságáról. Ezt azért kell hangsúlyoznunk, mert az utóbbi években elterjedtek olyan nézetek, melyek a matematikai tartalmú tapasztalatszerzést teljesen kikapcsolták az óvodai nevelés egészéből. Azt teljes mértékben el tudjuk fogadni, hogy a gyermekek ilyen irányú tapasztalatszerzése igen jelentős mértékben a környezet felfedezése, megismerése során alakul és tudatosul, hiszen a mennyiségi, térbeli, nagyságbeli, alaki viszonyokkal természetes környezetében minduntalan találkozik a kisgyermek. A matematika a természeti- társadalmi- tehát emberi környezetben jelen van, annak szerves része, az életre nevelés során megkerülhetetlen a környezet formai mennyiségi, téri, viszonyairól való tapasztalatszerzés és ismeretek felfedezése, rendszerezése. A matematikai tartalmú

tapasztalatok szerzése a külső világ felfedezésével párhuzamosan zajlik, még hozzá aktív formában hiszen érzékelve, cselekedve megfigyelve, észelve, emlékezve, elképzelve, gondolkodva sajátít el, ismer meg és fedez fel dolgokat a kisgyermek. A matematika éppen úgy, mint az anyanyelvi nevelés az óvoda egész napjában jelen van, jelen lehet, felfedezhető, megérthető. A gyermek már az óvodába kerülés előtt felfigyel a dolgok mennyiségi és minőségi összetevőire. Érdeklődéssel fordul a matematikai információk felé. Az óvodai nevelés építhet ezekre a korai tapasztalatokra, még akkor is, ha azok pontossága csak a gyermek számára fontos, érzelmileg hangsúlyos helyzetekben megbízható. Az óvodáskort jellemző gondolkodási sajátosságokkal (invariancia, állandóság hiánya) a matematikai nevelés folyamán is számolni kell. Fontosnak tartjuk, hogy a kisgyermekkorban a család által nyújtott matematikai ösztönzéseket időben kövesse a tudatosabb óvodai nevelés, a gyermek egyenletes fejlődését biztosító módszerekkel. A tevékenységek végzése, a folyamatos cselekedtetés rengeteg olyan szituációt hoz felszínre, ahol természetes környezetben folyhat a matematikai tapasztalatok szerzése. A perceptuális, a motoros, a verbális és a szociális tevékenységek aktív átélése együttesen nyújt lehetőséget a matematikai ismeretek és összefüggések megláttatására. A komplex foglalkozások alkalmat adnak arra, hogy a korábban mozaikszerűen megszerzett benyomásokat rendszerezzük, a megfigyelések, tapasztalatok körét szélesítsük és mélyítsük, a spontán tanultakat rögzítsük. Bármilyen gyakori is a játékban és egyéb tevékenységekben szerzett, belső érdeklődésből fakadó tanulás, a gyermek negyedik életéve után egyre gyakrabban igényli és képes is kisebb-nagyobb csoportban az óvodapedagógus által irányított formában a mélyebb és sokoldalúbb összefüggések feltárására. 5-6-7 éves korban az óvodapedagógus és a társak jelenléte mobilizálja a gyermek tanulási vágyát, tudását, viselkedésének és magatartásának tartalékait. Ezért ebben a korban már szükség van a matematika tapasztalatok összegyűjtésére, rendszerezésére, következtetések levonására, elvonatkoztatására is. A matematikai nevelés tartalmának szoros kapcsolatban kell lennie az életre neveléssel. A gyermeket körülvevő környező valóság mennyiségi és térbeli viszonyai, formái természetes napi szituációk, melyek alkalmasak matematikai tartalmak közvetítésére akkor, ha az óvodapedagógus képes az adódó lehetőségek felismerésére és kihasználására. A matematikai tapasztalatszerzés minden esetben örömforrás legyen a gyermeke számára, hiszen a lényeg a felderítés, a felfedezés, a kutatás, a problémamegoldás. Minden korosztály számára az emberi, a tárgyi környezet, az élővilág, az élethelyzetek, mindig kínálnak matematikai tartalmú tudnivalókat is! Találkozik velük a gyermek az őt körülvevő óvodai, otthoni, utcai, játszótéri stb. környezetben. Vagyis természetes, konkrét cselekvésre épülő élethelyzetekben, az ő sajátos, egyéni világában, játékaiban, személyes élményeiben, kapcsolataiban, mindennapi tevékenységeiben. Beszélhetünk a levelek, a fák, a virágok, a termések matematikájáról, a zöltségek, a gyümölcsök, a kertek, a piac matematikájáról, az időjárás, az öltözködés, a séták, a kirándulások matematikájáról, a homok, a víz, a kavics, a papír, a fa, a textil, a fonal matematikájáról, a gombok, a ceruzák, a képeslapok, a játékeszközök matematikájáról vagy a testünk, a kezünk, a mozgásformáink, az éneklés, a körjátékok, a szerepjátékok, a szabályjátékok stb. matematikájáról. Az nem probléma, hogy az óvoda gyermek ezt nem úgy éli át, mint egy tudomány alapismeretét. A saját maga által megszerzett tapasztalat a fontos! Erre majd fel lehet építeni a tudomány fellegvárát! Miközben tevékenykedik a gyermek, hasznosak a jó óvónői kérdések azért, hogy a téma sok-sok vonatkozása, elágazása előjöjjön a gyermekek fejéből, és találkozhassanak matematikai problémahelyzetekkel is.

Milyen matematikai tartalmak bonthatók ki ezekből a témákból?

A természet világából, az emberi és tárgyi környezetből könnyen átélhetővé válnak *halmazok, relációk, függvények, sorozatok, számfogalmak, pontok, vonalak, felületek, sík – és térmértani formák* a maguk természetes egységében és szépségében. A „Mi változott meg?“, „Mi van a zsákban?“, „Keresd meg a párját!“, a „Folytasd a sort!“, „Készíts számlépcsőt!“, „Rajzolj,

tapsoj, mutass ugyanannyit, többet, kevesebbet!” stb. játékok (feladatok? tevékenységek?) ismert, évek óta bevált didaktikus módszerek. A matematikai nevelés tananyagához találták ki őket és sokféle módon variálhatók, de csak akkor veszítik el oktató jellegüket, ha például a zsákban nem mértani testek vannak, hanem zöltségek vagy gyümölcsök, és ha az állatok farka vagy a sáljaink között keressük a leghosszabbat. Ha például nem színes rudakból készítünk „számlépcsőt”, hanem egyszerűen építőkockákból készül a vár titkos lépcsője.

Az óvodapedagógus feladatai a matematikai nevelés terén:

- *Az élet nyújtotta természetes szituációk keresése és felhasználásra a matematikai nevelés céljainak megvalósításában.*
- *Az óvodapedagógus feladata olyan eszközök, és tevékenységek biztosítása, ami felkelti a gyermekek érdeklődését és természetes élethelyzetekben teszi lehetővé számukra matematikai tapasztalatok és ismeretek megszerzését.*
- *A komplex matematikai foglalkozásoknak vagy kötetlen kezdeményezéseknek minden esetben támaszkodnia kell a gyermekek ötleteire, igényeire, aktuális élményeire.*
- *A matematikai képességek fejlesztését játékosan, játékba építetten szükséges megvalósítani.*

Fejlődés várható jellemzői óvodáskor végére

Képések legyenek:

- Felfigyelni környezetükben lévő dolgok mennyiségi és minőségi összetevőire.
- A matematikai tapasztalatszerzés során örömmel felderíteni, felfedezni, kutatni, problémákat megoldani.
- A természet világából az emberi és tárgyi környezetből, relációk, függvények, halmazok, sorozatok, számfogalmak, pontok, vonalak, felületek, sík- és térmértani formák matematikai tartalmakból feladatokat megoldani.

Külső világ tevékeny megismerése természet – társadalom – ember tartalmú tapasztalatok

A természet - társadalom – ember című komplex foglalkozásról mindenekelőtt annak széles értelmezését szükséges kiemelni. Maga az elnevezés tulajdonképpen alcím, ami teljes mértékben beleillik a környezeti nevelés – környezetvédelem széles témakörébe, valamint a külső világ tevékeny megismerése kategória minden egyes egyéb elemét is tartalmazza.

A természeti és a társadalmi környezet felfedezése, megismerése

A tevékenységközpontú program, mint az eddigiekből is kitűnik a világot, a gyermeket körülvevő környezetet a tevékenységeken keresztül próbálja megismerhetővé tenni. A kíváncsiság és a tevékenységi vágy óvodáskorban olyan erős, hogy erre nyugodtan építhető a természeti és társadalmi valóság felfedezése.

A gyermek, miközben felfedezi környezetét, olyan tapasztalatok birtokába jut, amelyek a környezetben való, életkorának megfelelő biztos eligazodáshoz, tájékozódáshoz szükségesek. Megismeri a szülőföld, az ott élő emberek, a hazai táj, a helyi hagyományok és

néphagyományok, szokások, a közösséghez tartozás élményét, a nemzeti, a családi és tárgyi kultúra értékeit, megtanulja ezek szeretetét, védelmét.

Az persze nyilvánvaló, hogy a kisgyermek számára az őt körülvevő világ lesz egyenlő a megélhető, átlátható valósággal, ezért a felfedezés a közvetlen otthoni és óvodai környezet megismerésével kezdjük. Ezt szélesíthetjük tágíthatjuk tovább a gyermekek egyéni tapasztalatait megismerve és felhasználva. Manapság egy 5-6 éves gyermeknek különösen akkor, ha szüleivel gyakran jár külföldön is, meglepő és zavarba ejtően széles ismeretei lehetnek a természeti és társadalmi környezetről. Az óvodapedagógusnak mindenekelőtt jól kell ismernie a gyermekeket és azt a környezetet, ahol él a gyermek a családjával. Tudnia kell, hogy az óvodai nevelés helyi célkitűzéseiből következően mit szeretne megmutatni, felfedeztetni a gyermekekkel. Ezen kívül pedig fel kell készülnie arra, hogy rengeteg spontán adódó helyzeti lehetőség kihasználásával hogyan tágíthatja, bővítheti a gyermekek világról szerzett tapasztalatait, ismereteit. A cselekvés a tevékenység a környezet felfedezése során is alapvetően befolyásolja, pozitív módon elősegíti az ismeretek bővítését, ezért ebben a komplex foglalkozási ágban is a kötetlen és a teljes napi életet átfogó felfedezés, ismeretszerzés dominál. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne lenen szükség kötött formában is a megszerzett ismeretek rendezésére, rendszerező foglalkozások, megvalósítására.

Ez a komplex foglalkozás, mint elnevezéséből is kitűnik, szeretné egységben megmutatni és érzékeltetni azt, ami a valóságban is teljes egységben érzékelhető. Nem vagyunk hívei a szétszabdalt, szeletelt foglalkozásoknak, mert azok nem képesek az életben megmutatkozó sokszínűség mellett az összefüggések feltárására. A tevékenységközpontú program célja az, hogy a gyermeknek segítséget nyújtson ahhoz, hogy a világot megismerje és megértse a maga egészében. A gyermeket körülvevő világ megismerésében a közvetlen megfigyelésre és a tapasztalatszerzésre építünk. A természet szeretetére kívánjuk nevelni az óvodást, természetközeli élettel, a természet, a környezet szeretetének bizonyításával, példát mutatva a gyermek számára. Azt kell benne megerősíteni, hogy mennyire összefügg mindez egymással és milyen nagy az ember felelőssége a természeti és társadalmi környezet megóvása szempontjából. A tapasztalatszerzés mindig a valódi környezetben történik, ezért a komplex foglalkozások legtöbb esetben a szabad természetben vagy az óvoda környezetében, udvarán zajlanak. Legfontosabb feladat megismertetni a gyermeket azzal a természeti környezettel, amelyben él, felhívni a figyelmét annak értékeire és szépségeire. Ezt képezi majd az alapját a később kialakuló természetszeretnek. A fák, a virágok, az apró kis állatok megannyi ismeretet, feladatot jelentenek a kisgyermekeknek. A séták, kirándulások, az óvoda udvarán és kertjében vagy az élsarokban végzett tevékenységek tanulási, tapasztalási lehetőséget kínálnak a gyermeknek. A komplex foglalkozás tehát csak átvitt értelemben nevezhető valódi foglalkozásnak. Inkább komplex tapasztalatszerzési lehetőségről van szó. Az önálló és csoportos megfigyelések révén értékes tapasztalatokhoz juthat a természetben végbemenő folyamatokról és összefüggésekről. A tevékenységközpontú óvodai programban kiemelt jelentőséget tulajdonítunk a kooperáció és a kommunikáció fejlesztésének. Az együttműködési képességek alakítása természetesen a mindennapi életben szükséges, a társadalom által elfogadott érintkezési szokások megismerését és elsajátítását jelenti elsősorban. A gyermek szempontjából az a legfontosabb, hogy biztonságosan mozogjon a társai között, képes legyen megszólítani, kapcsolatba lépni és együttműködni a vele egykorú társakkal. Mindezt megelőzni a felnőttek világához való kapcsolódás, ami természetesen már a családon belül elindul. Már az óvodában fel lehet és fel kell készíteni a gyermeket arra, hogy társadalomban élünk, ami a közvetlen környezetünkön keresztül hat ránk. A gyermeket demokratikus társadalmi rendben való élésre készítjük fel, amelyben különböző vélemények, értékítéletek lehetnek egymás mellett. Meg lehet éreztetni a gyermekekkel, hogy mindenkinek lehetősége van saját lelkiismeretének megfelelően dönteni. A másság, a tolerancia kérdésköre az utóbbi években

egyre fontosabb elmévé vált a nevelésnek. Ahhoz, hogy a kisgyermekben ez kialakuljon szükséges egy elfogadó, toleráns környezet, ami képes hatni a gyermekre, ami utánzásra készíti az érzelmei által befolyásolt kisgyermeket. Az esélyteremtés elsősorban arról szól az óvodában, hogy azonos környezeti feltételek, lehetőségek biztosítása mellett, a gyermekek képességének megfelelő differenciált bánásmódban együtt nevelődjenek a különböző társadalmi környezetből érkezők. Semmilyen szinten nem megengedhető óvodáskorban az elkülönítés, a megkülönböztetés, az elszeparálás. Az esélyteremtés már önmagában is tolerancia, melyet természetes módon a gyermekek képesek az egymás közötti együttműködésben is alkalmazni. A gyermek nem tesz különbséget, csupán akkor, ha ezt sugallja a környezete, ha ezt tapasztalja nap mint nap. A példa, a minta tehát ezen a téren is meghatározó, ezért rendkívül nagy az óvoda felelőssége. A tolerancia, mások véleményének, érzéseinek és gondolatainak tiszteletben tartása arra neveli a gyermeket, hogy képes legyen elfogadni másokat. Mindez pedig a társadalomban való harmonikus, kiegyensúlyozott élethez feltétlenül szükséges. Természetesen ide tartozik a mások (idősebbek, felnőttek, társak) tisztelete és szeretete is. Ilyen pedagógiai légkörben fejlődik a gyermek ítélőképessége és természetes viselkedési formájává válik a más felfogással szembeni tolerancia. Ugyanakkor lehetőséget kap az önálló véleménynyilvánítására, önbizalmának növelésére. A komplex foglalkozás keretén belül egészen odáig mehetünk el, hogy az óvodás gyermek számára megtapasztalható és ezáltal megérthető társadalmi folyamatok között még a gazdasági kérdések is felszínre kerülhetnek. Ennek nagyon egyszerű és kézzelfogható példája a tényleges vásárlás a boltban, a piacon vagy a posta munkájával való ismerkedés. Nem szükséges tehát elvont, tág fogalmakban gondolkodnunk, hanem a gyermeket körülvevő valós természeti és társadalmi környezetből megismertetni mindazt, ami megérthető és hasznosítható a számára.

A környezet felfedezését a négy évszak, annak változásai és történései foglalják keretbe. Minden évszakban ismerkedünk és rácsodálkozunk a természet szépségeire, élvezzük a természet nyújtotta örömeit. A lényeg az élményszerzés és a tapasztalás, tehát nagyon sokat kell a szabad természetben tartózkodni a gyermekekkel, miközben összegyűjtjük, begyűjtjük a természetből mindazt, ami az év folyamán bármilyen foglalkozási ágban (vizuális nevelés, matematika stb) hasznosítani tudunk. A környezeti nevelést igen nagy mértékben segíti, a csoportszobában kialakított élősarok, ahol minden évszakban megtalálhatók a gyermekek által megismert és begyűjtött dolgok (kavicsok, virágok, szobanövények botok, ágak, termések, magvak, hajtattott növények, csigák, kagylók stb.) az élősarok alkalmas arra, hogy a gyermekek folyamatosan megfigyeléseket végezzenek, tevékenykedjenek, tartsák rendben az élősarkot és gondozzanak kisállatokat, közben természetesen sokat tanuljanak. A munkatevékenységről szóló fejezetben már kitértünk a kerti munka fontosságára, kiemelkedően pozitív nevelőerejére, itt most megerősítjük, hogy a környezetet teljességében, komplexitásában megismerni, a természetet megszeretni, óvni és védeni akkor lesznek képesek felnőtt korukban a kisgyermekek, ha sok-sok pozitív élmény éri őket a szabad természetben, az óvoda kertjében, az élősarokban.

Az óvoda udvara és kertje a környezeti nevelés fontos helyszíne. A kertben megfigyelhető az élő és élettelen természet egyaránt. A kerti munka egyrészt, mint a környezettel való kapcsolatra, a természet egyaránt. A kerti munka egyrészt mint a környezettel való kapcsolatra, a természet megfigyelésére, alapvető ökológiai összefüggések megfigyeltetésére. Gazdagítja a gyermekek növény és állatfaj ismeretét, lehetőséget nyújt az állatok, növények természetes körülmények közötti megfigyelésre. Együttal fejleszti a gyermekek kooperációs és kommunikációs képességét, a csoportmunkára a társakkal való különböző szintű együttműködésre készíti őket. A kert változatos, többfunkciós kialakítására törekedjünk, vagyis legyen zöldségeskert, virágos kert, sziklakert és gyümölcsös kert is. Természetesen mindez nem oldható meg valamennyi óvodában. A cél az, hogy a körülményekhez képest a

lehető legváltozatosabb kert álljon a gyermekek rendelkezésére. Sok óvodában etetik télen a madarakat, ehhez is ki kell alakítani egy állandó helyet. Nagyon jó, ha kivitelezhető, hogy változatos domborzati körülmények álljanak rendelkezésre, gondolunk itt a sík területre, a füves, kavicsos részen túl, mesterséges domb vagy kis mesterséges tó kialakítására. Az udvart övező vagy egyes udvarrészekben találhatók élő sövény szintén színesíti, változatosság teszi a kertet és nagyon sok rovar, madár megfigyeléséhez nyújt kitűnő lehetőséget.

Az örömmel végzett tevékenység, a kellemes élmények hosszú távon megmaradnak és felnőttkorban is előjönnek a természettel, környezettel való kapcsolatfelvétel során. Ennél többet nem várhatunk el óvodás korban, hiszen tudjuk, hogy a gyermekeket az érzelmeik vezérlik ebben az időszakban, tehát mi is elsősorban az érzelmeken keresztül, a környezetben megtalált örömek segítségével, sok-sok élmény nyújtásával próbáljuk elérni a természeti és társadalmi környezet felfedezésének és megismerésének kitűzött céljait.

Születéstől-felnőttkorig

Az óvodáskorú gyermek legfőbb tevékenysége a játék. A játékban a gyermek leutánozza a felnőtt környezetből leszűrt tapasztalatait. Újra éli a számára kellemes dolgokat és kijátssza, feldolgozza a kellemetlen, félelmet keltő, nyomasztó élményeit, szorongásait. Nekünk tehát sok-sok időt, megfelelő terepet és szükség esetén eszközöket szükséges biztosítani mindehez. A születéstől-felnőttkorig címmel megfogalmazott komplex témakörbe a környezeti nevelés valamennyi fontos eleme belefér; de nézzünk néhány témát: a család (papás-mamás) különösen kistestvér érkezésekor erősödik fel ez a játék, ami a babaápolástól a családtagok feladatain túl a vendégek fogadásáig igen sok mindent magában foglal. Példaként említhetjük továbbá az olyan klasszikus játékokat, mint az orvos, a kórház, a testünk vagy óvodai, iskolai szituációk eljátszása. Minden óvodapedagógus előtt ismert, hogy a gyermekek egy-egy népszerű televíziós sorozatot lejátszanak, eljátszák a TV-ben látott szituációkat, kiosztják egymás között a szerepeket és képesek akár több héten keresztül folyamatosan követni a látottakat. Amennyiben ezt tiltjuk, annál inkább keresik az alkalmat a kijátszásra, hiszen a bennük lévő élményeket esetleg feszültségeket szükséges ilyen módon is kiadni magukból. Nem tiltani, hanem megfigyelni és helyes útra terelni szükséges ezeket a játékokat. A gyermekek újra élik az óvodában mindazt, amit a mindennapokban a családban, az óvodában vagy tágabb kapcsolat az életfolyamatok újra játszása nemcsak arra ad lehetőséget a gyermeknek, hogy a benne lévő feszültségek feloldódjanak, hanem elősegíti számára a társadalomba való későbbi bekapcsolódást, szocializálódást. A születéstől-felnőttkorig címmel megfogalmazott komplex foglalkozások magukban foglalják a testápolásról, a közlekedésig, a családtól a helyes viselkedésig mindazt, ami a gyermekeknek támpontot nyújthat a környezetében meglévő szabályok megismeréséhez és gyakorlásához. A szokások elsajátítása, a társadalomba való beilleszkedéshez szükséges magatartásformák kialakítása valósulhat meg játékosan, a gyermek érdeklődésének és igényeinek figyelembevételével. Ez a komplex foglalkozás hagyományos értelemben nem is nevezhető foglalkozásnak, hiszen játékidőben, szabadidőben, vagy a nap bármely időszakában megvalósíthatók az itt jelentkező feladatok. A születéstől-felnőttkorig témakör megtapasztalható és eljátszható elemei között kiemelkedő szerepével a később bővebben foglalkozunk, ezért most röviden a környezeti neveléshez kapcsolódó ünnepekről szólnunk. Az ünneplés mindig kiváló alkalom a nevelés feladatainak megvalósítására, mivel az előkészületek és a tényleges ünnep egyaránt alkalmas tevékenykedésre, beszélgetésre, közös együttélésre, kicsik és nagyok találkozására. A gyermekek érzelmi szempontból is megerősödnek az ünnepek alkalmával és az óvoda dolgozóinak is új kihívás, mivel tegyék színeesebbé, érdekesebbé az ünnepeket. Nem véletlenül említjük az óvoda valamennyi dolgozóját, mert az óvodapedagógus irányításával valóban az egész óvoda összefogása szükséges a környezeti nevelés szempontjából kiemelkedő ünnepek megszervezéséhez. Miután minden intézmény, illetve csoport maga dönti el milyen ünnepet, rendezvényt szervez az év

folyamán, ezért néhány javaslatot sorolunk fel, melyeknek ünneplése célszerű lehet a természeti, társadalmi valóság megismerése szempontjából.

- *Állatvédelmi nap (október 4.)*
- *Víz világnapja (március 22.)*
- *Föld napja (április 22.)*
- *Madarak és fák napja (május 10.)*

Ezek az ünnepek leginkább egész napos elfoglaltságot, kirándulást, sok-sok felfedezést és a szabad természetben való tartózkodást kell, hogy jelentsenek, melyet az ünnepre való felkészülés hosszabb folyamata előz meg. A négy évszakhoz kapcsolódó hagyományos ünnepek a népszokások és hagyományok is a természet a környezet változásaival vannak összefüggésben, így tehát a növényekkel, a fákkal, az állatokkal. (Gondoljunk a húsvéti barkaszentelésre, a zöldág hajtásra, vagy a húsvéti tojás és a nyúl szimbólumára) minderről a művészeti tevékenység témakörén belül szólnunk bővebben. Említést érdemel még, hogy egyre gyakoribbak a kiállítások, tárlatok, múzeumok, állatkertek, vadasparkok látogatásának óvodai nevelésben való felhasználása. Ahol erre lehetőség nyílik ott a falusi udvarokban, természetes körülmények között élő háziállatok megfigyelése is fontos része a környezeti nevelésnek.

Az óvodapedagógus feladatai a foglalkozások megszervezésében:

- *Olyan feltételek megteremtése, amely lehetővé teszi minél több közvetlen tapasztalat és felfedezés szerzését a környezetben*
- *Tudatosan törekedjen az óvodapedagógus arra, hogy minél több élményt gyűjtsenek a kirándulások, séták, kerti munka, vagy az ünnepek alkalmából*
- *Biztosítson minden eszközt és lehetőséget a gyermekeknek természetben való folyamatos tevékenykedtetéshez*
- *A foglalkozásokat lehetőség szerint a szabadban szervezzük meg*
- *Biztosítsuk a feltételeit annak, hogy az óvodában élősarok, konyha és/vagy virágoskert működjék, ha lehetőségünk adott, próbálkozzunk kisállatok tartásával is.*

Fejlődés várható jellemzői óvodáskor végére

Képesek legyenek:

- Elemi ismeretekkel rendelkezni önmagukról és környezetükről.
- Gyakorlatban alkalmazni a gyalogos közlekedés alapvető szabályait.
- Tájékozódni szűkebb környezetükben.
- Felismerni környezetükben élő növényeket, állatokat, tudják azok gondozását és védelmét.
- Felismerni tárgyak, jelenségek közötti összefüggéseket.
- Tapasztalatokat szerezni és felfedezni közvetlen környezetükben.
- Az alapvető viselkedési szabályok betartására.
- Azokat a magatartási formákat, szokásokat alkalmazni, amelyek a természeti és társadalmi környezet megbecsüléséhez, megóvásához szükségesek.

Művészeti tevékenységek

A művészeti tevékenységek komplex foglalkozás már megnevezésében is tükrözi azt az összetettséget és azt a szándékot, ami a világ megismerésében, a kultúra elsajátításában, gyermekek felé közvetítésében programunk vállalt feladata. A személyiség formálásának a

képességek alakításának kitüntetett terepe a művészeti tevékenységek témakörébe tartozó nevelési területek összekapcsolása természetes egymásra hatása. Miért is ne lehetne vizuális tevékenységek közben énekelni, beszélni vagy mesélni és fordítva, egy-egy mesét dramatizálni, bábok segítségével megjeleníteni, képpé formálni. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a vizuális, a zenei, vagy az irodalmi nevelést önállóan nem lenne fontos és szükséges programunkban megjeleníteni. Arra törekszünk, hogy karakteresen és elkülönítetten is megjelenjenek az óvodai nevelésnek ezek a tevékenység formái. A világ egységben való megismerése a művészeti tevékenységek egymást kiegészítő komplexitásán keresztül a lehető legjobban tudja érzékeltetni azt, ami a nevelési célban megfogalmaztunk.

A művészeti ismerete, szeretete, esetleg valamely művészeti ág művelése az egyetemes emberi kultúra megismerése már óvodáskorban elkezdődhet. Az esztétikum már nagyon korai életkorban hat a kisgyermekre. Az óvodapedagógus mindennapi feladatai közé tartozik megismertetni a kicsiket a világ szépségeivel. Megcsodálni egy madár énekét, megvizsgálni az őszi falevél színeit, a virágzó fákat vagy egy szép színes mesekönyvet a kezünkbe venni ugyanazt az esztétikai élményt jelentheti. Nagyon fontos a művészeti nevelés szempontjából az, hogy esztétikus, egyszerű, átlátható, nyugalmat árasztó környezet vegye körül a gyermeket. A szépen berendezett csoportszoba, az óvoda esztétikussága és harmóniája komoly hatást gyakorol a gyermekekre. Nem lehet elégszer azt sem, hogy egy kellemes benyomást keltő, jó ízlésű óvodapedagógus mennyit tud tenni szinte észrevétlenül, a művészeti nevelés érdekében. A művészet nem más, mint a világ megismerése sajátos nézőpontból, egyéni szűrőn keresztül. Mindez azt jelenti, hogy a művészeti nevelés mindenekelőtt az egyéniség színeinek kibontakoztatását jelenti. Ezért sohasem célszerű sémákat, felnőtt által kigondolt elképzeléseket megvalósítani a gyermekekkel. Mindig arra törekszünk, hogy maga találja ki és valósítsa meg az elképzeléseit, csupán akkor nyújtunk ehhez segítséget, ha azt a gyermek maga kéri és igényli. A kreativitás az alkotó gondolkodás és cselekvés kialakítása a művészeti tevékenységek legfontosabb feladata. Akinek van fantáziája, vannak ötletei, aki problémák megoldásán dolgozik, aki gondolatait és érzéseit ki tudja fejezni, aki önmagát új, másfajta módon éli meg, az kreatív ember. Az újat alkotás, a változások elindítása, az önálló egyéniség kifejezése szintén a kreatív emberek sajátossága. Az óvodáskorban hihetetlenül nagy lehetőségei vannak a kreatív képességek kibontakoztatásának. Az óvodában a gyermekek kreativitásának megnyilvánulását elsősorban az oldott légkör, a nagy mozgás és szabadságtér, valamint a megfelelő eszközök biztosítása segíti elő. Minél több eszközzel ismerkednek meg a gyermekek, minél biztosabban kezelik azokat, annál több lehetőségük adódik önmaguk kifejezésére. Az óvodapedagógus felelőssége igen nagy, hiszen a gyermek fogékony mindenre, mindent befogad, minden érdekli, mindent utánoz, mindent válogatás nélkül kedvel. Az óvodapedagógus véleményét – különösen akkor, ha szeretetteljes kapcsolatban van vele – szinte fenntartás nélkül elfogadja. Amit az óvónéni szépnek lát, az neki is tetszeni fog. Ezért fontos, hogy jó ízlésű, művészetet kedvelő ember foglalkozzon a kisgyermekkel.

A művészeti tevékenységek fogalom rendkívül sokrétű, összetett és komplex jellegű. Ebbe a fogalomkörbe a verselés, mesélés, az ének, zene, énekes játék, gyermektánc, a bábozás, a játék, a dramatizálás, a festés, az agyagozás, a rajzolás, a barkácsolás éppúgy beletartozik, mint a környezet esztétikája. A művészeti tevékenységek tehát nem csupán egy foglalkozást jelölnek, hanem olyan tevékenységeket, melyeket játékidőben vagy a szabadidőben éppúgy gyakorolhatnak a gyermekek, mint a nap folyamán bármikor. A komplexitás itt nem jelent mást, mint az életben egyébként előforduló jelenségek megörökítését valamilyen formában. Az ősszel lehulló falevelet színeztethetjük, festhetjük, lerajzolhatjuk, énekelhetünk és mesét, verset mondhatunk róla, bábokat készíthetünk belőle. Ez így együtt jelentkezik a valóságban is és ennek kell visszatükröznie a foglalkozásokon is. Ismételten le kell szögezni azonban, hogy

foglalkozásoknak tekintjük a szabad természetben lezajló bármilyen megfigyelést, sétát, tehát foglalkozás alatt nem csupán a klasszikus értelemben vett foglalkozásokra gondolnunk.

Verselés, mesélés

Ez a foglalkozás nem véletlenül került mindennapi tevékenységként programunkba. Abból indultunk ki, hogy a mese-verset felfoghatjuk a kisgyermek alapvető szükségleteként. Tehát nincs olyan nap, amikor ne kerülne sor egy, vagy több alkalommal mesére, vers tanulására vagy ismételésre. Nem határozható meg előre, legfeljebb tervezhető naponta egyszer a mesélés, de ezt biztosan túl fogjuk teljesíteni. Nagyon jó, ha a gyermekek kérhetik kedvenc meséjük ismételését. Élni is fognak nagyon gyakran ezzel a lehetőséggel. A játékidő alatt naponta kerülhet sor dramatizálásra, mesék eljátszására, vagy önállóan a bábok segítségével megvalósuló játékokra. A szerepjáték maga is egy kis színjáték, a valóság, amelyben élnek. „A jó mese mindig az életről szól – még akkor is, ha sárkányok, banyák és gonosz törpék járkálnak benne keresztül kasul. Az óvodapedagógusnak pedig nagyon oda kell figyelni a gyermekek mesélésére, dramatizálására, bábozására, szerepjátékára, mert sokkal alaposabban megismerhetik ezáltal őket.”⁶

Az irodalmi nevelés megnevezést helyénvalónak találjuk, mert rámutat arra a komplexitásra, ami összeköti a mesét, a bábozást, a dramatizálást és ez a szemléletmód beleillik a művészeti tevékenységek megnevezés tágabb körébe is. Az irodalmi nevelés feladatainak megvalósítását nem korlátozhatjuk egy bizonyos napszakra vagy időszakra. Akkor sem, ha például a mese-vers kezdeményezések általában a délelőtti órákban zajlanak. Nem tartjuk helyénvalónak, megkövetelni, hogy minden gyermek vegyen részt a mesélésben, a verselésben és nem tartjuk azt sem helyesnek, ha kötelező, vagy kötött foglalkozáson történik a mesélés. Úgy gondoljuk, hogy a kötelezéssel éppen a lényeg, a mesélés művészete, áhítata, önkéntessége, őszinte érzelmi töltöttsége veszítene, ezért javasoljuk a kötetlenséget és az egész nap folyamán adódó lehetőségek kihasználását. Felfoghatjuk úgy is a mese-vers jelentőségét, hogy az, alapvető szükséglet a kisgyermek számára, tehát ennek mindennapi kielégítése meghatározza a gyermek és a csoport komfortérzetét. Mesélni minden nap szükséges. Bármilyen szituációban, napirendi tevékenységben elképzelhető a mesékben rejlő csoda átélése, ami által örömforrássá válik ez a tevékenység. Nem hiszünk abban, hogy csupán mesterségesen teremtett szituációk (gyertya lángja, besötétítés, teljes csend stb.)

alkalmas a mesélésre, a mesék, versek által nyújtott esztétikai élmény befogadására. Amennyiben csak néhány gyermek számára, kis csoportban, vagy egyetlen gyermek kérésére mesélünk, mert a többiek most mást szeretnének csinálni, az élmény éppúgy lehet maradandó. Az anyanyelv, a szó ereje, az óvónő és a gyermek közötti személyes, meghitt kapcsolat biztosítja azt az élményt, ami maradandó, később más szituációban is felidézhető lesz. Az érzelmek meséből áradó hatását is fokozza, felerősíti a szeretett óvó néni mesélése. Arra törekedjünk, hogy a személyes kontaktus legyen intenzív, mert ilyen szituációban nem kell az eszközök figyelemfelkeltő erejére támaszkodni. A mese-vers foglalkozáson nem célszerű motivációként túlságosan sok eszközt használni. A kicsiknél még gyakrabban lehet erre támaszkodni, azonban ahogy nőnek a gyermekek, egyre inkább maga az élmény, a nyelvi hatás, a mesélő hangjával való játék, a bensőséges élményt nyújtó szituáció vonzza a gyermekeket. A mese későbbi feldolgozása dramatizálással, bábozással már sokkal inkább igényli az eszközöket, kellékeket, anyagokat. Ez sem feltétlenül a meséhez használható eszközök teljes kidolgozottságát. Sokkal nagyobb pedagógiai hatást érünk el, ha lehetőséget adunk a gyermekeknek (különböző anyagok állandó jelenlétével) arra, hogy maguk alkossák meg szükség esetén az óvodapedagógus segítségével és közreműködésével a mese eljátszásához,

dramatizálásához szükséges kellékeket, díszleteket. Nagyon fontos tehát, hogy minden nap legyen alkalmunk a gyermekeknek mese, vers hallgatására, eljátszására, ismétlésére, átélésére. A mese-vers anyagának gerincét a magyar népi - népmesék és népi hagyományokat felelevenítő mondókák, rigmusok, a magyarság történelmét feldolgozó mondavilág elemei, meséi kincseiből merítsük, ami természetesen nem zárja ki a modern, kortárs, klasszikus, mai mesék, versek vagy más országból származó irodalmi alkotások felhasználását. A hangsúly a tiszta forrásból merítésen nyugszik. Különösen legyünk körültekintőek a versek megválasztásánál. Szerencsére a magyar költők kiváló gyermekversei rendelkezésünkre állnak. A magyar gyermekköltészet, a népi, dajkai hagyományok, gazdag és jó alkalmat, erős alapot kínálnak a mindennapos mondókázásra, verselésre. A mese a gyermek érzelmi, értelmi, erkölcsi fejlődésének és fejlesztésének egyik legfőbb segítője. A mese- képi és konkrét formában, esetlegesen a bábozás és dramatizálás eszközeivel – feltárja a gyermek előtt a külvilág és az emberi belső világ legfőbb érzelmi viszonyait, a lehetséges és megfelelő viselkedésformákat. Használjuk ki ezt a kivételes lehetőséget. A mesék kiválasztásánál fontos dolog a gyermekek életkorához való alkalmazkodás. Vegyük figyelembe, hogy a 3-4 évesek kedvelik az egyszerű szerkezetű, gyakori ismétlést tartalmazó meseszövegeket. Adjunk lehetőséget az óvodáskor teljes időszakában a minél többoldalú és minél gyakoribb ismétlésre, feldolgozásra, a mesék újra élésére, kedvenc mesét a gyermekek újra és újra szeretnék meghallgatni. Mesehallgatás közben a gyermekek világról alkotott képe alakul, fejlődik, szókincsük bővül, érzelmi életük, erkölcsi magatartásuk, értékítéletük, formálódik, kommunikációs és kooperációs képességük fejlődik.

Ének, zene, énekes játék, gyermektánc

A magyar óvodai ének-zenei nevelésnek jelentős hagyományai vannak. A magyar mondókák, gyermek és népdalok világa ma is felhasználható az óvodáskorúak nevelésében, még akkor is, ha a hagyományoknak lassan megszűnik a napi kapcsolata a valósággal. Természetesen a világ változásai ezen a téren is hatással vannak a pedagógiai gondolkodásra. A tevékenységközpontú program vállalja a Kodály Zoltán, Forrai Katalin nevével fémjelzett vonalat, melyről Forrai Kati néni 1996-ban nyilatkozta, hogy „a módszer szó megmerevíti Kodály alapgondolatát. Ő zenei műveltséget akart és azt, hogy «ismerjük meg saját népzeneinket, de ugyanakkor nyissunk kaput a világ nagy mestereinek zenéje előtt is.»” Programunk ebből kiindulva a hagyományörzés, a népi dalosjátékok, a magyar népdalok világából meríti az ének-zenei nevelés gerincét adó anyagot, de ebből kiindulva a műzene, a világzene felé igyekezünk haladni. A kodályi elvekre épülő zenei nevelés mellett legfőbb érvünk a zene, az ének személyiségfejlesztő szerepének elismerése és komplex hatása a kisgyermek egészséges harmonikus fejlődésének megvalósításában. A zene, az éneklés a kisgyermek, testi, lelki, szociális, érzelmi nevelésben játszik kitüntetett szerepet, akkor, ha ezt felismerik az óvodapedagógusok és ebben a fogékony korban értékes, tiszta forrásból merített zenei élményeket közvetítenek felé. A zeneértés, a ritmika, hallási, éneklési képességek tudatos fejlesztése már a legkisebektől kezdődik. A sikeres ének-zenei nevelést az óvodapedagógus zeneszeretete, művészetértése befolyásolja leginkább. A megfelelő hangnemben kiválasztott dalok az egyéni zenei képesség különbségek felismerése és kezelése a felzárkóztatástól a tehetséggondozásig nagy hozzáértést és odafigyelést, differenciálást igényel a tervezés és a megvalósítás folyamatában a pedagógustól. A gyermeknek utánzási vágya és hajlama a zenei nevelésben is meghatározó. Nagyon fontos tehát, hogy gyakran és kedvvel énekeljen az óvodapedagógus. Legyen érzelmi biztonság, jó kapcsolat a felnőttekkel, nyugodt légkör, ahol szívesen és bátran énekelnek a gyermekek is. Napközben kezdeményezzen az óvodapedagógus ölben ülő játékokat simogatókat, ringatókat, höcögőket, amivel különösen a kicsiknek anyapótló szerepet betöltve erősíti, alakítja az ének-zenei neveléshez elengedhetetlen oldott

léggör megszilárdulását. Ezek a mindennapos kis játékok alkalmasak arra, hogy elkezdődjön a tudatos zenepedagógiai munka, hiszen máris alkalom adódik természetes szituációban az egyenletes lüktetés megéreztetésére, a kezdőhang pontos átvételére, az éneklés élményének megragadására. A tevékenységközpontú nevelés az ének-zenei nevelésben is a sok-sok gyakorlást, cselekvést jelent természetesen a nap egészében, de ez nem lehet csupán gyakori éneklés, hiszen a zenei nevelés feladatainak megvalósítása a jórészt komplex ének, zene, énekes játék, gyermektánc foglalkozásokon zajlik. A kötött és kötetlen formákban történő cselekvésnek, gyakorlásnak megvan a sajátos pedagógiai célja, értéke. A zenei képességek fejlődése az érzellemmel telített cselekvés következtében, azaz a dalosjátékok nagyon gyakori eljátszása, a mondókák, az énekek folytonos ismétlése során megy végbe. Az énekes játékok teszik ki a foglalkozások, egyenletes lüktetés, másik gyermekre való együttműködést (kör alakítása, kézfogás, egyenletes lüktetés, másik gyermekre való odafigyelés) a játékban résztvevők mindegyikénél fejleszti. Az énekes játék ezen kívül, mint önként vállalt tevékenység örömforrás és a képzeletet is megmozgató érzelmi töltés a gyermekek számára. Alkalmazzuk, gyakoroljuk tehát minél többet. Az ének, zene, énekes játék, gyermektánc és az ehhez kapcsolódó mozgás ugyanúgy az óvodai mindennapok része, mint a napi mesélés vagy a séták és kirándulások, tehát ez a feladat sem korlátozható csupán a foglalkozások időtartamára. Napközben bármikor adódhat lehetőség éneklésre, mondókázásra, vagy körjátékok játszására. A komplex foglalkozások inkább összefoglalják, elmélyítik a gyermekek ismereteit és alkalmat adnak a képességek fejlesztésére.

Az élményt nyújtó közös éneklés, a körjáték vagy a mondókázás a művészeti és az esztétikai nevelés szempontjából is kitüntetett helyet kap. A Forrai Katalin által kidolgozott óvodai ének-zenei nevelés alapjaira épülő fejlesztés a tevékenységközpontú óvodai nevelésen belül hatékonyan megvalósítható. Ezzel biztosítható a gyermekek ének-zenei kultúrájának megalapozása, a néphagyományörzés és az ének-zenei nevelés színvonalának megőrzése.

A zenehallgatásról röviden ugyanazt emeljük ki, amit az ének-zenei nevelés egészében fontosnak tartunk. Egyrészt az élő hang tiszta egyszerűségének, az érzelmek közvetlen megtapasztalásának élményét szükséges közvetíteni ezáltal is a gyermekek felé. Másrészt az értékek nyújtásának, közvetítésének, a klasszikus zenei élmények gyermekhez való eljutásának felelősségét hangsúlyozzuk. Az óvoda a zenehallgatás segítségével különböző műfajokkal és hangszerekkel ismertetheti meg a kicsiket ezzel formálva zenei ízlésüket.

Vizuális tevékenységek: rajzolás, festés, mintázás, kézimunka

A vizuális tevékenységek (gyurmázás, agyagozás, rajzolás, festés, batikolás, vágás, ragasztás, varrás, barkácsolás) a tevékenységek a gyermekek kedvencei közé tartoznak. Mivel az ember ismereteinek nagy részét a látás segítségével szerzi meg, a vizualitás, a vizuális nevelés egy sajátos látásnevelést jelent. Ebben a folyamatban a gyermekek kíváncsiságára, utánzási, cselekvési hajlamára építve segítjük elő az őt körülvevő világgal való ismerkedést. A vizualitás áthatja a mindennapokat és természetesen részt vesz a személyiség alakításában, a formálásában úgy, hogy műveltség tartalmakat- látás útján elsajátítható ismereteket, információkat közöl, képességeket fejleszt. Bálványos Huba szerint „A vizuális nevelés a megismerés, a gondolkodás és a tevékenységek folyamatában fejleszti mindenekelőtt a – megismerő (kognitív) vizuális képességek, - a vizuális gondolkodási képességeket és a vizuális tevékenységi (alkotó) képességeket.” A vizuális nevelés tehát képességfejlesztés, mégpedig egyéni, differenciált képességformálás. A vizuális tevékenységeket a gyermekek kíváncsiságára, utánzási hajlamára, meglévő tevékenységi vágyára alapozva építhetjük. A vizuális tevékenységek lényege a cselekvés, a gyakorlás, a gondolatok, szabad, kreatív kifejezése. A vizuális nevelés megvalósítása szempontjából kiemelt jelentősége van az

óvodapedagógus személyiségének, vizuális látásnak, ízlésnek, esztétikai érzékének, kultúraközvetítő szerepének. A vizuális nevelés egész napos, a nap folyamán bármikor megvalósuló tevékenység. Ahhoz, hogy ez a gyakorlatban is így legyen, szükséges biztosítani a feltételeket. Nagyon jónak ítéljük, ha van egy polc, egy sarok a csoportszobában, ahol a gyermekek számára elérhető helyen tároljuk a rajzoláshoz, festéshez, barkácsoláshoz, bábozáshoz, gyurmázáshoz szükséges kellékeket, eszközöket. Ceruzák, zsírkréták, ollók, ragasztók, festékek, ecsetek mellett mindenféle begyűjtött termést, különböző textileket, papírokat, faanyagokat, műanyagokat, kavicsokat stb. egész évben célszerű egy „kincsesládában” vagy polcon összegyűjteni. Legyen lehetőségük a gyermekekre a nap folyamán bármikor ezekkel az eszközökkel dolgozni akár önállóan, akár kis csoportban az óvónéni segítségével. A feladat elsősorban az, hogy biztosítsuk a zavartalan és sokrétű tevékenykedés külső feltételeit. A gyermekek számára megszokott és elérhető helyen mindig álljon rendelkezésre mindenféle anyag és eszköz, amivel a gyermek fantáziájának megfelelően dolgozhat, alkothat. Nagyon célszerű a vizuális tevékenységek és munkatevékenységek összehangolása, hiszen a szabad, önálló tevékenykedés gyakran jár együtt viszonylagos rendetlenséggel. Szokás kérdése, mennyire képesek a gyermekek környezetüket ilyen széle skálájú tevékenységrendszer mellett is rendben tartani. A tevékenységek megszervezéséhez kitűnő pedagógiai alapot adnak az évszakok változásai, a természet szépségei, a gyermek által megérthető világ tárgyi és eseményei. Ugyancsak kitűnően hasznosíthatók a vizuális tevékenységek számára az ünnepek, melyek érzelmileg is közel állnak a gyermekekhez és megmozgatják a fantáziájukat. Ahhoz, hogy kibontakozhasson a gyermekek alkotókedve, teljes önállóság szükséges. Az ötlettől a megvalósításig főként bátorítást, útmutatást és dicséretet várnak a gyermekek. Nem szükséges, sőt káros, ha uniformizáló nevelési módszerekkel elvesszük a gyermek bátorságát az egyéni kifejezőmódoktól.

A vizuális nevelés, mint eddig említettük lehetőleg időkorlát nélkül megvalósuló nevelési terület. A játékidő azonban különösen alkalmas az alkotásra, barkácsolásra, a játékhoz szükséges eszközök, kellékek létrehozására. Inspirációt adhat ehhez a begyűjtött anyagok sokasága. Ahhoz, hogy a rajzolás, festés, mintázás, kézimunka és építés élményt nyújtó és az óvoda számára akár hasznos tevékenységgé váljon (pl. játékhoz szükséges kellékek elkészítésével) meg kell ismertetni a kicsiket a technikai fogásokkal, alapelvekkel. Az önálló vizuális tapasztalatszerzést kiegészítjük a kötöttebb, célra orientált egy-egy technika elsajátítását célzó, a gyermekek tér-forma és színeképzését fejlesztő komplex foglalkozásokkal. A differenciálás, az egyéni látásmód érvényesülése, a kreativitás támogatása, bátorítása minden szituációban, foglalkoztatási formától függetlenül szükséges. A vizuális nevelésen belül külön is érdemes szólni a magyar jeles napok, és az óvodai ünnepek jelentőségéről. A néphagyományörzés, a népszokások felelevenítése a kultúra hagyományozásának spontán, természetes módja. „A szokások köre valójában egyszerre illetlen, erkölcsi kódex, íratlan törvény, művészi forma, költészet és emellett színjáték, mítosz, mágia. Az ünnepi szokások ezen kívül olyan összetett rendet alkotnak, amelyben a mai modern nevelés minden fő eleme sűrűsödött. Így a mozgás, a viselkedésmód, a tiszta beszéd, a világos előadási stílus, az ünnepélyes hangvételű prózai beszéd mellett az éneklés, a tánc, az alkalmi viselet, az ünnepi étkek stb. mind szerepet kapott” írja Kriza Ildikó. A hagyományörzés tehát a lehető legtisztább értelemben vett komplex tevékenység, mely a vizuális nevelés középpontjába állítva egész éven át élményt nyújt feladatot ad, ötletet szolgáltat a kreatív és elmélyült tevékenységhez. Ugyanakkor kapcsolatot kínál a gyermekek közötti együttműködése, lehetőséget ad a másokról, a közösség tagjairól való ismeretszerzésre, jó alkalom a társas, közösségi szokások elsajátítására, baráti kapcsolatok alakítására, ápolására. Belátható tehát, hogy az egész program, de kitüntetetten a vizuális nevelés számára is mennyire fontos a hagyományápolás és az ünnepek gyakorlati megvalósítása. Az ünnepi előkészületek tartoznak legmarkánsabban a vizuális nevelés témakörébe, hiszen a díszítés, az ünnepi kellékek elkészítése, az ünnep

helyszínének esztétikája, az ünnepi ajándékozás tárgyai és ünnep után az élmények felidézésére, rögzítésére, mind-mind a vizuális nevelés gazdag témakörébe illik. Belátható tehát, ha arra biztatunk minden óvodapedagógust, hogy minél sűrűbben éljen a hagyományápolás és az ünnepek nyújtotta széles tevékenykedtetési lehetőségekkel. Az ünnepekről fontossága miatt később bővebben is szólunk.

Az óvodapedagógus feladatai

a művészeti tevékenységek megszervezésében:

- *Nyugodt légkört biztosítson a szabadon, önállóan megvalósuló alkotó tevékenységek számára*
- *Úgy alakítsa ki a gyermekek bevonásával a csoportszobát, hogy ott a különböző tevékenységet kereső gyermekek nyugodtan, kényelmesen dolgozhassanak*
- *Biztosítson minél több eszközt, időt és helyet és egyéni önállóságot a művészeti tevékenységek gyakorlásához, ezzel is ötletet adva a gyermeki fantáziának*
- *Élményszerzéssel, ötletadással segítse elő a gyermekek önálló elképzeléseinek megvalósítását*
- *Adjon lehetőséget a gyermekeknek arra, hogy az élményeket átélve megvalósíthassák elképzeléseiket*
- *Az óvodapedagógus a mindennapi verselés mesélés, ének, zene, énekesjáték, gyermektánc és rajzolás festés mintázás kézimunka tevékenységek biztosításakor ügyeljen a gyermekekkel való szoros érzelmi kapcsolat, a meghitt légkör megteremtésére*
- *A művészeti tevékenységekhez (verselés, mesélés, ének, zene, énekes játék, gyermektánc rajzolás, festés, mintázás, kézimunka) a gyermekek számára bármikor elérhető helyen legyenek inspiráló, alkotásra ösztönző kellékek, eszközök*

Fejlődés várható jellemzői óvodáskor végére

Képesek legyenek:

- A könyvek megbecsülésére, megóvására.
- Néhány mesét, verset, mondókát emlékezetből felidézni és szívesen mesélni, bábozni, dramatizálni.
- Rövid, általuk fogalmazott, mese elemekkel átszőtt történeteket elmondani.
- Türelmesen mesét hallgatni.
- A környezet hangjainak megfigyelésére, megkülönböztetésére, differenciálására.
- Megkülönböztetni magas és mély, halk és hangos hangokat.
- Hallás után felismerni a ritmus hangszerek hangjait.
- Visszaénekelni ismert és kitalált dallammotívumokat.
- Ritmusmotívumokat visszatapsolni, kopogni stb.
- Lassabban és gyorsabban mozogni, énekelni, mondókát mondani.
- Egyszerű, táncos mozdulatokat a csoporttal együtt végezni.
- Ritmus hangszereket használni.
- Az egyenletes lüktetést, ritmust kifejezni.
- Egyéni ötleteik alapján kitalálni játékos mozdulatokat.
- Örömmel rajzolni, mintázni, festeni, kézimunkázni, alkotó tevékenységet végezni.

- Élményeik, elképzeléseik, képzeik megjelenítésében használják a képi kifejezés változatos eszközeit.
- Alkalmazni az egyszerű forma és színritmusokat.
- Megjeleníteni az elemi térvizonyokat, hangsúlyozni a megkülönböztető jegyeket, a jellemző formákat.
- Emberábrázolásában megjeleníteni a részformákat, próbálkozni a mozgások ábrázolásának kifejezésével.
- Egyszerű formákat mintázni, ajándék és játék tárgyakat készíteni.
- Biztonsággal használni az ábrázoláshoz szükséges eszközöket.

Mindennapi mozgás

A tevékenységközpontú óvodai nevelés lényeges eleme a testi fejlesztés. A 3-7 éves gyermekek egészséges testi fejlődésének biztosítás nem képzelhető el a rendszeres, játékban gazdag, az egyéni képességeket messzemenően figyelembe vevő, kellő aktivitást és terhelést biztosító mindennapi mozgás nélkül. Ismert tény, hogy a mozgásöröm és a szellemi fejlődés egymással szoros kapcsolatban áll. A mozgásfejlesztéshez tehát hozzátartozik, hogy maximálisan biztosítsuk a spontán mozgáslehetőséget, mégpedig az egyéni sajátosságok figyelembevételével. Ajánlatos tehát minden adódó lehetőséget kihasználni a nap folyamán a mozgásra. Rendkívül fontos a szabad levegőn való tartózkodás minél hosszabb idejű biztosítása. A gyermekek napirendjét úgy célszerű összeállítani, hogy azzal elkerüljük az egyoldalú terhelést és lehetőleg felváltva biztosítsuk a mozgást és az üléssel együttjáró tevékenységeket. A mozgás és pihenés egyensúlyának biztosításával sikerülhet a gyermekek egyoldalú igénybevételét elkerülnünk. Az egészséges életmód szokásainak megalapozását óvodáskorban kell elkezdenünk. A mozgás megszerettetése, a mozgásigény kielégítése az óvodai testi nevelés fontos feladata, amit csak a helyesen megválasztott mozgásanyag változatos gyakoroltatásával érhetünk el. A megfelelő intenzitású, derűs légkör testmozgás biztosítja a motoros képességek fejlődését, melynek egyre magasabb szintje előfeltétele a bonyolultabb mozgások eredményes végrehajtásának, ezáltal a mozgásműveltség fejlődésének. A természet erőivel – napfény, levegő, víz – történő edzés kedvező hatását sem szabad figyelmen kívül hagyni, ezért a mindennapi mozgást lehetőleg a szabadban célszerű tartani. Az intenzív, változatos gyakorláshoz megfelelő helyre és eszközökre van szükségünk. A jó eredmény eléréséhez az optimális tárgyi feltétel biztosításán túl azonban az óvodapedagógus és a gyermek aktív együttműködése is elengedhetetlen. A nyugodt, derűs légkör, játékban gazdag, kellő intenzitású napi 20-30 perces testmozgás nem csak a kondicionális és koordinációs képességek fejlődését biztosítja, hanem hozzájárul a gyermeki személyiség differenciált fejlesztéséhez is. A mindennapi mozgás hatásának maximális kifejtéséhez szükségesek olyan objektív és szubjektív feltételek, melyek lehetőség szerint valamennyi óvodában megvalósíthatók és amelyek megsokszorozzák az egyébként elérhető eredményeket.

A mindennapi mozgás objektív feltételei:

Elsősorban a megfelelő hely biztosításáról kell szólni. Mivel a foglalkozásokat döntő mértékben a szabadban valósítjuk meg, ezért célszerű füves területen különböző pályákat kialakítani. Ehhez csupán mozgatható kis kapuk szükségesek. Nagyon jó lehetőséget nyújt a különböző mozgások gyakorlására a mesterségesen kialakított domb, ami télen szánkózásra, csúszkálásra, sielésre használható, nyáron viszont gyakorolható itt a gurulás, mászás, kúszás, felfelé történő futás, szökdelés stb. A füves, sík és dombos terület mellett feltétlenül szükséges az aszfaltos, kavicsos terület. A fák között érintő magasságban kifeszített kötélnek fűgghetnek a gyermekek. Az udvar különböző részein – különösebb megmunkálás nélkül – lefektetett és

lazán rögzített farönkök kiválóan alkalmasak az egyensúlyérzék fejlesztésére. A megfelelő távolságban rögzített mászókák az óvodaudvarok fontos kellékei. Az állványokon felfüggesztett mászókötél és gyűrű a vállöv erősítését szolgálja. A megfelelő méretű pancsoló vagy úszómedence a vízzel történő edzésen túl az úszásoktatást is elősegítheti. Az úszás és korcsolyázás, ahol lehetőség van rá, szervezeten is megvalósítható. Hosszabb sétát, sőt túrát tehetünk a gyermekekkel a szabadban, ha lehetőségünk adódik használatjuk a közeli iskola vagy tornatermét, vagy füves pályáit. Némi ötletességgel és szakemberek bevonásával tovább fokozható tehát a mindennapi mozgás hatása. Minden, ami az óvoda udvarán található (fák, bokrok, homokozó, pancsolómedence, játékeszközök, stb...) felhasználhatók a mindennapi mozgás feladatainak megvalósításához. Ugyanez mondható el az épületen belül szervezett mindennapi mozgásra is. Mindenkor nagy gondot kell fordítani az alkalmazásra kerülő kézi és tornaszerek, berendezési tárgyak épségére, tisztaságára, valamint arra, hogy könnyen elérhetők legyenek, megfelelő számban álljanak rendelkezésre. Az eszközök előkészítése az óvodapedagógus, a gyermekcsoport és a dajka aktív együttműködésére ad lehetőséget.

A mindennapi mozgás szubjektív feltételei:

Az óvodapedagógus személyisége, testi neveléshez való viszonya nagymértékben meghatározza a gyermekcsoportban folyó mindennapi mozgás eredményességét. A testgyakorlatok mintaszerű végzésével, a játékba való aktív bekapcsolódással kedvezően motiválhatja a gyermekeket, építve utánzási hajlamukra, segítve a rendszeres testmozgáshoz való pozitív viszonyuk kialakítását. Az örömmel, derűs légkörben, együttesen végzett gyakorlás hozzájárul az egészséges életmód szokásainak megalapozásához is, ezért nagyon lényeges, hogy az óvodapedagógus minden megnyilvánulásán tükröződjön az, hogy szívesen mozog együtt a gyermekekkel és örül a gyermekek mozgásban elért sikereinek. A mindennapi mozgás tartalmát döntő mértékben a természetes mozgások, gyakorlatok képezik (járások, futások, ugrások, függések, egyensúlygyakorlatok). Ezeket kiegészíti néhány talajtorna elem, valamint a kézi szerekkel végezhető gyakorlatok. Természetesen ide tartoznak, a mozgásos játékok is. A lényeg, hogy minden mozgásforma, amit a gyermekek képesek elvégezni, a mindennapi mozgás keretébe beépíthető. Az óvodapedagógus dönti el, hogy hetente a mindennapi mozgás 20-30 perce alatt hány mozgás foglalkozást tart, illetve egy-egy mozgáscsoport gyakorlásával, gimnasztikával, futással stb. egy esetleg mozgásos játékokkal tölti ki az időt. Nyilvánvaló, hogy a kicsiknél a kötött formákat foglalkozásokat kevésbé célszerű alkalmazni. A 6-7 éveseknél pedig heti 2-3 alkalommal is lehet mozgás foglalkozást beiktatni a napirendbe.

Az alapmozgásokkal kapcsolatos ismeretek, jártasságok és készségek kialakítása és a motorikus képességek fejlesztése az egyik legfontosabb feladat az óvodás korú gyermekek mozgástevékenységének tervezésében és szervezésében. A mozgáskészségek kialakítása és a motoros képességek fejlődése és fejlesztése egymással dialektikus kölcsönhatásban valósul meg. Amíg egy mozgásismeretből jártasság, majd készség lesz, a mozgás többszöri végrehajtása során fejleszti azokat a motoros képességeket is, amelyekre az adott mozgás elvégzésében szükség van. A mozgásműveltség minőségét ebben az életkorban az alapján ítéltethetjük meg, hogy az alapvető mozgásformákkal kapcsolatos „tudásukat” hogyan tudják működtetni a környezetükhöz való alkalmazkodás során a gyermekek. A mozgás megszerettetéséhez át kell a gyermekeknek élni azokat a pozitív élményeket, amelyeket egy-egy gyakorlat sikeres végrehajtása nyújt. Ezek a rendszeresen ismétlődő kísérő jelenségek hozhatják létre azt a motivációs bázist, amelyre a további mozgástanulás épül. Az eredményes mozgástevékenység feltételezi a fejlesztés célirányos, folyamat jellegű megtervezését. Ahhoz, hogy a fejlesztés „kimenete” körvonalazódható legyen, ismerni kell a gyermekek „bemeneti” aktuális fejlettségi szintjét. Ehhez ajánlott minden évben egyszer megállapítani a gyermekek testi fejlettségének és motorikus teljesítményeinek alakulását.

A testalkati mutatók és az alapvető motoros képességek viszonylag könnyen megállapíthatók egyszerű próbákkal. A fejlettségi szint ismeretében a fejlesztés differenciáltan, az egyéni teljesítőképességhez igazodva határozható meg. Az óvodai mozgás mozgásanyagának elsajátítása során alkalmazott differenciálás azt jelenti, hogy egy adott foglalkozáson ugyan annak a mozgásnak többféle változatban való végrehajtás lehetséges az adott óvodai csoport gyermekeinek egyéni fejlettsége alapján. A végrehajtási módok megválasztásával az optimális elsajátításra kell törekedni, amely feltételezi a mozgás lényegének az ismeretét, alkalmazási lehetőségeit és a gyermek gyakorlattal kapcsolatos tudásszintjének fejlettségét. Egy foglalkozás keretében legalább két eltérő nehézségi fokú végrehajtási módot kínáljunk fel és a játékban is legyen újabb gyakorlási, vagy alkalmazási lehetőség. Az óvodai nevelésben a mozgás szervezeti kereteiben megoldható az azonos és vegyes életkorú gyermekek között tapasztalható fejlettségbeli különbségek ellenére is a teljesítőképességet figyelembe vevő optimális mozgásfejlesztés. Az óvodapedagógus akkor érezheti sikeresnek nevelő – fejlesztő tevékenységét, ha minden reá bízott gyermekben képes felfedezni azokat az elemi készségeket és képességeket, amelyek benne a legerősebbek és ezek továbbfejlesztéshez megtalálja a legkedvezőbb tevékenységi módokat, módszereket, amelyek a gyermek örömeiben és testi fejlődésében mutatkoznak meg.

Az óvodapedagógus feladatai a mindennapi

mozgás megszervezésében:

- *Legfontosabb feladat, hogy a napirendet úgy állítsa össze, hogy az adjon lehetőséget a gyermekeknek minél hosszabb időtartamon keresztül szabad levegőn való tartózkodásra*
- *Biztosítsa a gyermekek szabad mozgásgyakorlásának a feltételeit. Adjon ötleteket, irányítsa a gyermekek figyelmét a szabadban és az épületen belül is a legoptimálisabb terhelést biztosító napi mozgáshoz*
- *Változatos eszközök és a gyermekek önálló, szabad mozgásának biztosításával tegye lehetővé, hogy a mindennapi mozgás örömet jelentsen a gyermekek számára*
- *Az egészséges életmód szokásainak, kialakításával biztosítsa a testi nevelés zavartalanságát, nyugalmát*
- *Tartsa fontosnak a mindennapi mozgás keretein belül megvalósuló mozgás foglalkozásokon is a differenciált, egyéni fejlesztést*

Fejlődés várható jellemzői óvodáskor végére

Képesek legyenek:

- Örömmel részt venni a nagymozgásos tevékenységekben, természetes mozgást végezni.
- Alkalmazkodni a szabályokhoz, társakhoz, fejlődjön önuralma, legyen toleráns, együttműködő, segítőkész, csapatjátékos.
- Összerendezett, harmonikus mozgásra, egyensúly érzékelést fejlesztő gyakorlatok elvégzésére.
- Irányokat megkülönböztetni, térben, időben tájékozódni.
- Fizikai erőnlétre, mely alkalmassá teszi őket életkoruknak megfelelő állóképességre.
- Szem-kéz, szem-láb koordinációs gyakorlatok elvégzésére.
- Mozgást fejlesztő eszközöket biztonsággal használni.

IX. AZ EGYES GYERMEKEK SZEMÉLYES ÉS SZOCIÁLIS KÉPESSÉGEINEK FEJLESZTÉSE / KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A KIEMELT FIGYELMET IGÉNYLŐ GYERMEKEKRE/ KULCSKOMPETENCIÁK FEJLESZTÉSE

Kiemelt figyelmet igénylő gyermekek

Kiemelt figyelmet igénylő gyermek:

1. Különleges bánásmódot igénylő gyermekek

- sajátos nevelési igényű gyermekek
- beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermekek
- kiemelten tehetséges gyermekek

2. A gyermekek védelméről és a gyámsági igazgatásról szóló törvény szerint hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermek.

Az óvoda alapító okiratába foglalt, a fenntartó által meghatározott fogyatékoság típusának megfelelő sajátos nevelési igényű gyermekek nevelését, fejlesztését vállaljuk fel.

3. Tartós gyógykezelés alatt álló gyermek az a gyermek, tanuló, akinek egészségügyi ellátása az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.) 89. §-a szerinti általános járóbeteg-szakellátásban vagy az Eütv. 91. §-a szerinti általános fekvőbeteg-szakellátásban részt vevő szakorvos véleménye alapján az adott nevelési évben, tanévben a harminchat nevelési napot, tanítási napot várhatóan meghaladja, és emiatt az óvodai nevelésben a 8. § (2) bekezdése szerinti formában nem tud részt venni, illetve tankötelezettségét iskolába járással nem tudja teljesíteni.

A sajátos nevelési igény kifejezi

- a gyermek életkori sajátosságainak a fogyatékoság, az autizmus spektrum zavar vagy egyéb pszichés fejlődési zavar által okozott részleges vagy teljes körű módosulását,
- a képességek részleges vagy teljes kiesését, fejletlenségét, eltérő ütemű fejleszthetőségét.

Az egészségügyi és pedagógiai célú habilitációs, rehabilitációs tevékenység olyan team munkában kialakított és szervezett nevelési folyamatban valósul meg, mely az egyes gyermekek vagy gyermekcsoport igényeitől függő eljárások (időkeret, eszközök, módszerek, terápiák) alkalmazását teszi szükségessé.

A sajátos nevelési igény a szokásos tartalmi és eljárásbeli differenciálástól eltérő, nagyobb mértékű differenciálást, speciális eljárások alkalmazását, illetve kiegészítő fejlesztő, korrekciós, habilitációs, rehabilitációs, valamint terápiás célú pedagógiai eljárások alkalmazását teszi szükségessé.

Célunk:

- A harmonikus, nyugodt, biztonságot adó óvodai környezetben természetessé váljon a gyermekek között személyiségük különbözősége.
- A sajátos nevelési igényű gyermekek esélyegyenlőségének biztosítása, fejlődésének elősegítése, hogy javuljon életminőségük és a későbbiek folyamán könnyebben tudjanak beilleszkedni a társadalomba
- A pedagógiai programban megfogalmazott elvárások igazodjanak a gyermek fejlődésének üteméhez. Fejlesztésük a számukra megfelelő területeken valósuljon meg.
- Az SNI-s gyermekeket a nevelés, fejlesztés ne terhelje túl.

Az óvodába a gyermekek szűrés nélkül nyernek felvételt. Többnyire ez az első közösség az életükben, ezért rendkívül nagy tehát az intézmény felelőssége az esetleges probléma felismerésében. Előfordulhat az, hogy a gyermek viszonylag hosszabb ideje fennálló problémáját a család nem ismeri fel, esetleg a szülői elfoglaltság vagy a kellő ismeretek hiánya miatt.

Intézményünk szakértői-, szakvélemény alapján vállalja:

- a többi gyermekkel integráltan együtt nevelhető sajátos nevelési igényű gyermekeket, idesorolva a kiemelt figyelmet igénylő, a kiemelten tehetséges, és a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermekeket,
- különleges bánásmódot igénylő gyermekeket, akik a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján enyhe fokú értelmi vagy beszéd fogyatékos, vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos figyelem vagy magatartás szabályozási zavarral) küzdenek
- migráns gyermekeket
- a halmozottan hátrányos helyzetű, valamint hátrányos helyzetű gyermekek integrált nevelését,
- logopédiai, fejlesztőpedagógiai ellátást.

Az óvodapedagógusok, a pszichológus vagy a család jelzése és hozzájárulása után a Pedagógiai Szakszolgálat szakemberei folyamatosan megfigyelik és szűrik a gyermekeket. Minél fiatalabb a gyermek, annál inkább egységes, személyre szabott, egyéniesített, komplex feladatokkal lehet az esetleges elmaradásokat eredményesen pótolni.

Törekvésünk, hogy a lehető legkorábban ismerjük fel a fejlődési eltéréseket. Ha kell a lemaradók minden területen, egyéni vagy kiscsoportos fejlesztéssel felzárkóztatjuk, a tehetségeket kibontakoztatjuk.

Alapelvünk, hogy:

A sajátos nevelési igényű gyermeknek joga, hogy különleges bánásmódban, állapotának megfelelő gyógypedagógiai ellátásban részesüljön.

Valljuk, hogy a többi gyermek között, párhuzamos tevékenységként kezdeményezett fejlesztőjáték a legeredményesebb formája a gyermek fejlesztésnek.

Gyermekek közösségben csak is olyan sajátos nevelési igényű gyermekek integrálhatók, akik a többiekkel együtt nevelhetők.

A gyermekek mindenképp felett álló érdekében a mi felelősségünk, hogy minden rendelkezésünkre álló segítséget megadjunk a gyermekeknek képességeik fejlődésének, személyiségük kibontakozásához, ismereteik bővítéséhez.

Az óvodapedagógusoknak olyan befogadó csoportlétkört kell kialakítaniuk, melyben a gyermekek magatartása, viselkedése kizárja a hátrányos megkülönböztetést, zaklatást (megfélemlítés, megalázás, az emberi méltóság megsértése). A pedagógiai asszisztens az óvodapedagógus iránymutatása alapján segíti, támogatja ezt a folyamatot.

Az óvodapedagógus iránymutatása alapján az alábbi feladatokban segíti a nevelő munkát:

- a gyermekek gondozási teendőinek megsegítése: öltözködésben, étkezésben, tisztálkodásban, levegőztetésben,
- a gyermekek felügyeletének segítése,
- másság elfogadtatása,
- egyéni, különleges bánásmódot igénylő gyermekek megsegítése, gondozása
- párhuzamosan végezhető tevékenységek megszervezésében /eszközök készítése, előkészítése, csoportszoba rendezése/ és lebonyolításában,
- óvodai ünnepélyek, hagyományok megszervezése
- játék és tanulási tevékenységek, társas és közösségi tevékenységek, munkatevékenységek, szabadidős tevékenységek szervezésében és lebonyolításában való részvétel.

A fejlesztés rövid távú céljait minden esetben a fejleszthetőséget tükröző gyógypedagógiai- orvosi-pszichológiai komplex vizsgálat diagnózisára, javaslataira, illetve a szakértői és rehabilitációs bizottság javaslatára kell építeni.

A fejlesztés legfontosabb területei:

A kognitív funkciók fejlesztése;

Manuális készség, finommotorika fejlesztése;

Játéktevékenység alakítása;

Minimális kontaktus, kooperációs készség, verbális és nonverbális kommunikáció fejlesztése, a beszédszervek ügyesítése, beszédindítás, beszédmegértés fejlesztése, az aktív és passzív szókincs bővítése és a grammatikai rendszer kiépítése;

Szociális kompetenciák kialakítása, fejlesztése.

A fejlesztést végző gyógypedagógus feladatai:

- segíti a pedagógiai diagnózis értelmezését, figyelemmel kíséri a gyermek haladását,
- javaslatot tesz gyógypedagógia-specifikus módszerek, módszerkombinációk alkalmazására, az egyéni fejlesztési szükséglethez igazodó módszerváltásokra, a gyermek igényeihez igazodó környezet kialakítására,
- segítséget nyújt a szükséges speciális (segéd) eszközök kiválasztásában, tájékoztat a beszerzés lehetőségéről,
- együttműködik az óvodapedagógusokkal, figyelembe veszi a gyermekkel foglalkozó óvodapedagógus tapasztalatait, észrevételeit, javaslatait,
- segít a helyi feltételek és a gyermek egyéni szükségleteinek összehangolásában,
- kapcsolatot tart a szülővel a rehabilitáció sikerességét szolgáló ismeretek átadásával,
- részt vesz a befogadó közösség felkészítésében,
- részt vesz az óvodai foglalkozások és tevékenységek adaptációjában.

Az integráció

Az integráció a fogyatékos és nem fogyatékos gyermekek és fiatalok együttes nevelését és oktatását jelenti az oktatási intézményekben az óvodától az iskolán át a felsőbb iskolai szintekig.

Az integráció folyamatában jelen lehetnek, mind a fogyatékos, mind a pszichés, mind pedig a különböző fokú tanulási problémával küzdő, illetve a hátrányos helyzetű gyermekek is.

Az integráció alapelve az, hogy a sikertelenség okát nem elsősorban a gyermekben kell keresni, hanem a környezetében, olyanná kell formálni a befogadó közeget, óvodát, hogy a gyermek optimálisan tudjon benne fejlődni, már kisgyermekkorban találja meg helyét befogadó közösségében. A sikeres óvodai együttnevelés biztosítja legjobban a későbbi zökkenőmentes beilleszkedést. Kölcsönös megértés és elfogadás alakuljon ki a fogyatékosok és nem fogyatékosok között.

A sajátos nevelési igényű gyermekek integrálása esetén külön gondot kell fordítani arra, hogy a gyermek minden segítséget és pedagógiai támogatást megkapjon hátrányainak leküzdéséhez. Intézményünkben a funkcionális integráció, azon belül is a teljes integráció valósul meg. A sajátos nevelési igényű gyermekek speciális /gyógypedagógiai – logopédiai /megsegítése külön helyiségben, egyéni vagy kiscsoportos formában történik. Ezen időszaktól eltekintve a nap

többi részét társaikkal együtt töltik. Törekvésünk, hogy rendelkezünk az integrált neveléshez szükséges alapvető feltételekkel:

- személyi feltételekben: a sajátos nevelési igénynek megfelelő gyógypedagógus;
- tárgyi feltételekben: speciális fejlesztő eszközök és megfelelő helyiségek.

Integrált nevelésből adódó óvodapedagógusi feladatok

A nevelők szemléletét a toleráns gondolkodás, inkluzív szemlélet, türelem, megértés, figyelmesség, segítőkészség és nagyfokú empátia készség jellemezze.

A sajátos nevelési igényű gyermek terhelhetőségénél az óvodapedagógus vegye figyelembe a sérülés jellegét, súlyosságának mértékét, adott fizikai állapotát.

Ismerje fel és gondozza kiemelten a gyermekekben rejlő kiemelkedő teljesítményt.

A napirend során mindig csak annyi segítséget kapjon a kisgyermek, hogy önállóan tudjon cselekedni.

Az óvodapedagógus tudatosítsa a csoportban dolgozó dajkával, hogy kommunikációja, bánásmódja, viselkedése ugyanolyan modellértékű, mint az övé.

A sajátos nevelési igényű gyermekek optimális nevelésének érdekében a pedagógusok ismereteinek folyamatos bővítése gyógypedagógiai területen, integrációt elősegítő programokon.

A hatékonyság, eredményesség érdekében együttműködés a szaksegítőkkel.

Szükség szerint szakvélemény, fejlesztési javaslat kérése a megfelelő szakszolgálatoktól.

A megismert sérülés, lemaradás, fogyatékoság függvényében, szakmai kompetenciáink határain belül speciális fejlesztési terv készítése.

Prevenációs lehetőségek az óvodai nevelésben

Az inkluzív pedagógiát alkalmazzuk, azaz nevelési elveinkben vezető szerepet játszik az egymás iránti tolerancia. Az a kisgyermek, aki már az óvodában tapasztalja, hogy egyik csoporttársa szemüveges, a másik nehezen formálja a hangokat, a harmadik nyugtalanabban viselkedik, vagy diétás ebédet fogyaszt, esetleg hallókészüléke van, vagy mozgásában korlátozott, természetesen fog viszonyulni a különbözőséghez felnőttként is. Meggyőződésünk, hogy az értő beavatkozás növeli a későbbi esélyeket. Rendkívül fontos a prevenció, mert sok esetben a sérüléshez kapcsolódó következmények csökkenthetők, megelőzhetőek.

A sajátos nevelési igényű gyermekek a folyamatos speciális fejlesztés mellett szociálisan, értelmileg, érzelmileg az iskolai közösségbe történő beilleszkedésre alkalmassá válhatnak.

Nagyon fontos az időtényező, ismert a korai fejlesztés hatékonysága, mivel óvodáskorban különösen fogékonyak a gyermekek. Minden fejlődési fázisban az érés is más, a korai életkorban elmaradt beavatkozástól remélt fejlődési eredmény később már nem pótolható. Fontosnak tartjuk, hogy a gyermekeket együtt neveljük ép társaikkal. Így a sérült gyermekek ebben a környezetben optimálisan fejlődhetnek. A helyes minta egyrészt követésre, másrészt megerősítésre is szolgál, harmadrészt spontán javulást is előidézhet a kevésbé sérült funkciók esetében. A fejlesztést végző szakemberek odafigyelnek arra, hogy a fogyatékos gyermekeket a nevelés ne terhelje túl, a fejlesztés, a módszerek és az elvárandó követelmények igazodjanak a lehetséges egyéni fejlődés üteméhez.

Az integráció sikerének kulcsa abban rejlik, hogy a gyermekek egyéni igényeikhez, képességeikhez, pszichikai állapotukhoz szükséges és fejlesztő nevelést kapjanak differenciáltan, egyéni speciális nevelési szükségletek kielégítése megtörténjen.

Az óvodai nevelő munka során figyelemmel kell lenni arra, hogy:

- A sérült kisgyermek harmonikus személyiségfejlődését az elfogadó, az eredményeket értékelő környezet segíti.
- A gyermek iránti elvárást fogyatékoságának vagy egyéb pszichés fejlődési zavarának jellege, súlyosságának mértéke határozza meg.
- A terhelhetőségét biológiai állapota, esetleges társuló fogyatékosága, személyiségjegyei befolyásolják.

Az integrált nevelés elsődleges szempontjai:

- A fogyatékoság típusa, súlyossága
- A fogyatékoság kialakulásának, diagnosztizálásának és a speciális fejlesztés megkezdésének ideje
- A gyermek életkora, pszichés, lelki és egészségügyi állapota
- Az egészségügyi rehabilitáció ideje és intenzitása
- A gyermek intellektuális képességei

Az intézményben a pedagógusok felelőssége, személyes kompetenciája a problémák felismerése. A lehetőségekhez képest a már meglévő sérülések okozta gyermeki állapot javítása.

Külön gondot kell fordítani arra, hogy az óvoda pedagógusai, pedagógiai munkát segítő alkalmazottai, és a szülők megfelelő tájékoztatást kapjanak a sajátos nevelési igényű gyermek befogadására, az együttműködésre a sérült gyermek családjával.

Minden irányú speciális fejlesztés alapja a szakértői bizottság szakvéleménye. A fejlesztés egyéni fejlesztési terv alapján történik, amelynek elkészítése a fogyatékos gyermek ellátásához szükséges szakirányú végzettségű gyógypedagógus szakember feladata.

A logopédia eszközzrendszerével, sajátos módszereivel a kommunikáció, mint alapvető emberi tevékenység hibáit, hiányosságait tudjuk javítani, fejleszteni. A pszichológus feladata a gyermek egészséges lelki fejlődésének elősegítése, a meglévő magatartási és egyéb nevelési problémák feloldása pszichológiai terápiás eljárások alkalmazásával.

A sajátos nevelési igény a szokásos tartalmi és eljárásbeli differenciálástól eltérő, célzott és intenzív differenciálást, gyógypedagógiai rehabilitatív ellátást, illetve terápiás célú pedagógiai eljárások alkalmazását teszi szükségessé.

Az egyes gyermekek problémái, lemaradásai általában összetett képet mutatnak.

Ezért kiemelkedően fontos a fejlesztésben résztvevő szakemberek folyamatos kapcsolata egymással, szülőkkel, és más szakemberekkel, a rendszeres eszmecsaták bevezetése, a felmerülő problémák közös megoldási lehetőségeinek keresése, a team munka.

Intézményünk által felvállalt kiemelt figyelmet igénylő gyermekek típusai

Különleges bánásmódot igénylő gyermekek:

- sajátos nevelési igényű gyermek: a többi gyermekkel integráltan együtt nevelhető enyhefokú értelmi vagy beszéd fogyatékos, vagy egyéb pszichés fejlődési zavar /súlyos figyelem, vagy magatartásszabályozási zavar/

- beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermek,
- kiemelten tehetséges gyermek,

Hátrányos helyzetű, valamint halmozottan hátrányos helyzetű gyermek
Tartós gyógykezelés alá tartozó gyermekek.

Mindemellett ellátja a migráns gyermekeket is.

Az együttnevelés feltételei:

- Befogadó környezet megteremtése.
- Esélyegyenlőség biztosítása.
- Komplex vizsgálatok, melyek segítségével megismerhetjük az akadályozottság mértékét, struktúráját.
- Differenciált fejlesztés, kompenzációs lehetőségek bővítése, egyéni fejlesztés.
- Szükséges módszerek, terápiás eljárások, technikák alkalmazása.

Az együttnevelést támogató pedagógiai tevékenységek:

1. Prevenció
2. Korrekció
3. Kompenzáció

Az együttnevelést segítő habilitációs és rehabilitációs tevékenységek feladatai:

- Bármely fogyatékosságból fakadó hiányzó, vagy sérült funkciók kompenzálása, helyreállítása, újak kialakítása.
- A meglévő ép funkciók bevonása a hiányok pótlása érdekében.
- Különféle funkciók egyensúlyának kialakítása.
- A szükséges speciális eszközök elfogadtatása és használatuk megtanítása.
- Az egyéni sikereket segítő tulajdonságok, funkciók fejlesztése.

Az intézményünkben felvállalható sajátos nevelési igényű gyermekek:

1. Enyhén értelmi fogyatékos gyermek:

Az enyhe értelmi fogyatékos gyermek fejlesztésében meghatározó és kívánatos a nem fogyatékos óvodás korúakkal történő együttnevelés. A spontán tanulást, a társakkal való együttműködést, a kommunikáció fejlődését segítik azok az élmények, tapasztalatok és minták, amelyeket a gyermek az óvodai csoportban megél. Az integrált óvodai nevelés keretében szükség szerint gondoskodni kell a folyamatos gyógypedagógiai segítségéről.

2. Beszédfogyatékos gyermek:

Beszédfogyatékos gyermek esetén a receptív vagy expresszív beszéd/nyelvi képességrendszer szerveződésének fejlődési eredetű vagy szerzett zavara miatt az anyanyelv elsajátítás folyamata akadályozott, a gyermek életkorától eltérő. A beszédfogyatékos gyermek szenzoros, motoros vagy szenzomotoros problémája (expresszív diszfázia, receptív diszfázia, kevert típusú

diszfázia, a folyamatos beszéd zavarai, logofóbia, centrális eredetű szerzett beszédzavarok, orrhangzós beszéd), illetve a beszédproblémákhoz társuló megismerési nehézségek és viselkedés zavarok miatt eltérően fejlődik.

Beszéd fogyatékos az a gyermek, akit a szakértői bizottság a komplex vizsgálata alapján annak minősít.

A nyelvfejlődési és beszédzavarok az anyanyelvi fejlettség alacsony szintjében a beszédértés és észlelés nehézségében, kifejezőkészség nehézségében (szegényes szókincs, grammatikai fejletlenség), a beszédszerveződés nehézségében (mondatalkotási készség nehézsége, összefüggő beszéd kialakulatlansága), a beszédszervi működés gyengeségében, a beszédhangok tiszta ejtésének hiányában, az írott nyelv elsajátításának nehézségeit előjelző kognitív képességzavarban (fonológiai tudatosság, taktilis, vizuális észlelés, verbális emlékezet zavarai), a verbális tanulás lassú fejlődésében nyilvánulhatnak meg.

A beszéd- és nyelvi problémák súlyos zavara mellé társulhatnak részképességzavarok (diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia veszélyeztetettség) és magatartás problémák, amelyek nehezítik a gyermek beilleszkedését.

A fejlesztés az anyanyelvi nevelést középpontba állító, az aktív nyelvhasználatot segítő, speciális terápiákat alkalmazó fejlesztési környezetben valósulhat meg a gyermek komplex állapotfelmérése alapján. A gyermek egyéni képességeihez igazodó intenzív fejlesztőmunka során fontos, hogy az ismeretszerzést sokoldalú tapasztalatszerzést biztosító módon, cselekvésbe ágyazott játékos módszerekkel tegyék lehetővé, amely segíti a társas kapcsolatok kialakulását és a személyiség fejlődését is.

Az óvodai nevelés, fejlesztés egész időtartama alatt kiemelt feladat az aktív nyelvhasználat és kommunikáció kialakítása, az értelmi fejlesztés, a mozgás és észlelési funkciók, valamint a vizumotoros koordinációs készség javítása, az érzelmi élet fejlesztése, speciális eszközök és módszerek alkalmazásával egyéni és kiscsoportos fejlesztési formában. A speciális nevelés keretében biztosított fejlesztés segíti az iskolába lépéshez szükséges fejlettségi szint elérését. A gyermek fejlődéséről a szülőket folyamatosan tájékoztatni kell, a gyermek fejlesztése a szülőkkel való együttműködés keretében, egyéni fejlesztési terv alapján valósulhat meg.

Azoknál a beszéd fogyatékos gyermekeknél, akiknél több beszédprobléma együttesen fordul elő, vagy a beszéd fogyatékosághoz a testi érzékszervi- és pszichés fejlődés zavara társul, az eredményes fejlesztés a logopédia és a társuló fogyatékoság módszereinek kombinációjával valósulhat meg.

Egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozás zavarral) küzdő gyermek

A sajátos nevelési igényű gyerekek e csoportját a különböző súlyosságú és komplexitású – az ismeretelsajátítást, a tanulást, az önirányítás képességeinek fejlődését nehezítő – részképességzavarok, vagy azok halmozott előfordulása jellemzi. Az érintett gyermekek az átlagnál nehezebben viselik el a várakozás és a kivárás okozta feszültségeket, a váratlan zajokat. Aktivációs szintjük erősebben ingadozik, nyugtalanabbak. Fokozottabban igénylik a tevékenységet meghatározó állandó kereteket, szabályokat, valamint a pozitív visszajelzést, a

sikeres teljesítmények megerősítését, a dicséretet. A kognitív, az emocionális-szociális képességek eltérő fejlődése a sikeres beilleszkedést, az iskolába lépésre való felkészülési folyamatot késleltetheti.

Az óvodai nevelés és fejlesztés során kiemelt feladat: a gyermek szakértői bizottsági véleményében foglaltakra alapozva a részképesség-zavarok egyéni fejlesztési terv szerinti korrekciója és kompenzálása tudományosan megalapozott szakmai módszerek alkalmazásával. A fejlesztés szakmai teamben, és a szülő aktív bevonásával történjen. További feladat megelőzni a teljesítménykudarckokra épülő másodlagos zavarok, inadaptív viselkedés kialakulását, és megalapozni az eredményes iskolai előmenetelhez szükséges készséget.

Az egészségügyi és pedagógiai célú habilitáció, rehabilitáció a pszichés fejlődési zavar jellegét megállapító, komplex – pedagógiai-gyógypedagógiai, pszichológiai és orvosi – szakértői véleményben foglaltak alapján történik.

A sajátos nevelési igényű gyermekek integrációjának feltételei

Személyi feltételek:

Az óvodában dolgozó szakemberek:

- A sajátos nevelési igényű gyermekeket együtt nevelő pedagógusok,
- Nevelőmunkát segítő dajkák
- Pedagógiai asszisztens
- A szakértői véleményben meghatározott fogyatékosság típusának megfelelő szakemberek.

Sikerkritérium:

Sikerkritériumnak a gyermekek beilleszkedése, egyenlő hozzáférése a tevékenységekhez önmagához mért fejlődése tekinthető, melynek eredményes megvalósítását az alábbiak szolgálják:

a) Az együttnevelés megvalósításában érvényesül a habilitációs, rehabilitációs szemlélet és a sérülésspecifikus módszertani eljárások alkalmazása. A módszerek, módszerkombinációk megválasztásában a „sérülésspecifikusság” alkalmazkodást jelent a sajátos nevelési igény típusához, eltérő mértékéhez, az egyéni fejlődési sajátosságokhoz.

b) A gyermekek integrált nevelésében, fejlesztésében részt vevő, magas szintű pedagógiai, pszichológiai képességekkel (elfogadás, tolerancia, empátia, hitelesség) és az együttneveléshez szükséges kompetenciákkal rendelkező óvodapedagógus egyéni fejlesztési tervet készít, individuális módszereket, technikákat alkalmaz,

- a tevékenységek során a pedagógiai diagnózisban szereplő javaslatokat beépíti,
- a gyermek fejlődésének elemzése alapján – szükség esetén – eljárásait megváltoztatja, az adott szükséglethez igazodó módszereket megválasztja,
- egy-egy nevelési helyzet, probléma megoldásához alternatívákat keres,
- alkalmazkodik az eltérő képességekhez, az eltérő viselkedésekhez,
- együttműködik a különböző szakemberekkel, a gyógypedagógus iránymutatásait, javaslatait beépíti a pedagógiai folyamatokba.

Dokumentáció

- Szakértői vélemények
- Orvosi vélemény
- Pedagógusok csoport naplója
- SNI fejlesztettek fejlesztési terve
- Szakértői vélemény iránti kérelem alap – és felülvizsgálathoz
- Pedagógiai vélemény
- A gyermek fejlődésének nyomon követő dokumentációja

Az együttnevelést támogató kapcsolati háló elemei

- Pest Megyei Pedagógiai Szakszolgálat Megyei bizottság Budapesti Városligeti fasori Tagintézménye 1068 Budapest, Városligeti Fasor 40.
- Pest Megyei Pedagógiai Szakszolgálat Gödöllői Tagintézménye 2100 Gödöllő, Dózsa György út. 69/a
- Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat Beszédvizsgáló Gyógypedagógiai Tanácsadó, Korai fejlesztő, Oktató és Gondozó Tagintézménye 1077 Budapest, Izabella u. 1.
- Isaszegi Humánszolgáltató Központ 2117 Isaszeg, Móricz Zs. u. 16.
- A helyi gyermekorvosi rendelők és Védőnői Szolgálat 2117 Isaszeg, Hunyadi utca 19.

A sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztésének megszervezése

Intézményünkben az óvodapedagógusok javaslata /szülők kérése/ alapján, a szülők beleegyezésével történik az adott gyermek Szakértői vélemény iránti kérelmének benyújtása az illetékes Pedagógiai Szakszolgálatához.

A tapasztalt problémák jelzésével a gyermekről az illetékes szakértői bizottság véleményt készít a nevelési év bármely időszakában. A vélemény alapján a gyermek fejlesztését a megfelelő szakember biztosításával szervezzük meg.

Az óvodapedagógusok a fejlesztő szakemberekkel történt megbeszélés alapján egyéni differenciálással a gyermekekre külön figyelmet fordítanak és biztosítják, hogy zökkenőmentesen részt vegyen az egyéni fejlesztésben.

A beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek nevelése

Intézményünkben az érintett gyermekek esetében a sajátos nevelési igényű gyermekeknél megfogalmazottakkal azonosan történik a szakértői vélemények iránti kérelmek benyújtása az illetékes Pedagógiai Szakszolgálat vizsgálatára. A Pedagógiai Szakszolgálat szakértői véleménye alapján történik a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek fejlesztése. Az óvodapedagógusok a gyermekek számára egyéni fejlesztési tervet készítenek, mely alapján differenciált fejlesztést biztosítanak.

Óvodapedagógus feladatai:

- egyéni fejlesztési tervet készít,
- a tevékenységek során a szakértői véleményben szereplő javaslatokat beépíti,
- a gyermek fejlődését nyomon követi, szükség esetén eljárásait, módszereit megváltoztatja,
- egy-egy nevelési helyzet, probléma megoldásához alternatívákat keres,
- alkalmazkodik az eltérő képességekhez, az eltérő viselkedésekhez,

- együttműködik a különböző szakemberekkel, a gyógypedagógus iránymutatásait, javaslatait beépíti a pedagógiai folyamatokba.

A gyermekek szociális hátrányainak csökkentése

Az érintett gyermekek nevelésére az óvodapedagógusok fokozott figyelmet fordítanak.

Pedagógiai eszközökkel és módszerekkel támogatják a gyermekek fejlődését, és ellensúlyozzák a családi életvitelből, élethelyzetből adódó nehézségeket, negatív hatásokat.

Az óvodapedagógusok fejlesztési terv alapján, személyre szabottan, differenciáltan fejlesztik a gyermekek képességeit.

Óvodapedagógusok feladata:

- szükség esetén egyéni fejlesztési tervet készít,
- a gyermek fejlődését nyomon követi, szükség esetén, eljárásait megváltoztatja, az adott szükséglethez igazodó módszereket megválasztja,
- szocializációs problémák megoldásához alternatívákat keres, szükség esetén a szülők számára nevelési kérdésekben tanácsot ad, támogatást nyújt,
- alkalmazkodik az eltérő képességekhez, az eltérő viselkedésekhez,
- együttműködik a családdal és a különböző szakemberekkel.

A kiemelten tehetséges gyermekek nevelése

Kiemelten tehetséges gyermek: az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, aki átlag feletti általános vagy speciális képességek birtokában magas fokú kreativitással rendelkezik, és felkelthető benne a feladat iránti erős motiváció, elkötelezettség.

Az óvodapedagógus feladata a kiemelten tehetséges gyermekek nevelése során

- a tehetség felismerése és gondozása
- egyéni készségek, képességeknek megfelelő fejlesztés
- egyénre szabott fejlesztési terv készítése
- a gyermek képességét önmagához – a saját lehetőségeihez – viszonyítva igyekezzon fejleszteni
- sokféle tevékenység kínálata
- a gyermek pozitív én-tudatának kialakítása és erősítése
- szülők tájékoztatása
- tehetséggondozás témában továbbképzésen való részvétel
- a tehetséges gyermek nagy odafigyeléssel és türelemmel való segítése, hogy a legjobb képességeit tudja kibontakoztatni, megmutatni.

Az óvodás gyermek fejlődésének figyelemmel kísérése

Az óvoda az óvodás gyermek fejlődését folyamatosan nyomon követi és írásban rögzíti. Az óvodás gyermek fejlődéséről a szülőt folyamatosan tájékoztatni kell.

Az óvoda a gyermek értelmi, lelki, szociális és testi fejlődésének eredményét – szükség szerint, de legalább nevelési évente kétszer – rögzíti.

Rögzíteni kell a gyermek fejlődését szolgáló intézkedéseket, megállapításokat, javaslatokat. A gyermekek fejlődését a tevékenységközpontú programhoz összeállított – 3-7 éves gyermekek fejlődését nyomon követő dokumentáció – című dokumentum (kiadó: Fabula Humán Szolgáltató Bt. 2013. szerkesztő: Mantlik Józsefné, Lektorálta: Fábíán Katalin) alapján végezzük. A gyermekek fejlettségi szintjét az óvodába lépéskor megfigyeljük és dokumentáljuk. A gyermekek fejlődésének előmenetelét folyamatosan figyelemmel kísérjük és szükség szerint, de legalább félévenként rögzítjük. Ez az anyag képezi a szülők félévenkénti tájékoztatását fogadóórák keretében.

Azoknál a gyermekeknél, akiknek a fejlettségi szintjében, vagy fejlődési ütemében problémát érzél az óvodapedagógus szükségesnek tartjuk a vizsgálatok lefolytatását.

A gyermek óvodáskor végére szükséges fejlettségének jellemzőit az Óvodai nevelés országos alapprogramjának kiadásáról szóló kormányrendelet határozza meg. A kisgyermekek többsége az óvodáskor végére eléri az iskolai élet megkezdéséhez szükséges fejlettséget. Ekkor belépnek a lassú átmenetnek abba az állapotába, amelyben majd az iskolában az óvodásból iskolássá szocializálódnak. A rugalmas beiskolázás az életkor figyelembevétele mellett lehetőséget ad a fejlettség szerinti iskolakezdésre.

Migráns gyermekek interkulturális nevelése

Az a migráns gyermek, aki, valamint akinek a családja nem magyar állampolgár, és munkavállalás, tanulás céljából tartózkodik Magyarországon, illetve menekült státuszú. A migráns gyermekek a magyar gyermekekkel azonos feltételek mellett vehetik igénybe az óvodai nevelést. A bevándorló családból érkező gyermekek értékességét egyediségükben keressük. Az egyéni bánásmód elvét az ő nevelésük során is érvényesítjük.

Az óvodapedagógus feladata a migráns gyermekek ellátása során

- Felkészülés a gyermekek fogadására
- A migráns gyermekek empátiás fogadása
- A gyermek érzelmi biztonságának megteremtése
- A családból hozott eltérő szokások tiszteletben tartása (pl. más sajátos étkezési szokások)
- A magyar nyelv elsajátításának segítése
- A migráns gyermek származási helye művészeti tevékenységeinek, alkotásainak megismertetése a többséghez tartozó gyermekekkel, ez által a migráns gyermek identitásának megalapozása

X. EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDRA NEVELÉS

Teljes körű egészség fejlesztési program

Törvényi háttere:

A Nemzeti köznevelési törvény megfogalmazása szerint célja:

Egy olyan köznevelési rendszer megalkotása, amely segíti a gyermekek harmonikus testi, lelki és értelmi fejlődését képességeik, készségeik, jártasságaik, ismereteik, érzelmi és akarat tulajdonságaik, műveltségük életkori sajátosságainak kialakítását.

A rendelet megfogalmazza, hogy a nevelési intézményekben, biztonságban és egészséges környezetben kell nevelődniük a gyermekeknek.

20/2012. (VIII.31.) EMMI rendelet 128. §. alapján a teljes körű egészségfejlesztés célja, fogalma és részletszabályai

(1) A teljes körű egészségfejlesztés célja, hogy a nevelési-oktatási intézményben eltöltött időben minden gyermek részesüljön a teljes testi-lelki jóllétét, egészségét, egészségi állapotát hatékonyan fejlesztő, a nevelési-oktatási intézmény mindennapjaiban rendszerszerűen működő egészségfejlesztő tevékenységekben.

(2) A nevelési-oktatási intézmény által működtetett teljes körű egészségfejlesztés olyan folyamat, amelynek eredményeképpen a pedagógusok a nevelési-oktatási intézményben végzett tevékenységet, a helyi pedagógiai programot és szervezeti működést, a gyermek, a tanuló és a szülő részvételét a nevelési-oktatási intézmény életében úgy befolyásolják, hogy az a gyermek, a tanuló egészségi állapotának kedvező irányú változását idézze elő.

Mindennapjainkban kiemelt figyelmet kell fordítani a teljes körű egészségfejlesztés feladataira:

1. Egészséges táplálkozás:

Az étrend összeállítása az élelmezés vezető feladata.

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 50. §-ának (3) bekezdése előírja, hogy „**A közétkeztetésben – különös tekintettel az egészségügyi, szociális és gyermekintézményekben nyújtott közétkeztetésre – az élettani szükségletnek megfelelő minőségű és tápértékű étkezést kell biztosítani.**”

Az élettani szükségletnek megfelelő étrend biztosításához a táplálkozás-egészségügyi előírások kidolgozása az Országos Élelmezési és Táplálkozástudományi Intézet (OETI) feladata.

Az élelmezés vezető e szabályok szerint állítja össze a gyermekek számára szükséges egészséges étrendet.

Kerülendő élelmiszerek:

- koffein tartalmú, vagy energia ital /tea, kakaó kivételével /
- alkoholt tartalmazó élelmiszer
- szénsavas, vagy cukrozott üdítő, szörp
- hozzáadott, cukrot tartalmazó, vagy 50% alatti gyümölcs tartalmú gyümölcslevek
- sertés és baromfi zsír
- 12%-nál magasabb zsírtartalmú tejföl
- 6 éves kor alatti gyermekek számára édesítőszeret tartalmazó élelmiszer nem adható
- magas só és telítetlen zsírtartalmú ételek

Az óvodai nevelés során kiemelt figyelmet fordítunk a zöldségek, gyümölcsök, illetve tejtermékek fogyasztásának ösztönzésére.

2. Mindennapos testmozgás:

A mindennapos mozgás során célunk:

- a gyermekek testi, lelki fejlődésének elősegítése,
- a gyermek mozgásigényének kielégítése,
- a mindennapos mozgás biztosítása /napirendbe történő beépítése/
- a mozgásöröm biztosítása,
- a mozgás megszerettetése,
- mozgáskultúra megalapozása, motoros képességek fejlesztése,
- a harmonikus, összerendezett mozgás fejlődésének elősegítése.

A mozgás prevenciós hatása:

- segíti a gondolkodást, koncentrációt,
- erősíti az én kontroll funkciókat,
- fokozza a kitartást, javítja a gyermek erőléti állapotát
- az együttmozgás segíti a gyermek énképének kialakulását, és a kooperációs képesség fejlődést.

A program elkészítése során figyelembe vettük a 363/2012. (XII.17.) Kormány-rendeletet az Óvodai nevelés országos alapprogramról, mely szerint:

- a mozgásos játékok fejlesztik a gyermek természetes mozgását és testi képességeit, mint az erő, ügyesség, gyorsaság, állóképesség, társra figyelés,
- kedvezően befolyásolják a gyermek teljesítőképességét,
- felerősítik és kiegészítik a gondozás és az egészséges életmódra nevelés hatását,
- a tornát, a játékos mozgásokat az egészséges életmódot erősítő tevékenységeket – az egyéni szükségleteket és képességeket figyelembe véve – minden gyermek számára biztosítani kell.

A mozgásfejlesztés lehetőségei:

- szabad játékban a gyermekek kötetlen, spontán, természetes mozgása közben
- mozgás komplex foglalkozáson belül,
- mindennapi testmozgás,
- differenciált mozgástevékenység során.

Lehetőségek a mozgás hatékony megvalósulása céljából:

- a napi tevékenység részeként a mindennapos mozgás biztosítása lehetőleg a szabadban,
- nagymozgások, finommotorika, egyensúly érzék fejlesztése, a tér mozgásos megismerésére irányuló mozgások,
- kondicionális: erő, gyorsaság, állóképesség és koordinációs képességek fejlesztése,
- változatos mozgáslehetőségek felkínálása a gyermekeknek,
- csoportok egymás közötti mozgásos tevékenykedtetése,
- mozgásos játékeszközök biztonságos használatának életkori szinten történő megismertetése,

3. Testi és lelki egészség fejlesztése:

Az EMMI rendelet 128.§-a (1) bekezdése meghatározza, hogy a gyermek az intézményben teljes testi-lelki jóllétben részesüljön.

Ebből adódóan célja:

- hogy elősegítse a kiegyensúlyozott pszichés fejlődést,
- a gyermek környezetéhez történő alkalmazkodást.

A Nkt. 62.§ (1) bekezdés g) pontja értelmében a pedagógus kötelessége, hogy a gyermek testi-lelki egészségének fejlesztése és megóvása érdekében tegyen meg minden lehetséges erőfeszítést: felvilágosítással, a munka és balesetvédelmi előírások betartásával a veszélyhelyzetek feltárásával és elhárításával, a szülő – és szükség esetén más szakemberek – bevonásával.

A mentális egészség szempontjából fontosnak tartjuk a következő képességek kialakítását, fejlesztését:

- a társas és közösségi tevékenységek során kapcsolatok kialakítása,
- a stresszel való megküzdés képessége,
- a kihívásoknak, a gyermekkel szemben támasztott feladatok megoldására való képesség,
- a kivárási, türelem képességének kialakítása,
- nyitottság, tolerancia, együttműködési készség fejlesztése,
- szeretet és kötődés képességének fejlesztése,
- mások iránti tisztelet, megbecsülés képességének fejlesztése, érzelmek kifejezőképességének
- élménybefogadás képességének fejlesztése,
- érzelmi zavarok tompítása, leépítése,
- az ösztönök és az érzelem irányítás képességének fejlesztése.

A gyermek bántalmazását, vagy illetve deviánsviselkedés formákat észlelő óvodapedagógusnak kötelessége a Pedagógiai programban, illetve az SZMSZ-ben a gyermekvédelemmel kapcsolatos előírások szerint eljárni, esetmegbeszéléseket lefolytatni.

Amennyiben a viselkedési problémák ismétlődő jellegűek az intézmény vezetője értesíti a pszichológust, és egyben – az időpont meghatározásával – kötelezi a gyermeket, hogy a pszichológus tanácsadásán részt vegyen.

4. Baleset megelőzés és elsősegélynyújtás:

Gyermekebalesetnek minősül minden olyan baleset, amely akkor történik amikor a gyermek az óvoda felügyelete alatt áll.

A Nkt. 4.§ (10) szerint a gyermek testi épségének megóvásáról és erkölcsi védelméről való gondoskodás az óvodába történő belépéstől annak jogszerű elhagyásáig terjed és az óvodán kívül tartott programok ideje alatt.

Az óvodapedagógus feladatai:

- Olyan környezetet kell teremteni, amely alkalmas a baleset biztonsággal kapcsolatos szokások, magatartási formák kialakítására.
- Fejlesztteni kell a gyermekek biztonságra törekvő viselkedését.
- Az óvoda alapidokumentumaiban rögzíteni kell az intézményi védő, óvó előírásokat.
- Az intézményi nyitvatartási időben biztosítani kell a gyermekek felügyeletét, védelmét, figyelemmel a baleset – megelőzés szempontjaira.

- Amennyiben az óvodában baleset történik az elsősegélynyújtást követően azonnal mentőt, orvost kell hívni és a szülőt értesíteni kell.
- Az óvodában bekövetkezett gyermekbalesetet nyilván kell tartani.
- Nyolc napon gyógyuló sérüléssel járó gyermekbalesetet haladéktalanul ki kell vizsgálni.
- Az óvodának lehetővé kell tennie a szülői szervezet, közösség részvételét a gyermekbalesetek kivizsgálásában
- Az intézménynek a szükséges intézkedéseket meg kell tenni a hasonló balesetek megelőzésére

5. Személyi és környezeti higiénia fejlesztése

Személyes higiénia fejlesztése

Az óvodapedagógus és a segítők együttes feladata a gyermek tisztasági állapotának megítélése. Problémák esetén jelzéssel élünk a védőnői szolgálatnál.

Feladatok:

- kézmosás, fogmosás, pihenés, betegségmegelőzés, valamint az egészségmegőrzés szokásainak alakítása
- tisztálkodási eszközök használata
- a gyermek WC-k, gyermekmosdók rendeltetésszerű használata
- a gyermek ruházatának rendezettsége, az öltözködési szokások megalapozása
- zsebkendő rendeltetésnek megfelelő használata

Környezeti higiénia

Magába foglalja:

- az óvoda és környéke tisztaságának megóvását
- helyes fűtés és világítás biztosítását
- foglalkoztatók szellőztetését
- helyiségek és eszközök tisztaságát
- az ivóvíz higiéniáját
- az udvar tisztántartását

Mindezek a kisgyermek személyiségében fontosak. Az egészségfejlesztő tevékenységekre az óvodapedagógusnak tudatosan kell felkészülnie.

Az egészséges életmódra nevelés feltételei és feladatai

Az egészséges életmódra nevelés mai életünkben félreértékelődött, fontossága hosszú távon meghatározza a felnövő gyermekek önmaguk által kialakított életstílusát. Az egészséges életmód magában foglalja a környezettel való harmonikus együttélést, a természet szeretetét és védelmét. Ismert tény, hogy a mozgásöröm és a szellemi fejlődés egymással szoros kapcsolatban van. A gyermekek mozgásának fejlesztése örömforrás és alkalmas lehetőség az esetleges mozgáshibák korrigálására is. Az optimális mozgásfejlődéshez biztosítani szükséges a spontán mozgáslehetőségeket, mégpedig az egyéni sajátosságok figyelembevételével. Ajánlatos tehát minden adódó lehetőséget kihasználni a nap folyamán mozgásra. A gyermekek napirendjét úgy kell összeállítani, hogy elkerüljük az egyoldalú terhelést, azaz lehetőleg felváltva biztosítsuk a mozgást és az ülással járó tevékenységet. A mozgás és

pihenés egyensúlyának biztosításával sikerülhet a gyermekek egyoldalú igénybevételét elkerülni. Fontosnak tartjuk, hogy a gyermekek minél több időt töltsenek el a szabad levegőn. A napfény, a levegő, a víz az eső is edzi erősíti őket. Természetesen az időjárásnak megfelelő ruházatra van szükség kint az udvaron és bent az épületben is. Az udvaron nem csak játszani, étkezni, de nagyon sok féleképpen tevékenykedni lehet. Legyenek olyan udvari játékeszközök, tornaeszközök, építmények, amelyek lehetővé teszik a gyermekek sokoldalú mozgásigényének kielégítését. Az egészséges életmódra nevelés nem csak az óvoda udvarának és épületének célszerű hasznosítását jelenti, hanem gyakori sétákat, kirándulásokat a szabad természetben, a közeli játszótéren, nagyobb füves réteken, dombokon, erdőkben. A természet szépségének élvezete, a szabad természetben való játék öröme, a mozgás szabadsága, a mozgást követő pihenés és nyugalom –ami nem biztos, hogy minden gyermek esetében az alvást is jelenti - legbiztosabban vezeti el a gyermeket a természet szeretetéhez. Az óvodapedagógus tudatossága abban nyilvánul meg, hogy gondosan válassza meg a helyszíneket és hívja fel a figyelmet a környezet megóvásának fontosságára. A séták alkalmával, a párosával haladást csak addig követeljük meg, amíg a gyermekek biztonsága, testi épségének megóvása ezt igényli. Mindig legyen alkalom szabad, önálló mozgásra, futkározásra. A játék, a kirándulások célját és ezzel együtt időtartamát a gyermekcsoport életkori sajátosságaihoz igazítsuk. A túlterhelő, fárasztó menetelés, a gyermek fizikai képességeit meghaladó kirándulások nem érik el a kívánt hatást, nem lesznek örömforrások a gyermekek számára. A szokásrendszer kialakításával azt kell elérni, hogy a tevékenységhez szükséges eszközök bármikor a gyermekek rendelkezésére álljanak és a tevékenységet magát ne korlátozzuk vagy szabályozzuk be. Az egészséges életmód szokásainak kialakításában fontos szerepet kap a helyes táplálkozás szokásainak kialakítása és az étkezés körülményeinek, esztétikumának biztosítása. A helyes táplálkozási szokások kialakításánál a rendszeresség az első szempont. Sajnos sok család életvitele éppen ezt a rendszeres, időbeni étkezést nem biztosítja, ezért fokozottan figyelniük kell arra a napirendben, hogy meghatározott időintervallumon belül történjenek az étkezések. A mindig tiszta, vasalt, finom színekben pompázó asztalterítők, a minőségi, esztétikus étkezőedények, a szalvéták, az asztali díszek stb. mind tovább fokozzák az étkezés pozitív hatását és nevelő értékét. Az étkezések közbeni halk beszélgetés, zsongás a kulturált étkezési szokások elsajátítása pedig tovább fokozza az egész tevékenységhez kapcsolódó pozitív hatásokat. Mindez újabb adalék ahhoz, hogy a környezet hatásával nevelni tudunk, hogy a példaadás a legerősebb nevelő erő.

A gyermekek gondozásával kapcsolatos feladatok

A gondozás az óvodai nevelőmunkát megalapozó tevékenység, amelynek feladatai részben átalakultak, részben pedig felerősödtek a társadalmi folyamatok hatására. Ma olyan jelenségekkel is találkozunk az óvodában, ami nem volt jellemző néhány évvel ezelőtt. Sajnos nagyon sok a gondozatlan, nem megfelelően öltöztetett vagy étkeztetett gyermek.

A zavartalan fejlődéshez, az egészség fenntartásához, a betegségek megelőzéséhez a gyermekek fokozott gondozása elengedhetetlen követelmény.

A gondozási feladatok végzése az óvodában dolgozó valamennyi felnőtt feladata, ami az óvodapedagógust nem mentesíti a tényleges teendőtől, csupán arról van szó, hogy neki kell koordinálnia, megterveznie, átgondolnia a többiek munkáját is. Az óvodai környezet esztétikus, harmonikus és célszerű kialakítása a veszélyforrások minimálisra csökkentése, a napirend helyes kialakítása a gondozási feladatok végzését könnyíti meg. Az óvodába kerülő gyermek számára a környezetváltozás, az idegen emberek, új életfeltételek, a megszokott környezettől való elszakadás nagyon komoly nehézséget jelent. Ezek a bekövetkező változások az első

időszakban a gyermek pszichés és testi állapotában átmeneti zavarokat okozhatnak. A gondozás, a gyermekkel való törődés az első kapocs, ami közel viszi a felnőttet a kicsihez, ami lehetővé teszi az átmeneti problémák kezelését.

Az óvodának a gondozás olyan klasszikus feladata, amit nem adhat fel, amit nem hanyagolhat el, amit nem helyettesíthet mással. Szerintünk addig egyáltalán nem fejleszthető a gyermek, amíg nincs biztonságérzete, komfortérzete, amíg valamennyi testi szükséglete ki nincs elégítve. Ebből következően az óvodai csoportban leginkább azt kell biztosítani, hogy a gyermek kellemes, jó légkörben, várakozás és sorakoztatás nélkül, szükségleteinek megfelelően végezhesse a tisztálkodással, a WC használatával, az öltözködéssel, az étkezéssel kapcsolatos teendőit. A napirendnek pontosan ezt a folyamatosságot és rugalmasságot kell tükröznie. A hátrányos helyzetű gyermekek esetében a gondozási teendők növekedésével számolunk.

Nem az a cél, hogy a gyermekek helyett, a gyermeket kiszolgálva mindent a felnőttek végezzenek el, hanem az, hogy megtanulja önállóan ellátni magát. Ehhez nyújtanak segítséget a felnőttek, vegyes csoportban a nagyobb gyermekek és ezt az egy együttműködést célszerű kialakítani az azonos korú gyermekek csoportjaiban is.

A mosdóban, az udvaron, a reggeli gyülekezési időben, ünnepek, kirándulások alkalmával nagyon sok remek lehetőség adódik a különböző korú gyermekek együttműködésére, kommunikációjára a gondozási teendők közös ellátása közben.

Fontos ezen a területen is a családdal való szoros együttműködés, egymás tájékoztatása és a rendszeresség mindkét fél részéről a gondozáshoz kapcsolódó szokások kialakítása érdekében. Az egyéni bánásmód, az egyes gyermekek sajátos igényeinek figyelembevétele a gondozás esetében is érvényesül.

A csoportok szokásrendszerének kialakítása

Az óvoda mindennapi életének zökkenőmentességét, harmonikusságát és nyugalmaát biztosítja, ha megfelelő szokásrendszert sikerül kialakítani. A szokásalakítás hosszú, fáradságos munka, ami olykor unalmasnak is tűnik, hiszen a jó szokásrendszer a mindennap gyakorolt cselekvések sorozatának állandó ismétlése. Azt azonban nyugodtan állíthatjuk, hogy a fáradság később nagyon is megtérül a három –négy évig tartó óvodai nevelés során. A szokásalakításban is elsődleges maga a cselekvés, a tevékenység, ami az egész személyiséget fejleszti. A feladatmegoldás ez esetben is öntevékenységre és a gyermek aktív együttműködésére épül.

A szokásrendszer kialakítása az utánzáson és az ezzel összefüggő azonosuláson nyugszik. A szoktatás esetében tehát a példamutatásnak van kiemelt szerepe. Ez igazán egyszerűen belátható, hiszen köszönni megtanítani gyermeket úgy lehet, ha az óvónő is köszön minden nap minden egyes gyereknek. A szokástanításnak azért is van jelentősége a személyiségfejlesztés szempontjából, mert egy általános tudatmentesítő szerepe van. A jól kialakított szokások, melyek rendszert alkotnak, nem kívánnak akaratkifejtést a gyermektől, és nem kell koncentrálni sem, hiszen automatikusan cselekszik a gyermek, amikor köszön a csoportszobába lépéskor, megtörli a cipőjét a lábtörlőbe, kopog stb. A szokásrendszer kialakulásával a mindennapi cselekvések egy része gazdaságosabbá válik, kiküszöbölődnek a felesleges mozdulatok, mindenki számára egyértelmű keretet kap a napi óvodai élet.

A szokásalakítás módja tehát: utánzás-ismétlés- tudatossá váló cselekvés.

Azért foglalkozunk ilyen bőven a szokások és szokásrendszerek kérdéseivel, mert a csoport nyugalmaát, derűs légkörét alapvetően befolyásolja a kialakított szokásrendszer minősége. Erre építhető fel a harmonikus, kiegyensúlyozott tevékenységekkel teli napi óvodai élet.

A szoktatás szabályait Kelemen László nyomán az alábbiakban foglalhatjuk össze:

- A szoktatáshoz teljes határozottság szükséges a nevelő részéről.
- A szoktatás tökéletes beidegződést, begyakorlást jelent.
- A szoktatás alatt nem tehetünk kivételt, nem lehet kihagyás, a szokás automatikussá válása érdekében.
- A rendszeres odafigyelés a szokás kialakításának folyamatában ne csupán figyelmeztetést és főleg ne prédikálást, szidást jelentsen.
- A pozitív példa, a pozitív motiválás és a tényleges cselekvés vezet a leggyorsabb eredményre. Az öntevékenység, az örömmel végrehajtott cselekvés itt is gyorsabbá és biztosabbá teszi a végeredményt.
- A szokások kialakítását mindjárt az első óvodai napon kezdjük el.
- A megvalósítás sikere a rendszeres napi gyakorláson múlik.
- A szoktatás során célokat tűzünk ki, feladatok elé állítjuk a gyermeket. A végrehajtást ellenőrizni, értékelni szükséges. A követelésnél mindig vegyük figyelembe a gyermek adott lehetőségeit, konkrét helyzetét és életkori sajátosságait. Ne legyen túlzott az elvárásunk, de alultervezett sem.
- A szokáskialakítás gyors sikere a csoportban dolgozó óvodapedagógusok, dajkák munkájának teljes összhangjával érhető csak el.

Környezettudatos életmódra nevelés a fenntartható fejlődés biztosítása

Célunk, hogy a gyermekeinkkel megértessük a fenntartható és a nem fenntartható fejlődés különbségeit.

A környezet szeretetére és védelmére nevelés

Ez a nevelési terület nemcsak széleskörű komplexitása, de a fel növekvő nemzedékek szempontjából rendkívüli aktualitása miatt is fontos. Mivel óvodáskorúak neveléséről van szó, nem szívesen használunk olyan nagy szavakat, hogy a kisgyermekkorban megismert és elsajátított környezeti szemlélet, földünk, környezetünk megmaradását, egészséges emberek, egészséges környezetben való felnövekedését segíti elő közvetett módon, de valahol bizony ehhez járulunk hozzá. Ezért az óvodapedagógus felelőssége ebben a rendkívül fogékony 3-7 éves korban igen nagy. Mindenekelőtt és hangsúlyozottan a gyermeki kíváncsiságra, a gyermeki érzékelésre, a gyermek érzelmeire alapozva a természet megismerésére, és megszerettetésére kell törekednünk. Nagyon sokszor hangsúlyoztuk, hogy a pedagógus a minta, az ő természetszeretete a példa a kisgyermek számára, melyet örömmel követ. A legfontosabb tehát sokat járni, sétálni, futkosni, nézelődni a szabadban, a környezetben elérhető közvetlen természetben és tapasztalatokat gyűjteni, rácsodálkozni, megszemlélni, megbeszélni a látott, megélt élményeket. Az is rendkívül fontos, hogy ezek az élmények mind a négy évszakban biztosítva legyenek a kisgyermek számára. Ahhoz, hogy eljusson a gyermek a természet szeretetéig sok-sok örömteli, kellemes élmény szükséges, melyet a családjával és az óvoda társakkal együtt élhet át. A rövidebb hosszabb séták, kirándulások ne legyenek megerőltetőek, a gyermekeket fokozatosan szoktassuk a hosszabb utakhoz, nagyobb kirándulásokhoz. A cselekvés, a tapasztalás, a rácsodálkozás a természeti környezetre legyen része ezeknek az alkalmaknak. Ne korlátozzuk közben feleslegesen a gyermekek mozgását, a természettel való kapcsolatfelvételt. Inkább kérjük a szülők segítségét, legyen több felnőtt jelen, mintsem túlzott féltésből korlátozzuk a gyermekeket a szabadban. A természeti környezettel való ismerkedésben találjon minél több örömet a kisgyermek, legyen érdekes, izgalmas ez a tevékenység, érezze jól magát közben. Amikor pedig már megszerettettük a környező világot,

akkor lehet a természet védelmére nevelés feladatait elkezdni. Ennek a munkának rendkívül sok tevékenység lehet a segítője, hogy csak néhányat említsünk: a kert művelése, a madarak etetése, a fák, bokrok megóvása, a virágok gondozása, ápolása, a lehullott levelek összegyűjtése, a termések begyűjtése, a kisállatokról való gondoskodás, a természet tisztaságának megőrzése stb. A környezeti nevelés komplexitása több értelmezésben közelíthető meg. Egyrészt azt jelenti, hogy ez a nevelési terület a nap bármely szakában éppúgy művelhető, mint egy-egy konkrét foglalkozáson belül. A környezeti nevelés komplexitása abban is megnyilvánul, hogy a kötött és kötetlen formák egyaránt alkalmasak, sőt együtt is nagyon jól alkalmazhatók a környezet megismerése során. A környezeti nevelés olyan integráló témakör, melybe más nevelési területhez tartozó ismeretek, eszközök és módszerek természetes módon beilleszthetők (pl. mese, vers, ének, zene, énekes játék, gyermektánc, mozgásra nevelés, rajzolás, festés, mintázás témaköre, módszerei, eszközei).

A fenntarthatóságra nevelés pedagógiai lehetőségei

A mindennapi tevékenységeink során hangsúlyt fektetünk arra, hogy a gyermekeink tapasztalatokat szerezzenek a hulladék gyűjtés fontosságáról, játékos formában megismerkedjenek a szelektív hulladékgyűjtéssel és az újrahasznosítható anyagokkal. Tudatosan törekszünk arra, hogy figyelmüket ráirányítsuk a takarékos energia és víz használatára, szűkebb és tágabb környezetünk, Földünk tisztaságának megóvására. Mindezt időszakos ünnepeink /Víz világnapja, Föld napja és Madarak és fák napja/ megtartásával, valamint témahetek tervezésével, interaktív élmények és játékos tevékenységek biztosításával valósítjuk meg.

Minden eszközt biztosítunk és minden adandó alkalmat kihasználunk ahhoz, hogy gyermekeinkben a környezettudatossághoz kapcsolódó attitűdöket megalapozzuk és szokásukká formáljuk.

XI. PEDAGÓGIAI FOLYAMATOK

A nevelés – tanulás tervezése és időkeretei

Mindenek előtt abból indulunk ki, hogy a tervezés éppúgy, mint a nevelés komplex folyamat, amely átfogja a nevelés- tanulás egészét. A lényege az, hogy tudatosan átgondoljuk, előre meghatározzuk, hogy mit szeretnénk megvalósítani az év folyamán. A tervezés hosszú és rövid távú de sohasem lehet minden pontosan előre meghatározott. A valóságban ugyanis gyakran történnek másként a dolgok, mint ahogy azt mi előre elképzeltük. Így van ez a tevékenység esetében is. A hosszú távú, előre elképzelt éves, féléves terv a nevelés általános elveiből indul ki. A részletmegoldások a rövid távú tervezés sajátosságai. A tervezés tehát tudatos, átgondolt tevékenység, amely nem nélkülözi a spontán, vagy a rövid távú elemeket sem, sőt vannak olyan részei, melyek előre nem tervezhetők (pl a gyermeki reakciók, melyek újabb tervekre inspirálhatnak). A kérdés az, hogy mennyire lehetséges előre tervezni, mi befolyásolja a tervezés tartalmát, és formáját, milyen időintervallumot, fogjon át, az elkészült terv.

A nevelés-tanulás tervezésének általános elvei

- a) A tevékenységközpontú óvodai nevelési program nemcsak lehetővé teszi, de kifejezetten igényli is, hogy a nevelés egészét a helyi lehetőségek, a helyi viszonyok ismeretében gondoljuk át.
- b) A teljes nevelési folyamat átgondolása az óvodapedagógus számára alapvetően fontos még akkor is, ha jelentős mértékben kívánunk építeni a spontán gyermeki ötletekre, a gyermek meglévő tapasztalataira.
- c) A tervezés tehát tudatos és átgondolt folyamat, amelynek során számításba kell venni azt, hogy az egyes gyermekek fejlődési üteme más és más lehet, sőt a fejlődés dinamikája is egy-egy gyermek esetében a különböző területeken más és más lehet.
- d) A tervezést mindig megelőzi az anyaggyűjtés. Nagyon célszerű egy ötlettárat összeállítani, aminek a segítségével a tervezés könnyen, gyorsan és rövid idő alatt megvalósítható. Az anyaggyűjtés alatt a konkrét ötletek, az irodalmi alkotások válogatását, megújítását, a dalanyag összeállítását, a lehetséges tevékenységek összegyűjtését, valamint a szükséges szakmai anyagok és eszközök összeállítását értjük. Az így létrehozott ötlettárat *aztán* már csak évenként kell megújítani, kibővíteni és fejleszteni attól függően, milyen korú és fejlettségi szintű gyermekek kerülnek a csoportokba.
- e) A tervezés részét képezi, mintegy előzménye a tervezésnek a gyermek és a család előzetes és folyamatos megismerése, hiszen a tervezésnek abból kell kiindulnia, ami a gyermeket körülveszi, ami a gyermekekre hat. A gyermeki személyiség fejlesztése, az életre való felkészítése, az életre való felkészítés feladata szükségessé teszi a gyermek folyamatos megfigyelését, élményeinek meghallgatását. A gyermek testi és pszichikus fejlődése szerves összefüggésben áll egymással, ez tehát a nevelés –tanulás tervezését is meghatározza.
- f) A tervezés során az óvodapedagógus és a gyermek aktív egymásra hatására építünk. Ez azt jelenti, hogy az óvodapedagógus által elképzelt fejlesztést ki kell egészítenie a gyermektől származó ötletnek, a meglévő gyermeki ismereteknek és tapasztalatoknak.
- g) A tervezés során alapvetően arra törekedünk, hogy a már meglévő ismeretanyagot vegyük először számításba. Ne az ismeretanyag minden áron való növelése, hanem az vezesse az óvodapedagógust, hogy sokoldalúan, több nézőpontból és többoldalú megközelítéssel hogyan lehet hatékonyabban fejleszteni a gyermeket. Nem győzzük elégszer hangsúlyozni, hogy kevesebbet, de azt alaposabban többoldalú tapasztalatszerzés és tevékenykedtetés segítségével tervezzünk.
- h) A tervezés során a nevelés és tanulás tervezését ne különítsük el, az egy tömbben, egymással összefüggésben célszerű megoldani, hiszen a nevelési folyamaton belül sem különül el a tanulási folyamat teljes egészében. A nevelésen belül a napi óvodai életet átszöve érvényesül leghatékonyabban az óvodai tanulás folyamata, tehát a nevelés – tanulás komplex egységet alkot, ezáltal természetesen a tervezésben is ezt juttatjuk érvényre. A komplex foglalkozások rendszere is beépül a nevelési folyamat egészébe, ezért nincs előre meghatározott időpontja a nap folyamán a komplex foglalkozások megvalósításának.
- i) A tervezés során külön kell azokra a spontán gyermeki ötletekre és tapasztalatokra, melyek beépíthetők az óvodai nevelés folyamatába, ám természetüknél fogva előre nem tervezhetők. Ezek csakis utólag kerülhetnek be a tervezésbe, hiszen az óvodapedagógus előre nem tudja megítélni, milyen élmények, hagyományok, tapasztalatok érhetik a csoportot és az egyes gyermeket, melyek hosszabb ideig foglalkoztatják őket és hatnak rájuk. Ezekre nemcsak érdemes odafigyelni, hanem célszerű a tervezésben feljegyezni és a következő heti tervezésnél már ennek figyelembevételével átgondolni a teendőket. A tervezésben tehát mindig van egy szabad sáv, amit nem előre, hanem utólag tölthetünk ki. Éppen ezért a tervezés két részből tevődik össze a gyakorlatban. A nagyobbik, előre tervezhető részből és anyagból, melyet az óvodapedagógus a tevékenységközpontú óvodai nevelés program céljából és feladataiból következően előre elkészít és a kisebbik rész az előre tervezhetetlen gyermeki ötletek, javaslatok, melyek utólag kerülnek bejegyzésre a tervezés nyitott sávjába.

j) A tervezés átgondolt, tudatos és rendszerint hosszú távú tevékenység. Ez tehát feltételezi, hogy az egész éves programot átgondoljuk, vagy lejegyezzük magunknak. Nem célszerű azonban a tervünket teljesen kidolgozva év elején leírni, mert akkor kevés a valószínűsége annak, hogy rugalmasan alkalmazkodni tudunk a spontán gyermeki megnyilatkozásokból származó ötletekhez. Javasoljuk, hogy a leírt és kidolgozott terv heti, kétheti tervezést öleljen fel, mert így az azonnali korrigálás, reagálás lehetőségét is biztosítani tudjuk.

k) Az ütemterv megírása egyben magában foglalja az óvónő munkájának teljes vázát, tehát vázlatot írni külön nem szükséges, azonban itt is az óvodapedagógus egyéniségének és saját belátásának függvénye, hogy milyen terjedelemben készíti el az írásos anyagot. Ki-kí saját maga dönti el, milyen írásos anyag szükséges a felkészüléséhez. Nyilvánvalóan lesznek különbségek egy kezdő és egy gyakorlott, több éve a pályán lévő óvodapedagógus tervezőmunkája között.

A tervezés éppen olyan önálló és kreatív munka, mint az anyaggyűjtés, a tevékenységek átgondolása vagy az anyag rendezése. Kötött és mindenkire érvényes formái nincsenek. Az lenne a legnagyobb öröm számunkra, ha nagyon sokféle tervezési elképzelés alakulna ki a tevékenységközpontú óvodai programmal dolgozó vagy azt alapként felhasználó óvodák között.

Mennyi időre tervezzünk? Nincs erre a kérdésre egyértelmű válasz, mivel az óvodapedagógus szabadon dönthet róla. Éves és fél éves terv egyaránt készülhet, melyet 2 havi vagy heti bontásban részletezhetünk. A magunk részéről a rövidebb tervezési intervallum hívei vagyunk, mert úgy véljük, hogy így nagyobb az esélye a spontaneitásnak, több kreativitás várható és a gyermeki ötletek, tapasztalatok tervezésbe építésének is nagyobb az esélye. A rövid távú tervek esetében a csoportban dolgozó két óvodapedagógusnak szoros, napi együttműködést kell megvalósítani és ez is előnyös a tervezés és a gyakorlati kivitelezés szempontjából.

A hosszú távú (éves-fél éves terv) lényegében az általános fő irányokat, blokkokat tartalmazza és a tudatosság erősítése szempontjából van fontos szerepe. Ezt ugyanis lebontjuk havi - kétheti- heti tervre. Ez már a tényleges, gyakorlatban megvalósításra kerülő feladatokat, anyagokat tartalmazza. Hangsúlyozzuk, hogy a tervezési időintervallum kiválasztása után az adott nevelőtestületnek a döntésnek megfelelő időtartamot és formát figyelembe véve szükséges terveznie. Formai megkötések szintén nincsenek, de egy nevelőtestületen belül egységes formát célszerű alkalmazni, mert az megkönnyíti a helyettesítést, egymás munkájának folytatását teszi lehetővé és az ellenőrzésnek is nagyobb realitást, összehasonlítási alapot ad.

A tevékenységközpontú óvodai nevelés céljának és feladatainak ismeretében a pedagógiai ráhatások rendszerét a gyermekek egyéni adottságaihoz igazodva tervezzük meg. Az óvodapedagógus számára alapvetően fontos feladat a teljes nevelési folyamat tudatos átgondolása még akkor is, ha jelentős mértékben építünk a spontán, gyermeki ötletekre, tapasztalatokra. A tervezésben tudatosan vegyük számításba, hogy az egyes gyermekek fejlődési üteme különböző és a gyermek fejlődését tekintve is különböző szinteken lehet egyik vagy másik képességét illetően. A fejlődés dinamikája tehát egy-egy gyermek esetében a különböző területeken más és más lehet. A nevelés és tanulás tervezése egy tömbben, egymással szoros kölcsönhatásban valósítható meg. A gyermeket foglalkoztató élmények és tapasztalatok éppen olyan részei a nevelésnek, mint az óvodapedagógus által előzetesen átgondolt és megtervezett feladatok. A gyermeki személyiség fejlesztése, az életre való felkészítés feltételezi a gyermek szűkebb és tágabb környezetében megszerzett, átélt élményeinek és tapasztalatainak, ötleteinek, aktuális tevékenységeinek beépítését a nevelőmunka egészébe. Ezért a tervezés során külön is biztosítani szükséges a gyermeki tapasztalatok előre nem tervezhető tartalmának megjelenítését a tervező és megvalósító

munkában. A gyermekek folyamatos megfigyelése, az óvodások élményeinek meghallgatása és közös élmények nyújtása a tervezés előkészítő folyamatához tartozik. A rövid időszakot átfogó tervezés ugyanakkor lehetővé teszi olyan nevelési alaphelyzet kialakulását, amiben a gyermek és az óvodapedagógus aktív egymásra hatása képes a nevelési, tervezési folyamatot befolyásolni. Alapvetően a tevékenységek megtervezéséből kiindulva a nevelési-tanulási komplex egymásra hatását figyelembe véve szükséges tervezni. *A tervezésnél ne az ismeretanyag növelésére, hanem a több alkalommal, sokoldalúan, különböző nézőpontból való megközelítésre helyezzük a hangsúlyt. Kevesebbet, de azt alaposabban, többoldalú tapasztalatszerzés és tevékenykedtetés segítségével tervezzük meg.*

Mennyi időt fordítsunk 1-1 témakör kibontására a tervezésben?

Vannak, akik például a 4 évszak 1-1 témakör 5-6 alkalomra tervezik meg, vagy 1-1 mesét egy egész héten át ismételnék különböző formákban és szituációkban. A tevékenységközpontú program keretein belül tiszteletben tartjuk az óvodapedagógusok szabadságát és messzemenően figyelembe kívánjuk venni a lehetőségeket, a gyermekcsoport adottságait, igényeit, életkorát stb. Tehát nem határozzuk meg mennyi ideig foglalkozzon 1-1 témakörrel az óvodapedagógus és ezt a tervezés során sem kívánjuk korlátozni. Nyilvánvaló azonban, hogy a sokoldalú tapasztalatszerzés fontosságára biztatunk mindenkit, ez pedig egy-egy adott témának különböző szituációkban történő sokszori feldolgozását jelenti. Lehet egy témát egy héten keresztül többször feldolgozni, de lehet több héten át vissza-visszatérni rá, a gyermekek érdeklődését, kíváncsiságát folyamatosan új helyzetben, új körülmények között fenntartva. Ugyanez vonatkozhat a mesére is. A kérdést kezeljük természetesen. Minél kisebbek a gyermekek, annál inkább igénylik az ismétlést, minél nagyobbak, annál jobban kedvelik a változatosságot, örülnek az újnak és többet is képesek befogadni. Kizárólag helyben, az adott csoport ismeretében lehet ezt a kérdést eldönteni.

A komplex foglalkozások rendszere és a mindennapi tevékenységek összefüggései a tervezésben

A gyermeki tevékenység sajátosságai közé tartozik, hogy nagyon gyakori a rendszeresen végzett tevékenységek köre. Ide sorolhatjuk az önkiszolgálással, az egészséges életmóddal kapcsolatos teendőket vagy azt, hogy tartson rendet maga körül a gyermek, azaz rakja el az eszközöket, játékokat maga után stb. Ugyancsak a mindennapi teendők sorába tartozik a művészeti tevékenységek széles skálája, hiszen a nap bármely szakaszában a szabadidőben pedig kiváltképp biztosítani szükséges a szabad alkotótevékenység feltételeit. Ilyen módon tehát a mindennapi tevékenységek és a komplex foglalkozások feladatai gyakran azonosak lehetnek. Ha ez így van, akkor miért beszélünk komplex foglalkozások rendszeréről miközben elismerjük, hogy gyakran a tevékenységek egymást átfedik. A szabad, mindennapi tevékenykedés elsősorban a játékidőben és a szabadidőben bontakozik ki. A szabadidő egyébként az óvodában a játékidő részének tekinthető. Lényege ennek a tevékenységformának szinte minden esetben a gyermek szabad akaratából következő spontaneitás. Az óvodapedagógus elsősorban az eszközök és anyagok sokféleségének biztosításával és a szabad tevékenykedés által segíti elő a tanulást. A komplex foglalkozásokon ellenben az óvodapedagógus tudatossága sokkal inkább megmutatkozik. Itt is lehetőség van a spontán helyzetek kihasználásának, lényegében azonban előre tervezett és az óvodapedagógus által irányított tapasztalatszerzésről, kezdeményezésről, vagyis egy szóval: foglalkozásról van szó. Nagyon jó dolog, ha az óvodapedagógus a mindennapi tevékenységek megfigyelése során nyert tapasztalatait a komplex foglalkozások tervezésénél felhasználja. Tehát a mindennapi tevékenységeket külön tervezni nem szükséges, hiszen ezt a tevékenységek felsorolásakor már megtesszük, ám folyamatosan odafigyelni arra, milyen tevékenységet választanak, mit csinálnak szívesen a gyermekek, nagyon is fontos feladat, ami elősegíti a tervezőmunka

megvalósítását. *A mindennapi tevékenységek között speciális helyet foglal el a hetirendben megjelölt mindennapi mozgás, a mese-vers és az anyanyelvi nevelés*, melyek előre tervezettek, hiszen beépülnek a hetirendbe és a komplex foglalkozások rendszerébe.

A hetirendben sehol sem szerepel külön az anyanyelvi nevelés, bár a tervezés során azt mondtuk, hogy tervezett tevékenységről van szó. Ugyanakkor a komplex foglalkozások közé soroljuk az anyanyelvi nevelést. Nincs ebben semmi meghökkentő, csupán azt kell megértenünk, amit a foglalkozás szó használatáról korábban elmondtunk. Vagyis az anyanyelvi nevelés olyan komplex és tervezett tevékenység, ami az óvodai nevelés teljes egészét áthatja. Bár, a komplex foglalkozások közé soroljuk, mégsem gondoljuk egyetlen percig sem, hogy foglalkozásról van szó. Az anyanyelvi nevelés ugyanis sohasem korlátozódhat egyetlen foglalkozás időtartamára, komplex, egész napos tevékenység az anyanyelvi nevelés. A közölt hetirend mintában (csakis mintáról van szó), mert az óvodapedagógus saját elképzelése szerint alakíthatja ki a csoport napirendjét. A hétfői napot pontosan azért kívánjuk szabadon (foglalkozásmentesen) hagyni, hogy legyen idő a gyermekek élményeinek meghallgatására, a gyermekekkel való beszélgetésre. A gyermekek általában új élményekhez jutnak a hétvégén, ezért nagyon alkalmas a hétfői nap arra, hogy megismerjük, megtudjuk mi foglalkoztatja őket, hiszen mindezt a tervezés során feltétlenül számításba kell vennünk. A kommunikáció, mint fő célkitűzés ugyancsak azt feltételezi, hogy minél többet beszélgessünk a gyermekekkel. Csupán azzal, hogy időt és lehetőséget biztosítunk a gyermekeknek a beszélgetésre, önmaguk kifejezésére, máris sokat tettünk a bátor, önálló mindennapi kommunikáció kifejlődése érdekében.

Az anyanyelvi nevelés mellett a *mese-vers* és a *mindennapi mozgás* is alapvetően meghatározza a tervezés egészét. A mesét és a verset a 3-7 éves korú gyermekek alapvető szükségleteként foghatjuk fel az óvodában. A tervezés során tehát széles alapanyagból kell dolgoznunk, amik azt jelenti, hogy legfontosabb lépésnek az irodalmi anyag összegyűjtését tekintjük. A magyar népmese kincs és a magyar gyermekirodalom, ezen belül a gyermekköltészet kiváló alapanyagot nyújt bármilyen korú gyermekcsoport számára a mese-vers tervezéséhez. Ne feledjük azonban, hogy szükséges ezt az alapanyagot bővíteni a modern mesék és a modern gyermekköltészet alkotásainak figyelembevételével. Szívesen hallgatják a gyermekek más népek meséit és verseit és természetesen a klasszikus meséket is. A lényeg a sokszínűség és a gyermek életkora legyen. Amennyiben heti, kétheti konkrét tervet készítünk, sokkal könnyebben megítélhetjük a szükséges ismétlések számát. A fontos az, hogy mindennap valamilyen formában – akár naponta többször is - legyen lehetőségük mesét, verset hallgatni vagy mondani. A mesélés módja, azaz a foglalkozás formája az óvodapedagógus döntésétől és az adott helyzettől függ. Lényeges dolognak tartjuk, hogy a mesélés és a verselés spontán létrejövő lehetőségeinek kihasználását ugyanolyan fontosnak tekintjük, mint az óvodapedagógus által előre megtervezett mesének vagy versnek kezdeményezés vagy foglalkozás formájában való megvalósulását. Tehát a keretek egyenrangúak, a lényeg mindig az, hogy színvonalas és a gyermek érdeklődésével kísért irodalmi élménynyújtás legyen a mindennapi mesélés, verselés. Természetesen, a gyermekkel mese közben közvetlen kontaktust fenntartó, élő mesélésnek van a legnagyobb hatóereje. Ezért az óvodapedagógusnak az anyaggyűjtésen túl arra is figyelnie kell, hogy minél több mesét tudjon kívülről elmondani. A mesélés, verselés gyakran más komplex foglalkozások részeként jelenik meg. Ez is felfogható a mindennapi mese-versként. A tervezés során egyrészt naponta megjelöljük mi lesz az aznapi feladatunk, másrészt a mese-vers spontán formában is megvalósulhat a nap bármely szakában anélkül, hogy azt előre terveztük volna. Ilyen esetekben utólag jelöljük a tervezetben a megvalósult programot. Nincs kötött helye a mindennapi mesélésnek. Az naponta többször is, bármely napszakban történhet a gyermekek igényei és az adódó szituációk függvényében. Például alvás előtti meseként vagy délutáni mesélésként. Az óvodapedagógus dönt a mese-vers szervezésének

formájáról, tehát nincs megkötve a keze, hogy kezdeményezést vagy egyéb formát választ. A lényeg a kellemes légkör, a szabad és önfelelt mesélés és mesehallgatás. A mese-vers éppen úgy, mint a játék a gyermek alapvető szükségleteinek kielégítését jelenti, ezért fontos és hangsúlyos helye van a nevelésen belül. A mese-vershez kapcsolódik a dramatizálás, a bábozás vagy a barkácsolás. Ezek éppen úgy, mint a mese-vers folyamatosan jelen vannak a mindennapi tevékenységekben. Bármikor legyen alkalma és lehetősége a gyermekeknek ezeket a tevékenységeket gyakorolni. Az óvodapedagógusnak az a feladata, hogy a helyet és az eszközök széles skáláját állandó jelleggel biztosítsa a gyermekek számára, nemcsak a csoportszobában, hanem az udvaron vagy teraszon stb. és ezt a tervezésben is vegye számításba.

A művészeti tevékenységekre jellemző, hogy azok egyrészt mindennapi tevékenységként, másrészt a komplex foglalkozások keretein belül valósulnak meg. Tervezni a komplex foglalkozásokat szükséges, a további mindennapi tevékenységeket nem. Arra azonban gondolnia kell, különösen az év eleji időszakokban az óvodapedagógusnak, hogy a tevékenységek széles skálájának biztosítása nem egyszerre és egyidőben valósul meg. Fokozatosan bővítjük, növeljük a tevékenységek körét és a lehetőségek számát, miközben a csoport szokásrendszerét úgy alakítjuk ki, hogy lehetővé váljon a sok-sok tevékenység egyidejű megvalósítása. Például a vizuális képességek fejlesztésekor eleinte, gyurma, zsírkréta, színes ceruza, filctoll vagy a homokba karcolás eszközeivel próbálkozunk és ezt bővítjük később a festés a vágás, ragasztás és varrás stb. lehetőségeinek egyidejű felkínálásával. Színes, változatos és sokrétű tevékenységre kínálunk alkalmat és lehetőséget, hogy a gyermekek kipróbálhassák magukat és képességeik minél jobban és sokoldalúbban fejlődjenek ezáltal. Ahhoz, hogy sokrétű cselekvési lehetőséget kapjanak a gyermekek, gondoskodni szükséges megfelelő helyről és elegendő időről. Az óvodában tulajdonképpen alapozunk. A későbbi személyiség kifejlődésének alapjait rakjuk le, ezért a türelem, az elegendő idő biztosítása alapvető követelmény. Minden tekintetben a minőség legyen a meghatározó számunkra. Lehetőleg jó minőségű, esztétikus eszközökkel dolgozzanak a gyermekek és sokféle anyaggal, eszközökkel, technikával találkozzanak. A művészeti tevékenységek széles skálájában az *ének-zenei nevelés és kultúra* fejlesztése szintén megtalálható a mindennapi tevékenységek és a komplex foglalkozások között. A csoportszobában vagy kint az udvaron, séta közben vagy bármikor lehet énekelni, mondókázni, körjátékot játszani. Ezeket a szabad, spontán mindennapi énekléseket szintén nem tervezünk, ám mindezek mellett a komplex foglalkozások rendszerében a művészeti tevékenységeken belül tervezzük az ének, zene, énekes játék, gyermektánc foglalkozásokat. A foglalkozások konkrét tervezéséhez és megvalósításához nagyon korszerű és megalapozott segítséget nyújtanak, a Forrai Katalin által megírt, közismert ének-zenei kiadványok. Heti egy alkalommal javasoljuk az ének, zene, énekes játék, gyermektánc szervezett foglalkozás (kezdeményezés vagy kötött foglalkozások) formájában való megvalósítását, a művészeti tevékenységek témakörén belül, ám sietünk leszögezni, hogy a megvalósítás már az óvodapedagógus kompetenciájába tartozó kérdés. A mindennapi mozgásnak már az elnevezése is utal arra a szándékra, hogy elegendő időt kívánunk fordítani a gyermekek testi, mozgási képességeinek kifejlődésére. Ez a terület napi tervezési feladatot igényel. Abban teljes szabadságot élveznek az óvodapedagógusok, hogy a mindennapi mozgás mikor tervezik foglalkozás és mikor szabad mozgások, gimnasztikai feladatok, vagy játékok stb. formájában. A mindennapi mozgás napi 20-30 perces időtartama örömteli, sokoldalú mozgást jelentsen lehetőleg minden gyermek számára. Ügyeljen arra, hogy egyénileg a lehető legváltozatosabb mozgásformákat próbálhassák ki önállóan a gyermekek. A mindennapi mozgás időpontja nincs meghatározva. Délelőtt, délben vagy délután egyaránt lehet szervezni. A lényeg, hogy bármilyen időpontban örömteli és felszabadult mozgást jelentsen a gyermekek számára. Az óvodapedagógus döntésének függvénye, hogy a mindennapi mozgás keretén belül mikor tartja szükségesnek mozgás foglalkozás tervezését. Nyilvánvaló, hogy minél kisebbek a gyermekek annál inkább a szabad mozgások dominálnak, míg 6-7 évesek esetén a kötöttebb

mozgás foglalkozások is bekapcsolódnak a mindennapi mozgásigény kielégítésbe. A tevékenykedés, a cselekvés ez esetben is hangsúlyos szerephez jut, hiszen arra törekszünk, hogy egyidőben minél több gyermek végezze a gyakorlatokat. A mozgásos játékok szerepe ugyancsak meghatározó a mindennapi mozgás tervezésénél. A komplex foglalkozások megvalósításának időtartamát mindig a gyermekcsoport összetétele és figyelmének tartóssága, illetve a motiváltsági szint határozza meg. Inkább tartson 5-10 percig a foglalkozás, de addig érdekelje a gyermekeket és intenzív figyelemre készítse a foglalkozáson résztvevőket. Természetesen a foglalkozások időtartamát illetően is a fokozatosságra törekedjünk. Minél kisebbek a gyermekek és minél közelebb vagyunk a nevelési év kezdetéhez (szeptember-október), annál rövidebb időtartamú foglalkozások valósíthatók meg. Év végére fokozatosan növeljük a foglalkozások időtartamát 20-35 percre. 5-6-7 éves korban természetesen a 25-35 perces foglalkozási időtartamok dominálnak. Előfordulhat, hogy egy-egy érdekes téma 35 percnél hosszabban is képes a gyermekek figyelmét megragadni. Ez megengedhető egy-egy esetben, azonban ne legyen rendszeres a foglalkozási idő túllépése. Óvodáskorban a 3-7 éves gyermek adottságaiból induljunk ki és ne az iskolai elvárásoknak való megfelelés irányítsa elképzeléseinket.

A napirend

A nevelés céltudatos megtervezése során alakítjuk ki a gyermekek óvodai életrendjét, időbeosztását. A hetirend és a napirend az a szervezeti keret, ami biztosítja a gyermek számára a nyugodt, kiegyensúlyozott, kiszámítható óvodai környezet megteremtését. A gyermek egészséges fejlődéséhez szükséges a mozgásos tevékenységek és a pihenés váltakozó biztosítása. A napirend lehetővé teszi a szabad levegőn való hosszú idejű tartózkodást, a szokásrendszer kialakítását, a gyermeki tevékenységek szabad kibontakozását. A napirenden belül a legtöbb időt a gyermekek legfontosabb tevékenysége, a játék kapja. A szabad levegőn való tartózkodás, a gyermekek gondozásával kapcsolatos teendők (étkezés, tisztálkodás, alvás) ugyancsak beilleszthetők a játéktevékenység egész napos folyamatába. Reggel, különösen tavasszal és nyáron szabad levegőn való tartózkodás természetes része a gyermekek napi életének. A hűvösebb idő beköszöntével is szükséges a szabad levegőn való mindennapi tartózkodás, csupán annak időtartamát csökkentjük. A napirend biztonságot, támpontot ad és állandóságot jelent a gyermek számára. A napirenden belül rugalmasan figyelembe vehető az egyes tevékenységek időigénye. A napirend ezen kívül annak megfelelően, ahogy az évszakok váltakoznak vagy a gyermeki tevékenységek fejlődése ezt indokoltá teszi, változtatható, módosítható. A napirend a gyermekek nyugodt napi életét biztosítja, figyelembe veszi a fejlődés közben bekövetkezett változásokat. A gyermekek szokásrendszerének kialakításával biztosítjuk a napirenden belül megvalósuló tevékenységek végzésének zavartalanságát. A napirendben az egyes tevékenységekre fordítható idő rugalmasan változtatható a körülmények, az évszakok, a váratlan események stb. hatására.

*10-12 óra
nyitvatartás esetén*

Játék és szabadidős tevékenység	5-6 óra
Étkezés, pihenés	3 óra
Öltözködés, tisztálkodási tevékenység	1,5 óra
Komplex foglalkozások naponta	5 – 35 perc

Hetirend

A hetirend a napirendhez hasonlóan a folyamatosságot, a rendszerességet, a nyugalmat segíti elő az óvodai csoportban és lehetőséget nyújt a szokásrendszer segítségével az óvodások napi életének megszervezéséhez. A hetirend, különösen a nevelési év elején másképp alakulhat, mint a nevelési év végén. Különösen a beszoktatás idején figyeljünk arra, hogy minél lazább, rugalmasabb és alkalmazkodóbb hetirendet állítsunk össze. A hetirend összeállításánál arra kell figyelni, hogy jusson elegendő idő a gyermeki tevékenységek, kezdeményezések, ötletek és javaslatok meghallgatására, kipróbálására vagy közös megvitatására. A rugalmasság, a helyzethez való alkalmazkodás elősegíti, hogy a hetirend a gyermek életének észrevétlen szabályozója legyen.

<i>Hétfő</i>	Mindennapi mozgás	Verselés, mesélés	----
<i>Kedd</i>	Mindennapi mozgás	Verselés, mesélés	Külső világ tevékeny megismerése - Matematika tartalmú tevékenységek
<i>Szerda</i>	Mindennapi mozgás	Verselés, mesélés	Művészeti tevékenységek, ének, zene, énekes játék, gyermektánc
<i>Csütörtök</i>	Mindennapi mozgás	Verselés, mesélés	Külső világ tevékeny megismerése Természet-Társadalom - Ember
<i>Péntek</i>	Mindennapi mozgás	Verselés, mesélés	Művészeti tevékenységek, rajzolás, festés, mintázás, kézimunka

A hetirend általános tartalma (napi 20-30 perc) és maximális (napi 5-35 perc) időkeretei.

A hetirend kialakítása természetesen az óvodapedagógus feladata, tehát az itt megjelölt hetirend csupán általánosságban és egyetlen lehetséges módon foglalja össze a megvalósítandó feladatokat. Számptalan variációval az adott óvodai csoport és a gyermekek igényeinek, képességeinek figyelembevételével nemcsak a komplex foglalkozások helyei, de az időkeretek is megváltoztathatók.

A nevelő munka tervezésének, szervezésének, értékelésének a nevelőtestület által elfogadott dokumentumai, munkaformái

1 Az éves munkaterv

Az éves munkatervet az óvoda vezetője készíti el a szakmai munkaközösség közreműködésével, melyet a pedagógus közösség megvitát, kiegészít, majd elfogad. Az elkészítéséhez az intézményvezetőnek ki kell kérnie az óvodai szülői szervezet, közösség véleményét. Kötelező véleményező a fenntartó.

Meghatározza az óvoda nevelési évének helyi rendjét.

Tartalmazza:

- jogszabályi előírásokat
- óvodai nevelés nélküli munkanapok időpontját és felhasználását
- nemzeti és óvodai ünnepek megünneplésének időpontját
- az előre tervezhető nevelőtestületi és szülői értekezletek, fogadóórák időpontját
- óvoda bemutatkozását szolgáló pedagógiai célú nyílt nap tervezett időpontját
- nevelési év rendje
- fakultatív hit - és vallásoktatás
- nyári zárva tartás időpontja

2. Csoportnapló

Az emberi erőforrások miniszterének 220/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelete a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról meghatározza az óvodai csoportnapló tartalmát.

Az óvodai csoportnaplóban fel kell tüntetni:

- Az óvoda nevét,
- OM azonosítóját
- címét
- nevelési évet
- csoport megnevezését
- csoport óvodapedagógusait
- a megnyitás és lezárás helyét és időpontját
- az óvodavezető aláírását /papír alapú dokumentumnál óvodai körbélyegző lenyomatát
- pedagógiai program nevét
- gyermekek nevét és óvodai jelét,
- fiúk és lányok számának összesített adatait, ezen belül megadva a három év alatti, a három-négy éves, a négy-öt éves, az öt-hat éves, a hat-hét éves gyermekek számát, a sajátos nevelési igényű gyermekek számát, továbbá azon gyermekek számát, akik bölcsődések voltak,
- nevelési évben tankötelessé váló gyermekek nevét,
- napirendet, a napirend szerinti tevékenységek időtartamát és a tevékenységeket,
- hetente ismétlődő közös tevékenységeket tartalmazó hetirendet napi bontásban,
- nevelési éven belüli időszakonként a nevelési feladatokat, szervezési feladatokat, tervezett programokat és azok időpontjait,
- a gyermekek neveléséhez szükséges, a teljes óvodai életet magában foglaló tevékenységek, foglalkozások keretében az óvoda pedagógiai programjában meghatározott tevékenységi formák tartalmi elemeit,
- az értékeléseket,

- a hivatalos csoportlátogatásokat, célját, időpontját, látogató nevét és beosztását a látogatás szempontrendszerét és az eredményt
- a feljegyzést a csoport életéről.

3. A gyermek fejlődésének nyomon követése a Tevékenység központú óvodai programhoz kiadott dokumentáció alapján történik. Összeállította és szerkesztette: Mantalik Józsefné. Lektorálta: Fábián Katalin

***Az óvodapedagógus feladatai
a nevelőmunka dokumentálásával kapcsolatban:***

- *Heti, kétheti, havi, féléves vagy évi nevelés-tanulási terv készítése*
- *Hetirend és napirend összeállítása*
- *A gyermek fejlődésének megfigyelését szolgáló feljegyzések vezetése*
- *A nevelőmunka folyamatos értékelése*

A nevelőmunka dokumentálásának legfőbb eszköze a csoportnapló. A Tevékenységközpontú Programhoz kifejlesztett csoportnaplót használjuk. A gyermekek fejlődésének megfigyelését szolgáló nyomon követő dokumentum: A tevékenységközpontú programhoz összeállított 3-7 éves gyermekek fejlődését nyomon követő dokumentáció.

Gyermekevédelmi feladatok ellátása

A családok segítése, gyermekevédelem

Óvodánkban évről évre nő a szociálisan hátrányos helyzetű gyermekek száma, ezért hangsúlyos szerepet kap programunkban a gyermekevédelem.

Az óvodapedagógus gyermekevédelemmel kapcsolatos feladatai

- időben figyeljen fel a veszélyeztetett, hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekekre, valamint azokra, akiknek fejlődésében rendellenesség mutatkozik
- derítse fel a gyermekek fejlődését veszélyeztető okokat
- pedagógiai eszközökkel törekedjék a család életviteléből származó káros hatások ellensúlyozására
- a szülők anyagi helyzetének ismeretében, ahol szükséges, kezdeményezze a szociális segítségnyújtást, és jelezze mindezeket a gyermekevédelmi felelősnek

A gyermekevédelmi felelős feladatai

- regisztrálja a megkülönböztetett figyelemre szoruló gyermekeket a gyermekevédelmi naplóban
- rendszeresen látogassa otthonukban a problémás gyermekeket

- készítsen feljegyzéseket a rendkívüli eseményekről, családlátogatásokról
- kísérje figyelemmel a hiányzásokat,
- a gyermek érdekében szociális, mentális problémák észlelése esetén kezdeményezzen intézkedéseket
- működjön együtt a Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálattal, a város gyámügyi előadójával és a védőnővel

Az óvoda feladatai

- együttműködik a gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatot ellátó más személyekkel, intézményekkel, hatóságokkal
- tájékoztatja a szülőket a gyermekvédelmi felelős személyéről, és fogadóórája időpontjáról
- közzéteszi a gyermekvédelmi feladatokat ellátó intézmények címét és telefonszámát

A gyermekek esélyegyenlőségét szolgáló intézkedések

Felelősségünk a hátrányos helyzetű, migráns és a sajátos nevelési igényű gyermekek diszkriminációmentes nevelése, valamint az integrációs nevelés biztosítása, támogató szeretetteljes óvodai környezet kialakítása.

Az esélyegyenlőségi intézkedési terv alapvető célja, hogy biztosítsa a szegregációmentesség és az egyenlő bánásmód elvének teljes körű érvényesülését, valamint a hátrányos megkülönböztetés megelőzését.

Feladatunk:

- a gyermekek testi, értelmi, érzelmi, erkölcsi fejlődésének biztosítása,
- gyermekközösség kialakítása, fejlesztése,
- tehetséggondozás
- korai beilleszkedési, tanulási, magatartási, nehézségek korrekciója,
- gyermekek fejlesztése, felzárkóztatása,
- gyermekvédelemmel kapcsolatos feladatok ellátása,
- gyermeki fejlődést veszélyeztető okok feltárása.

Az intézkedési terv, mely a fenntartó által kidolgozott esélyegyenlőségi tervvel áll szinkronban, megteremti óvodánkban annak a lehetőségét, hogy egyenlő eséllyel induljanak az óvodás gyermekek a köznevelés további lépcsőfokain.

Ezért a következő intézkedéseket tesszük meg:

- a gyermekek fejlődésének nyomon követése, és dokumentálása
- a fejlődést mutató dokumentumok tükrében az arra rászoruló gyermekek, szakértői bizottság szakembereihez való irányítása, szakvéleményük alapján a szükséges fejlesztés biztosítása
- a sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztése, fejlesztésükhöz szükséges eszközök biztosítása
- a fejlesztés sikere érdekében intenzív együttműködés a szülőkkel, szaksegítőkkel
- programunkban meghatározott differenciált foglalkozások megvalósítása, a kompetencia alapú fejlesztés érvényesítése

- a differenciált fejlesztés megvalósítása érdekében az óvodapedagógusok folyamatos képzése
- a harmadik életévüket betöltött gyermekek, valamint a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek számbavétele
- a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek óvodai beíratásának támogatása
- az intézményben lévő halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek nyilvántartása
- olyan csoportalakítás, amely biztosítja a halmozottan hátrányos helyzetű, és a sajátos nevelési igényű gyermekek arányos elosztását
- igazolatlan hiányzások nyomon követése, szükséges intézkedések megtétele
- olyan nyitvatartás, mely lehetővé teszi a szülők munkába állását
- kapcsolattartás külső szakmai intézményekkel, a településen működő nemzetiségi önkormányzatokkal
- a gyermekekkel kapcsolatos adatvédelem biztosítása
- szociális ellátórendszerrel való együttműködés
- a differenciált integrált nevelés által folyamatosan segítjük gyermekeink iskolára való ráhangolását (részvétel iskolai foglalkozásokon, programokon, nyílt napokon).

XIII. PEDAGÓGIAI PROGRAM NYILVÁNOSSÁGA

Tájékoztatás, megismertetés formája:

Pedagógiai programunkat bárki megismerheti. A beíratkozáskor, vagy a nevelési év során bármikor megnézheti, elolvashatja az intézményben, valamint elektronikusan.

Hozzáférhetőség:

Az intézmény pedagógiai programja a vezetői irodában és a folyosón kerül elhelyezésre. A nevelési év első szülői értekezletén az intézmény pedagógiai programjáról az óvodapedagógusok tájékoztatást adnak, valamint ismertetik a szülőkkel a pedagógiai program megismerésének és elérhetőségének lehetőségét.

ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK

Az Isaszegi Hétszínvirág Óvoda nevelőtestülete: 100 %-os arányban, a 617/1/2021 iktatási számú, 2021. 08. 30-án kelt nevelőtestületi határozata alapján, az Isaszegi Hétszínvirág Óvoda egységes szervezetbe foglalt Pedagógiai Programját elfogadta.

Kelt: Isaszeg, 2021. augusztus 30.

A Pedagógiai Program hatályba lépése: 2021. 09. 01.

2023.11.06-án módosult a 44/2023 (X.19.) BM rendelet- a pedagógusok új életpályájáról szóló 2023. évi LII. törvény hatálybalépésével kapcsolatos egyes köznevelési tárgyú rendeletek módosításáról- alapján

.....
Skultétné Pál Judit óvodaigazgató

.....
Nevelőtestület nevében
Vidákné Horváth Livia óvodaigazgató-helyettes

A szülői szervezet a Pedagógiai Programot megismerte, véleményezési jogot gyakorolt, melynek tényét képviselője tanúsítja:

.....

A fenntartó a Pedagógiai Programot jóváhagyta.

Isaszeg, ...

.....
Hatvani Miklós
Isaszeg Város Polgármestere

Felhasznált irodalom

Önértékelési kézikönyv Az Oktatási Hivatal által módosított, a köznevelésért felelős miniszter által 2020.július 31-én jóváhagyott tájékoztató.

Isaszegi Hétszínvirág Óvoda Alapító Okirata

Isaszegi Hétszínvirág Óvoda Pedagógiai Programja 2013.

A 3-7 éves gyermekek fejlődését nyomon követő dokumentáció – Fabula Humán Szolg. Bt. 2013.

Chrappán Magdolna – Fábián Katalin Tevékenységközpontú óvodai nevelési program – Fabula Humán Szolg. Bt. 2007.

Isaszegi Hétszínvirág Óvoda Szervezeti és Működési Szabályzata

363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet Az óvodai nevelés országos alapprogramjáról

Isaszegi Hétszínvirág Óvoda 2020/2021 nevelési év Munkaterve